

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYOLCADIK KÖTET.
XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.

HETEDIK KÖTET

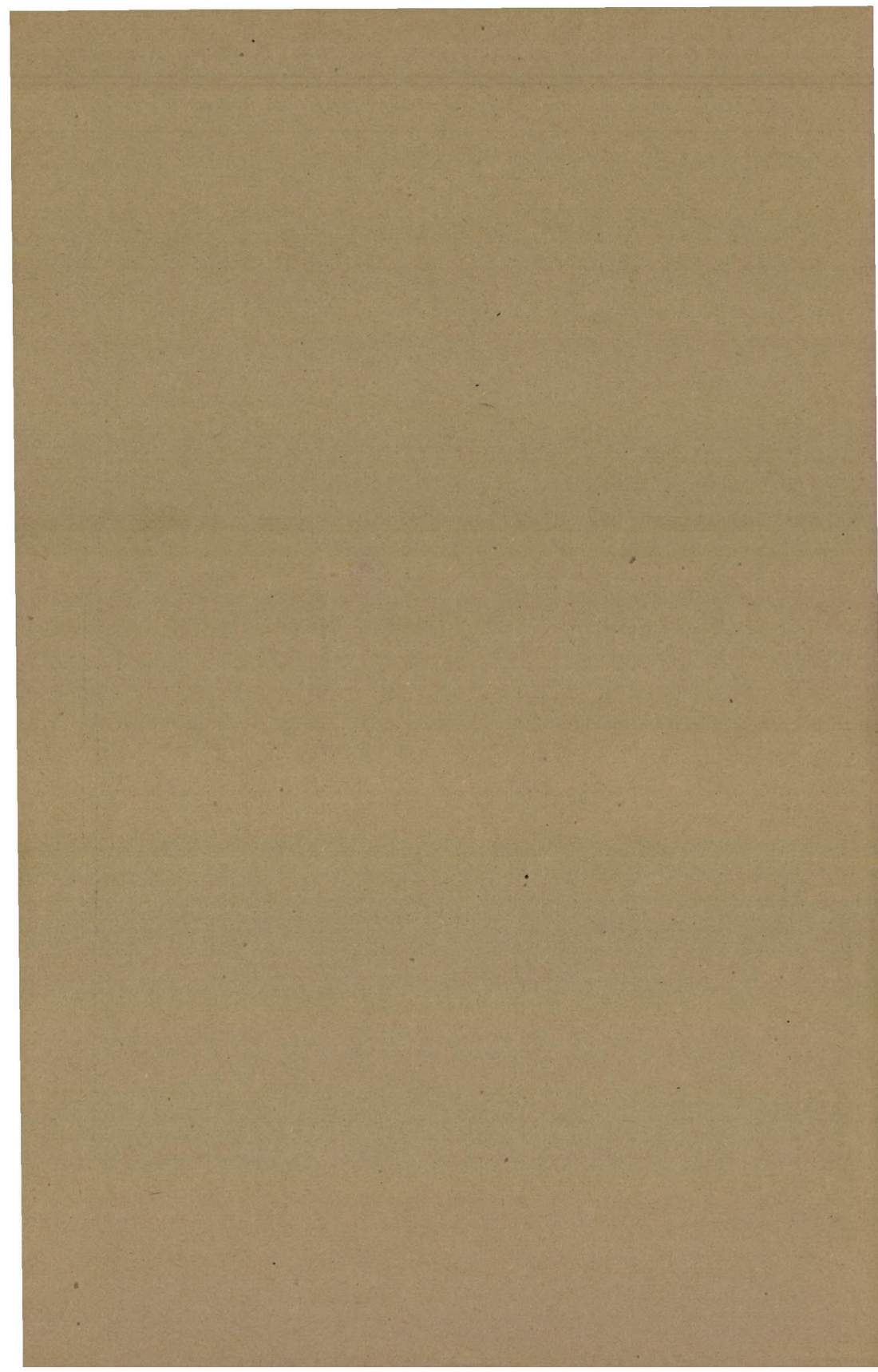
1566—1577.

BUDAPEST, 1930.

A M. T. AKADÉMIA

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

VIII.

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYOLCADIK KÖTET.
XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI.

HETEDIK KÖTET.

1566—1577.

BUDAPEST, 1930.
M. T. AKADÉMIA.

XVI. SZÁZADBELI
MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI.

HETEDIK KÖTET.

1566—1577.

KÖZZÉTESZI

DÉZSI LAJOS

M. AKAD. R. TAG.

KORNFELD MÓRIC BÁRÓ TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA

A M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA.

BUDAPEST, 1930.

1 9 3 0

DUNÁNTÚL EGYETEMI NYOMDÁJA, PÉCSETT

ELŐSZÓ.

A Régi Magyar Költők Tárá-t a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából a Toldy Ferenc által előkészített anyagból Szilády Áron ak. tag 1877-ben indította meg. Ez időtől fogva harmincöt év alatt (1877—1912-ig) hét kötetet rendezett rendkívüli nagy gondal, becses jegyzetekkel és tanulmányokkal ellátva sajtó alá. Az utolsó, hetedik kötetnek jegyzetein dolgozott, midőn a halál (1922. márc. 19-én) kiszólitotta az élők sorából.

A „Jegyzetek” elkészült részének sajtó alá rendezésével, ki egészítésével és folytatásával a M. Tud. Akadémia I. osztálya engemet bízott meg s örömmel vállalkoztam rá, mivel e megbízásból sejtteni lehetett, hogy az Akadémia e fontos és hiányt pótló vállalatát Szilády Áron halála után sem szünteti meg, hanem mihelyt anyagi helyzete némileg javul, folytatni fogja. Ezek a „Jegyzetek a Régi Magyar Költők Tára hetedik kötetéhez” 1926-ban meg is jelentek.

Dr. Császár Elemér egyetemi tanár, akad. r. tagtársunk annyira szívén viselte e vállalat sorsát, hogy az Akadémia anyagi helyzetének e remélt javulását sem akarta megvárni, hanem az irodalom egy bőkezű Maecenásától (Báró Kornfeld Mórictól) összegyűjtötte egy kötet kiadási költségének legnagyobb részét. A Régi Magyar Költők Tára újból megindulása tehát elsősorban az ő és a nagylelkű Maecenás érdeme.

Midőn az Akadémia I. osztálya felszólított e mű szerkesztésére, készséggel vállaltam a megbízást, mert a régi magyar költészet anyaga részint betűhű másolatban, részint fotografikus felvételben évek óta hever nálam s úgy ezekkel, mint a rájuk vonatkozó irodalommal egyetemi előadásaimban is többször foglalkoztam.

Az anyag beosztásában — mint ismeretes — Szilády Áron az időrendet követte, avval az eltéréssel azonban, hogy ha valamely írónak legkorábban készült műve beleesett egy kötet időszakába, annak összes később írt műveit is ugyanott adta ki, vagyis egy-egy író összes művei bármily hosszú idő alatt készültek is el, mind együtt jelentek meg. Ezt az eljárást mi is követni kívántuk.

A szoros időrendi közléstől dr. Császár Elemér tanácsára abban is eltértünk, hogy olyan művek kiadását, amelyek újabban vagy a

közelmultban már másutt megjelentek (pl. *Pesti Gábor és Heltai meséi*, *Poncianus*, *Balassa Bálint versei*, *Választúti komédia*, *Szegedi Lőrinc drámája* stb.) későbbre halasztottuk. Görcsöni Ambrus Mátyás-krónikáját, mely valószínűen 1567—8-ban készült (V. ö. *lr. Közl. 1896. 444 és 1917. évf. 23. l.*) helyesebb együtt közölni a Bogáti Fazekas Miklós készítette folytatással (*Az ötödik része Mátyás király dolgainak*. Kol. 1577.). Egy ilyen különkötet telnék ki Görcsöni Ambrus, Bogáti Fazekas és Valkai András műveiből.

Végül azt az óhajtasunkat fejezzük ki, vajha a Régi Magyar Költők Tárá-nak egyes kötetei gyorsabb időközökben követhetnék egymást. A régi magyar költészet emlékei kéziratokban vagy ritka, sokszor unikum nyomtatványokban maradtak fent, amelyek különböző nyilvános és magánkönyvtárakban vannak szétszórva. Maradékszágunk szomorú helyzete, szétdaraboltsága rendkívül megnehezíti az olyan művek használatát, amelyeknek legrégebbi, esetleg egyetlen kiadása vagy legjobb kézirati szövege a megszállott területek magyar könyvtárában őriztetik. Ugyanezt mondhatjuk a Bécsben, Boroszlóban, a British Museumban, Hallében, Lipcsében, Wolfenbüttelben és más külföldi könyvtárban őrzött régi magyar költészeti emlékekről.

Szeged, 1928. aug. 23.

Dézsai Lajos.

HARTYÁNI IMRE.

1566 előtt.

LI. PSALMUS MÁS NÓTÁRA.

Háborusága Dávid királynak egykoron nagy vala,
Midőn bünéről Nátán próféta megfeddötte vala,
Keservös szível sírván Istennek így könyörög vala:

„Atya Úr Isten, könyörülj rajtam te nagy jóvoltodért,
Sok bűneimet bocsásd meg nekem irgalmasságodért;
Ne hagyj, Úr Isten, kérlek, elvesz[n]em az te szent nevedért.

5

Rút vagyok, Uram, sok bűneimmel mind ez világ előtt,
De még ennél is én rútabb vagyok istenséged előtt,
Mert fellyölhaladt én álnokságom az én fejem fölött.

Szent templomodat megszeplősítém és megfertéztetém,
Paráznaságban és gyilkosságban én magamot ejtém,
Szemeid előtt soha, Úr Isten, el nem rejtezhetem.

10

Ime, Úr Isten, mind talpig vagyok az bűnben előtted,
Mint tiszta vérben befertéztetvén, úgy állok előtted,
Mint az nyárfalevél, én úgy reszketek féltemben előtted.

15

Anyám mikoron az ő méhébe engemet fogada,
Nagy siralomval és fájdalomval ez világra hozta,
Bűnben fogada, róla reám is az bűn elárada.

Nincs hová lennem, nincs hová fognom elveszett fejemet,
Féli, rettegi elbúsult lelkem az én Istenemet,
Valljon s mikoron mossa el rólam az én bűneimet.

20

Im eleibe támasztom neki az én bűneimet,
Lássa ő maga az én szent atyám halálos sebemet,
Kösse be nekem orvosságával keserves szívemet.

1

25 Indítson erre téged, Úr Isten, igaz fogadásod,
Jákób atyánkra szállott isteni örök áldomásod,
Hogy dicsértessék most és örökké szent irgalmasságod.

Mely igen tiszta lennék, Úr Isten, ha megmosogatnál,
Bizony az napnál, holdnál, csillagnál, szebb lennék az hónál,
30 Senki nálamnál fejérb nem lenne, ha megtisztítanál.

Rólad, Úr Isten, ily feledéken többé én nem lennék,
Kegyelmes atyám, ha te kedvedben ezután lehetnék,
Jó példaadó az bűnöseknek, kedves szolgád lennék.

Örömet nekem mikor mondanál és megvigasztalnál
35 És kegyelmedben hogy ha mind végig engem megtartanál,
Oly nagy felszóval szép dicséretet éntőlem hallanál.

Hogyha kívánnád áldozatomat: minden jószágomat
Meg nem tartanám, sem kímélleném tőled én marhámat,
De tudom, Uram, hogy csak kívánod igaz vallásomat.

40 Hallgasd meg azért fohászkodását az te híveidnek,
Kik most énvélem sírván, óhajtván együtt könyörögnek,
Hatalmat venni ne hagyj mi rajtunk az mi bűneinknek.

Végezd el, Uram, magas köfalát az te egyházadnak,
Adjad kezekhez már az országot áldott fiaidnak,
45 Bizodalomval, nagy reménységgel kit régulta várnak."

Szent Dávid király az ő lelkében így könyörög vala,
Az Isten előtt mikor bűnéről vallást téssen vala,
Ötveneggyedik dicséretiben ezt beírta vala.

ISTVÁN DEÁK.

1566 előtt.

LVII. PSALMUS. MISERERE MEI DEUS MISERERE MEI.

A Cyrus éneke nótájára.

Irgalmazz, Úr Isten, immáran énnekem,
Irgalmazz, Úr Isten, immáran énnekem,
Mert tebenned nyugszik, Uram, az én szívem
És tebenned nyugszik, Uram, az én szívem.

Szárnyad alá vetem az én reménségem,
Míg el múlnak tőlem az én ellenségit
És míg eltávoznak tőlem én bűneim,
Csak tebenned leszen, Uram, én örömem.

5

Tehozzád kiáltok, hatalmas Úr Isten!
Mert nincsen énvelem ki most jól tehessen,
Én ellenségitől engem megmenthessen
És én dolgaiban ki jóra vihessen.

10

Velem, én szent atyám, nagy sok jókat töttél,
Mert mennyből énnekem őrizőt küldöttél,
Én ellenségitől engem megmentőtől
És az én szívemből öreget szőrzöttél.

15

Az hatalmas Isten nagy hatalmasságát,
Énhozzám bocsátá ő nagy igazságát
És megmondhatatlan nagy hatalmasságát,
Hozzá megjelenté nagy jóakarátját.

20

Nekem ellenségit mind azkik valának,
Fene oroslának mind megrontatának,
És te velem lévén, ők nem árthatának,
Mert elvötte, Uram, erejét azoknak.

De ennekfölte emberek közül is,
Énreám támadtak sokan ő közül is,
Hamisságot szóltak ellenem azok is,
De nem árthatának énnekem azok is.

25

Ezeknek ő nyilok és az ő fegyverek
De semmi nem egyéb, hanem az ő nyelvök;
Vermet ástak nekem és ők belé estek,
Csalárdságok miatt önnönmagok vesztek.

30

Azért, Uram, téged én felmagasztallak,
Te dicsőségedben hatalmasnak mondlak,
Mind ez világ előtt irgalmasnak vallak
És jóakarónak én tégedet hívlak.

35

Késsz most az én szívem néked énekelni,
Késsz most jóvoltodért nagy hálákot adni
És mindenek előtt tégedet vallani,
Szent nevedet neked örökké dicsérni.

40

Kelj fel azért mostan, én nagy dicsőségem,
Légy mindenben nekem most is segítségem,
Erőtlenségemben légy én erősségem
És veszedelmemben légy ótalmam nekem.

45

Én felmagasztalom irgalmasságodat
És mindenkor vallom te igazságodat,
Mind ez egész földön irgalmasságodat,
Mindenkor hirdetem az te jóvoltodat.

50

Szent Dávid próféta az ő levelében,
Ő Zsoltárkönyvének ötvenhat részében,
Könyörög Istennek keserűségében,
Ellensége előtt való rettegésben.

55

Egyetemben véle az mi szükségünkben,
Nyomorult voltunkban ez földön laktunkban,
Dicsérjük az Istent ő dicsőségében,
A szent angyalokkal énekeljünk mennyben.

[SZEGEDI] LAJOS.

1566 előtt.

AZON I. PSALMUS, MELYBEN DÁVID MINEKUTÁNA VÉTKEZŐTT VOLNA,
AZ ISTENTŐL BÜNEINEK BOCSÁNATJÁT KÉRI. 2 REG. 11.

Légy irgalmas, Úr Isten, minekünk,
Mert ellened álnoktul vétkeztünk,
De tebenned vagyon remétségünk,
Mit haragra bűnvel ingerlöttünk.

5

Vedd el rólunk méltó haragodat,
Mutasd hozzánk irgalmas voltodat,
Hogy esmerjük ebből jóvoltodat,
Vedd el rólunk ekképpen átkodat.

10

Derékképen [te] megtisztíts minket,
Mosd el rólunk fertelmességünket;
Az elvesztett szép öltözetünket
Reánk adván, vedd hozzád lelkünket.

Undokságát fajtalanságunknak,
 Gonoszságink előttünk forognak, 15
 Mind jól látjuk sok álnokságinkat;
 Kik előtted szünetlen vádolnak.

Voltaképpen ellened vétkeztünk,
 Látásodra gonoszt cselekedtünk,
 Igaz vagy te, nem kelj kételkednünk,
 Győzödelmes vagy, mikor ítéltetünk. 20

Igazsága te ítéletednek
 Ebből tetsznek, hogy bételjesednek,
 Azért akik tégedet ítélnek,
 Kegyetlenek tőled meggyőzetnek.

Csak bűn az mi gyarló természetünk, 25
 Alnokságban mert mi születtetünk;
 Veszedelmes itt a mi életünk,
 Elkárhozunk, ha meg nem térendünk.

Vétkeinkről fordíts el színedet
 És töröld el a mi bűneinket, 30
 Ne akarjad látni mindezeket,
 Kikkel sokszor megbántunk tégedet.

Siess belénk új szívet adnia,
 Szent lelkedvel megújítania,
 Tiszta hitvel ajándékoznia, 35
 Add örökké színedet látnia.

TESINI [IMRE].

1566 előtt.

XXX. PSALMUS RÖVIDEDBEN.

Tebenned bízom, én Istenem,
 Igazságod szerint ne hagyj vesznem,
 Szégyent vallanom ne hagyj nekem,
 Én Istenem!

Én vagyok, jaj nagy bűnös ember, 5
 Ellened bűnöm számtalan ezer,
 Előtted szüntelen bekever
 És úgy gyötör.

10 Siess hajtani füleidet,
Gyorsan hallgasd meg könyörgésemet,
Tebenned hogy megtarts engemet,
Életemet.

15 Istenem, Uram, légy szabadítóm,
Tehozzád, Uramhoz én folyamom,
Megszabadítás, jól tudom:
Benned bízom.

20 Igen nagy örömem te vagy nekem,
Nagy bátorságom, én Istenem!
Szent nevedért vagy e mentségem,
Nagy örömem.

Nem hagysz engem, Uram, a törbe
Béesnem, kit titkon énelőmbé
Útamban megvettek az lesben
Életemben.

25 Istenem, Uram, kérlek téged,
Vedd hozzád immár én lelkemet,
Mert megváltottál engemet,
Életömet.

30 Szégyenség orcákon nagy legyen,
Szidalom minket bekenjen,
Dicsőség, Uram, tiéd legyen,
Amen legyen.

TSEH.

1566 előtt.

TEMPORE DEDUCTIONIS FUNERIS.

Tudjuk, Uram Isten, hogy mind meg kell halnunk,
De hisszük, hogy örök életre ismét mind feltámadunk,
Mert te vagy életünk, tebenned halálunk,
Te vagy feltámadásunk.

5 Soha szem nem látta, fül es nem hallotta,
Embereknek szive gondolatja azt meg nem gondolhatja,
Mely nagy dicsőséget az Ur Isten szerzett
Az űtet szeretőknek.

Eltörli az Isten könnyhullatásinkat
 És eltávoztatja mitülünk mi keserőségünket,
 Mert bánat nem lesz, fájdalom sem lesz,
 Csak nagy dücsőség lesz.

10

Holott uralkodik az atya Úr Isten,
 Az ő áldott dücső szent fiával az mi urunk Krisztussal,
 Szentlélek Istennel mind egy hatalomban
 Mind örökkön örökké.

15

A VÁRADI ÉNEKSKÖNYV

(1566.)

NÉVTELEN SZERZŐKTŐL IRT ÉNEKEI.

1.

AZ UTOLSÓ ITÉLETRŐL.

Kérlek és intlek mostan tégedet,
 Az nagy Istennek szent személyére teremtetett ember!
 Hogy viselj gondot üdvességedről, örök életedről,
 Mert eljő az nap, mely nap ez világ tűz miatt min megég.

Mely nagy félelem akkoron lesz,
 Mikor a Krisztus az itéletre eljövendő lesz,
 Hogy mindeneket meghányjon, vessen, igazán ítéljen:
 Eljő bizonynal az Isten fia szép fényes fölyhőben.

5

Először pedig a szent angyalok
 Az nagy szép szavó hangos trombitát égben felriasztják,
 Kiknek szavára minden halottak hamar feltámadnak,
 Mert eljő az nap — —

10

Nem kelly akkoron senki aranya,
 Sem szép ruhája, sem gazdagsága, mert föld megrothasztja,
 Csak bódog lesz, aki most megtér, Krisztus Urunk mondja,
 Eljő bizonynal — —

15

Ezt nyilván higgyed, hogy ez így lesz,
 Mihelt az ígét te megértended és Istent hallgatod,
 Szent Dávid által, szent János által Isten szavát hallod,
 Mert eljő etc.

20

Előhozatnak számtartó könyvek,
Kikből az Isten mindent megítél mindenek láttára;
Az titokdolgok megjelentetnek, bizony nyilván lesznek:
Eljő bizonynyal etc.

25 Ott mit feleljek, én bűnös ember?
Kihez folyamjam és esedezzem az én bűneimért?
Hol még az jó is retteg és lappag Krisztus urunk előtt,
Mert eljő az nap etc.

30 Ó te felséges, hatalmas nagy úr,
Ki mindeneknek csak te vagy ura, királyok királya,
Kérünk most téged, hogy üdvözítsed szegény bűnösöket:
Eljő bizonynyal az Isten fia etc.

Emlékezzél meg, kegyelmes Isten!
Hogy énérettem emberré löttél, szörnyűként szenvedtél;
35 Nagy fáradságot, keserűséget értem felvöttél,
Mert eljő etc.

Kérlek én téged, ne vess el tőled
Az véghetetlen, örökkévaló, nagy keserű kénra,
Kérlek, ne legyen hiában értem az te szent halálad:
40 Eljő bizonynyal etc.

Csak fohászkodom, én édes Uram!
Mint Istenemhez, kegyes atyámhoz, édes megváltómhoz,
Hogy légy kegyelmes szegény juhodhoz, megtérült bűnöshöz,
Mert eljő az nap etc.

45 Nám megbocsátál Magdalénának,
Undok, fertelmes, gonosz bűnösnek, tehozzád térének
És megbocsátád bűnös tolvajnak halála idején:
Eljő bizonynyal etc.

50 Álass engemet az jók közibe
És válassz el-ki gonoszok közül, Felséges Úr Isten!
Hogy láss engemet jobb kezed felől, én édes Istenem!
Mert eljő az nap etc.

Síralmas leszen nyilván meghiggyed,
Számlálhatatlan sok embereknek ítéletnek napja,
55 De nagy vigasság és öröm leszen akkor a híveknek:
Eljő bizonynyal etc.

Ennekokáért intlek tégedet,
 Isten képere ékesítettett oh emberi állat!
 Siess és viselj igen nagy gondot itélet napjáról,
 Mert eljő az nap etc.

60

Ne vedd csufságra és süketségére
 Az nagy Istennek fenyegetését, áldott szent igéjét,
 Melyet neked most sok jámbor ember bizonyságul hirdet:
 Eljő bizonynyal az Isten fia szép fényes folyhőben.

2.

Ez éneknek nótája a *Mi kegyes Atyánk, kit vallunk.*

Senki ne bízzék jó szerencséjében,
 Senki ne féljen nyomorúságában,
 Mert jól rendőlte az emberek dolgát
 Az nagy Úr Isten.

Senkinek ne legyen oly jó biztatója,
 Hogy az holnapi napot egészségben várja,
 Mert az mi dolgunk olyan mint forgószeél,
 Az írás azt mondja.

5

Csak kell minekünk szüntelen vigyáznunk
 És az Istennek szívből könyöregnünk,
 Mint megmondotta szent Pál jó doktorunk,
 Azt kell mívelnünk.

10

Sok példák vannak, de én mind elhagyom
 És az hallgatót ebben nem foglalom,
 Mert olyan dolgok történnek naponként,
 Ember, ne csodáljad.

15

Az egy figefát Krisztus megátkozá,
 Legottan láták ötet, hogy megasza,
 Csodálkozásnak, hertelen hogy volna,
 Mert az Isten dolga.

20

Szép dolgot innét keresztyén tanulhat
 És Isten dolgán ü csudálkozhatik,
 Mely hamar mondja mindenek legyenek,
 Ottan meglesznek.

25

Az vérkórságos asszonyi állapot
Mit urunk Krisztus hamar meggyógyítá,
Hatalmasságát nyilván megmutatá:
Szent Lukács írta.

30

Idvösségünkről csak gondot viseljünk,
Az Krisztus által idvösséget nyerünk,
Mert megígérte és megadja nekünk,
Ő fiainak.

35

Ő szent fiának, mi idvözítünknek
Ő szent fiának, mi idvözítünknek
És egyetemben szentlélek Istennek,
Mi jó ótalmonknak.

3.

DE MISERIIS HUMANIS QUERIMONIA FIT.

Ad notam: Dicséretes példát mondok nektek asszonyi állapotok.

Istenünkhöz fohászzkodván
Könyörögjünk, esedezvéen,
Panaszunkat nagy óhajtván
Beszéljük elő nagy sírván.

5 Mert ez világban életünkben
Vagyunk csak nyomorúságban,
Az pogányok birtokában,
Im majdan esünk markodban.

10 Lakó földünkben imáran
Elkergettek már mindnyájan,
Szüleinket a fogságban
El-bevitték országokban.

Kétségben is sokan estek,
Ezt látván elijedtenek,
15 A te szent tudományodnak
Sokan ellene mondtak.

Míg felejtesz el, Úr Isten?
Láss immár hozzánk, nagy
[Isten!

Könyörülj te népeiden!
20 Állj bosszút ellenségeden!

Engedjed az te jóvoltodat,
Láthassuk nagy hatalmadat,
Mindenütt az te nevedet,
Hirdethessük jótétedet.

25 Szent ígédnek tanítását,
Ne vedd el prédikálását,
Hirdetteded gazdagságát,
Szent fiadnak igazságát.

Nevelj minket az életben,
30 Nevednek esmeretiben,
Ne hagyj minket az vakságban,
Az előbbi tévelygésben.

De adj igaz tanítókat,
Kik az te akaratodat,
35 Hirdessék nagy jó kedvedet,
Bűnösökhez szerelmedet.

Enni nagy sok bánatinkban,
 Vigasztalj meg szíveinkben,
 Csendességet mi lelkünkben,
 40 Adj mind egész életünkben.

Tanulgassuk szent igédet,
 Hallhassuk kegyességedet,
 Igéből akaratodat,
 Érthessük te jó kedvedet.

45 Ezért örök tisztességgel,
 Tartozunk hálá[a]dással,
 Azokáért nagy felszóval,
 Dicsérünk egy akaratall.

Hatalmas atya Úr Isten,
 50 Megváltó fiú Úr Isten,
 Az vigasztaló Úr Isten,
 Legyen állapotban egy Isten

4.

KRISZTUS FELTÁMADA.

Legyen nagy vigasságunk,
 Mert Krisztus igazságunk
 És ő az mi váltságunk,
 Csak ő örök életünk.
 5 Azért azt kívánja tőlünk,
 Teljes hittel hogy benne bíz-
 [zunk.

Haragját szent atyjának,
 Elviselé átkának,
 Azért lőnk országának,
 10 Örökesi jóvának.
 Azért azt kíván — —
 — — — — —

Ördögnek már rabjai,
 Nem vagyunk kötelesi,
 15 De Istennek fiai,
 Vagyunk örökös társai.
 Azért — — — —
 — — — — —

Atyjának haragjátul,
 20 Az törvének átkátul,
 Megmente az haláltul,
 Ördögnek fogságátul.
 Azért — — — —
 — — — — —

25 Halál[á]val testének,
 Szabadulást népének,
 Nyere ő fiainak,
 Az ő benne bizóknak.
 Azért — — — —
 30 — — — — —

Az mi nagy szükségünkért,
 Örök üdvösségünkért,
 Szent atyjánál létünkért,
 Feltámadá életünkért.
 35 Azért — —
 — — — — —

Nagy szerelme népéhez,
 Ebből tetszik mindenhez,
 Halálával atyjához
 40 Hogy készít ország[á]hoz.
 Azért az — — — —
 — — — — —

Halálában ha bízunk,
 Szent országában leszünk (így)
 45 Azért az — —
 — — — — —

50 Szabadulásunk azért
Lön vére hullásáért;
Örök életünk esmét
Lön feltámadásáért.
Azért azt — — —

55 Mi es már új életben
Mind testünkben, lelkünkben
Öltözzünk ez világban,
Higgyünk mi megváltónkban
(Azért azt — —)

5.

PSALMUS XXXI. IN TE DOMINE SPE[RAVI].

Én Istenem, benned bízom,
Hogy meg ne szégyenültessem;
Örökké én csak azt kértem,
Hogy el ne tévededhessem.

Légy énnekem oltamazóm,
 Úr Isten, légy én megmentőm,
 15 Mert nincsen több erősségem,
 Te légy azért bátorságom.

5 Mert csak te vagy meny-
[országára,
Ki vezérlesz igazságra;
Én lelkömet minden jóra,
Vidd, Úr Isten, szabadságra.

Immár hiszem, hogy az törből,
Kimentesz e nyavalyából,
Lelkünknek nagy fájdalomából,
20 Ments meg ez keserőségből.

10 Hajts énhozzám füleidet,
Ne fordíts el szemeidet;
Láthassam kegyességedet,
Hozzám való kegyelmedet.

Mert szívemben az Úr Istent,
Ötet vallom ótalmamnak,
Lelkem gondviselőjének,
Hiszöm teljes életünknek.

25 Azért, Uram, benned bízom,
Soha el nem tévölödöm;
Leszen örök dicsőségöm,
Soha meg sem szégyenödöm.
Ámen.

6.

CANTIO PULCHRA.

Hallgasd meg, Úr Isten, mi beszédünket,
Szent fiadért mi könyörgésünket,
Hogy csak te vezérljed az mi lelkünket,
Megjobbítsad az mi életünket,
5 Hogy vehessük az te szent ígédet
És vallhassuk te istenségedet.

Síralmason most tehozzád kiáltonk,
 Mindenkoron teneked könyörgönk,
 Vedd el haragodat immár mirólonk,
 Ne bírassék pogántól országunk, 10
 Csendesedjék vérontás közöttünk,
 Távoztassék fertelmesség tőlünk.

Ha irgalmazál lelkünkben minekönk,
 Ne hagyj testünkben is hogy elveszönk;
 Szent ígédet adád most minekönk, 15
 Nagy vakságot kivövéel közölünk,
 Ezzel kedvedet mutatád nekünk,
 Hogy nagy gondod volna itt mirólunk.

Emlékezzél azért szent egyházadról,
 Szent fiadnak vére hullásáról, 20
 Régi atyánknak ígéretedről,
 Velek való kegyelmességedről,
 Örökkévaló fogadásodról,
 Szentegyházad megmaradásáról.

Ne nézzed, Úr Isten, mi gyarlóságinkat, 25
 Vedd el rólunk most az pogánokat,
 Fordítsad rejájok te haragodat,
 Hogy ne rontsák te szent egyházadat,
 Hogy láthassuk az te hatalmadat,
 Örökkévaló irgalmasságodat. 30

Igaz vagy, Úr Isten, ígéretedben,
 Mint ígérted az te szent ígédben,
 Hogy meghallgatsz minket mű kérésünkben
 És el nem hagysz az mű szükségünkben,
 Csak mű higgyünk az te szent ígédben 35
 És dicsérjünk a mi életünkben.

Azért felsejünk mű életünkben,
 Ne csak kérjük Istent szükségünkben,
 De megjobboldjunk az mű erkölcsünkben,
 Akaratját hallgassuk éltünkben, 40
 Hogy dicsérjük Istent felségében,
 Így hallgat meg minket szükségünkben.

7.

SZÉP DICSÉRET.

Atya Úr Isten, menbeli teremtőnk,
 Az Krisztus által jóakaró urunk,
 Lelki és testi gonosztól védelmőnk
 És oltalmazónk.

5 Kinek jó kedve műreánk áradott,
 Az fiú által megnyilatkoztatott,
 Kit most műnekünk igazán hirdetnek
 Ő igéjéből.

10 Gerjeszd fel azért az te szent lelkedvel,
 Az mi szívünket tápláljad igéddel,
 Oltalmazhassuk dűcsőséged ezzel
 Minden üdőben.

15 És vedd el rólunk az mű bűneinket
 És könnyebbítsed szörnyű ostorodat,
 Ne tekints nekünk nagy bűnös voltunkat,
 Álnokságinkat.

20 Mert mű fejenként mű kicsenségünkben,
 Bűnben fogantunk anyáknak méhében,
 Azkik nyomorgunk ez keserves völgybe,
 Adám testében.

Ha megtekinted az mű bűneinket
 És fizetsz nekünk álnokságink szerint,
 Ki viselheti ennek el súlságát,
 Iszonyu voltát.

25 Igaz vagy azért, Ábrahámnak ura,
 Keresztyéneknek kegyelmes oltalma;
 Ne büntess minket az te haragodban,
 Igazságodban.

30 Hála tenéked, kegyes atya Isten,
 Dicséret neked áldott fiú Isten,
 Tisztesség neköd szentlélek Úr Isten
 Most és örökké.

8.

PRAECATIO PIA.

Hajts meg, Úr Isten, kegyes füleidet
Keresztyéneknek ű imádságokra,
Fogadjad, kérünk, nagy kenyerégéseket
Te szolgáláidnak.

Az mennyországból nézz alá, Úr Isten!
Te szent igédnek add világosságát
És távoztasd el az mi szöveinkből
Tévelgéseket.

3

Kegyességedből bocsásd meg bűnünket,
Oldozz meg minket bűnnek köteleiből,
Könyörölj rajtunk és helyheztess minket
Ótalmad alá.

10

Tenálad neköl pokol az mi helünk,
Tenálad neköl kárhozatra megyünk;
Kérünk, légy velünk, hogy viseltessönk
Az mennyországra.

15

Te Jézus Krisztus, igaz világosság,
Élet, út, öröm, jó és nagy kegyesség,
Ki az halálból a te szent véreddel
Minket megváltál.

20

Olts be elménkbe, kérünk, szerelmedet,
A mi szövéünkben te adj igaz hitet,
Öregbíts bennünk az atyafiúi
Szent szeretetet.

A szent léleknek adjad ajándékát,
Igaz vallást engedd bátorságát;
Az mi testünknek vedd el undokságát
Te szent igédvel.

25

Az csalárd ördög legyen távolý tölünk,
Kinek erejét te mind elrontottad,
De mennyországból legyen mi mellettünk
Te segítségéd.

30

35 Dicsősség legyen az örök atyának,
Dicsősség legyen neked ű fiának,
Ki szent lélekkel uralkodol mostan
És mind örökké.

9.

DE POPULI ISRAELITICI NUMERATIONE.

Mi urunk Jézus Krisztusnak
Szerelmes atyja, Űr Isten!
Kérünk, szűnjék meg immáran
Ez világon nagy haragod,
5 Mint szent Dávid idejében.

Ki szent ígretöd ellen
Elküldé Joáb hercegöt,
Hogy megszámlálná országát,
Számát venné a zsidóknak,
10 Ki ezt mondá az Dávidnak:

„Az felséges nagy Űr Isten
Megsokasítá népedet;
Miért akarod ezt, Uram?
Bizony megbüntet az Isten!”
15 De Dávid ezt nem gondolá.

Elmene azért a hercög
Nagy búval és nagy bánattal,
Kezdé az népet számlálni:
Megharaguék az Isten
20 És megveré az zsidókat.

Monda az szent Dávid király:
„Bizon én igen vétkeztem,
Bocsássad meg, nagy Űr Isten,
Szegény szolgáltnak bűneit,
25 Mert én vétkeztem ellenöd.”

Ime az felséges Isten
Hozzá bocsáta prófétát:
„Azt mondja néköd az Isten:
Ez háromban tégy választást,
30 Valamelliket kívánod:

„Az hét egész esztendeig
Akarod-é hogy büntessék
Országod az nagy éhséggel,
Avagy hogy három hólnapig
35 Ellenségöd kez(é)ben légy?

„Avagy hogy harmad napiglan
Döghalál legyön földedben
És az Istennek angyala
Csapdossa az te népedet?
40 Lássad azért, mint akarsz
[most?]”

Monda az szent Dávid király:
„Mindenfelől rajtam halál,
De jobb énneköm hogy essem
Az nagy Istennek kezében,
45 Honnem mint embör kezében.

„Mert ű természeti szerént
Igen irgalmas, kegyelmes.”
Hogy ez mondást elvégezé,
Az Isten a zsidóságban
50 Mindjára st döghalált szörze.

És csak egy nemzetség közül
Hetvenezören halának;
Elbocsáttaték az angyal
Jeruzsálem városára,
55 Hogy ott is halált szörzene.

De mihelt az haragus angyal
Űket üldöznie kezdé,
Könyörüle az nagy Isten
És ezt mondá az angyalnak:
60 „Elég! hagyj békét űnekik!”

- Szent Dávid látá az angyalt
 Az ég alatt és föld fölött,
 Ű kezében egy éles tört;
 Monda Dávid az Istennek:
 65 „Én vagyok az, ki vétkeztem. 80
- „Forduljon rejám haragod,
 És az én házam népére!”
 Monda úneki az angyal:
 „Megkegyelmezett az Isten,
 70 Semmit ne félj, Dávid király!” 85
- Kérünk mi es, nagy Űr Isten!
 Szent, erős Isten, irgalmas,
 Halhatatlan, üdvezítő
 És nagytűrhető Űr Isten!
 75 Szünjék meg az te haragod! 90
- Azért most mi emlékezünk
 Régén tött kegyösségedről,
 Mert most is ugyanazon vagy,
 Nem kisebb az te hatalmad,
 Hallgasd meg könyörgésünket!
- Űr Isten, ki meghosszabbítád
 Ezekiásnak életit,
 Hosszabbíts meg, kérünk
 [tégöd,
 Minekünk is életünket,
 85 Hogy bűnünkéből megtérhes-
 [sünk.
- Halálos bűnben ne essünk,
 Bűneinket sirathassuk;
 Hogy teveled uralkodjunk,
 Krisztus Jézussal örüljünk.
 Mind örökken és örökké.

10.

NÉVTELEN : CANTIO PULCHRA & OPTIMA.

Emlékezzél, Űr Isten, híveidről,
 Kik kiáltunk tehozzád szükségünkben,
 Viselj gondot nyomoruságunkról,
 Örökkévaló szent egyházadról.

Adjad nekünk mindenkor életünkben
 Az kenyeret, mely vágyon szent ígídben,
 Kirül szóltál szent János könyvében,
 Mellyel élünk örökké életünkben. 5

Ne hagyj minket, Űr Isten, szomjuhozunk,
 Az élő víz adassék most minekünk,
 Mely víz után soha nem szomjuhozunk,
 Mert tebenned örökké örvendezünk. 10

Az kik hallják, Űr Isten, te nevedet,
 Itt megértik mindenenek te kedvedet,
 Szent fiadért kegyelmességödet,
 Ha csak közlöd velök örökségödet. 15

Adjad nekünk mostan szent lelkedet,
 Ne hallgassuk heába szent igédet,
 De tiszteljük örökké szent nevedet
 És dicsérjük örökké felségöd.

Dicsértessék az atya Úr Isten,
 Ő igéje az fiú Úr Isten,
 Egyetemben szent lélek Úr Isten,
 Szent háromság egy bizony örök Isten.

11.

NÉVTELEN : CANTIO NON INELEGANS.

Dicsírek téged, menybeli Isten, én édös teremtem!
 Hála teneked, mert én tetüled igen sok jót vöttem,
 De kérlek téged, adjad jó végre, mit én most kezdettem.

Oly igen nagy volt, Uram, énhozzám te jó akaratod,
 5 Mint régtől fogván ez mai napig velem volt jóvoltod;
 Tudom, mostan is nem hagy engemet szent irgalmasságod.

Megfogytokoztam én ez világi minden szükségimben,
 Nagy bűneimért elkeseredtem ez földön laktomban,
 De kérlek téged, édös Istenem, hogy légy segítségem.

10 Nem kell énneköm egyéb segítség az te szent nevednél,
 Ki hatalmasb vagy mind ez világi nagy fejedelmeknél,
 Erősbé tehetsz engem, Úr Isten, én ellenségimnél.

Vallyon s kicsoda állhat ellene te akaratodnak?
 Ki tarthatja meg ő nagy ereit az te jobb karodnak?
 15 Mellyel megrontád minden hatalmát az kegyetlenöknek.

Semmi késértet nem árthat neköm nagy veszedelmömre,
 Csak te légy velem, édes Istenem, én segítségemre
 És te viseljed minden gondomat az én életemre.

20 Megörzöd vala a te népedet régen ó tervénben,
 Elvesztéd érte Farahó királt az verős tengörben,
 Nem hagyod vala megnyomorodni semmi szükségekben.

Lám régenten is téged hallgattak mind az szent proféták,
Nagy erős hitvel téged vallottak mind az patriarkhák,
Igiretödet, segítségedet látták a szent atyák.

Elbízta magát az Olofernes hatalmasságában,
Te feltámasztál egy özvegy asszont az Betuliában,
Am főjét vévé az özvegy Judit ünne sátorában.

15

Kérünk, Úr Isten, tekénts mi reánk ill nagy szükségünkben,
Jusson eszedben jó Magyarország az te jó kedve(d)ben
És ne hagyj minket megnymorodnunk semmi szükségünkben.

20

Sok jó adassék mennyben és földön a fejedelmeknek,
Kik nagy örömet veszik igiét az mi Istenünknek
És igyekeznek gondját viselni a keresztyéneknek.

DÓCI ILONA.

1567

KÖNYÖRGÉS.

Dicsérlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességedért
És énhozzám való az te szent fiadnak nagy irgalmasságáért.

Óh mely édességes és mely örvendetes, Uram, az te szent lelked,
Bocsásd énreám is, hadd vigasztaljon meg te nagy kegyelmes-
[séged.

Csak tebenned, Uram, mindörökké bíztam, soha meg nem
[csalattam. 5
Most is, én Istenem, mint erős kövfalhoz tereád támaszkodtam.

Ha peniglen, Uram, te is elhagyandasz az én nagy szükségemben.
Ingýen majd elfogyok és semmié leszek nagy keserűségemben.

Imhol ez mai nap az életemet szent kezekben ajánlom,
Mint édes atyámtul minden szükségemet szent fiadért én várom.

10

Jusson jól eszedben, kegyelmes Istenem, régen mi atyáinkkal,
Mely kegyelmességet sokszor cselekedtél szegény nyomorul-
[takkal.

Legy meghallgatója én könyörgésemnek, édes Uram, Istenem!
Vigasztalj meg engem az te szent lelkeddel, hadd örüljen én
[lelkem!

15 **Ó** mely keseredett és mely nyomorodott, Istenem, az én szívem!
Mert elfogyatkozott, tülem eltávozott jaj már az én életem!

Nézzenek énreám az te szent szemeid és ne hagyj el engemet,
Ennyi sok bánatot végy ki én szívemből, vigasztalj meg engemet.

20 **Az** te jóvoltodért és én hozzám való nagy kegyelmességedért,
Végzetetlen hálát adok én teneked nagy irgalmasságodért.

Azki ez éneket rendelé versekben, gondolkodik magában,
Mert nincs bizodalma senkihöz ez földön sok nyomoruságában.

Az ezeröttszázban és az hatvanhétben, pinkösdnek elmúltában,
Az kegyes Istenhöz ő gondolatjában vagyon hálaadásban.

BORNEMISZA MIKLÓS.

1568.

HISTÓRIA MIKÉPPEN AZ SZENT ELEÁZÁR PAP ANTIOCHUS KIRÁLY ALATT
AZ ISTENNEK TÖRVÉNYÉNEK MEGTARTÁSÁÉRT MÁRTYROMSÁGOT SZEN-
VEDETT AZ Ű FELESÉGÉVEL ÉS HÉT FIAIVAL EGYETEMBEN, AZMINT
MEG VAGYON IRVÁN MACHAB: 6. ÉS 7. RÉSZÉBEN. ÉNEKBE SZÖRÖZ-
TETETT BORNEMISZA MIKLÓS ÁLTAL.

Nota: Nagy bánatban Dávid etc.

Majdan nektek mondok jeles nagy csudát,
Az szent Bibliából szép históriát,
Eleázár papnak szörnyű halálát,
Hét szép fiainak igaz vallását.

5 **Antiochus** király Egiptomban,
Uralkodik vala királyságában,
Dicsekedik vala gazdagságában
Izraël népére sok törésében.

10 **Roppant** nagy sereggel fölkészült vala,
Izraël országát rabolja vala,
Jeruzsálemben ű hogy bement vala,
Salamon templomát dúlatja vala.

Tön nagy pusztaságot az szent templomba,
Oltárit letöré, igen dulatá,
Istennek templomát igen csufolá,
Az Izraël népét igen káromlá. 15

Igen sok prédáit örüli vala,
Ily nagy tékozlástul kevély lött vala,
Ostorul hogy Isten bocsátta vala
Izraël népére, nem véli vala. 20

Rettenetesképen ezt hagyja vala,
Izraël népére parancsol vala,
Decretumába is kiadta vala,
Hogy Isten törvényét elhatták vala.

Ily éktelenségre mind hajtja vala,
Sokféle kínokkal kínozza vala,
Jupiter Istennek áldoztat vala,
Moyses törvényét káromlja vala. 25

Vala nagy zöndülés ez az nép között,
Sívás és nagy rívás Izraël között,
Istenhez óhajtás az zsidók között,
Nagy rettenetesség minden népek közt. 30

Magzatját egy asszony fölvitte vala,
Isten templomában fölvitte vala,
Az templomban környülmetélte vala,
Moyses törvényét így tartja vala. 35

Ezt az király hogy meghallotta vala,
Mindkettőt lófarkon ott hordoztatá,
Az város küfalán kivették vala,
Rettenetességét jelenti vala. 40

Lám a zsidók hogy ezt meglátták vala,
Barlangban elfutván lakoznak vala,
Istennek innepét szentelik vala,
Törvének hagyását betöltik vala.

Ezt az Antiochus megtudta vala,
Hogy fenyegetése nem fogott volna, 45

Egy magas hegyre ott el-fölment vala,
Mindenek láttára székből ült vala.

50 Az Izraél népét sok tartományból
Eleiben hozatá sok városokból,
Parancsolá nekik nagy haragjából,
Disznóhúst ennének akaratjából.

55 Szép vén emberek ott állanak vala,
Ily parancsolattul rettegnek vala,
Mert Istentül nekik megtiltva vala,
Disznóhúst enniük nem szabad vala.

60 Az szent Eleázár ezek közt vala,
Ki minden életében nagy jámbor vala,
Isten törvényének tudója vala,
Izraél népének ez papja vala.

Reá Antiochus szemét fordítá,
Az disznóhússal út igen kínálá,
Haraggal, szép szóval ötet onszolá,
Illyen beszédekkel végre szólítá:

65 „Igen kérlek, hogy az én tanácsomat,
Vegyed és fogadjad én intésemet,
Kiből vénségednek tiszta virágát,
Nyerjed életednek megmaradását.

70 „Sietséggel azért az disznóhúsban,
Egyél, te vén jámbor, az áldozatban,
Hogy különb kínoknak rád szánt sokasága,
Tereád ne szálljon nagy sok ostora.”

75 Erre az vén jámbor így felelt vala,
Nagy bizván királynak ezt mondta vala,
Ily fertelmes étket azért utálna,
Istennek törvényét holtig tartaná.

80 „Tiszta eledellel élni én szoktam,
Régi atyainktul azmint tanultam,
Azért tisztaságban magam tartottam,
Ily éktelenségtől én megtiltattam.

„Soha az ég alatt többet nem vallok,
Egy igaz Istennél többet nem hiszek,
Kinek törvényében holtig maradok,
Kíról igaz vallást örökké teszek.

„Én az örök Istent mindenkor féltem,
Azért haragodtul én nem rettegtem,
Te nagy fogságodtul én nem ijedtem,
Kegyetlenségeddel én nem gondoltam.”

85

Pogán király ez szót mikoron hallá,
Istennek emberét igen káromlá;
Az ő szolgálainak erősen hagyá,
Hogy megkötnézéjek, erősen mondá.

90

Temérdek kötéllel, erős láncokkal,
Oszlophoz kötözék nagy erősséggel,
Istennek ű papját nagy vereséggel,
Ruháját levonván, verék vesszőkkel.

95

Ez kinban az égre el-fölnéz vala,
Sok kén-, nyavalyával nem gondol vala,
Istennek kedvéért szenvedí vala,
Kinek ű lelkét is ajánlja vala.

100

Már semmi épség testében nem vala,
Ő két oldalából vér kifoly vala,
Tagait már róla szaggatták vala,
Kire keservesen reá néz vala.

Fölszóval Istennek hálát ad vala,
Az türestit Istentül lenni hiszi vala,
Az oszlopról végre levették vala,
Azért merő vérben feküszik vala.

105

Istennek vitéze ez az pap vala,
Mert semmi kénjában nem röttög vala,
Az poroszlók immár elestek vala,
Kénzani immáran elunták vala.

110

Lám a poroszlók is az szent jámboron,
Megkönyörülének mint vén emberen,

115   Az hűsban hogy ennék, kérik erősen,
Ne veszne immáran kegyetlen kínban.

          Illyen kérésekkel nem használának,
          Az poroszlók semmit nem használának,
          Azért a királytul ők intetének.
120   Tűzzel az vén jámbort hogy megégetnék.

          Ott az szegény jámbort kapák hertelen,
          Tűzben ott beveték igen szertelen,
          Szemeit a tűzben el-főlemelvén,
          Ekképen kiálta, ezeket mondván:

125   „Régi szent atyáknak ki vagy Istene,
          Az nagy Ábrahámnak igaz Istene,
          Izsáknak, Jákóbnak igaz Istene,
          Vedd hozzád lelkemet, hívek Istene!”

          Vigan az Istennek lelkét ajánlá,
130   Világi életét ezért elhagyá;
          Istennek törvényét holtiglan tartá;
          Ekképen ő lelkét Istenhöz bocsátá.

          Mindezeket király hogy látta vala,
          Nagy haraggal mégis csak dúl-ful vala,
135   Mert az ördög ütet furdallja vala,
          Ily kegyetlenségre ingerli vala.

          Ez szent jámbornak hét szép fia vala,
          Kiket királynak beárultak vala,
          Ezeket az király meghatta vala,
140   Eleiben hoznák, parancsolta vala.

          Igen hamar őket királyhoz hozák,
          Anyjokkal egyemben nagy gyorsan hozák,
          Király előtt őket mind megálltaták,
          Kiket király látván, elcsudálkozáék.

145   Vigan az királyra ők néznek vala,
          Semmi rettegés szűvökbén nem vala;
          Solomona anyjoknak neve vala,
          Kit nagy félelemmel tisztelnek vala.

Solomona asszony hét szép fiával,
Király előtt vagyon szép seregével, 150
Király csudálkozik oly szép termettel,
Ifjak hogy volnának ily ékességgel.

Csudálatos szépek ezek valának,
Rózsa-, liliomnál szebbek valának,
Isten törvényére oktattak valának, 155
Atyjokkal, anyjokkal szépek valának.

Vala az királynak oly nagy csudája,
Ő nagy szépségeken oly nagy csudája,
Nagy bátor voltokon álmélkodása,
Végre ilyen szóval nekik szolt vala: 160

„Mindennek felötte kérlek titeket,
Ifjak, hogy ti mostan én beszédemet,
Fogadjátok nekem jó intésemet,
Hogy meg ne haljatok, én kérésemet.

„Mindnyájan ezennel az disznóhúsban, 165
Egyetek előttem ti az étekben,
Hogy ti atyátoknak hamis törvényén,
Mind meg ne haljatok hamis vallásán.

„Az én intésemet ha fogadjátok,
Kegyetlen kínoztul megszabadultok, 170
Temérdeki kénccsel ajándékozlak
És én országomban mind úrrá teszlek.”

Tétete eleikbe sok szerszámokat,
Kikkel kénoztatná ő szép tagjokat,
Fogókkal szaggatná minden testeket, 175
Kerékkel töretné az ű csontjokat.

Rettenetes kinzó sok szerszámokat,
Előhozattata vafazekakat,
Égő serpenyőket és vas szegeket,
Kikkel ijesztené a szép ifjakat. 180

„Ezzel — úgymond — nektek ifjuságtokat,
Elvesztem én az ti életeteket,

Ha nem fogadjátok én tanácsomat,
Én nem vejenditek ígéretemet."

185 Sietvén nagy bizvást ezt mondták vala:
„Te kegyetlen király, Isten ostora,
Nagy kegyetlenségnek te találója
És az hamisságnak te találója!

190 „Örök Isten nekünk nagy bizodalmunk,
Kegyetlenségedtől azért nem félünk,
Mert sok gonoszságnak atyjának látunk,
Azért az Istenért mi mind meghalunk."

Látá király ű nagy keménségeket,
Gyorsan fogattatá az szép ifjakat,
195 Poroszlónak adá az öregbiket,
Mert irégylí vala ű beszédeket.

Oly kegyetlenül út kénozzák vala,
Ennek Machabaeus ű neve vala;
Ő gyenge kezeit megkótték vala,
200 Kegyetlen veréssel megverték vala.

Ott az több öcsei ezt látják vala,
Ő édes anyja is reá néz vala,
Erős kénnokkal hogy kínozzák vala,
Atyafiainak ezt mondja vala:

205 „Nagy sok kínaimat im jól látjátok,
Azért az Istenhöz fölkiáltsatok,
Istenért mindnyájan ti meghaljatok,
Kegyetlen királynak ne engedjeteK."

Az kegyetlen király az szót hogy hallá,
210 Poroszlónak gyorsan ű parancsolá,
Merőn megnyuznájak erősen hagyá,
Égő vas fazékban vetnék be, mondja.

Gyorsan az poroszló ebben eljárá,
Az nagy kínzást immár elunta vala,
215 Szép szóval az ifjat úgy kéri vala,
Disznóhúsban ennék, azt mondja vala.

Reá ott az ifjú szemeit veté,
 Az kegyetlenségből Isten kimenté,
 Az égő láng ütet hamar elnyelé,
 Istenhez ű lelkét ottan ereszté.

220

Azt atyafiai édes anyjokkal,
 Halálát hogy látták édes beszéddel,
 Egymást vigasztalják nagy szeretettel,
 Hogy együttthalnának bizodalommal.

Pagán király ezt is hogy megholta vala,
 Legottan másikat előhozatá,
 Anyának előtte igen fogdosá,
 Ű akaratjára venni akará.

225

Hamar Isten lelke ezt is megszállá,
 Az kénra jó kedvvel hamar indula,
 Királynak kérését ű megutálá,
 Istennek törvényét holtiglan tartá.

230

Igen dül-ful vala király magában,
 Ifjat kötözteté nagy haragjában,
 Tetétül mind talpig nagy búsultában,
 Bőrét levonyatá kegyetlenségben.

235

Csoda kegyetlenül őt kénosztatá,
 Párdus nevő vadat előhozatá,
 Az testét hogy azzal leszaggattatná
 És az szép ifjúnak vérét itatná.

240

Ez ifjúnak neve szent Aner vala,
 Az párdus vad őtet csak büzli vala,
 Maga oly kegyetlen állat ez vala,
 Hogy minden állatot elszaggat vala.

Dihöskodik király, ezt hogy meghallá,
 Annál inkább Aner örül az kénban,
 Istennek törvényét tartja magában,
 Királynak így szóla ő nagy kínjába:

245

„Ennekem testemet levonyathatod,
 Örök életemet meg nem tarthatod,

250

Kegyetlenségeddel még meg nem kaphatod,
Mert ebből életre megyek, azt tudod.

255

„Sanyaru kínokkal te gyötrettetel,
Király mert pokolra, higgyed, vettetel,
Örökön öröké oda hagyatol,
Kegyetlenségedért odavettetel.”

260

Csakhamar ő lelkét Istennek ajánlá,
Király megholt, látá, azt parancsolá,
Harmadikat kénra hoznák, azt hagyá,
Kinek király ilyen szókat ott szóla:

„Rettenjél meg immár ily nagy kénoktul,
Sanyaru halálnak ű rútságátul,
Erős kínzásoknak nagy sok kénjátul,
Te két bátyáidnak rút haláloktul.”

265

Igy felele Macher ott az királynak:
„Tudod, király, egy volt nekünk tanítónk,
Atyátul, anyátul egytül származtunk,
Isten törvényére mi taníttatunk.

270

„Parancsolj azért te most szolgálidnak,
Érjék végét immár mi életünknek;
Az halálra látod mi készek vagyunk,
Isten törvényében holtig maradunk!”

275

Tüle király ilyen szókat hogy halla,
Más kénzó szerszámot hamar hozata,
Térdeit, kezeit elvagdaltatá
És úgy az kerékre ütet hányatá.

280

Vérének soksága mind elfolt vala,
Immáran halála közel áll vala,
Kegyetlen királynak így szólott vala,
Nagy erős beszéddel ezt mondta vala:

„Mi örök Istenért ily nagy kénokat,
Szenvedtünk kegyetlen sok csapásokat;
Kegyetlenségednek találásáért,
Örökök örökké kénzatol azért.”

Parancsolá király az hóhéroknek,
Mert találák Machert immár megholtnak,
Negyedikét hoznák kénra ifjaknak,
Judást azért kapák, hozák királynak.

285

Ezt is nagy kénokkal kénzani kezdték,
Nyelvét gyökerestül mert el-kivonyák,
Egy nagy fához ütet hamar kötözék,
Tagai ő neki úgy szaggattaték.

290

Rettenetesen üt kénozták vala,
Orcája immáran fekete vala,
Az kerékre ottan fölvelték vala,
Honnan az királynak azt mondta vala:

295

„Nekünk idvösségünk Istentül vagyon
És föltámadásunk csak túle vagyon,
De te támadásod örök kén leszen,
Örökü örökké haláloz leszen.”

300

Igen hamar király az ötödiket,
Előhozattatá szép Achas ifjat,
Égő vas fazékban vetteté ütet,
Kegyetlen kénokkal gyötreté ötet.

Csakhamar az ifjú szóla királynak:
„Te kegyetlen király, te nemzetednek,
Vele egyetemben maradékidnak,
Gyötrelmet hatsz neked és fiaidnak.”

305

Ottan ez világbul el-kimúlt vala,
Király hatodikat hozatta vala;
Ennek Areth neve, szép ifjú vala,
Eszendővel kisebb többinél vala.

310

Legottan az király kezde így szólni:
„Rettenetes kéntul megszabadulni,
No akarsz-é, Areth, most úrrá lenni,
Parancsolatimat ne szánd fogadni.”

315

Areth nagy haraggal szóla királynak:
„Együtt nevedtünk” — monda királynak —

320 „Egy édes anyátul mi mind származtunk,
Azért az Istenért mi mind meghalunk.”

Vala az királynak oly nagy bosszúja,
Kénokkal ifjakat meg nem bírhatja,
Azért nagy haraggal azt parancsolá,
Oszlophoz kötöznék, erősen hagyá.

325 Már az szegény ifjat kötözik vala,
Környüle nagy tüzet raktanak vala;
De hogy az láng immár nem éri vala,
Égő vas fazékban vetették vala.

330 Belőle nagy bú vér el-kifoly vala,
Égő vas fazékban tajtékozik vala,
Az ifjat az tajték elnyeli vala,
Azért ilyenképen ű kiált vala:

335 „Óh áldott viadal, kivel most vívok,
Óh áldott szenvedés, kit most szenvedek,
Mert minden kínoknak győzője vagyok,
Rettenetes kénnak tűrője vagyok.

340 „Rettenetesb kénzást, király, te találj,
Kéréknél, fogónál, tűznél te találj,
Mert ezeket immár látod meggyőzni,
Istennek nevéért semmivé lenni.”

Nagyhamar az kínban el-kimúlt vala,
De még egy szép öcse öneki vala,
Szent Jákób öneki az neve vala,
Sok szép fiak közül ez maradt vala.

345 Ezt az király meglátta vala,
Szíve rajta esék, szólította vala,
Mert szépségén ű csudálkozik vala,
És kezénél fogva vele szól vala:

350 „Minemű nagy kinnal te bátyáidat,
Én megölettetem te nemzetidet,
Rettenjél meg immár, fogadd én szómat,
Országomban úr lesz, higgyed meg szómat.”

Illyen szókkal király őt inti vala,
Gyermekeknek anyját is úgy kéri vala:
„Ime te méhednek sok magva vala,
Kiből csak ez ifjú maradott vala!

335

„Szánjad azért immár ennek halálát,
Ez te szép fiadnak ő veszedelmét;
Tanácsot adj neki, hogy ő halálát,
Ne lássad szemeddel sanyaruságát.”

360

Szépen szóla asszony ű szép fiának:
„Könyörülj én rajtam — úgymond fiának —
Az te vén atyádnak ű halálának,
Ne légy felejtője kénvallásának.

„Az ennen méhemben én hordoztalak,
Kilenc holnapiglan én viseltelek,
Három esztendeig tejjel tartálak,
Mind ez maji napig fölnevelélek.

365

„Ingyen majd Istennel eggyütt vígadunk,
Te hat bátyáiddal mind eggyütt leszünk,
Isten országában örökké élünk,
Az te vén atyáddal eggyütt örvendünk.

370

„Ne félj azért mostan, fiam, királytul,
Kegyetlen kénoknak dihösségétül,
Kegyetlen fogóknak szaggatásátul
És az égő tűznek mérges lángjátul.

375

„Légy követője te hat bátyáidnak,
És te vén atyádnak ű törvényének,
Isten mondásának és hagyásának,
Ne légy tagadója ű szent szavának.”

380

Az gyermek anyjának szavát hogy hallá,
Királynak zsidóul azt mondta vala,
Keze oldoztatnék, azt kéri vala,
Kezeit az király megoldoztatá.

Végre hogy kezeit neki megoldák,
Az ifjú a kénra hamar futamék,

385

Égő serpenyében hamar szököllék,
Honnan az királynak ily szó adaték:

390 „Dihösködjél immár, kegyetlen király!
Istennek haragja mert te vagy, király!
Minden gonoszságnak feje vagy, király!
Sok kegyetlenségnek oka vagy, király!

395 Ezt a király mikor hallotta vala,
Haraggal magában ű dül-ful vala,
Az ifjat inkábbban kénzatja vala,
Ű nyelvecskéjét kivonyatta vala.

400 Mind ennyi sok kénját anyja hogy látta,
Fiához járula, neki szól vala,
Kínjában az fejét ő törli vala,
Isten országára úgy inti vala.

Az gyermek szájából vér kifoly vala
És már minden tagja neki vér vala,
Az ő kezeit mert elvágták vala,
Nagy lángas tűzben bevetették vala.

405 Lám az tűzből mégis fölkiált vala,
Istenhöz fölszóval ezt mondja vala:
„Seregek Istene, Izraél ura!
Vedd hozzád lelkemet te országodba.”

410 Tön ilyen óhajtást az Űr Istenhöz,
Lelkét kibocsátá ű az Istenhöz,
Bátyjával, anyjával mene Istenhöz,
Örök vígasságra élni Istenhöz.

415 Igen hamar király ű szép anyját is,
Megkötözteté Solomona asszont is,
Kegyetlen kínokkal kénzatá ezt is,
Szép fiai után bocsátá ezt is.

420 Sanyaru kénokkal asszont kénzatá,
Ű két emleit kiszaggatták vala,
Égő vasfogókkal szaggatták vala,
Lelkét az Istenhöz bocsátta vala.

Sidó nemből valók ezek valának,
Istennek vitézi mind ők valának,
Sereggel Istenért mind szenvedének,
Az örök életre így vitetének.

Immár meghallátok szent Eleázárt, 425
Ú hét szép fiait, szép feleségét,
Istennek nevéért kénszenvedését,
Antiochus alatt való halálát.

Mártirommá ezek mindnyájan lőnek,
Isten törvényében mind holtig lőnek, 430
Örök példát nekünk ezek hagyának,
Nyomorúságban kik vigasztalnának.

Ime ezt az királt Isten zsidókra,
Ostorul ereszté mind fiaira,
Hogy bűnből térnének akaratjára, 435
Mindnyájan hallgatnánk ű szavára.

Azért tanuljuk meg: Isten ostora,
Mikor rajtunk vagy on ű nagy haragja,
Bűnből serkenjünk föl akaratjára,
Térjünk és járuljunk ő szent szavára. 440

Mint szent Eleázár, mi is kövessük;
Testünket, vérünket azért ne szánjuk;
Istennek szent nevét holtiglan féljük,
Kiről igaz vallást holtiglan tegyünk.

Egy kevésbé hogyha mi gyötröttetünk, 445
Bűnünkért Istentől elhagyattatunk,
Azért mi kétségben ottan ne essünk,
Irgalmasságában holtiglan bízzunk.

Nem hagy azért minket az pogán kézben,
Örökké elvesznünk az igaz hitben, 450
Noha gyötrettetünk itt ez világban,
Ismég hozzánk fordul kegyelmességben.

Elveszni Dánielt nem hadtad vala,
Az oroszlánlikban őrizted vala,

455

Senacherib királt megverted vala,
Száznyolcvanezert népében vesztettél vala.

460

Ellenségit immár te seregednek,
Szégyeníts meg immár az te népednek,
Irgalmas Istene légy híveidnek,
Diadalmát ronts meg ellenséginknek.

Aki ez éneket szörzé versekben,
Nevét el-beirá versek fejében,
Az ezerötszázban és hatvannyolcban,
Istennek hivein keserűségben.

VÉGE.

NIKOLSBURGI NÉVTELEN.

1568.

IGEN SZÉP HISTÓRIA AZ KENYÉR MEZEJÉN KENESY PÁLNAK
ÉS BÁTHORY ISTVÁNNAK AZ TÖRÖKÖKKEL MEGVÍVÁSÁRUL.

5

Sok históriákat már mi magyaráztunk,
Derék szent írásból énekeket írtunk,
Régi magyarokrúl de semmit nem értünk
És vitézségekről azért mostan szóljunk,
Az mostaniaknak hogy arrul példát adjunk.

10

Az ezer és négyszáznyolcvan esztendőben,
Az Mátyás királynak az ő idejében,
Sok jámbor vitézek voltak seregekben,
Kikkel vitézkedett ő minden igyében
És győzedelmet vett nagy sok ellenségen.

15

Török császár ellen, német császár ellen,
Lengyel király ellen és cseh király ellen,
Egyszersmind hada volt neki ezek ellen,
Szüntelen hada volt az törökök ellen,
Isten segítette ötet mindezek ellen.

20

Sok pogány törökök az Vég Szendöröben
Gyülekeznek vala naponként seregben,
Az Mátyás királynak es esék fölében,
Azért elizene hamar az végekben:
Igen vigyáznának az törökök ellen.

Báthory István vala akkor vajdaságban,
Kenizy Pál vala az Vég Tömesvárban,
Ezeknek meghagyá parancsolatjában,
Mindenkor lennének oly nagy vigyázásban,
Jó Magyarországnak nagy oltalmazásban.

25

Mindketten vigyáznak és igen készölnek,
Jámbor vitézeket seregekben gyötnek,
Törökök azonban az Dunán külteznek,
Ali bég előtttek, Erdély felé mennek
És hatvanezeren szám szerint felőlnek.

30

Vitéz Báthory István az Kenizy Pálnak
Untalan özene mint jó hív társának,
Hogy ha az törökök Erdélyben jutnának,
Őket hátul venné, egyszersmind vínának,
Hogy az törökökben el ne szaladhatnának.

35

Vitéz Kenizy Pál utánok indula,
Nagy tául utánok seregével vala;
Vakmerő az török, hátul nem fél vala,
Csak az Erdélységre igen siet vala,
Az Erdély határát immár elérte vala.

40

Sehol semmi népet elől nem lát vala,
Azért bátorsággal rablani indula,
Oly nagy szörnyőséggel éget, rabol vala,
Gyulafejrvárat meghaladta vala,
Számptalan sok rabot öszvehajtott vala.

45

Immár az rablásbul hátratétek vala,
Utánok az vajda seregével vala,
Viadalnak helyét arányazza vala,
Vitéz Kenizy Pált igen várja vala,
Kenyir mezejére törökök juttak vala.

50

Vajda jövetelét meghallották vala,
Közl ő utánok Szász-Sebesben vala,
Azért az törökök megállottak vala,
Vajdát viadalra készen várják vala:
Vajda es eljött, ahogy megvirradott vala.

55

60 Kenyér mezejéről ha kik tudakoznak,
Nagyobb mezőt annál Erdélyben nem látnak,
Kenyér bőségével ottan jól lakhatnak,
Falunak, mezőnek onnét nevet adtak,
Kernyől mindenfelől ott nagy sok hegyek vannak.

65 Közöttök jobb felől foly az Maros veze
És bal felől vagyon az nagy Haczok hegye;
Valaki Erdélyből el ide kijönne,
Avagy Tömösvárból Erdélybe bemenne,
Jobb felől az Haczok, bal felől az Maros lenne.

70 Hogy ide az vajda seregével juta,
Az ő seregében három nemzet vala,
Szászok és oláhok, magyarok valának,
Gyaloggal együtt ott székelv valának,
Mindnyájan azonnal nagy szépen megállának.

75 Három óráiglan leszállván valának,
Egy félmélföldnyire egymástul valának,
Hogy ők mindkétfelől szembe állhatnának,
Seregüket szépen megállathatnának
És nagy roppanással szembe ők vihatnának.

80 Vajda seregének ott megparancsolá,
Istent szíve szerént hogy minden imádná,
Az Úrvacsoráját mindennek adatá,
Vitéz módra állván étete, itata,
Hogy fáradságát azzal minden elmulatná.

85 Egyik az másiknak ottan hitet ada,
Egyik az másikat szépen megcsókolá,
Hitire egymásnak minden fölfogadá,
Hogy az viadalban halálíg nem hadná,
Helyén megmaradna, még hadnagy parancsolná.

90 Azután az vajda seregét szólétá,
Nagy sok beszéddel őket bátorítá,
Bátor István vala, bátor szívvel mondá:
„Kérlek, meghalljátok, vitézek!” — ezt mondá —
„Az Úr Isten hozott minket ide” — azt mondá.

„Sokan ez világban nyilván azt alétják,
Mi vitézségönket azkik kárhoztatják,
Sokan törökökkel ígyünket nem tudják,
Nem nagy tisztességes hadnak ezt alétják,
Kitől Isten őket megója, azt imádják.

95

„En pedig azt mondom, hogy nagy becsöletes,
Az mi vitézségünk igen kellemetes,
Keresztínek előtt igen dicséretes,
Kik közzől Istennek ígéje becsöletes,
Az Úr Isten előtt es igen kellemetes.

100

„Sokan ez világban császárokért vénak,
Erőtlen, halandó királyokért vénak;
Kik csak es világi hasznáért megvínak,
Mulandó, veszendő örökségért vénak,
Az igaz hit nélkül nagy bolondól meghalnak.

105

„Mi pedig mindnyájan szent vitézek vagyunk,
Az Jézus Krisztusért azkik viaskodunk;
Hitünkért, házunkért pogányokkal víjonk,
Mi feleségünkért, magzatunkért víjonk,
Testünknek, vérünknek oltalmáért megvíjunk.

110

„Sokan ez világban szerzetben ölteznek,
Nagy kemény életet éltekben viselnek;
Nagy sokat bötelnék, földágyon fekösznek,
Egész életükben ekképpen törődnek,
De mihozzánk képest igen keveset nyernek.

115

„Egy szempillantásban mi mind többet nyerünk
És örökkévaló nyereséget veszünk,
Meghiggyétek, drágább nekünk egy csepp vérünk,
Krisztus szerelmeért melyet itt kiontjok
És az mi házunkért mind halálíglan víunk.

120

„Hogynem mint azoknak nagy sok bötélések,
Ágy nélkül és földben való heverések,
Azkik azt tettetik, hogy ők szerzetesek
És az klastromokban nagy békeségesek,
Mert nincsen senkitől nekik semmi félelmek.

125

„Az apostoloknak példájokra nézzünk,
 Az mártiromokat is mi megtekéntsük,
 Mi nem drágább nekünk az mi testünk, vírünk,
 Sőt inkább azokkal egyemben meghaljunk,
 130 Az Krisztus Jézusért nagy jó kedvvel szenvedjünk.

„Soholt nem onthatjuk jobb helyen vérönket,
 Mintha itt követjök mi idvösségönket,
 Vír önk hullásával mutatjuk hitünket
 És szemben megvéjük hitlen törököket,
 135 Akik csak káromlják mindenkor Istenünket.

„Sokan ez országban ezzel nem gondolnak,
 Azkik az Istennel keveset gondolnak,
 Házoknak romlásán semmit nem gondolnak,
 Mert veszedelemben soha ők nem voltak,
 140 Annak az végéről ők nem is gondolkodtanak.

„Igen kevés volna ez világi romlás,
 Fegyver miatt való világból kimúlás,
 Hanem következik lölki örök romlás,
 A mi Istenüinktől, hitüinktől szakadás,
 145 Édes gyermekinktől, házinktől elválasztás.

„Látjátok, vitézek, ti az pogányokat,
 Miképpen megkezdik ezeket rontani,
 De az semmi volna, édes magzatinkat
 És az szerelmes házastársainkat,
 150 Az örök halálra kötölözik azokat.

„Ingýen csak általlom nektek említeni,
 Miképen megkezdik ezeket rontani,
 Az jövendő éjjel mind megrútítani,
 Gyenge szép szözeket is megszeplősíteni,
 155 Jámbor asszonyokat is megundokétani.

„Az szörnyű halálnál nagyobb kezd ez lenni,
 Nagy késebbségünkre nekünk ez kezd lenni,
 Hogyha itt ezekért meg nem merünk halni,
 Szemünk előtt hagyjuk őket így elvinni,
 160 Örök gyalázatra és kárhözatra vinni.

„Avagy nem halljátok-í az ő sírásokat
 És az mi nőpünknek nagy jajgatásokat,
 Az kis gyermekeknek sívalkodásokat
 És az sok raboknak nagy kiáltásokat,
 Kiknek megkötötték kezeket és nyakokat.

165

„Nagy hosszú csincséren renddel vonsszák őket,
 Nem emelhetik fel Istenhez kezeket,
 Hogy megjelentének ő könyörgéseket,
 Mind fejenként kérnek, vitzek, titeket,
 Érték ne szánjátok ontani véreteket.

170

„Én vitéz társaim, osztán meglássátok,
 Hogy nem csak Istenért és országért vítok,
 Hanem magatokért immár nyilván vítok,
 Hogy ti nyereséggel inkább járhattatok,
 Hogy nem pogányoknak ennél többet adjatok.

175

„Mihelt trombitának szavát meghalljátok,
 Oly igen erősen mindnyájan víjatok,
 Mely igen örösen soha nem víttatok,
 Oly igen örösen szemben ötkezzetek,
 Mely igen erősen soha nem ötkeztetek.

180

„Hitlen pogányoknak ő sokaságoktul,
 Meg ne rettenjete hatalmasságoktul,
 Ótalmat várjátok Úr Jézus Krisztustul,
 Az atya Istennek egyetlen fiátul,
 Ki megváltott minket az örök kárhozattul.

185

„Tudjátok, mely gyakran kevesen voltatok,
 Azért pogányokkal ti szemben víttatok,
 Soha azok előtt hátat nem adtatok,
 Kevesen sokakat inkább levágtatok,
 Mert az Úr Istenben tiszta szívvel bíztatok.

190

Tiszta szívő vitéznek sisakja, páncserja,
 Kinek az Úr Isten mindenek bizodalma,
 Pogányok sokságát semminek alétja
 És ő fegyvereket semminek ő tartja,
 Mezételen mellét tiszta szével borítja.

195

200 „Minden szent órában én bizonnyal várom,
Jelen leszen velünk az én vitéz társom,
Vitéz Kenezy Pál, azt bizonnyal hallom
És idein korán segítségét várom,
Velek sok vitézek jelénvoltát meglátom.

205 „Az Jézus Krisztusért kérlek in titeket,
Ki soha nem hagyott ilyen hadban minket,
Örösen vágjátok pogány törököket
És ne kimélgétek az ti víreteket,
Tudjátok vérével ő is megváltott minket.

210 „Hogyha kedig lenne, kit Isten ne adja,
Hogy az pogány előtt táborunk futamnék,
Mint lenne mi dolgunk, minden úgy gondolja,
Jobb lenne halálunk, hogy nem mint rabságunk,
Számatalan nagy kínunk, holtunk, nagy pírongsunk.

215 „Azért az Krisztusban bizván ötkézzetek,
Én vitiz társaim, semmit ne féljeteK,
Undok pogány népet földre levágjátok,
Az szegény rabokat megszabadítsátok,
Kiknek sírásokat ily közel halljátok.

220 „Somma szerént mondom, oly szével viatok,
Hogy az törököket vagy mind levágjátok,
Vagy tisztességtekre inkább meghaljátok,
Hogy nem mint örökké pironkodjátok,
Miképpen azelőtt ti mind meghallottátok.

225 „Mindenütt veletek leszen Báthor István,
Sok pogányok között együttviaskodván,
Atyja nyomdokának követője leszen,
Hogy avagy veletek győzedelmet vészen,
Avagy menyországban Isten vendége leszen.”

230 Csak elég mondhatta az vajda ezeket,
Mind felkiáltának lám ott az vitézek:
„Örömet megvíjunk!” — vajdának mondának.
Trombitát fújának és elindulának:
„Semmit nem engedjök az undok pogánynak.”

Látván ezt a vajda, semmit nem halasztá,
Szárnyul mindkétfelől seregét állatá,
Az fegyvereseket közöpett marasztá,
Az álló sereget hátul megállatta,
Huszárokat szárnyul mindkétfelől bocsátá.

235

Az jobb szárnya vala mind az Maros vészég,
Az bal szárnya vala mind az Haczok hegyég,
Kit olyan névvel azért neveztenek,
Hogy nehezen sugva reá hágnak, mennek,
Sőt fel nem hághatnak, de sugva hátramennek.

240

Szászok az vajdának ott nagyon szólának,
Elöl elbocsátaná őket viadalnak,
Tisztességet adnak az ő hazájoknak,
Hogy az ellenséggel előszer vinának,
Akik lakozói az kolcsos városoknak.

Vajda megengedé az jámbor szászoknak,
Hogy elől mennének ők az viadalnak,
Másod rendet adá az gyors oláhoknak,
Az utolsó rendet vitéz magyaroknak,
Szíkelékkel együtt hogy erősen vinának.

250

Elöl a törökök sereget állának
És az szegény rabok hátok megötte vannak,
Mindkétfelől zászlók oly igen lobognak,
Trombitákat fújnak, oly igen kiáltnak,
Nagy vakmerőképpen egymásra indulnak.

255

Egyik török sereg jobb kéz felől mene,
Maros vize felől szászokra öklele,
Szászok vitéz módra szembe öklelének,
Maros vize partján erősen vévának,
Mindkétfelől sokan ott hamar hullának.

260

Szászok törökökkel egyaránt valának
És az viadalban egyenlők valának,
Más török sereget míglen bocsátának,
Kiknek ők kevesen meg nem állhatának,
Azért Maros partján nagy sokan elhullának.

265

270 Kik sebesek lőnek, nem szaladhatnak,
Az Maros vizének ők szoríttatának,
Szegínek az vízben nagy sokan hullának,
Oláhok seregében azok is állának,
Kik hátat adának és elszaladának.

275 Azokkal egyetemben ismék harcolának,
Pogány törökkel meg szemben vívának,
Nagy sokat öbennek földre levágának,
Sokat az Marosba ők beborétának,
Pogány törököknek nagy szép kölcsent adának.

280 Mikor jobb kéz felől ekképpen vínának,
Szikelyek másfelől, kik balra valának,
Nagy sok vírontással hátrátolatának,
Nagy sok pogány ellen ők nem állhatának,
Az fegyvereseknek közekben beállának.

285 Szászok és oláhok, kik jobbra valának,
Sokat pogányokban ők elhullatának,
Sokan öbennek is ott levágtának,
Jöllehet pogányok többen meghalának,
Az Maros vizének vírral folyni adának.

290 Mikor mindkétfelől így nyomorgattatnának,
Az fegyveresek is ám megindulának,
Az vajda előttük lovát megsarkalá,
Az földre leesék vajda alatt lova:
Gonosz szerencsének azt minden magyarázá.

295 Vajdát igen kérlik, hogy hátraállanak,
Az Szász-Sebes mellett inkább állanának,
Avagy ottan közel hegy mellí állanának,
Ily ellenség után akkor ne vívának,
Hogy pogányok ellen inkább megmaradnának.

Felele az vajda, nekiek ezt mondá:
„Én vitéz társaim, mindentek megtudja,
Valaki Istenért fegyvert kivonja,
Nem lehet, hogy legyen gonosz szerencséje,
Mi nem az vitéznek az ló az ő Istene.

„Tudom én ez lónak nyilván ő szokását,
Jövendő sebektől való irtózását,
Kikről viadalban nem óhatja magát,
De Istenben vetem én bizodalmamat,
Veletek megtartja magamot és lovamot.”

305

Azonban nagy sebbel reájok rohana,
Fáradt vitézeket igen bátorítá
És az pogányokat rendről rendre vágá,
Ali bék ezt látá és oly igen báná,
Nagy török seregét azért öszveállatá.

310

Hogy az sokasággal vajdát körülvegye,
Népével egyetemben ottan megeméssze,
Viadal azonban kétfelől megszöne,
Tódulván sietnek mindnyájan közöpre,
Hogy ők rohannának vajda seregére.

315

Nagy erősen vlnak, mindkétfelől hullnak,
Mert erős vitézek mindkétfelől vannak,
Sok viadaljokban kik előbb voltanak,
Fejedelmek mellett hadban forgottanak,
De sok az pogányság, ellene nem állhatának.

320

Immár az vajdára hat seb esett vala,
Lovát is alatta általverték vala,
Nagy veszedelemben mind népével vala,
Nagy sok holtestekkel környikezve vala,
Vitéz Kenizy Pál azonban jutott vala.

325

Az hegy tetejiről hátul hogy ezt látá,
Zászlóját bocsátá, trombitát fuatá
És nagy kiáltással reájok rohana,
Kétfelől nagy két tör ő ódalán vala,
Mint sívó oroszlány őket idestova hányja.

330

Valamellen megyen, nagy vérontást téssen,
Felszóval kiáltván nagy biztatást téssen,
Hogy az pogányoknak veszedelmek lészen:
„Jobban csak, vitézek, majdan vége lészen,
Higgyétek azt Istent, mindvégék velönk lészen.”

335

340 Szavát mindkétfelől lám elhallják vala
 És az pogányokat inkább vágják vala,
 Pogányokon renddel általmegyen vala,
 Az Báthory Istvánt úgy keresi vala,
 Felszóval kiáltván és im ezt mondja vala:

345 „Hol vagy Báthory István, vitézek vitéze?
 Hol vagy tisztaságnak szép nemes tököre?
 Hol vagy igaz hitnek oltalma, őrzője,
 Tökéletességnek egyetlen tököre?
 Hol vagy, felelj nekem, Úr Istennek vitéze!

350 „Kenesy Pál vagyok, ki téged kereslek,
 Ha élsz, haláliglan, meghiggyed, nem hagylak,
 Pogányok közökből de kiszabadítlak.
 Hol vagy? Felelj nekem! Óh hogy nem láthatlak!
 Átkozott pogányok! Bizony majd mind levágtak!”

355 Megösmerte vala immáron az vajda,
 Hogy az Kenesy Pál elérkezett volna,
 Abból hogy pogányok elcsendesedtek vala
 És hogy az szavát is meghallotta vala,
 Az holttestek között felele, im ezt mondá:

360 „Ihon vagyok, élek én is vitéz társam,
 Hitönket, házunkat meg is oltalmazom,
 Jóllehet magamot már csak alég birom,
 Magyarország mellett holt(o)mat nem szánom:
 Az Úr Isten hoz(o)tt téged, vitéz társom!”

365 Vitéz Kenesy Pál ezt csak alég hallá
 Az sok csapás miatt, de mégis azt mondá:
 „Legyen az Istennek örökki nagy hála!
 Ne félj, velünk vagyon az Isten oltalma:
 Mienk leszen majdan az hadnak diadalma.”

370 Azonban nagy sebbel az felé indula,
 Mely felől pogányság nagy söröben vala,
 Két vajdát népével környölvették vala
 És kezen közekben immár tartják vala,
 Nagyhamar azokat mind lecsapkodta vala.

Az vajdát népével ott megszabadétá,
 Az több pogányokra seregét indítá
 És széllel ő benne sokat levágata,
 Sokat őmaga is benne lekaszála,
 Az pogány ezt látván, futamék, hátat ada. 375

Az Haczok hegyére kezdenék hágdosni,
 Lovokrul leszökvén tétova bujdosni,
 Az ő táborokat es vesztében hagyni,
 Sok rabot, marhákot es ott felejtetni,
 Után az vitézek kezdék széllel kergetni. 380

Mely igen pogányok ő előtttek futnak,
 Annál inkább ezek mind utánok vannak,
 Az mezőn ő benne sokat levágának
 És az nagy hegyeken sokat hullatának,
 Akiket ő benne érének, kaphatának. 385

Az erős köveken kik felhágna vala,
 Az láboknál fogva alárántják vala,
 Gyorsan mind szablyára őket hányják vala;
 Azkik az hegyekre felszaladtanak vala,
 Másnap az parasztság vadászván vágják vala. 390

Sokan, kik elbujtak, sebben megholtanak,
 Avagy éhség miatt, szomjával megholtak,
 Az hegyen kit kaptak, minden(t) levágtanak,
 Azokban keveset ők megtartottanak,
 Hanem csak azmellék főembernek láttanak. 395

Ali bék ruháját, nyelvét változtatá,
 Mintha magyar volna, magát úgy mutatá
 És egy pásztor által az hegyre szalada;
 Pásztor kunyhójában az éjjel hálása,
 Lovára felöle reggel pásztornak monda: 400

„Menj el azért, pásztor, mondd meg az vajdának,
 Hogy ez éjjel szálást adtál Ali bégnek!”
 Azonban jó lovát fordítá, futamék
 És azmint lehete, nagyhamar ellépek,
 Egyedől őmaga Erdilyből kibujdosék. 405

Hogy az pogányokat így megverték vala,
Az pogány táborra ráfutamtak vala,
Nagy sok marhát, prédát onnan hordnak vala,
Nagy sok kazdakságot találtak vala,
410 Élésnek sokságát benne találták vala.

Az szegény rabokat mind megszabadíták,
Tirdet, fejet hajtván, söveget hányának,
Vitézek lábait szegények csókolják
415 És a kezeket is együtt megcsókolák,
Az nagy Úr Istennek nagy hálákot adják.

Mikor viadalnak végét érték volna
És az derekára hátrajöttek volna,
Vitéz Kenesy Pál vajdával ott vala,
Mind az vitézekkel nagy örömben vala,
420 Láták, hogy már az éj elközelgett volna.

Az magyar táborra hátra nem menének,
Az hőttestek között letelepedének,
Renddel asztalokat azokon vetének
És renddel azokon ők mind leölének,
425 Kik nagy sörösséggel egy mélföldég feköszének.

A szegény rabok is letelepedének,
Nagy sok itelt, italt elejekben tőnek,
Mindnyájan bőséggel megelégedének,
Vitézek jó kedvet jó bortul vevének
430 És az hadnagyokrul krónikát éneklének.

Azután mindnyájan el-felszökdesének,
Nagy szép huszártáncot mindnyájan kezdenek
És nagy kéáltással ők szökní kezdenek,
Hegyeket, völgyeket azzal betöltének,
435 Nagy sok nevetséget, vigasságot szerzenek.

Mindenék valamit olyat mövel vala,
Kivel vitézek(et) nevetteti vala,
Vitéz Kenesy Pált táncra hitták vala
Ő is nagy jó kedvvel arra felkölt vala
440 És nagy csodaképpen táncolni kezdett vala.

Egy megholt törököt földrül fölfalt vala,
Kéz neköl az földrül felragadta vala
Az vitézek előtt és úgy táncol vala,
Senki nem neveti, de csudálja vala,
Ötet Herculesnek azért jelentik vala.

445

Mind az egész éjjel ők nem nyughatának,
Örömnek miatta nem is alhatának;
Gyulafejrvárban más napon jutának,
Igen nagy örömmel befogadtatának,
Holttestet temetni nagy sokat bocsátának.

450

Ez parancsolatot ezután adának,
Az mellé költséget nagy bőven adának,
Kiből egy kápolnát hogy ők rakatnának,
Temetése lenne ott Báthory Istvánnak,
Hol Istennek hálát esztendőnként adnának.

455

Pogányok holttestét rakásokban rakák,
Kiknek ő csontjokat ez napig is látják;
Csak az mezőn is benne harmincezret vágta,
Az többet hegyeken, völgyeken levágták,
Kiknek ő testeket széllal mind odahagyták.

460

Nyolcezer holt volt meg szegény keresztényben,
Kétezeren holtak ugyan az Marosban,
Az szegény szászokban és az oláhokban,
Kiknek holttesteket mind kivonták vala,
Pogányok holttestét hagyták halak gyomrában.

465

Mátyás király akkor jó Buda várában,
Oly nagy gondja neki az Erdélyről vala,
Azonban egy éjjel követ jutott vala,
Az győzedelemről jó hért mondott vala,
Kin az Úr Istennek nagy hálát adott vala.

470

Az egész Budában és Magyarországbán
Mindenütt valának nagy hálaadásban,
Bízában az Istennek irgalmasságában,
Pogányokon való hatalmasságában,
Ki az vitézekkel jelen volt viadalban.

475

480

Ezerötszáz után és az hatvannyolcban,
 Ez éneket szerzék az jó Morvaságban,
 Boldogasszony havában Nekky Purgh várában
 Jó Magyarországrul való gondolatban,
 Kinek csak gallíra sincsen immár nyakunkban.

HUNYADI FERENC.

1569.

HISTORIA DE OBSIDIONE DECENNALI ANTIQVISSIMAE ET EXCELSISSIMAE
 VRBIS TROIANAE ATQUE RUINA MEMORABILI ETC.

AZ RÉGI ÉS HIRES NEVES TRÓJA VÁRASÁNAK TIZ ESZTENDEIG TARTÓ
 MEGSZÁLLÁSÁRÓL ÉS RETTENETES VESZEDELMÉRŐL.

Az Mátyás király históriájának nótájára.

Históriák immár nagy sokak vóltak,
 Jeles bölcsek azmelyekről írtanak;
 Emberök közt hadakozások vóltak,
 Sok krónikák melyeket megmutatnak.

5

Mind gonoszok s mind jók sokan vesztenek,
 Ellenségtől azkik meggyőzetenek,
 Fő városok többől kitőrettenek,
 Régi bölcsek melyekről emléköztek.

10

Jer, halljuk meg mi es szörnyű romlását,
 Szép Trójának kegyetlen viadalját,
 Görögországnak nagy szörnyű haragját,
 Két jeles császárnak felindulását.

15

Trója város Simois víz foltában,
 Helyheztetett vala az Phrigiában,
 Priamus királynak birodalmában;
 Jeles vitézek laknak az országban.

20

Jeles királyok környüle laktanak,
 Trójaiak nékiek nem hódoltanak,
 Kiért az királyok úgy bosszonkodtak,
 Trója ellen nagygyakorta zúgódtak.

Két császárok kiváltképpen valának,
Az nagy Ázsiában azkik lakának,
Sok tartományok nékik hódolának,
Jeles fejedelmek adót adának.

Priamusra úgy bosszonkodnak vala, 25
Az két császár mert atyafias vala,
Eggyiknek is adót ő nem ad vala,
Csak az Phrigiának parancsol vala.

Ez vala bizonynal az eggyik oka, 30
Az Trójának lön az is romlására,
De még ezzel ők nem gondolnak vala,
Országában nyugonni hatták vala.

Az királynak ott egy fia születék,
Azki erős Hectornak nevezteték,
Nem sok üdö mulva felnevekedék, 35
Két esztendő s korba Hector érkezék.

Az királyné asszony nehézkesüle,
Az Hecuba esmét egy fiat szüle,
Azmely éjjel gyermek született vala,
Az Hecuba ily álmot látott vala: 40

Almában nékie úgy tetszett vala,
Hogy ő éjjel egy üszöget szült volna,
Ki miatt az Trója felgyuladt volna,
Fundamentomából kiégett volna.

Ez vala jele Trója romlásának, 45
Ekképen lön születése Parisnak,
Jelensége vala latorságának,
Fejére telék atyjának, anyjának.

Nagyhirtelen azért felserkent vala,
Priamus királynak megmondta vala, 50
Az király is elálmélkodott vala,
Trója veszedelmének mondja vala.

Gyorson bölcseket hívattatta vala,
Az gyerekekről úgy kérdezkedik vala, 4+

55 Az bölcsek királynak ezt mondták vala:
„Felséged meghallja” — így szóltak vala.

„Te felséged nekünk kegyelmes legyen,
De az gyermek veszedelmedre leszen,
Egész Trójának romlására leszen,
60 Egész Azsia haragjában leszen.”

„De vitesd el, ölesd meg az gyermeket,
Mert bizonynal, ha meg nem ölik ötöt,
Trójának romlására tartod ötöt,
Elveszted érette tinnen fejedet.”

Király ezen oly igen megbúsula
65 És nagygyorsan gyermeket fogattatá,
Szolgáinak erősen parancsolá,
Hogy megölnék, nekik erősen hagyá.

70 Az királynak szolgálai elmenének,
Egy erdőben mikoron érkezének,
Egy szegény embert az erdőn lelének,
Az gyermekkel hozzája elmenének.

„Vedd el — úgymond — te ember, az gyermeket
75 És feltartsad mint tinnen gyermekedet,
Mert ez árva és elvetették ötöt;
Higgyed, hogy végre úrrá teszen téged.”

Ezen az ember oly igen örüle,
Kis gyermeket gubájába betévé,
Kis házába az gyermeket bevévé,
80 Kecsketéjjel esztendeig éltette.

Az király ezt bizonynal hiszi vala,
Hogy az Trója békességben maradna,
Mert az gyermek már megöletett volna,
Ki veszedelmeknek oka lőtt volna.

85 Immár ebben nagy sok üdö tölt vala,
Az gyermecske felnevekedett vala,
Alexandernek ötöt híják vala,
Nagy bölcs eszes az játékokban vala,

Apró gyermekekkel hogy játszik vala,
Mindeniket fellyülhaladja vala, 90
Az gyermekén úgy csodálkoznak vala,
Mert nagyobbakat az földhöz ver vala.

Az gyermekek királlyá teszik vala,
Városokra sereggel mennek vala,
Várasbelieket kihíják vala, 95
Sok gyermekeket ők meggyőztek vala.

Végre dolga annyira jutott vala,
Tizenhét esztendőbe jutott vala,
Nagy szép fegyvereket szereznek vala,
Mindenekkel ők tusakodnak vala. 100

Jeles úrfiakat kihínak vala,
Táborokkal ösveütköznek vala,
Az két hadnagy külön megvínak vala,
Sok úrfiakat földre lever vala.

Nagy szép seregeket készített vala, 105
Dobok, trombitájok nékiek vala,
Az Trójába végre bementek vala,
Szép veres zászlójok nékiek vala.

Királynak eggyetlen egy fia vala,
Kit erős Hectornak neveztet vala, 110
Ő fiáról elfeledkezett vala,
Melyet régen megölni küldet vala.

Alexander ezt hogy hallotta vólna,
Hogy királynak egy vitéz fia vala,
Vitéz módra nékie izent vala, 115
Két főhadnagyot hozzá küldte vala.

„Király fia, hallottam te híredet,
Tés, tudom, hallottad az én nevemet,
Mert sok vitéz már én miam elveszett,
Hadd lássam meg az te győzedelmedet. 120

„Fogjon fegyvert ellenem minden néped,
Megfutamik előttem te sereged,

Fegyveremmel én megvívok teveled.
Meglátom, ha igaz te híred, neved."

125 Hector ezt hallván, lovára fordulván,
Aranyas buzgányát felvötte vala,
Egy fényes tört oldalára vött vala,
Seregével mezőre kiindula.

130 Immár Alexander el-kiment vala,
Az szép mezőn tábort jártatott vala,
Hector seregét alig várja vala,
Mert semminek azokat véli vala.

Trójaiak sokan kimentek vala,
Az viadalt nézni akarják vala,
135 Vitéz módra Hector lovát nyargalá,
Ő táborát nagy szépen leszállítá.

Alexander jó lovára fordula,
Vitéz Hectornak ellene indula,
Éles törét Hector rántotta vala,
140 Alexanderrel ügyeközik vala.

Hectornak igen erős karja vala,
Mikor Alexanderhöz ő csap vala,
Alexander fel nem veheti vala,
De Hector az törrel felveszi vala.

145 Fényes törrel hozzája gyakott vala,
Alexandert úgy taszította vala,
Jó lováról ottan lefordult vala,
Éles törrel Hector hozzá csap vala.

Alexander tört elejtötte vala,
150 Mert az Hector hozzája csapott vala,
Hector előtt megfutamodott vala,
Sebek miatt elnehezedik vala.

Erős Hector sisakját kapta vala,
Fejét derekától elveszi vala,
Alexander néki ezt mondja vala:
155 Válgék karon el, ha ő meg nem bírja.

Vitéz Hector éles törét hagyítá,
 Alexandert gyorsan derekon kapá,
 Alexanderrel addig küzdött vala,
 Az pázsithoz ötet sújtotta vala.

160

Immár orrán az vér kimegyen vala,
 Az táborbúl oly igen nézik vala,
 Alexandert erősen szánják vala,
 Mert az Hector arcúl csapdossa vala.

Trombitákat hamar megfuallának,
 Az hadnagyok népestől indulának,
 Az Hectorra egyszersmind rohanának,
 Az Hectorral nagy harcot indítának.

165

Éles törrel Hector igen forgódeák,
 Hadnagyokba sok töle megöleték,
 Ő tábora végre megsivalkodék,
 Oly nagy roppogással megindítotték.

170

Rettenetes nagy rikoltás indula,
 A két tábor mihelt öszveroppona,
 Alexander serege mind elhulla,
 Ünnenmaga elvenen marada

175

Vitéz Hector Alexandert fogatá,
 Örök rabságra Trójába hozatá,
 Alexandernek atyja még él vala,
 Ki ő fián igen bánkódik vala.

180

Priamus Hectort behívatta vala,
 Alexandert is ám felhozták vala;
 Priamus töle kérdezkedik vala,
 „Micsoda nemből való?” kérdi vala.

Alexander néki így felelt vala:
 „Felséged meghallja” — ekképpen szólla,
 „Szegény nemből való vagyok”, azt mondá,
 „Szegény atyám én esetem nem tudja.

185

„Mert bizonynyal senki nem hitte volna,
 Hogy engemet ily szerencse találna,

190

De izend meg, uram, édes atyámnak,
Mutasd meg néki okát fogságomnak."

195 Az ő szaván király megkeseredék
És nagy gyorsan az atyja hívataték,
Király tőle erősen kérdezkedék,
Kitől ő néki ilyen szó adaték:

200 „Egykorban én erdőre mentem vala,
Apró fákat ott szedegetek vala,
Főlegények énhozzám jöttek vala,
Ez gyermeket akkoron adták vala.

„Felségednek én nyilván megmondhatom,
Esztendejét is bizonynyal jól tudom,
Husz esztendősnék Alexandert mondom,
Mert kecsketéjjel tartottam, jól tudom."

205 Az király ezt legottan elesmeré,
Aranyas bársonba felöltözteté,
Vitéz fiát Parisnak nevezteté,
Egész ország népével tisztelteté.

210 Nagy sok üdök immár elmultak vala,
Ifju Paris szépen felserdült vala,
Trója vára erősen épül vala,
Kit régen görögek megtörtek vala.

215 Laomedon király hogy uralkodnék,
Görögektől az Trója megszállaték,
Laomedon király levágattaték,
Hesiona rabságra vitetteté.

220 Ezzel görögek gonoszúl élének,
Ez szép szűznek tisztességet nem tőnek,
Nem gondolák nagy hatalmát öccsének,
Rettenetes erejét vitézinek.

Az trójaiak oly tanácsot tartának,
Egy főembert követül bocsátának,
Köszönetet mondjon görög uraknak,
Hesionát váltsa meg Priamusnak.

Antenorral követek elérének,
Thelamonnak nagy szépen könyörgének,
Embertelenséget görögek tőnek,
Mert trójaiak csak meg nem öletének,

225

Könyörgének nagy sok fő-főuraknak,
Castornak, Polluxnak, Nestor királynak,
Semi helye nem lőn imádságoknak,
Trója felé csak alig szaladának.

230

Priamus ezen igen bosszonkodék,
Egész Phrigia rajta háborodék,
Rajta király nagy sokat gondolkodék,
Mi bosszút rajtok tenne? — kérdezkodék.

235

Két főcsászár Görögországba vala;
Kik nagy tartományokat bírnak vala:
Agamemnon egyiknek neve vala,
Nagyobbik Atridesnek híják vala.

240

Menelaus második császár vala,
Ő jegyese a szép Helena vala,
Küssebbik Atridesnek híják vala,
Lacedémon városba lakik vala.

A szép Paris eszes, bölcs ifjú vala,
Az Helenát igen kedveli vala,
Mint elhozná, szíve mind arra vala,
Végre ily módot benne gondolt vala.

245

Három szép sereget készített vala,
Veres, fehér és tiszta kék ez vala;
Követnek ő magát tétette vala,
Tengerre hajókat készített vala.

250

Az hajókban nagy szépen beszállának,
Spárta tartomány felé indulának,
Végre az tengeren általjutának,
Lacedémon városban indulának.

255

Követ módra népét szerzette vala,
Császár vára előtt megállott vala,

260 Arany almákkal játszadoznak vala,
Nagy kazdagságokat csudálják vala.

Menelaus mihelt meglátta vala,
Nagy drága ruhákban öltözött vala,
A szép népet el-behívta vala,
Ifjú Parisnak kezét fogta vala.

265 Császár ötet meg sem esmerte vala,
Követségét elhalasztotta vala,
Mert nagy gondja akkor érkezett vala,
Nagyobbik Atrides hívatta vala.

270 Afrikában nagy birodalmok vala,
Atyjoktól maradott jószágok vala,
Egymással osztolni akarnak vala,
Azért Micenébe úgy siet vala.

275 Minden népét véle elvitte vala,
Csalárdságtól mert császár nem fél vala,
Ifjú Parist városban hagyta vala,
Egy néhány hadnaggyal ott vigad vala.

280 Görögöknek akkor ünnepek vala,
Az legények mind öszvegyültek vala,
Város mellett egy kis kápolna vala,
Helenával ott imádkoznak vala.

Az városból mind el-kiindulának,
Ily álnak tanácsot ők gondolának,
Leányok közt férfiak nem valának,
Vitézeiktől mind elragadtatának.

285 Trójaiak hamar kapukat megnyiták,
Tisztességgel őket mind bebocsáták,
Ifjú Parist lováról leszállíták,
Leányokat palotában felhozák.

290 Ebből indíttaték nagy veszedelme,
Az szép Trójának nagyszörnyű romlása,
Kit az bölcsek királynak mondták vala:
Így telék be álom magyarázása.

MÁSODIK RÉSZE AZ HISTÓRIÁNAK.

Azonközbe császár népét készíté,
 Hazafelé nyereséggel ereszté,
 Város népe ez dolgot megizené,
 Menelausnak lön keserősége. 295

Oly erősen siet el haza menni,
 Trombitáit kezdi igen fútatni,
 Város felé kezde ő közelgetni,
 Nagy szép palotájában el-beméne. 300

Ő jegyesét mihelt ott nem találá,
 Búsultában ő ruháját szaggatá,
 Nagy bánatnak ömagát császár adá,
 Agamemnonhoz követét bocsátá.

Agamemnon ezt hogy hallotta vala, 305
 Paris dolgán igen elbúsult vala,
 Haragjában ő ezt izente vala:
 „Ezt el ne tûrd, öcsém!” — azt mondja vala.

Az nagy Azsiának indíts erejét,
 Országomnak felveszem minden népét, 310
 Elindítom az egész ország népét,
 Koronás királyoknak minden népét.

Vendég országoknak im majd izenek,
 Királyoknak leveleket iratok,
 Egész Görögországnak parancsolok, 315
 Ez világon mind zsoldot kiáltatok.

Menelaus nagy haragjában vala,
 Főkirályok úgy vigasztalják vala,
 Az nagy Azsiának izentek vala,
 Minden népét felkészítették vala. 320

Trombitákat hamar megfuallának,
 Rettenetes nagy néppel indulának,
 Az tengerre hajókat faragának,
 Ezer hajókat hamar állatának.

325 Ország hadnagya az Patroclus vala,
Negyvennégyezer néppel indult vala,
Császár népe háromszázezer vala,
Sok vendég király népe mind ott vala.

330 Ulisses vitéz is népet indíta,
Ötvenháromezer gyalogja vala
És lovagja negyvenhétezer vala,
Trombitása százhusz nékie vala.

335 Az Thessaliából egy vitéz vala,
Kinek mása ez világon nem vala,
Kegyetlen Achillesnek híják vala,
Ötvenezer emberrel készült vala.

340 Tantalus is erősen siet vala,
Fegyvereseket hamar válogata,
Császár mellé népeivel indula,
Százhuszezer száma népének vala.

Agamemnon császár végre eljuta,
Nagy sok számtalan ezer néppel vala,
Harmadfél-százezer lovagja vala,
Gyalog vitézinek száma nem vala.

345 Sok hercegek és királyok valának,
Fő-főtartományokból indulának,
Trója ellen sok néppel támadának,
Kin trójai urak megbúsulának.

350 Oly nagyhamar népet válogatának,
Az tornyokba nyilasokat küldenék,
Az Ázsia ellen felkészülének,
Az bástyákba sok fegyverest szerzének.

355 Kerítése Trójának erős vala,
Harminchat singni szélessége vala,
Magassága kilencven singni vala,
Fejér márványkőből felrakva vala.

Ő tornyai számtalanok valának,
Kik nagy magasan felrakva valának,

Ezek mellett renddel bátyák valának,
Sebes számszeregyek ezekben vadnak.

360

Király háza tizenkét kőből vala,
Huszonhárom ölni hosszasága vala,
Tiszta kristály vala padimontoma,
Kétszáz singni vala ő magassága.

Csak mellette Hector mulatóhelye,
Onichyus kőből négy oszlop benne,
Az egész város meglátszik belőle,
Kinek négy mélyföldön ő kerülete.

365

Sok jó vitéz az nagy Trójában vala,
Kikhez Priamus király bízik vala,
Hadnagyok ezeknek az Hector vala,
Ő szép hadát igen készíti vala.

370

Számtalan ellenség ellenek vala,
Gallyákban, hajókban állanak vala,
Kit Protesilaus igazgat vala,
Hétezer magával kiszállott vala.

375

Nagy sok hajók már közelgetnek vala,
Hector is az várból népet hoz vala,
Egy szép vitéz véle el-kijött vala,
Kit minden nemzetek csudálnak vala.

380

Király udvarában el-felnőtt vala,
Neptunus fiának mondatik vala,
Serénysége mindennél híres vala,
Szépségeért Cignusnak híják vala.

Erős Hector százezer néppel vala,
Ifjú Cignus lovára fordult vala;
Görög haddal hogy szembe juttak vala,
Rettenetes vérontás indult vala.

385

Mindenfelől számtalanon hullának;
Sok jeles vitézek leváogatának;
Jeles lovak az harcon meghalának,
Az szép mezők vérrel beborulának.

390

Népe közül Cignus kitetszik vala,
Ékes magassága nékie vala,
395 Szép aranyas paizsa úgy fénlík vala,
Görög tábort szörnyen szaggatja vala.

Egy hadnaggyal úgy tusakodik vala,
Kit Protesilausnak hínak vala,
400 Az erős Achilles meglátta vala,
Új viadalt Cignussal kezdett vala.

Nagyhirtelen dárdát ragadtak vala,
Szörnyűképpen öszvementenek vala,
De eggyik is meg nem nyerhette vala,
Kin Achilles elálmélkodott vala.

Gyorsasággal jó lovait nódítá,
Erős láncsát kezébe megrándítá,
405 Hamarsággal az Cignusra fordítá,
Kivel akkor magát csak meggyalázá.

Erős Cignus sebességgel ví vala,
410 Achilles paizsát találta vala,
Szép dárdája rajta általment vala,
Páncéllát is megszakasztotta vala.

Fegyver derekában megállott vala:
Az Achilles ezen megijedt vala.
415 Cignus vitéznek hátat vetett vala,
Az sűrő hajók felé indult vala.

Sebes számszeregyet ragadta vala,
Ijju Cignust velle úgy lőtte vala,
420 Paizsát, páncéllát meghatta vala,
Ágyékában az nyíl megállott vala.

A szép Cignus ezzel leesett vala,
Halálnak ő fejét bocsátta vala,
Keservesen Hectort kiáltja vala,
Végre ez világból el-kimúlt vala.

425 Tenger partján egy kis halmocska vala,
Phrigiai erő ott víu vala,

Erős Hector népét biztatja vala,
Görög tábort szörnyen szagátja vala.

Az Protesilaus ezt látja vala,
Másod harcot Hectorral kezdett vala, 430
Erős Hector dárdát ragadta vala,
Szörnyüképpen öszeütköztek vala.

Rettenetesképpen öszejutának,
Ütközeten egymásnak nem ártának,
Szembe köztök viadalt indítának, 435
Vitéz módra mindketten forgódának.

Az szerencse Hectornak szolgált vala,
Mert szablyával hozzája csapott vala,
Paizsát, sisakját meghatta vala,
Köldökejég ketté szakadott vala. 440

Ez főhadnagy azért hogy megholt vala,
Mind az egész tábor siratja vala,
Nestornak királynak ott egy fia vala,
Antilochus mindenütt híres vala.

Nagy rút szókkal Hectort illette vala, 445
Trója árulójának mondja vala,
Mert Protesilaus rokona vala,
De az Hector el nem szenvedte vala.

Jöllehet hogy immár útában vala,
Erős népét Trójába viszi vala, 450
De Antilochusra megbúsult vala,
Tábor előtt ellene indult vala.

Erős harcot mindketten kezdtek vala,
De Hectornál vitézi erő vala,
Könnyű lován melléje ugrott vala, 455
Éles törrel általütötte vala.

Nagy sok népet egyedől megölt vala,
Az véres tört kezében viszi vala,
Népeivel Trójába bement vala,
Sívás és jajgatás táborba vala. 460

Az görögök hogy elereszték vala,
 Immáron az nap alányugodt vala,
 Császárokkal igen búsulnak vala,
 Végre az nagy tábor megszállott vala.

465 Az Trójának szép sík mezeje vala,
 Szinte ellenben az tenger foly vala,
 Xantus folyóvíz általfolyja vala,
 Kapu előtt Simois víz foly vala.

470 Az görögök szépen tábort járanak,
 Trója ellenébe ők megszállának,
 Trója vidékére ők rohanának,
 Szegény népbe nagy sokat elrablának.

475 Nagy sok kincset ők akkor találának,
 Minden tartományokat elrablának,
 Sok urakat ők akkor levágának,
 Trójaiak akkor nagy kárt vallának.

480 Immár ez világon elszéledt vala,
 Trója szállását minden tudja vala,
 Egész Európa Tróját szánja vala,
 Az Ázsia haddal ellene vala.

Trójaiak mind összevgyütetének,
 Országokkal ők együtt végezének,
 Mindenfelé sereget ők szerzének,
 Két hadnagyot közöttök emelének.

485 Merészséggel egykor el-kiütének,
 Az görögök ellenek felkelének,
 Trójaiakba sokat leverének,
 Vitéz Sarpedonnal azkik jövének.

490 Az Sarpedon népét visszatéríté,
 Trója kapuján őket el-bevivé;
 Jó vitézit (az) király előinté,
 Szép beszéddel nékiek ezt felelé:

„Ne féljeteK, vitézek, mindaddig is,
 Senki ne rettegjen közületek is,

Holnap nap kiküldem az Hectort is
 És viatok nagybízvást másodszer is.

495

„Ha látandom, hogy tüteket megbírnak
 Az görögek és ha ők megszorítanak,
 Eleikben az nyilasok indulnak,
 Szörnyű lövést tábor ellen indítanak.”

500

Az Priamus nékik ekképpen szólla;
 Egész Trója önéki fejet hajta,
 Azonközben az hajnál is eljuta,
 Nagy üvöltés, trombitálás indula.

Görög tábor immár megindult vala,
 Százhuszezer ember szép szerrel vala,
 Trója népe is szépen kiindula,
 Az kapunál göröggel szembe juta.

505

Az hadnagyok szép szerrel indulának,
 Az nép előtt görögekre jutának,
 Az görögek ottan megfutamának,
 Az két tábor hogy öszveroppanának.

510

Vitéz Hector jó lovát sarkantyúzá,
 Görögek után az népet indítá,
 Első seregnek felét levágatá,
 Nyereséggel Trójában beindula.

515

Az Trójaiak igen örülnek vala,
 Görögekben sokat levágtak vala,
 Nyereséggel előszer jártak vala,
 Isteneknek hálákat adtak vala.

520

A császárok igen megbúsulának,
 Nép veszedelmén igen bánkódának,
 Az ország hadnagy(á)nak ők szállának,
 Trója városára hogy rohannának.

Az hadnagyok jó lovakat nyargalák,
 Egész tábort az ostromnak indíták,
 Az császárok Diomedest szólíták
 És önéki erősen parancsolák:

525

530 „Diomedes, meglásd, hogy kárt ne valljunk,
Holnapi nap Trójában beszáguldjunk,
Trójaiakban nagy sokat levágjunk,
Istenünknek osztán hálákat adjunk.”

535 „Az hadnagyok nagy szép renddel álljanak,
Az nép előtt erősen harcoljanak,
Gyakor helyen az táborhoz lássanak,
Vitéz módra mind elől forogjanak.”

540 Diomedes ezeket hogy meghallá,
Hadnagyoknak császár szavát megmondá,
Az erős Achilles dárdáját kapá,
Trombitáit gyorsan megfualtatá.

Aranyas zászlókkal megindulának,
Az Trója kapujára rohanának,
Tornyokba nyilasok készen valának,
Görögekre nagy sok nyilat szórának.

545 Azonközbe Trója népe indula,
Az Sarpedon előtték száguld vala,
Az kaput mindjárt lebocsátták vala,
Görögökre ismét rohantak vala.

550 Főhadnagyok igen búsultak vala,
Görög népet rájok indítják vala,
Trójaiak erősen vittak vala,
Görögökbe sok kopját törtek vala.

555 Noha Trójából sokan indulának,
De az görögektől megtollyatának,
Sarpedon mellett sokan meghalának,
Simois vizébe sokan ugrának.

560 Sok szép aranyas paizsok ott forognak,
Simois sebes vizétől hányatnak,
Jeles urak az nagy vízben forognak,
Üres sisakok viz fenekén vadnak.

Az nyilasok várasból kijutának,
Görögekkel hogy szembe indulának,

Sok népeket nyíllal elhullatának,
Fáradt népek Trójában szaladának.

Immár ebben két esztendő tölt vala,
Hogy görögek az Tróját viák vala,
Az egész világban mind híre vala,
Mert egész Ázsia ellene vala.

565

Thráciában egy király lakik vala,
Rhesus neve, jó vitéz ember vala,
Nagy szép hadát elindította vala,
Trója segítségére indult vala.

570

Tiszta fejr lovakkal készül vala,
Szép fejr sátora nékie vala,
Csudálatos szép készülettel vala,
Minden országok azt csudálják vala.

575

Nagy sok bölcsek ily jövendőt mondanak,
Rhesus király népéről így szólának:
„Ha az lovak Xanthus vizében isznak,
Az görögek Trójának nem árthatnak.”

580

Rhesus király szép táborát jártatá,
Mert immár az nap alányugodt vala,
Trójai kapukat felvonták vala,
Hector híre nélkül kin szállott vala.

Jó lovait már megnyugották vala,
Ünnen szolgálai elárulták vala,
Vitéz Diomedes felkészült vala,
Erős Ulissest mellé vötte vala.

585

Nagyhirtelen rájuk rohantak vala,
Jó lovait itatni viszik vala,
Rhesus táborát körülvették vala,
Mert árultatástól ő nem fél vala.

590

Az két hadnagy húszezer néppel vala,
Rhesus táborát körülvették vala,
Ő szép sátorába megölték vala,
Szép lovait mind elrablották vala.

595

5*

Trójaiak ezt hogy hallották vala,
Trombitákat megfuallották vala,
Görög táborra indultanak vala,
600 Egész hajnálíg vélek vittak vala.

Görögekbe azon éjjel veszének,
Trójaiak igen emberkedének,
Huszonháromezeren elesének,
Hector népe miá leveretének.

Piros hajnál már elközelget vala,
605 Vérontástól Hector megállott vala,
Rhesus testét szépen temette vala,
Görögekre nagy hadat készít vala.

Az Patroclus ország hadnagya vala,
610 Az Hectorra úgy boszongodik vala,
Mert sok hajóit megégette vala,
Mikor tenger partjára kiszáll vala.

Oly örömet trójai hadát várja,
Tábor népe az ostromnak indula,
615 Az trójai had is hamar eljuta,
Görögekre nagy sebesen rohana.

Két vitézek mihelt szembe jutának,
Fő-főurak mind felfelé állanak,
620 Az trombiták mindenfelől harsognak,
Két erős hadnagyok víni akarnak.

Egész Ázsia népe nézi vala,
Vitéz Hectornak dárdája nem vala,
Az erős kopjától nem retteg vala,
Patroclusnak ellene indult vala.

Szertelenül egymáshoz kezdtek vala,
625 Patroclus dárdával forgódik vala,
Buzgányával Hector úgy csapta vala,
Kezében az dárda eltörött vala.

Vitéz Hector lováról lefordula,
630 Egész tábor népe reá néz vala,

Szablyával Patroclust úgy csapta vala,
Derekáig ketté szakadott vala.

Ez lőn vége Patroclus hatalmának,
Szörnyű halála ily nemes hadnagynak,
Mert nem bírta meg tüzét haragjának,
Nem gondolá nagy hatalmát Hectornak.

635

Hector Patroclus testét megfosztatá,
Achilles szablyáját róla leódá,
Paizsát, sisakját róla levoná,
Kevély Patrocluson ily boszút álla.

640

HARMADIK RÉSZE TRÓJA ÉNEKÉNEK.

Már ötödik esztendő eljő vala,
Sok vitézek immár elvesztek vala,
Szerecsének felkészültenek vala,
Trója segítségére mennek vala.

Egy hadnagyot köztek emeltek vala,
Fekete Memnonnak ezt híák vala,
Szép táborát elkészítette vala,
Harminckétezer néppel indult vala.

645

Trója alá mikoron juttak vala,
Az ostromhoz immár készülnek vala,
Trója várába szépen bement vala,
Trójának bátorságot hozott vala.

650

Szerecsén had Trójába jutott vala,
Az Sarpedon lovát nyargalja vala;
Trója hadát görögre viszi vala,
Achilles is népét biztatja vala.

655

Az Achilles oly nagy hatalmas vala,
Mikor az Trója népe kiüt vala,
Tollas Achillest mihelt látják vala,
Egész tábor megfutamodik vala.

660

Erős Hector is szinte olyan vala,
Hogy görögök népet megtoltyák vala,
Az Trójából mihelt kiindul vala,
Tollas görögök megfutamnak vala.

665

Nagyhirtelen ostromnak indulának,
Szép zászlókat erősen lobogtatnak,
Nagy sok helyen az bástyák romladoznak,
Faragott kövek kőfalról lehullnak.

670

Rettenetes nagy rikoltás indula,
Város népe sebesen kirohana,
Az két tábor erős harcot indíta,
Az trójaiakban nagy sok elhulla.

675

Az Achilles úgy serénkedik vala,
Az nép előtt erősen viu vala,
Éles tőre kezében fénlik vala,
Könyökéről piros vér lefoly vala.

680

Trójaiak mihelt meglátják vala,
Ő előtte megfutamodnak vala,
Egész az mező megvéresült vala,
Szegény trójaiak hullanak vala.

685

Immár benne nyolcezer veszett vala,
Görögek őket terengetik vala,
Szörnyűképpen elfáradtanak vala,
Sarpedon előtttek forgódik vala.

690

Ez Sarpedon nagy magas ember vala,
Erős Achilles bajra hitta vala,
Vitézi módra kopját kapott vala,
Achillesel ő szembe öklelt vala.

Vitéz Sarpedon magát lebocsátá,
Mert Achilles az balkarját találá,
Mégis népét Trója felé indítá,
Görög tábor eleiket megállá.

695

Vitéz Hector ezen igen búsula,
Busultában jó lovára fordula,
Nyilasokat, dárdásokat indíta,
Nagy haraggal görögekre szágulda.

Erős Hectort az görögek megláták,
Meg nem várák, ottan elfutamának,

Trójaiak nagy haddal indulának,
Nyugodt népek utánok rohanának.

700

Rettenetes kegyetlen had indula,
Ajax vitéz köztök forgódik vala,
Diomedes népét biztatja vala,
Jó vitéz Ulisses úgy víu vala.

Trójaiak görögeket megtolyák,
Szinte császár sátorához szoríták,
Az császárok ezen elbúsulának,
Nagyhirtelen lovokra fordulának.

705

Azonközbe nagy segítségek juta,
Mert Görögországból egy vitéz juta,
Neoptolemusnak kit hínak vala,
Vitéz Achillesnek ez fia vala,

710

Kétszázezer néppel eljutott vala,
Trójaiakkal szembe talált vala,
Menelaus megbizakodott vala,
Vitéz Hectorral ügyekezik vala.

715

Éles törét Menelaus ragadá,
Az Hectorhoz annyira csapott vala,
Hector fegyvere ketté szakadt vala,
Tollas buzgányát ő ragadta vala.

720

Népe előtt császárt leverte vala,
Sisakját fejébe rontotta vala,
Az hadnagyok császárt ragadták vala,
Gyorsasággal sátorba vitték vala.

Iszonyú vérontás táborban vala,
Mind szegényt, bódogot levágnak vala,
Egész görög tábor felrohant vala,
Tüztől az hajókat örüzik vala

725

Trója népét már meg nem bírják vala,
Mert az erős Hector ott forog vala,
Mind az egész tábor megfutamt vala,
Végre erős Ajax eljutott vala.

730

735 Két erős láncsája kezében vala,
Az nép között szörnyen csapkodik vala,
Görögeket felszóval inti vala,
Mind az egész hadat biztatja vala.

740 Jöllehet ez jó vitéz ember vala,
Mert számtalan népet igazgat vala,
De az Hector ötet meggyőzte vala,
Tábor előtt megfutamtatta vala.

Nagyhirtelen lóról lefordult vala,
Sok fekete hajót felgyújtott vala,
Trójáért meghalni nem szánja vala,
Ő hadnagyságát így viseli vala.

745 Egész tábor népe megrettent vala,
Fáradt Hector Trójába betért vala.
Aeneassal népét kin hatta vala,
Görög előtt megfutamodtak vala.

750 Trója népe kezde ismét hullani,
Görögek kezdenek erősen vinni,
Szerecsén had kezde lassan indulni
És ellenség ellen megfegyverkezni.

755 Trójaiakat úgy megtölték vala,
Mert az erős hadnagy köztök nem vala,
Már sehova ők nem mehetnek vala,
Mindenfelől sok ellenségek vala.

760 Sok vitéz görögek erősen vínak,
Szerecsének végre kiindulának,
Vasas kapukat hamar megnyitának,
Erős kiáltással kirohanának.

Görögekkel mihelt szembe jutának,
Szörnyű harcot övélek indítanak,
Szerecsénekbe sokat levágának,
Fáradt népe Trójába bejutának.

765 Két egész óráig mind víttak vala,
Immár az nap is alányugodt vala,

Jeles urak levágattanak vala,
Szerecsének megfutamodtak vala.

Szerecsének csak kevesen valának,
Görögek hetvenezeren valának,
Tábor népe tenger partján állának,
Isteneknek erősen imádkoznak.

770

Végre görögek őket úgy megtolyák,
Az erős kapuig őket mind vágák,
Trójaiak szerecséneket láták,
Az királynak ezt hamar hírré adák.

775

Görögek az népet elbirták vala,
Örömekbe halmokat raknak vala,
Egész tábort ostromnak vitték vala,
Sebességgel az kőfalt rontják vala.

780

Mind az egész tábor felindult vala,
Trójának kőfala romladoz vala,
Az nyilasok tornyokat hágják vala,
Rettenetes sikoltás indul vala.

Nagy erős faltörőket vonsznak vala,
Egynéhány ezer nép mellette vala,
Az nagy erős kőfal megromlott vala,
Az külső kerítést megvötték vala.

785

Rikoltással esmét felrohanának,
Második kerítésre indulának,
Számptalanon akkoron meghalának,
Jeles hadnagyok földre vágatának.

790

Az sötét éj reájok jutott vala,
Mindenfelől erősen hullnak vala,
De végre az várust megvötték vala,
Sok drága bástyákat lerontnak vala.

795

Szerecsének széllel futosnak vala,
Vitéz Memnon őket vezérli vala,
Hadnagyokkal erősen víu vala,
Görögek az várust ellépték vala.

800

Kapun állókat igen vágják vala,
Az hadnagyok elől forgódnak vala,
Várasbeliek sivalkodnak vala,
Végre Hector lovára fordult vala.

805   Eles törét haragjába ragadá,
Hangos trombitáit megfualtatá,
Rikoltással ő vitézit inditá,
Görögeket városból mind kivágá.

Iszonyú rikoltás közöttök vala,
810   Az görögek szörnyen vágatnak vala,
Az nagy várból őket kivágták vala,
Sokat benne elrablottanak vala.

Szerecsének mind összevgyültek vala,
Trójai hadnak úgy örülnek vala,
815   Nagy bátorsággal indultanak vala,
Görögekkel nagy harcot kezdtek vala.

Bosszújokat szerecsének megállák,
Első seregnek jobb részét levágák,
Egész éjjélikorig őket vágák,
820   Görögeket táborba futamtaták.

Priamusnak egy szép leánya vala,
Szép Cassandrának hívattatik vala,
Egy király fiának ígérte vala,
Migdonides chorébus neve vala.

825   Nyolcezer magával felkészült vala,
Atyja segítségére indul vala,
Mind az két had megcsendesedett vala,
Migdonides Trójába bement vala.

Azonban ám más segítések juta,
830   Scythiai erő mert elindula,
Százhatvanezer fegyveres indula,
Amazoneseknek hívatnak vala.

Ez vitézek asszonnépek valának,
Egy királyné asszont ők választának,

Penthesileával elindulának,
Trója segítségére kíváncznak. 835

Már Trójának tetejét látják vala,
Piros márvánkövét csudálják vala,
Mely nagy bölcseséggel felrakták vala,
Görög tábor ellenbe látszik vala. 840

Nagy szép lassan a sereg megyen vala,
Penthesilea igazgatja vala,
Sűrű dárdás és nyilas köztök vala,
Szép kerek paizsok nékiek vala.

Trójaiak igen búsultak vala, 845
Mert több ellenség jő, azt vélik vala,
Az erős Hectorral készülnek vala,
Az fegyveres ember gyűlön gyűl vala.

Azonközbe ily dolog esett vala,
Kiért szerencsének elvesztek vala, 850
Memnon Achillest bajra hitta vala,
Achilles követnek így felel vala:

„Mondd meg — úgymond — az fekete Memnonnak,
Ha népét indítom az Ázsiának,
Úgy léssen dolga mint eggyik latrának, 855
Megmutatom okát én haragomnak.

„Másszor azért Memnon meg ne késértsed,
Az én haragomat fel ne gerjesszed,
Haragomban néped elvész, meghiggyed,
Azért intlek, magad eszedbe vegyed. 860

„Mert ha én most erős dárdámat kapom,
Te testedbe dárdámat megforgatom,
Temagadot koncról koncra vagdalom,
Dárdamat belőled így kifordítom.”

Rövid szóval azért így felelt vala, 865
Vitéz Memnon ezt hogy hallotta vala,
Szörnyűképpen ezen elbúsult vala,
Mert vitézek előtt szégyenli vala,

870 Haragjában jó lovára fordula,
Már a scythiai had is eljuta,
Trója népe eleikbe indula,
Mert ellenségek jó, azt tudják vala.

875 Erős Hector éles törét kirántá,
Amazonoknak eleit megállá,
Penthesilea néki kezét nyújtá,
Éles törét hüvelyébe fordítá.

880 Nagy tisztességgel Hector cselekedék,
Egész tábor rajta elálmélkodék,
Amazon nép Trójába beviteték,
Tisztességgel az fáradt nép tartaték.

Azonközbe Memnon hadát indítá,
Nagy haraggal görögekre nódítá,
Túl másfelől Achilles is indula,
Roppogással az két had szembe juta.

885 Vitéz Memnon erősen víu vala,
Nagy felszóval népét biztatja vala,
Kaszás népe néki kétezer vala,
Memnon ezeket lesbe hatta vala.

890 Az görögek kegyetlenül vivának,
Szerecsénekbe sokat levágának,
Szerecsének végre megtoltyatának,
Simois vize partjáig futának.

895 Esmét szegények visszafordulának,
Görögekben sokat elhullatának,
Az görögek akkor megtoltyatának,
Az Sigeum hegy felé indulának.

900 Az kaszások eleikbe állának,
Hadnagyokba sokat elhullatának,
Görög vérrel mezők megrakodának,
Az görögek táborba futamának.

Három egész óráig vittak vala,
Szerecsének megfáradtanak vala,

Egész tábor ellenek felkölt vala,
Végre szegények megfutamtak vala.

Szerecsén nép szörnyen vágatik vala, 905
Memnon őket mégis biztatja vala,
De teljességgel elfáradtak vala,
Simois viz felé eredtek vala.

Ulisses népe eleit megállá,
Nagy sok görög őket közbe szorítá, 910
Az erős Achilles dárdáját kapá,
Görög hadat szerecsénre indítá.

Ömagokat mégis kivágták vala,
És egyfelől kiszaladtanak vala,
Kapu felé szegények futnak vala, 915
Futó népet görögek vágják vala.

Teljességgel elfáradtanak vala,
Karjokat már nem emelhetik vala,
Memnonra Achilles haragos vala,
Az nép között általütette vala. 920

Szegény Memnon az égre fohászkodék,
Fáradt népén mégis elkeseredék,
Kegyetlen Achillestől leváгатék,
Ez világból legottan el-kimúlék.

Ez világtól ő ott megmenekedék, 925
Szerecsén nép földre mind leváгатék,
Senki közülök meg nem menekedék,
Ily szörnyű romlás közöttök történék.

Hazájokba ők el nem mehetének,
Nemzetségeknak csak nagy bút szerzének, 930
Atyjok, anyjok távolj keseredének,
Országbeliek igen kesergének.

Görög urak nagy örömbe valának,
Nagy sok népet ostromnak indítának,
Város körül töltéseket hányának, 935
Az árokba boronákat nyútának.

Harmadnapig csak meg sem nyugovának,
Hogy bemehessenek, azon valának,
Kegyetlen vérontásokat tartának,
940 Az törésen nagy sokan behágának.

Az tornyokat erősen rontják vala,
Vaskosokat kőfalra vonsznak vala,
Sűrő dárdás, gyalog ellepte vala,
Már az törést szabadon hágják vala.

Sokszor az városba beütnek vala,
945 Aranyas zászlókat felvisznek vala,
Kemény vérontással kivágják vala,
Sarpedon az népet biztatja vala.

Végre kegyetlenb had köztök indula,
950 Mirmidonesek serege eljuta,
Az had előtt Achilles forog vala,
Sikoltással városra üttek vala.

Már az Trója hada megfutamt vala,
Főhadnagyok elbágyadtanak vala,
955 Fejek ótalmára gondolnak vala,
Görögek az várast ellépték vala.

Szertelen nagy város ez Trója vala,
Három igen nagy völgyen fekszik vala,
Az ellenség benne elszéledt vala,
960 Mind szegény s mind kazdag fegyvert fog vala.

Sivás, rivás, nagy rikoltás indula,
Végre Hector felfegyverkezett vala,
Népe veszedelmén elbúsult vala,
Minden népét ostromnak viszi vala.

Penthesilea is népét indítá,
965 Kerek paizsát nagyhamar ragadá,
Szép seregét az görögre nódítá,
Éles törét nagyhirtelen kirántá.

Túl másfelől Hector népe indula,
970 Az kapunál göröggel szembe juta,

Rettenetes harcot vélek indíta,
Hector előtt az nép leomol vala.

Erős Hector igen megbúsult vala,
Az ő Istenére megesküdt vala,
Trójába népével be nem indulna,
Mig Memnon királyért bosszút állana. 975

Nagy sietve az ő népét biztatá,
Görögeket Hector megfutamtatá,
Az kapuig rettenetesen vágá,
Az nagy Trójából őket kivágatá. 980

Nagy kegyetlen sötétség rájuk juta,
Mert az hóldnak fénye elveszett vala,
Egy cseppet is immár nem látnak vala,
Hector népe Trójába betért vala.

Holttesteket városba megszámlálák,
Két héán negyvenezernek találák,
Az Memnonért bosszújokat megállák,
Holttesteket mind az földbe takarák. 985

TRÓJA ÉNEKÉNEK NEGYEDIK RÉSE.

Az görögek immár elunták vala
Trója hadát, mert sokan vesznek vala,
Kilenc vitézt választottanak vala,
Kiket Hector ellen készítnék vala. 990

Ezekre sorsot vetettenek vala,
Vitéz Aixra a sors esett vala;
Az Ajaxot felkészítették vala,
Vitéz Hectort bajra kihitták vala. 995

Erős Hector tőle meg sem ijede,
Ajax ellen nagy szépen felkészüle,
Egy szép festett jó lovára felüle,
Egész Trója ő utána kiméne. 1000

Egész Ázsia hada nézi vala,
Egy nagy elefánton Ajax ül vala,

Mindkét felől trombitát fúttak vala,
Erős Hector Ajax ellen indula.

1005 Egész ország népe csudálja vala,
Ajax az Hectorhoz úgy csapott vala,
Éles tőri ketté szakadott vala,
Erős Hector buzgánt raggadott vala.

1010 Vitéz Hector igen megbúsult vala,
Ajax ellen erősen viú vala,
Ajax vitéz Hectorhoz vágott vala,
Hector lova farát levágta vala.

Erős Hectornak már lova nem vala,
Az elefánt hozzá igen kap vala,
1015 Tollas buzgánt megperdítette vala,
Elefánthoz buzgánnyal csapott vala.

Elefánt homlokát úgy ütte vala,
Buzgánnak három tolla törett vala,
Ágya veleibe el-bément vala,
1020 Az elefánt ezzel mégszédült vala.

Erős Ajax elefántról leesék,
Az Hectorral többet nem viaskodék,
Hector előtt Ajax térdére esék,
Kín az Hector szüve ottan megesék.

1025 Erős Ajax igen megfáradt vala,
Minden teste sebekkel rakva vala,
Mégis haragjában felugrott vala,
Új viadalt Hectorral kezdett vala.

1030 Vitéz Hector ezen felgerjedt vala,
Az Aiaxnak karját ragadta vala,
Buzgányával földre leverte vala,
Nyakánál fogva őt vondozza vala,

Egész görög tábor reá néz vala,
Hector ez vitézt megölheti vala,
1035 Ajax vitézt igen megszánta vala,
Kegyelmes hadnagynak kiáltják vala.

Erős Hector az Ajaxot ott hagyá,
 Az Trójának szép hadát beindítá,
 Achilles az Ajaxot fogattatá,
 Az táborba mindjárt behozatá. 1040

Sok jeles urak azután veszének,
 Jó vitézek az harcon elesének,
 Főhadnagyok Hector miá veszének,
 Kiről az görögek így végezének:

Soha addig Trója meg nem vétetik,
 Mégnem eggyik vitéz meggyőzöttetik,
 Hector vagy Achilles levágattatik,
 Trója vagy az tábor osztán elbomlik. 1045

Az császárok erről így végezének,
 Hogy Trójába követeket küldjenek,
 Trójaiak seregeket küldjenek,
 Vitézek a mezőn megütközzenek. 1050

Az hadnagyok Hectornak megízenék,
 Hogy Achilles ő reá szándékoznék,
 Egész Trója erről így végezének,
 Hogy erős Hectorral mind kimennének. 1055

Egész Trója Hector előtt sír vala,
 Mert ily vitéz halálát szánja vala,
 Hector nékiek ekképpen felelt vala:
 „Urak, meghalljátok” — ekképpen szóla. 1060

„Nyilván látom Trója nagy kárvallását,
 Tollas görögeknek szörnyű haragját;
 Nem szántam, láttátok, vérem hullását,
 Néha görögeknek is kárvallását.

„Ha Achilles vitézzel szembe jutok,
 Erőm szerént harcot véle indítok,
 De az ütközeten ha én meghalok,
 Antenor lészen tü bizodalmatok.” 1065

Nagy szép szóval erős Hector ezt mondá,
 Azonközbe görög had is indula, 1070

Roppogással Trója felé tart vala,
Achilles vitéz igazgatja vala.

1075 Fő-főurak mind felfegyverkezének,
Háromszázezeren felkészülének,
Az szép mezőn mind leseket vetének,
Fáradt népek hogy megsegíttetnének.

1080 Az hadnagyok görög népet indíták,
Ez szép sereget ostromnak indíták,
Rettenetes zörgéssel kiindíták,
Külön az leseket helyekre oszták.

Onnat belől egy szép nép készen vala,
Amazoneseket rendelik vala,
Penthesilea nekik így szól vala:
„Vitézek legyetek” — kiáltja vala.

1085 Rettenetes nagy haddal indulának,
Az főnyilasok mind előállának,
Két táborok hogy összveroppanának,
Jeles urak földre leváogatának.

1090 Az görög hadnagyok csudálják vala,
Penthesilea úgy forgódik vala,
Hadnagyokra jó lován száguld vala,
Sokat benne ez asszony elgyőz vala.

1095 Diomedes jó vitéz ember vala,
Ez asszony tőle meg nem ijedt vala,
Éles törrel igen forgódik vala,
Penthesileát meg nem győzte vala.

1100 Egész piros hajnálig víttak vala,
Sok jeles vitézek meghóltak vala,
Asszonyokba két negyven veszett vala,
Görög népbe háromezer holt vala.

Szép fényes nap mikor el-feljött vala,
Az Achilles népét indítja vala,
Amazonok megfutamodtak vala,
Számptalan nép mert ellenek jött vala.

Rettenetes had ő köztök indula,
Amazonok igen hullanak vala,
Gyorsan közülök tizezer elhulla,
Kapu felé szegények futnak vala,

1105

Amazonesek úgy fáradtak vala,
Kerék paizst már fel nem bírják vala,
Az Achilles őket kergeti vala,
Szegényeket igen szaggatja vala.

1110

Vitéz Hectornak hogy ezt megjelenték,
A szép népnek veszedelme történék,
Gyors paripájára gyorsan felugrék,
Egész Trója ostromnak indíttaték.

1115

Vasas kapukat hamar megnyitának,
Trójaiak görögekre jutának,
Hector előtt ottan megfutamának,
Fáradt népek akkor megnyugovának.

1120

Trójaiak százezeren valának,
Az görögek táborba futamának,
Rettenetesképen ők lehullának,
Amazonesekért leváगतának.

Tizezeren asszonyokba veszének,
Görögekbe értek sokan veszének,
Százkilencezeren megöletének,
Derék erő császárhoz sietének.

1125

Az császárok igen ijedtek vala,
Mert az erős Hector ott forog vala,
Mégis fegyvereket ragadák vala,
Szembe Trója hadával vínak vala.

1130

Görög népet Hector megkeserülé,
Locrus sziget királyát megesmeré,
Priamus rokona eszébe vevé,
Trójába minden népét betéríté.

1135

Azonközbe görögek izenének,
Követ által királynak könyörgének,

1140 Egy hólnapi frigyét köztök tennének,
Szegény testeket hogy eltemettetnék.

Módjok szerint nagy sok fákat hordának,
Mindkétfelől nagy tüzeket rakának,
Minden holttestek bele hányatának,
Nagy sírással földbe takartatának.

1145 Ó kegyetlen, göromba vakmerőség!
Ó természet ellen való dühösség!
Tetőled származik minden versenség,
Tetőled támad minden kegyetlenség!

1150 Az görögek mikoron áldozának,
Nagy szép két fejr galambot látának,
Eleikbe nagy szépen leszállának,
Egy sólyomtól mind megbolygattatának.

1155 Mind az kettőt a sólyom elragadá,
Nagy áitatason mellyeszi vala,
Azonközbe egy sas eljutott vala,
Mind prédástól sólymot megötte vala.

1160 Amazonasok ott mulatnak vala,
Mindenfelől ez dolgot látják vala,
Győzedelem jelének tartják vala,
Görögekre egy nyilat lönek vala.

Kilenc ifjak eggyütt leültek vala,
Nyájassággal enni készülnek vala,
Kik mind egy atyától származtak vala,
Az egyiken az nyíl általment vala.

1165 Nagyhirtelen asztaltól felugrálnak,
A frigy alatt mindjárt öszvekapának,
Az táborból többen-többen jutának,
Amazonesekre feltámadának.

1170 Háromszázat közülök levágának,
Elevenen kilencet megnyuzának,
Maradéka Trójába szaladának,
Penthesileának panaszkodnak.

Penthesilea igen búsult vala,
Noha ők a frigyet megszőgték vala,
Nagy vakmerőn trombitát fútat vala, 1175
Görögekre rend nélkül siet vala.

Az görögek ily álnokságot tőnek,
Három táborokat gyorsan szerzének,
Nagy sok helyen mind leseket vetének,
Derék erő eleikben menének. 1180

Számtalan sok görög megindult vala,
Amazonok rájuk rohantak vala,
Az két tábor hogy összejutott vala,
Rettenetes kiáltás indult vala.

Amazonok népe rend nélkül vala, 1185
Azmint lehet, mégis forgódik vala;
Éles tör kezekbe úgy fénlik vala,
Görögekkel sebesen viú vala.

Egész délig velek mind víttak vala,
Sok görögek földre vágattak vala; 1190
Végre egész tábort megtolták vala,
Mind az két had igen fáradott vala.

Azonba egyfelől előrohana,
Száztizezer ember szép szerrel vala;
Hátul amazonokat vágják vala, 1195
Számtalan sok megsebesedett vala.

Némelyek hátra is fordulnak vala,
De másfelől s még levágnak vala;
Mindenfelől sok veszedelmek vala,
Számtalan sok már benne meghólt vala. 1200

Eggyik szárnyát a seregnek megbonták,
Trója felé szegények futamának;
Ellenségek lesből kirohanának,
Fáradt népnek eleikbe állának.

Az erős Achilles ott forog vala, 1205
Fáradt népet erősen vágja vala,

Keze miá másfélszáz veszett vala,
Fegyveréről az vér lecsorog vala.

1210 Erős hadat immáron kezdtek vala,
Szörnyen amazonok hullanak vala;
Azonközbe több ellenségek juta,
Chalcedonból új nép érkezett vala.

1215 Szörnyüképpen ők harcolni kezdenek,
Ezek miá számtalanon veszének;
Egyfelé szegények eleredének,
Harmad lesből eleikbe menének.

1220 Rettenetes háborúság indula,
Csak huszonötezer benne marada;
Xantus vizéig őket vágták vala,
Mind lovok s mind magok elbágyadt vala.

Sivás, rivás ő közöttök nagy vala,
Jeles lovak halva feküsznek vala,
Némelyek az mezőkön futnak vala,
Amazonok szörnyen vágatnak vala.

1225 Az Achilles erősen viu vala,
Penthesileára nagy bosszús vala,
Az nép között elelegyedett vala,
Torkát dárdával általverte vala.

1230 Penthesilea azért így járt vala,
Mindjárt lováról lehanyatlott vala,
Tollas Achilles fejét vőtte vala,
Fáradt népének felmutatta vala.

1235 Ezen szegények igen íjedének,
Csak kilencezeren rabbá esének,
Derék népek fattig megöletének,
Ily nagy romlások akkor történének.

1240 Trójaiak ez dolgot hogy megérték,
Hogy ily szörnyű veszedelem történék:
Az frigy ellen ők is úgy végezének,
Piros hajnákor hogy ők is kimennének.

Csendességbe azon éjjel lennének,
 Reggel bátrón vélek szembe mennének,
 Hütök ellen urak cselekedének,
 Azt nem tudják, hogy vérrel füzetnének.

Piros hajnál hogy elközelget vala, 1245
 Trójaiak igen készülnek vala;
 Sarpedon jó lovát nyargalja vala,
 Aeneas királyt mellé vőtte vala.

Az szép hajnál immár reájok juta,
 Az trombiták mindenütt zengnek vala. 1250
 Erős kapukat lebocsátták vala,
 Szörnyű zörgéssel kiindultak vala.

Görögek is rendet állottak vala,
 Kétszázezeren felkészültek vala,
 Trójai haddal szembe vittak vala, 1255
 Kemény viadalt vélek kezdtek vala.

Az két szárnya mikor öszvejött vala,
 Sok görögek földre lehullnak vala,
 Címeres sisakok romolnak vala,
 Egész öt óráiglan vittak vala. 1260

Az görögek keményen vínak vala,
 Seregenként megfutamodnak vala,
 De végre az népet megtolták vala,
 Rheteum hegy felé futamnak vala.

Futófélben sokat levágtak vala, 1265
 Trója hada meg szembe fordult vala;
 Mygdonides népe mind meghőlt vala,
 Az Sarpedon elől forgódik vala.

Fő-főurak ezt elvégezték vala,
 Sarpedonra megdühödtenek vala, 1270
 Ő felőle így szándékoznak vala,
 Hogy megölnék, azt tanácslották vala.

Nagyhirtelen reájok üttek vala,
 Az táborból több népet hoztak vala,

1275

Trója népe megfutamodott vala,
Erős Achilles mert igen jó vala.

1280

Kegyetlen zurzavar közöttök vala,
Sarpedon az nép előtt viu vala,
Seregéből kiszorították vala,
Szörnyüképpen közöttök csapdos vala.

1285

Egész görög tábor környüle vala,
Csak egyedül köztök tántorog vala,
Seregéből szegények nézik vala,
De hozzája már nem férhetnek vala.

1285

Erős Achilles fegyverét kirántá,
Vitéz Sarpedont legottan levágá,
Trója seregére népét indítá,
Dárdájába ő fejét felmutatá.

1290

Trójaiakra hamar rohanának,
Sztetelen sokat benne levágának,
Aeneas királyra ők indulának,
Nagy sokat vitézibe levágának.

1295

Diomedes jó vitéz ember vala,
Aeneas királlyal bajt kezdett vala,
Egész egy óráig véle vitt vala,
Trója népébe kevés maradt vala.

1300

Mint az juhok elszéledtenek vala,
Hegyeken, völgyeken budosnak vala,
Az görögök nagy szörnyen vágják vala,
Aeneas is igen sebesült vala.

1305

Atyák, anyák köfalra felmenének,
Isteneknek nagy sírván esedeznek;
Édes magzatjok előtttek fetrengnek,
Priamus királlyal elkeseredtek.

Hector az királyhoz belépett vala,
Mind atyjával össze elbúsult vala,
Keservesen tábor felé néz vala,
Végre magát halálra vette vala.

Soha még nagyobb had nem történt vala,
Még egyszer is ily nagy harc nem lött vala, 1310
Trójaiak így el nem fottak vala,
Minden nemzetek levágattak vala.

Priamus Hectort nem bocsátja vala,
Mert halálát erősen szánja vala;
Búsult Hector trombitát fútat vala, 1315
Egész város piacra futott vala.

Szép dárdáját kezébe kapta vala,
Serény ifjakat mind kivitte vala,
Kapun állók kaput megnyittak vala,
Térdet, fejet Hectornak hajtnak vala. 1320

Oroszlán módra Hector megyen vala,
Aranyas sisakját felvötte vala,
Nehéz tőri oldalán fénlík vala,
Rikoltással tábor felé tart vala.

Erős Hector mikor kijutott vala, 1325
Aeneas királyt már meggyőzték vala,
Hegyes törrel ötet öldeklí vala,
Diomedes kegyetlenkedik vala.

Egy magas hegy az tenger felé vala,
Trója népét mindaddig üzték vala, 1330
Szegény fáradt nép elmaradoz vala,
Ottan görögek fejét veszik vala.

Immár az nap nagy sok nép veszett vala,
Hetvenhárom ezeren hóltak vala,
Az görögek kiket levágtak vala, 1335
Nyerességgel mindnyájan jártak vala.

Trójaiak elszéledtenek vala;
Sereg előtt hogy Hectort látják vala:
Görögekre szembe fordultak vala,
Dárdáikkal őket öldeklík vala. 1340

Erős Hector mihelt eljutott vala,
Egész sereg tőle megrémült vala,

Táboroktól nagy messze vának vala,
Az tenger partjára futamtak vala.

1345

Immár az nap el-alányugodt vala,
Mégis görög népeket üzik vala,
Mind fejenként megesküdtenek vala,
Nagy haraggal utánok mennek vala.

1350

Tenger szélire mikor juttak vala,
Ellenséget megszorították vala,
Görögeket nagy szörnyen vágják vala,
Priamus Trójából el-kinéz vala,

1355

Görögekkel szörnyűképpen vívának,
Az főhadnagyok földre vágatának,
Számptalan sok görögök elhullának,
Egész virradtig meg nem nyugovának.

1360

Trója alatt sok harcok történének:
De soha több görögök nem veszének,
Mint akkoron széllal megöletének,
Népestől, hajóstól megtöretének.

1365

Nagy veszedelmeket ők hogy megláták,
Hazájokba térni jobbnak gondolák,
De az fejedelmek őket lenyomák,
Illyenmódon hadat megtartóztaták.

1370

Főkirályok akkor felkészülének,
Az Hectorról közöttök végezének,
Achillessel ellene készülének,
Az Trójába követeket küldének.

Várbeliek is mind öszvegyülének,
Ez dologról közöttök végezének,
Erős fegyvereseket készítenek,
Nagy zörgéssel kapuhoz eredének.

1375

Oly nagy bátron az Hector megyen vala,
Ő halálát semminek véli vala,
Nagy erős fegyvere kezében vala,
Veszedelmet görög népnek hoz vala,

Egész Trója utána kiment vala,
Mert Hector halálát igen szánják vala,
Egyfelől az Azsia hada vala,
Másfelől trójaiak nézik vala.

1380

Az Achillest görögek elkészíték,
Egész talpig merő vasba öltözik,
Egy nagy dárda ő kezében adaték,
Végre az trombita megfualtaték.

Két vitézek hogy szembe juttak vala,
Erős Hector lovát izgatja vala,
Tollas Achillest úgy találja vala,
Com(b)jában az dárda általment vala.

1385

Kegyetlen Achilles elájult vala,
Szabadon Hector levághatja vala,
De Achilles vitézt megszánta vala,
Népét Trójába indította vala.

1390

Mert még régen ezen megesküdt vala,
Hogy ha Achilles vitézt megbírhátja,
Tábor előtt ötet meghaladhatja,
Elevenen népének visszaadja.

1395

Nagyhirtelen lóról lefordult vala,
Szép szóval Achillest biztatja vala,
Karjával fogva felemelte vala,
Görögeknek ekképpen küldte vala.

1400

Erős vérontást azelőtt tett vala,
Mikor Sarpedonért kijöttek vala,
Kétszázezer ember akkor holt vala,
Azért Hector rajtok könyörül vala.

ÖTÖDIK RÉSZE: HECTORNAK ÉS ACHILLESNEK
SZÖRNYŰ HALÁLA.

Hallottunk már szörnyű vérontásokat,
Görögekkel történt erős harcokat,
Amazonoknak szörnyű halálokat,
Kikért ő férjek nem szánák holtokat.

1405

1410

Scythiába mikor hallották vala,
Hogy ő házastársok elveszett vala,
Nagy haraggal felindultanak vala,
Harmadfél-százezeren jönnek vala.

1415

Erős készülettel ők jönnek vala,
Sűrű dárda, számszeregy köztök vala,
Kétélű szablyájok lándzsájok vala,
Jobbkéz felől éles szekerce vala.

1420

Az had között számtalan nyilas vala,
Zászlójok és dobok nagy sűrőn vala,
Rettenetes minden nemzetnek vala,
Kin görögök is megíjedtek vala.

1425

Számtalan nép még táborokban vala,
Kin mindenek elcsudálkoznak vala,
De ezektől úgy megrémültek vala,
Mert kegyetlenségeket hallják vala.

1430

Vitéz Mériont szólították vala,
Az nagy Európába izentek vala,
Főkirályok sok népet adtak vala,
Egész Áfrikát is bejárta vala.

1435

Oly nagy gyorsan népet készíti vala,
Iszonyú sokaság elindult vala,
Trója ellen nagy népet viszen vala,
Minden tartományokat rabol vala.

1440

Az tengeren hogy általköltek vala,
Az két császár eleikbe ment vala,
Ömagok is elcsudálkoztak vala,
Mert szemekkel be nem léphetik vala.

Scythiaiak is eljuttak vala,
Trójaiak ezen örülnek vala,
Paeoneseknek neveztetnek vala,
A szép mezőn letelepődtek vala.

Egy hólnapig az nép megnyugodt vala,
Végezett nap már előjutott vala,

Trombiták, dobok megzendültek vala,
Egész tábor görögre indul vala.

Scythiaiak megindultak vala,
Mind fejenként felfegyverkeztek vala,
Sebességgel rájuk rohantak vala,
Szörnyű harcot egymással kezdtek vala.

1445

Az görögök számtalanon valának,
Négyszázezeren rájuk rohanának,
Egész délig velek igen vívának,
Végre az görögök megfutamának.

1450

Sebességgel utánok nyutozának,
Futó görögbe sokat levágának,
Egész az táborig mind vágatának,
Az görögök meg visszafordulának.

1455

Az két tábor elegyeledett vala,
Szörnyű zörgés, roppogás köztök vala,
Nyugodt népek is megindultak vala,
Rettenetösen egymást vágják vala.

1460

Számtalanon rájuk rohantak vala,
Scythiaiakat megtolták vala,
Egész az kapuig mind vágták vala,
Esmét görögekre fordultak vala.

Negyvenezer benne elveszett vala,
Mert egész napnyugadtig víttak vala,
Scythiaiak elfáradtak vala,
Segítségek sohonnat nem jó vala.

1465

Trója népe igen megijedt vala,
Hogy veszedelmeket meglátta vala,
Scythiaiakat úgy szánják vala,
Priamusnak ezt hírré tötték vala.

1470

Scythiaiakat úgy vágják vala,
Tizenhárom zászlót elnyertek vala,
Keservesen Trójára néznek vala,
Trója hada végre kiindult vala.

1475

Erős Hectort sereg elétt hogy láták,
 Fáradt népek meg szembe fordulának,
 Trójai vitézek sivalkodának,
 1480 Nagy rettenetesen öszvecsapának.

Vitéz Hector dárdával víu vala,
 Előtte az görög leomol vala,
 Thoas királyt akkor elfogta vala,
 Neoptolemus sebbe esett vala.

1485 Mind sötét estvéig velek vívának,
 Egynehány ezret benne levágának,
 Az görögek táborba szaladának,
 Trójaiak városba fordulának.

1490 Görögek ismét megbizakodának,
 Az scythiaiak megfutamának,
 Az Sigeum hegyig mind vágatának,
 Onnat görögek visszafordulának.

Scythiaiak vissza nem térének,
 Hazájokba szegények elmenének,
 1495 Görögektől igen megveretének,
 Az nagy viadalnak véget vetének.

Tíz egész esztendő már eljő vala,
 Görögek víni nem akarnak vala,
 Sok jeles vitézek meghóltak vala,
 1500 Hectornak halála közelget vala.

Az királynak egy kicsin fia vala,
 Ifju Troilusnak azt híják vala,
 Szép lovára egyszer el-felült vala,
 Hector módjára ő is kiment vala.

1505 Achilles is szépen megépült vala,
 Nagy erős dárdáját felvötte vala,
 Jó lovára akkor felfordult vala,
 Trója kapuja körül száguld vala.

Egész Myrmidon népe véle vala,
 1510 Vitéz módra lovon száguldnak vala;

Az nagy szép tavasz elkezdett vala,
Troilus is Trójából kijő vala.

Az kapun ki alig mehetett vala,
Az görögek ám megesmérték vala.
Az Achilles lovát nyargalja vala, 1515
Szegény gyermeket általverte vala.

Erős dárdáját benne hatta vala,
Porba az ő vére lecsorog vala,
Lova féke mégis kezében vala,
Szegény ez világból el-kimúlt vala. 1520

Trójaiak mihelt eszekbe vevék,
Az erős Hectornak ezt megjelenték,
Achillesre igen megboszonkodék,
Háládatlanságáról emlékezék.

Halljuk meg Hectornak szörnyü halálát, 1525
Lássuk szerencsének forgandó vóltát,
Innet minden vitéz vehet szép példát,
Módjával igazgassa állapotját.

Hector az Trójának ótalma vala,
Emberek között győzhetetlen vala, 1530
Hazájának nemes ótalma vala,
Vén atyjának ékes címere vala.

Búsultában magát meg nem bírhatá,
Édes öccsén elkeseredett vala,
Senki intésével nem gondolt vala, 1535
Gorombául görögekre fut vala.

Vén Priamus erősen félti vala,
Mert annál több reménsége nem vala,
Minden gondolatja Hectorról vala,
Ily jelenség álmában történt vala. 1540

Priamus álmában ezt látta vala,
Hát egy görög az koronát elkapta,
Szeme láttára ketté szakasztotta,
Az piacon tűzbe megolvasztotta.

- 1545   Fiát Hectort álmában hija vala,
         Király előtt szárnyán felrepült vala,
         Az ég alatt nagy szépen repöz vala,
         Ez álom királynak fejére szálla.
- 1550   Álom miatt erősen retteg vala,
         De semmiképpen véle nem gondola,
         Atyja ellen lovára fordult vala,
         Paizzsal, szablyával kiindult vala.
- 1555   Az Achilles megfutamodott vala,
         Mérges nyilait felragadta vala,
         Tatár íját kezébe kapta vala,
         Hector előtt ő elrejtezett vala.
- 1560   Erős Hector igen megbúsult vala,
         Szörnyüképpen göröggel viu vala,
         Görög nép előtte leomol vala,
         Az Ulisses ellene indult vala.
- Dárdájával Ulisses viu vala,
         Éles törrel Hector leverte vala,
         Hólt-elevenen őt elhatta vala,
         Nestor vitézt földre levágta vala.
- 1565   Achillesre oly igen búsul vala,
         De Hector előtt elrejtezett vala,
         Egész Trója göröggel viu vala,
         Az császárok igen rettegnek vala.
- 1570   Szörnyüképpen övelek vínak vala,
         Myrmidonesek serege elhulla,
         Maradéka tábor felé indula,
         Hector az Achillest keresi vala.
- 1575   Egy kis hajléknál elrejtezett vala,
         Mérges nyilat íába tötte vala,
         Két nyilával Hectorhoz úgy lőtt vala,
         Torkán az mérges nyíl általment vala.
- Szegény Hectort az rút méreg elhatá,
         Magát mindjárast halnia bocsátá,

Az erős Achilles szablyáját rántá,
Hector ellen nagyhirtelen indula. 1580

Búsult Hector mégis fegyverét fogá,
Achilles sisakját véle úgy csapá,
Felső fele ketté szakadott vala,
Achilles fejébe behatott vala.

Achilles ezen igen ijedt vala, 1585
Hector előtt megfutamodott vala,
Szegény Hectort méreg elhatta vala,
Ez világból vitéz így kimúlt vala.

Achilles ezt eszébe vette vala, 1590
Testét lóról letaszította vala,
Szegény holttestet általverte vala,
Kocsi után mindjárt kötette vala.

Egész az táborban megkiáltatá,
Az holttestnek lábait megfúratá,
Kegyetlenül tétova hurcoltatá, 1595
Az ebeknek mezőre kivonatá.

Ezen trójaiak keseredének,
Pénzen görögektől frigyét vévének,
Priamussal Achilleshöz menének,
Hogy Hector testeért könyöregnének. 1600

Nagy sok kincset Trójából hoztak vala,
Achilles előtt térdre estek vala,
Nagy rút szemmel rájuk tekintett vala,
Az királynak ekképpen felelt vala:

„Király, tavaly nem ezt műveled vala, 1605
Én népemet arcúl vereted vala;
Síralmas nékem Patroclus halála
És sebeimnek keserves fájdalma.

„Im ezennel veled is azt mívelem, 1610
Néped előtt szinte azt cselekedem,
Tollas buzgánnyal fejedet elrontom,
Egész táborodat földre vágatom.”

1615 Fő-főnépek úgy könyörögnek vala,
 Ajax vitéz végre felállott vala,
 Mert Hectorról megemléközött vala,
 Ki irgalmasságot véle tött vala:

„Hallgatója légy, uram, beszédeknek,
 Add meg Hectort ő siralmas népének,
 Szabadságot adj ily nemes vitéznek,
 Gondold régi veszedelmét fejednek.

„Nyilván Hector senkit meg nem ölt volna,
 Csak nékie békessége lött volna,
 Mindenökhöz ő kegyelmes lött volna,
 Senkit akarójával nem bántott volna.”

1625 Ezen beszéden Achilles keseredék,
 Hector teste pénzen megadattaték,
 Tisztességgel Trójába beviteték,
 Siralmas ruhába felöltözteték.

1630 Régieknek ilyen szokások vala,
 Hólttestet tűzben megégetik vala,
 Porát korsócskába csinálják vala,
 Emlékezetre azt megtartják vala.

1635 Trójaiak Hectort meg nem égeték,
 Drága balsamummal testét megkenék,
 Egy kicsin börtöcskába helyhezteték,
 Ezüst ágyba emlékezetre tevék.

1640 Látni ötet mindennek szabad vala,
 Atyák, anyák sírva bemennek vala,
 Óhajtással ötet csókolják vala,
 Az hólttesttől meg nem válhatnak vala.

Ábrázatja Hectornak magas vala,
 Tiszta aranyból kiöttötték vala,
 Termetében csontos és vastag vala,
 Nagy szép fodor haja és kemény vala.

1645 Nagy öreg kék szeme és fényes vala,
 Tekénteti kegyelmességgel vala,

Szava járása pelypen esik vala,
Huszonkilenc esztendőbe jut vala.

Öltöző szerszáma előtte vala,
Ő dárdája tizenkét singni vala, 1650
Tiszta aranyas ő paizsa vala,
Három veres oroszlán rajta vala.

Életében drága erkölcsű vala,
Bosszúságot senkinek nem szólt vala,
Kicsintől fogva nagyig szánják vala, 1655
Még az ellenség is ohajtja vala.

Az császárok igen örülnek vala,
Mert főellenségek már meghólt vala,
Achilles királlyal vigadnak vala,
De ám ez is Hectorért meghólt vala. 1660

Priamus Parist szólította vala,
Azki az nagy Trójában még él vala,
Ki miatt a szörnyű had indult vala,
Atyja neki ekképpen szólott vala:

„Látod, fiam Paris, veszedelmünket,
Trójabelieknek nagy eseteket, 1665
Atyádfiainak elveszéseket,
Görögeknek kegyetlenkedéseket.

„Ha Achilles köztök uralkodandik,
Egy ostromon népünk mind levágatik, 1670
Egy hólnapig Trója vára elromlik,
Fundamentumából kitörettetik.

„Azért lásd meg, vedd eszedben ezeket,
Vesd halálra most az tennen fejedet,
Kösd fel mindjárt te éles fegyveredet,
Vitéz bátyádért ne szánjad testedet. 1675

„Tudod, fiam, bátyád mint cselekedék,
Te érőtted ő vére kiontaték,
Ez nagy veszelelem érted történék,
Ily nagy sok nép éretted levágaték. 1680

„Azért mint ő nem kéméllette magát,
Te se szánjad karodnak fáradságát,
Vedd kezedbe te mérges nyilaidat,
Álld meg Achillesen az te bosszúdat.

1685 „Im ezennel elég leszen ótalmad,
Nem leszen ebből semmi kárvallásod,
Életedre urak viselnek gondot,
Ezzel leszen csak kevés fáradságod.”

1690 Egy szép sereget nagyhamar szerzének,
Jeles főurakat mellé vetének,
Trójaiak mindnyájan készülének,
Isteneknek erősen könyörgének.

1695 Az görögek igen vigadnak vala,
Hector halálán úgy örülnek vala,
Város mellett egy kis kápolna vala,
Achilles áldozni oda indula.

1700 Az táborból immár kilépett vala,
Kápolnába Paris is bement vala,
Status megett magát megvonta vala,
Achilles is elközelített vala.

Templomban hogy Parist meglátta vala,
Görög nyelven őtet megszidta vala,
Mérges nyíllal Paris hozzá lőtt vala,
Szívében az nyílvás megállott vala.

1705 Vitéz nem állhata, földre borula,
Paris látá, éles törét ragadá,
Fejét derekától hamar elvágá,
Vitéz bátyjáért bosszúját megállá.

1710 Gyorsan ezt megmondá édes atyjának,
Hogy halálát megtorlotta bátyjának,
Görögek kápolnába indulának,
Mert hadnagy dolgába semmit nem tudnak.

Kápolnába mihelt bejöttek vala,
Achilles testét ott találták vala,

Császároknak megjelentették vala,
Mind az egész tábor megbúsult vala.

1715

Nagy sírással Achillest eltemeték,
Az egész tábortúl mind jajgattaték,
Minden fegyvere előhozattaték,
Az nagy tábor előtt letétettetek.

1720

Ő paizsa oly igen nehéz vala,
Hét ökör bőrrel borították vala,
Ég forgását rajta megírták vala,
Tollas buzgányát fel nem bírják vala.

Két hadnagyok előállottak vala,
Vitéz Ajax egyiknek neve vala,
De második az bölcs Ulisses vala,
Kik ez fegyvert igen kívánják vala.

1725

Jöllehet az Ajax jó vitéz vala,
Kinek mássa az táborba nem vala,
De mégis Ulissesnek adták vala,
Mert bölcseségével elnyerte vala.

1730

Ezen Ajax oly igen búsult vala,
Mert az fegyver öneki nem bírt vala,
Egész tábor ötet mind nézi vala,
Fegyverével magát megölte vala.

1735

Immár mind az két fél elúnta vala,
Semmi vége viadalnak nem vala,
Ország hadnagyait emelték vala,
Végostromhoz mindenik készül vala.

1740

Azon éjjel az népet elkészíték,
Egész görög tábor mind felviteték,
Szép hajnálba az nép elindították,
Neoptolemus lovára felugrék.

Trójaiak mind felfegyverkezének,
Sok nyilasok tornyokba felmenének,
Az görögek mind ostromnak jövének,
Várból rájuk nagy sok nyilat lövének.

1745

1750 Halállal eggyik is nem gondol vala,
Nagy vakmerőn az törést hágják vala,
Egymást az kőfalról lehányják vala,
Rettenetes sivás közötttek vala.

1755 Eggyik felől végre töltést hányának,
Mind fát, földet, követ őszvehordának,
Lajtorjákon bástyákba behágának,
Trójaiak benne levágotának.

1760 Oly nagy erős viadal köztök vala,
Két egész hétig meg nem állott vala,
Végostromot tenni akarnak vala,
Azért halálokat nem szánják vala.

Rikoltással várba felrohanának,
Görögek bástyákból kivágotának,
Trójaiak közé kik akadtanak,
Koncra legottan hanyattanak.

1765 Köztök az vér annyira áradt vala,
Hogy az embert megtántorítja vala,
Azmely árok holttesttel rakva vala,
Sűrűn rájok az nyilat szórják vala.

1770 Az hadnagyok nagy károkat megláták,
Népet az ostromról visszafordíták,
Az főkirályokat őszvehivaták,
Hadnagyságokat kezekbe ajánlák.

1775 Hazájokat köztök sokan ohajták,
Kegyetlen királyok megtartóztatják,
Minden kegyelmességeket ajánlják,
De az fáradt népet meg nem tarthatják.

1780 Minden bölcsek Trója hadát csudálták,
Görögek keserűségét siratták;
Krónikájokba mindenek beírták,
Vitézeknek halálát ohajtották.

Ha az földnek szeme, szája lett volna,
Fáradt nemzeteken könyörült volna,

Gyomrában némelyeket megmentett volna,
Elepedett népet táplálta volna.

Urak és királyok elkeserődtek,
Tíz egész esztendeig ott vesződtek,
Kegyetlen sebekkel immár eltöltek,
Keserű gond miá már előszültek. 1785

Semmi reménségek senkinek nincsen,
Hogy édes hazájába elmehessen,
Régi ismerőjével beszélhessen,
Elpusztult földjére visszatérhessen. 1790

Nám győzhetetlen volt Trója kőfala,
Vért kíván volt Priamus koronája,
Nám rettenetes volt Hector haragja,
Forgó szélnél sebesebb forgódása. 1795

Trójabeliek is elfáradtanak,
Fáradt népek nyugodalmat kívánnak,
Eleget szolgáltak ők hazájoknak,
Jó vitézek már mind levágattanak. 1800

Nagy sokáig mind vesztegségbe lőnek,
Trójaiak is kimenni nem mérnek,
Fáradt görögök is elepedtenek,
Hazatérni nagysokan igyekeznek.

Sokat írnak Trója elromlásáról,
Ily két jeles hadnak eloszlásáról,
Nagysokan írnak bizonynyal Trójáról,
Lőtt volna romlása árúltatásból. 1805

Erős Hector mikoron megholt volna,
Király magát két úrra bízta volna,
Ezek az Tróját elárulták volna,
Négyszázezer embert elvittek volna. 1810

Historiájokba sokan beírták,
Görögöknek álnokságát csudálják,
Várbelieket miképpen megcsalták,
Hallgassuk meg veszedelmének okát. 1815

Példa lehet Trója minden embernek,
 Felettébb ne higgyen vak szerencsének,
 Határt vetett Isten ő életének,
 1820 Ellene nem állhat végezésének.

Csudálatos vala Trója ereje,
 Kit emberi erő meg nem vehete,
 Számtalan sok nép alatta elvesze,
 Jer, lássuk meg, mint történék veszése.

HATODIK RÉSZ AZ HISTÓRIÁNAK.

1825 Siralmas veszését Trója várának,
 Sokan csudálják módját romlásának,
 Gorombaságokat az nagy uraknak,
 Illyen rendét írják pusztulásoknak:

1830 Főcsászárok igen búsulnak vala,
 Hogy Ázsia hada elromlott vala,
 Vitézségek semmit nem használt vala,
 Több-több veszedelmek érkezik vala.

1835 Ravaszságot hirtelen gondolának,
 Számtalan sok boronákat hordának,
 Egy igen nagy falovat faragának,
 Nyolc hólnapig mind ezen bajlódának.

1840 Az négy lába mind kereken áll vala,
 Ályajtókat rajta csináltak vala,
 Ezer embert belé szerzetek vala,
 Az eggyik császár is velek ott vala.

Nagy okosság Ágamemnonba vala,
 Egy kis szigetben elrejtezett vala,
 Tenedos szigetnek ezt híják vala,
 Trója várától csak egy mélyföld vala.

1845 Császár mindenfelé elizent vala,
 Micenébe levelet küldött vala,
 Ujabb népet mellé hozatott vala,
 Nyólcvannégyezeren érkeztek vala.

Illyen csalárdságot gondoltak vala,
Az nagy falovat ők ott hatták vala, 1850
Trójaiak igen örülnek vala,
Mert elmentek, ők mind azt vélik vala.

Sőt az görögek közt egy ember vala,
Alnok Sinonnak hívatatik vala,
Görögek kezét hátrakötték vala, 1855
Egy sáros tócskába ott hatták vala.

Csuda nagy vakmerőség benne vala,
Azért urak ötet ott hatták vala,
Illyen jelt görögeknek mondott vala,
Hogy az népet meg ne csalatkoztassa: 1860

„Valahogy az várast ha megcsalhatom,
Ez nagy lovat velek bevonathatom,
Éjjel az ajtaját nékik megnyitom,
Titkon a sok népet mind kibocsátom.

„Sok számtalan embert levágattatok, 1865
Az magas kapura én el-felhágok,
Egy égő üszöget néktek mutatok,
Mihelt látjátok, ottan induljatok.”

Hasonlatosképpen ez történt vala,
Trójaiak várból kijöttek vala, 1870
Egész Trója örökre fordult vala,
Isteneknek hálákat adnak vala.

Urak az nagy lovat csudálják vala,
Csudálatosképpen formája vala,
Trója hadát rajta megírták vala, 1875
Királyok személye mind rajta vala.

Nagy véres dárdákat találnak vala,
És némelyek ezen úgy sírnak vala,
Üres sisakokat felvesznek vala,
Törött paizsokat találnak vala. 1880

Igen keservesen mind sírnak vala,
Kiknek magzatjuk ott elveszett vala;

Erős Hectort úgy emlegetik vala,
Ki sokszor az népet megmenti vala.

1885

Achillessel itt ez helyen megviva,
Itt erős Ajaxot meggyőzte vala;
Itt az Achillesnek sátora vala;
Itt Penthesileát levágták vala.

1890

De itt a császárok sátora vala;
Imitt az két had öszveöklelt vala;
Itt szerecséneket levágták vala;
Imitt Patroclus leváगतott vala.

1895

Itt a Rhesus király táborá vala,
Kit az Diomedes mind elpusztíta;
Itt az mező vérrel beborult vala;
Itt scythiaiak meghóltak vala.

1900

Némelyek közülök kijönek vala,
Az lónak nagy vóltát csudálják vala;
Lovagok, gyalogok ellépték vala,
Kin görögek szörnyen rettegnek vala.

1905

„Söt bolondok vattok” — nagyon kiáltá,
„Trójaiak, nincs eszetek!” — azt mondá;
Erős dárdáját hirtelen ragadá,
Az ló oldalába dárdát elrontá.

1910

„Jer gyújtuk fel, lássuk, mi vége leszen,
Mert rajtunk bizony csalárdságot teszen,
Ezzel görög nép rajtunk erőt veszen,
Meglátjátok, veszedelmünkre leszen.”

1915

Köznépek is mind azt kiáltják vala,
Hogy tengerbe vetnék, azt mondják vala,
De az urak megbolondultak vala,
Hogy bevigyék, azt parancsolják vala.

Apró gyermekek ott futosnak vala,
 Az mezőkön széllal játszodnak vala,
 Egy embert az nádasba leltek vala,
 Az pásztorok onnat kivonták vala.

1920

Kiáltással az gyermekek ragadák,
 Kezét, lábát mindenfelől megkapák,
 Az Trója várába el-behurcolák,
 Priamus várába kötözve hozák.

Az Priamus ötet biztatja vala,
 Szabadon bocsássák, meghatta vala;
 Kiről nékik Sinon ezt mondta vala:
 — Az nagy lóról ötet kérdezik vala —

1925

„Bizonyára valamit néktek szólok,
 Trójaiak, mindent igazat mondok,
 De nincs görögeknek semmi hatalmak
 És ezután lészen nyugodalmotok.

1930

„Ez nagy lovat ők arra faragták,
 Minerva tisztességére csinálák,
 Hogy valakik ez nagy lovat meglátnák,
 Trója viadalját ők előhoznák.

1935

„De semmi csalárdság, bizony higgyétek,
 Sohul nincsen semmi veszedelmetek,
 Ez lovat meglátják tü nemzetségeitek,
 Kik Trójába ezután neveződnek.”

1940

Urak előtt ekképpen szóllott vala,
 Egész Tróját ezzel megcsalta vala;
 Urak erről így tanácskoztak vala,
 Hogy bevinnék, azt parancsolják vala.

Az egész város környülvötte vala,
 Sok kötölet az lóra kötték vala,
 Lábaiira láncot fojtották vala,
 Énekszóval Trójába vonszak vala.

1945

Az nagy erős kapun be nem fért vala,
 Erről az urak így végeztek vala,

1950

Kerítésben lerontottanak vala,
Azért az városba így vitték vala.

1955 Még az templum mellé eljutott vala,
Egész Trója népe mind hallja vala,
Négyszer az fegyveres megzördült vala,
Fegyverek zengését meghallják vala.

1960 Teljességgel elbolondultak vala,
Örömekbe semmit nem félnek vala;
Az nagy lovat városba vitték vala,
Egy templum mellé helyeztötték vala.

Az nagy urak igen vigadnak vala.
Fő-főurak elrészegültek vala,
A Sinonnak megkegyelmeztek vala,
Az városba szabadon járhat vala.

1965 Borral és álommal eltöltek vala,
Senki ő közülök ébren nem vala,
Alnok Sinon lajtorját hozott vala,
Görögeket kiszállította vala.

1970 Az hóldevilág nagy szépen feljött vala,
Agamemnon népei jönnek vala,
Város népe elnehezedett vala,
Semmit ez dologba nem tudnak vala.

1975 Kapun állókra titkon találának,
Aluó helyekben levágtának,
Minden kapukat nekik kinyitának,
Fegyvereseket belé állatának.

1980 Alnok Sinon köfalon állott vala,
Egy üszöget el-felmutatott vala,
Az görögek elérkeztenek vala,
Az nagy városba mind bejöttek vala.

Az széles piacra jutottak vala.
Részegőknek fejeket szedték vala,
Számptalan embert már megöltek vala,
Urak ebben semmit nem tudnak vala.

Egész várost immár befogták vala,
Minden utcákat felgyutották vala,
Szegény népek úgy rivalkodnak vala,
Útcákról utcákra futosnak vala.

1985

Trója hadnagya az Aeneas vala,
Azon éjjel ily álmodt látott vala,
Meghólt Hector eleibe ment vala,
Keservesen ő előtte sír vala.

1990

De néki nem ollyannak tetszik vala,
Mint az, ki régen hadakozik vala,
Ő népeit megszabadítja vala,
Aiaxot, Patroclust elgyőzte vala.

1995

Nagy rút ábrázatúnak tetszik vala,
Ő szép haját az vér elfolta vala,
Szép orcája igen rút poros vala,
Szép szemeit az vér beötte vala.

2000

Aeneas azt álmába látta vala,
Nagy szép szóval megszólította vala:
„Trója reménsége, hol késel vala,
Néped veszedelmét nem nézed vala?”

„Mert teljességgel elfáradtunk vala,
Szűvönk szakadva téged váronk vala,
Uram Hector, de te hól késel vala?
Nagy kívánva téged óhajtunk vala.

2005

„És a te szép orcád nem ilyen vala,
Az te tekinteted szép ékes vala,
Erős derekad győzhetetlen vala,
Uram, tölünk hová távoztál vala?”

2010

Semmi kérdésére nem felelt vala,
Csak ezeket nékie mondta vala;
Keservesen felfohász kodott vala,
És az magas égre tekintett vala:

2015

„Jaj, jaj, fuss el, te Vénusnak szép fia,
Mert ám nyitva az Trójának kapuja;

2020 Az ellenség a szegény népet vágja,
Sinon az fővárokat gyutogatja."

Ezeket Aeneasnak mondta vala,
Az nagy segestyébe befutott vala,
Áldozó szerszámokat hozott vala,
Egy lángoló üszög kezében vala.

2025 Mihelt ezeket néki mondta vala,
Ottan előle elenyiszett vala,
Mind az egész város szörnyen ég vala,
Szegény népek igen vágatnak vala.

2030 Sok fővárok többől kiégtek vala,
Jeles épületek romolnak vala,
Rettenetes nagy jajgatás ott vala,
Trójaiak szörnyen vágatnak vala.

2035 Fővárokat erősen viák vala,
Jeles urak levágattanak vala,
Százharminchárom vár még éppen vala,
Király vára piros márvánkő vala.

2040 Ez szép várat erősen viák vala,
Kis ajtókat fejszével vágják vala,
Várból őket nagy szörnyen lövik vala,
De több-több nép ő helyekbe jó vala.

Végre az Aeneas felserkent vala,
Az ablakon el-kitekintett vala,
Rettenetes jajgatást hallott vala,
Házhéjára gyorsan felfutott vala.

2045 Éles törét hamar kezébe kapá,
Jó legényit várból aláindítá,
Gyermekestül Panthust előltalálá,
Aeneasnak keservesen azt mondá:

2050 „Bizony eljött már utolsó üdeje,
Trója várának szörnyü veszedelme;
Nám igaz volt bölcseknek jövőndülése,
Im mit mielt uraknak eszessége?

„Ez nagy lovat az városba behozák,
Gonosz Sinont az urak elbocsáták,
Az kapu környékét is elrontaták,
Álnok Sinont szabadon elbocsáták.

2055

„Sinon ez éjjel lajtorát hozott vólt;
Az nagy lóba igen sok fegyveres volt,
Sinon ezeket mind kibocsátotta volt,
Az több népek csak lesbe állanak volt.”

2060

Az hadnagynak Panthus ezt mondta vala,
Az tenger partja felé indul vala,
Kis gyermekét kezében viszi vala,
Az köznépnek igen vágatnak vala.

Népeivel hadnagy elindult vala,
Főembereket előltalált vala,
Fő-főurak nagy haddal jönnek vala,
Aeneas királynak örülnek vala.

2065

Vitéz Migdonides az eggyik vala,
Második az Ripheus veleek vala,
Hypanis és Dyinas közöttök vala,
Szép táborral elindultanak vala.

2070

Az écaka tétova jártak vala,
Számptalan göröget levágták vala,
Hadnagyokkal szembe öklelnék vala,
Hóldvilágon szélel harcolnak vala.

2075

Egy fő görög hadnagyot láttak vala,
Erős Androgeusnak híják vala,
Androgeus őket biztatja vala,
„Gyutsátok az várost!” kiáltja vala.

2080

Trójaiakat nem esmeri vala,
Háromezer ember mellette vala,
Trójaiak rájuk rohantak vala,
Androgeus népét levágták vala.

Trójai sisakot mind elhagyíták,
Görögek öltözetit felragadák,

2085

Nagy roppant sereggel elindulának,
Görög ruhába sokat levágának.

2090 Az királynak egy szép leánya vala,
Az templumban egyedül lakik vala,
Az görögek reá rohantak vala,
Hajával fogva őt vondozzák vala.

2095 Az templumon nagy szép bástyák valának,
Nyilasokkal ezek rakva valának,
Ő álmokból hirtelen felugrának,
Görögekre nagy sok nyilat szórának.

2100 Az Cassandrát mihelt meglátta vala,
Mygdonides ezen megbusult vala,
Mert jegybeli mátkája néki vala,
Halálra görögek ellen fut vala.

Trójaiak ötet úgy lötték vala,
Mert görög vitéznek alitják vala,
Szörnyű halállal ottan meghólt vala,
Ripheus is melléje esett vala.

2105 Csak Aeneas benne maradott vala,
Priamus vára felé indult vala,
Minden népe utána megyen vala,
Király várát görögek rontják vala.

2110 Számtalan sok nép körülvötte vala,
Dárdások, nyilasok hullanak vala,
Mindkét felől nagysokan vesznek vala,
Rettenetes zajgás közöttök vala.

2115 Az erős kapukat berontják vala,
Vaskosokkal gyorsan forgódnak vala,
Faltörőket görögek hoznak vala,
Számtalan nép mellettük elhull vala.

2120 Sebességgel a tűz gerjedez vala,
Kivől, belől egyaránt égnek vala;
Trójaiak várból kijönek vala,
Rettenetes vérontást kezdenek vala.

Dob, trombita nagygyerősen zúg vala,
 Mind lovag s mind gyalog szörnyen vész vala;
 Urak és királyok meghalnak vala,
 Jeles lovak az lángban égnek vala.

Várbeliek mikor kiűtnék vala, 2125
 Sokszor az görög nép hátat ad vala,
 Rettenetesképpen lehúlnak vala,
 A sok holttesteknek száma nem vala.

Az széles piacig vágatnak vala,
 Sokan az nagy lóba felhágnak vala, 2130
 Szégyenekre ott elrejteznek vala,
 Végre mind lovastól megégnek vala.

Várbeliek végre megtolyatának,
 Nagy sok vérontással bevágatának,
 Jeles főnépek akkor meghalának, 2135
 Csak kevesen várba beszaladának.

Rettenetesen harcolni kezdenék,
 Az kapu közt nagy vérontást tévének,
 Végre az görögek erőt vévének,
 Sokan a szép várba beférkezének. 2140

Fő-főurak ezen rémültek vala,
 Jó vitézek kétségbeestek vala,
 Az külső kerítést megvötték vala,
 Sok jó vitéz akkor elveszett vala.

Ez nagy romlást Paris meglátta vala, 2145
 Éles törét kezébe kapta vala,
 Láncájával közöttök harcol vala,
 Tollas görögeket hulatja vala.

Trója népét szépen biztatja vala,
 Görög tábort szörnyen vágatja vala; 2150
 Várból ellenséget kivágták vala,
 Számtalan sok akkor elveszett vala.

A Neoptolemus jó vitéz vala,
 Erős Achillesnek ez fia vala,

2155

Paris miá megsebesedett vala,
Ki közöttök ország hadnagya vala.

2160

Végre egy jó vitéz érkezett vala,
Az Görögországban nagy híres vala,
Erős Philoctetesnek hiák vala,
Hercules nyilait hordozza vala.

2165

Szörnyüképpen nyíllal forgódik vala,
Trója népét erősen veszti vala,
Sok jó vitézt immár meggyőzte vala,
Az Parisnak mellyét találta vala.

2170

Nagy erős viadalt esmét tartának,
Paris ezzel ottan elesett vala,
Méreg miatt eldagadozott vala,
Ezzel életének vége lőtt vala.

2175

Nagy erős viadalt esmét tartának,
Várbeliek esmét megtolyatának,
Számptalanon benne levágtának,
Priamus házáig mind vágtának.

2180

Nyilasok, dárdások megindulának,
Tornyokból, bástyákból alászállának,
Rettenetes viadalt indítának,
Számptalan göröget földre vágának.

Ázsiai erő igen nagy vala,
Egy helyébe százan állanak vala,
Trója hadát azért megtölték vala,
Mind szegént, gazdagot levágták vala.

2185

Az erős férfiak elfogytak vala,
Az nagy várban ritkán tetszenek vala,
Az ellenség ellenek vív vala,
Belső várat végre megvőtték vala.

Minden népek elfáradtanak vala,
Sebes nyilak elfogyatkoztak vala;
Az vár tetejére felhágnak vala,
Márvánkövekkel népet veszti vala.

Az szép palotákat úgy rontják vala,
Ezüst rudakat lebocsátnak vala,
Házfedeleket felfeszítenek vala,
Nagy erővel rájuk taszítják vala. 2190

Csákányokkal börtöket vágják vala,
Az görög táborra taszítják vala;
De az várat ugyan megvötték vala,
Az főhadnagyk mind ellepték vala. 2195

Ezen az Priamus úgy ijedt vala,
Gyermekestől az óltárhoz ment vala,
Isteneknek ott imádkozik vala,
Kicsin fia előtte futos vala. 2200

Kegyetlen Neoptolomus eljuta,
Politesnek üstökét kapta vala,
Éles törrel hozzája kezdett vala,
Atyja előtt négy részre vágta vala.

Atyja ezen elkeseredett vala,
Öve megett egy kicsi hanzsár vala,
Gyermekeért hozzá hagyított vala,
Vén Priamus erősen szánja vala. 2205

Vén ereje semmit nem tehet vala,
Az vitéz mellett csak megpendült vala,
Kegyetlen Neoptolomus indula,
Az vén embert üstökön kapta vala. 2210

Fiának vérébe levonta vala,
Kegylmet fejének igen kér vala,
Neoptolomus fejét vőtte vala,
Ez világból ekképen kimúlt vala. 2215

Trója vitézi mind ott vesztek vala,
De holt görögöknek száma nem vala;
Számptalan sok prédát ott leltek vala;
A szép tornyok földre romlottak vala. 2220

Aeneas király ezt hogy látta vala,
Vén Anchisest vállára vőtte vala,

Kicsin fiát kezében viszi vala,
Szép Creusa ötet követi vala.

2225 Egész a sokaság reá néz vala,
Az láng előtté kétfelé vált vala,
Mint egy szekérúton el-kiment vala,
Az Sicília felé indult vala.

2230 Trója várai szörnyen égnek vala,
Az trombiták mindenütt zengnek vala,
Jeles épületek romolnak vala,
Drága szerszámok tűzben égnek vala.

2235 Fő-fővárok már leromlottak vala,
Az Helena halálát látja vala,
Főcsászárnak haragját nézi vala,
Azért róla ekképen gondolt vala:

2240 Egy főember az király után vala,
Erős Deyphobusnak hiák vala,
Szép Helena hozzája bement vala,
Fegyverét mellőle ellopta vala.

Vár folyosójára felfutott vala,
Egy égő szövétnek kezében vala,
Ellenséget akképen hía vala,
Mindjárt az szép várat megvötték vala.

2245 Az főcsászár hogy elérkezett vala,
Deyphobus várába felment vala,
Palota ajtaját betörték vala,
Deyphobust ágyába lelték vala.

2250 Fegyver nélkül nép közé elegyedék,
Nagyhirtelen az vitéz sebben esék;
Ellenségtől ottan megfogattaték,
Rettenetes nagy kín rajta téteték.

2255 Két kezei többől kivágatának,
Két lábai békóba nyomatának;
Az nagy várból véle alászállának,
Szolgáival nagy harcot indítának.

Nagy kénjába őket átkozza vala,
Orrát ajakastól elvágták vala,
Ő szemeit ottan kitölték vala,
Ily eretnekséget mielték vala

2260

Trója vára többől kiégett vala,
Jeles urak benne elvesztek vala,
Minden utcák elpusztultanak vala,
Város népét mind elrablották vala.

Szegény atyák, anyák úgy sírnak vala,
Erőtlen kezek hátrakötve vala,
Jó vitézek levágattanak vala,
Számptalan sok rabot elfogtak vala.

2265

Mondhatatlan sok kincset leltek vala,
Az tengerre úgy indultanak vala,
Szép Helenát vélek elvitték vala,
Az tengeren sokat budostak vala.

2270

Trójaiak azért így jártak vala,
Az lator Paris miá vesztek vala;
Egész ország környül elpusztult vala,
Az szép várnak csak híre maradt vala.

2275

Menelaus nagy sok néppel jött vala,
Tizezer emberrel haza ment vala,
Számptalan sok holttest ott égett vala,
Nyolc egész nap az láng meg nem szűnt vala.

2280

Az Trójának szép utcái valának,
Kik negyedfélszáznak számláltatának,
Ez szép utcák fattig mind kiromlának,
Ő népei nagy rabságra jutának.

Senki Trójából el nem szalad vala,
Csak két vitéz nagy néppel eljött vala,
Az erős Antenor az egyik vala,
Ki Padua városát rakatta vala.

2285

Második az Aeneas király vala,
Kitől az oloszok származtak vala,

2290

Ezek Trójából kiszaladtak vala,
A több sokaság mind ott veszett vala.

2295 E lön azért a görögnek haragja,
Szép Trójának rettenetes romlása,
Egy hitván asszony miá pusztulása,
Kinek reánk csak az hire marada.

2300 Másfélezer és az hatvankilencben,
Mikoron írának ennyi üdőben,
Az Trójáról szóló emlékezetben,
Sok Krónikákból írák ezt versekben.

FINIS.

UJLAKI PÉTER.

1569 előtt.

III. PSALMUS. DÁVID KIRÁLY ÉNEKE.

Uram Isten, miért bocsáttál énreám
Ellenséget, kik támadtanak reám,
Kik miatt sokfelől háborgattatom,
Szidalommal tőlek én gyaláztatom.

5 Igen mondják, hogy az Isten elhagyott,
Sok bűnömért megostorozott,
Segétséget éntőlem igen megvont,
Nem tekintik hátok megett a sokat.

10 Jól tudod te csak egyedül, Úr Isten,
Te vagy nekem ótalmam csak mindeneken;
Dicsőségem te vagy, irgalmas Isten,
Életemet te emeled mennyekben.

15 Leborulván Istenhez kiáltottam,
Mikoron nyomorúságomat láttam
És meghallgatott engemet legottan,
Az ő székiből hallgatott meg engem.

20 Azt vélték akkor az én ellenségim,
Hogy immáron teljességgel elvesztem;
Maga akkor édes álmod aludtam
És isméglen nagy vígán felköltem.

Korosként vélem az hatalmas Isten,
 Nem félek, hogy ellenség környölvégyen,
 Dühössége rajtam kitellyes légyen,
 Nem félek, hogy Isten ellen dühesködjén.

Immár, Uram, jelents te hatalmodat, 25
 Ellenségim ellen való voltodat,
 Távoztasd el én tőlem azokat,
 Ne állhassák ki rajtam hosszújokat.

Panasztlásomat immár most hallgasd meg,
 Minthogy egyébkor is csak te törtöd meg, 30
 Kik ok nélkül háborgattanak engem,
 És azoknak fogokat te törd meg.

Ezenképpen most is kezедben vadnak,
 Kik engemet szüntelen háborgatnak
 És engemet csak csufnak alétanak, 35
 Azért ne hagyj, hogy ők elveszessenek.

Tudod, Uram, hatalmad vagyon arra,
 Szabadságot hogy adhatsz, ki kívánja,
 Engedelmességét ha ki mutatja;
 Zabolázod, kinek erős a szája. 40

Ezek pedig mind fejenként bolondok,
 Kik magokban az ő bizodalmok,
 Isten kívül mert nincs sohul támasszok
 És mint a por, hamar elvésznek azok. 1

Ragaszkodván én tehozzád uramhoz, 45
 Megsegítesz, azt bizonynyal jól tudom,
 Csakhogy tőled én el ne tántorodjam,
 Nem tekénted az én fertelmes voltom.

Mint sokképpen szoktad szabadítani,
 Kik akarnak csak tebenned bízni 50
 És azokat szoktad ajándékozni,
 Kik hozzád akartak fohászkodni.

Dicsértessél én mennyei Istenem,
 Én urammal, Krisztussal egyetemben,

55

Szent lélekkel az örök dicsőségben,
Egy állatban ki vagy nagy véghetetlen.

60

Szent Dávid könyörgése így vala,
Mikor az ellenség üldözi vala
És ezekben nekünk példát mutata,
Hogy eképpen ki-ki magát biztatná.

TEMESVÁRI ISTVÁN DEÁK.

1569.

HISTÓRIÁS ÉNEK AZ JELES GYŐZEDELEMRŐL, MINT VERTE MEG MÁTYÁS KIRÁLY
ÜDEJÉBEN BÁTHORI ISTVÁN, ERDÉLI VAJDA, A KIRÁLY HADÁVAL ÉS AZ ERDÉLI
ÉS MAGYARORSZÁGI HADÁVAL AZ ALI BÉKET HATVANEZER TÖRÖKKEL ERDÉLBE
A KENYÉRMEZŐJÉN, MIKOR IRNÁNAK I. 4. 79. SZENT KÁLMÁN NAPJÁN.

Az Cirusnak nótájára.

Jó Magyarországnak múlta napjáról
és ő benne való hatalmas urakról,
Tudom, hallottatok gyakran királyokról:
De im én is szólok két urakról.

5

Azért hallgassátok, im én megbeszélem:
Jó Báthori István a kenyér mezőjén
Az ő szomszédjával, jó Kinizsi Pállal,
Mely jó szerencsével vitt meg Alibékkal.

10

Hogy írának ezernégyszáz és nyolcvanban
Az Úr Jézus Krisztus születése után,
Jó Báthori István az Erdélyországban
Vajda vala akkor oly nagy jámborságban.

15

Ugyanazon üdő folyásában vala
Vitéz Kinizsi Pál az vég Temesvárba,
Király után vala ott az ispánságban,
Hire vala néki sok tartományban.

20

Ezen esztendőben Szenderő várában,
Számptalan sok török gyűlni kezdett vala:
De ez gyűlésének oka hogy mi volna,
Sem magyar, sem egyébféle nem tudja vala.

De hogy lassan-lassan ennek az ő híre
Nevekedni kezdte, a királyhoz ére:
Ottan Mátyás király alföldre izene,
A Kinizsi Pálnak hagyá, készen lönné.

Azon követektől az Erdélyországnak 25
Főkapitányának, Báthori Istvánnak,
Király parancsolá, mint hív szolgájának,
Hogy mind éjjel-nappal erősen vigyázza.

Nyughatatlan király ez hírnek hallásán 30
Jó Báthori Istvánt a Kinizsi Pállal
Inti és oktatja sok követek által,
Hogy készen lönnének minden bátorsággal.

„Mert a török — úgymond — nagy sok néppel **va**gyon,
Rövid üdö mulván jó Magyarországon,
Dulást, rablást akar tönni városinkon, 35
Kiknek tü ellene álljatok jó móddal.

»Gyakor helyen néktek ő közetek legyen,
Egy kém haz(a) jöjen, másik ottan menjen,
Kik meglássák török szándékokat mi legyen,
Hogy álnokságtól a nép ne röttegjen.“ 40

Az két jeles urak a király beszédét,
Mihelyen meghallák az ő izenését,
Mindenfelé ottan küldének kímeiket,
Kik megkímle néjek jól a törökeket.

Mindketten az urak nagy szép seregeket, 45
Kezdének azonban gyűteni sok népet,
Kikkel az rablástól ő birodalmokat,
Megtarthatnák éppen a szegény községet.

Ime azonközben kimek megjutának,
Az Erdélyországban Báthori Istvánnak 50
És vég Temesvárban jó Kinizsi Pálnak
Megbeszélék török szándéka mi volna.

„Most — úgymond — Alibék ékes seregével
Által kezdett kelni Dunán ő népével

55 Az Erdélyországnak nagy veszedelmére
Hatvanezer néppel indult sietséggel.«

Ez hír már mindkét úr tudtára vala,
Jó Báthori István az Erdélyországban
Oly nagy sietségben ő tartományában
60 Zsoldot kiáltata az Erdélyországban.

A kéncses Erdélynek ő tartományában
Székel, magyar, szász, oláh lakik abban,
Kikből oly nagy szép hadat jó Báthori István
A törökek ellen nagy hamar támaszta.

65 Bövséges éléssel táborát megtölteté
És hadi szörszámmal megerősítetté,
Ellenség jövését semminek nem vélé,
Az szegény községet nagy rablástól félté.

Imé azonközben tévék néki hírré,
70 Az ő birtokára hogy Alibék jöne,
Oly nagy számú néppel Erdélyre sietne,
Íngyen majd Erdélnek határára érne.

Azért gyorsasággal és nagy bátor szüvel
Török eleibe vajda ő népével
75 Indula táborból, sietséggel megyen,
Mert hallja, hogy török jöne sebességgel.

Azonközben pedig az vég Temesvárnak
Az ő ispánjának jó Kinizsi Pálnak
Izene Báthori, mint jó szomszédjának,
80 Oltalmára jöne az Erdélyországnak.

„Siess — úgymond — kérlek, mint szomszédomat,
Szomorú rabságtól én birodalmomat,
Oltalmazzuk mű tartományunkat,
Földre mind levágjuk itt a pogánokat.

85 „Imé beindultak most a mű földünkben,
A mű ellenségünk oly nagy kövéltségben,
Kiket az Úr Isten ád a mű kezünkben
És leveri őket itt a mű földünkben.

„En innét népemmel oly nagy sietséggel,
Eleikbe megyek én minden örömmel,
Kérlek, te is indulj utánok népeddel,
Közbe vegyük őket a mű seregünkkel.

90

„Erre igen kérlek, hogy nagy gondod legyen,
A mű viadalmunk ilyen módon legyen:
A pogán ellenség mi közzünkben essék,
Hogy mű seregüinktől így ő megrötenjen.

95

„Ezt ha művelendjük, én bizonnyal hiszem,
Hogy a diadalom mű kezünkben leszen;
Ez fertelmes népben haza egy sem megyen,
Koporsójok nékik a mű földünk leszen.”

100

Vitéz Kinizsi Pál, hogy e dolgot érté,
Az ő szép seregét ottan elkészíté;
Ezt Alibék ingyen eszébe sem vövé,
Hátul hogy ellenség volna, azt nem vélé.

Azért az Kinizsi népe távolly földén
Igen szép sereggel török után megyen;
Azonközben török az Erdély földén
Égetést, dúlást és nagy rablást teszen.

105

Rötenetességgel a szép városokat,
Dúlják és égetik mind az szép falukat,
Nagy bizvást rabolják a bennevalókat,
Mert nem látnak soholt ellenek állókat.

110

Gyulafejérvárig mind felgyargalának,
Mindent eldúlának és elpusztítának;
Nagy sok nyereséggel hogy megrakkodának,
Legottan nagy bizvást visszafordulának.

115

Jó Báthori István az ő seregével
Hától ő utánok megyen merészséggel:
De nem akar élni vakmerőséggel,
Azért Kinizsi Pál[t] várja ő népével.

120

Azonközben török egy falura ére,
Mely a mező középén áll: Kényérre,

Melytől neveztetik Kenyérmezőnek,
Ott lőn szállások mind a törökeknek.

125 Egy egész mélföldet mező szélessége tart,
Kit jobbkez felől az Marosnak vize mos
És balkéz felől vagyon magas hegye
És igen szép sik mezőnek földje.

130 Itt megérté török, hogy Báthori volna,
Igen szép sereggel csak közel hallgatna
Egy szép váraskában, kinek neve vala
Szászsebes, hazzájuk két mélföldni volna.

135 Azért ezt végezé Alibék urakkal,
Hogy el ne mennének mindjárt prédával,
Hanem ők előszer Báthori Istvánnal
Megvinának szömbe ott a magyarokkal.

140 Ugyanezen dolgot jó Báthori István
Megértötte vala az ő kímnek által,
Azért mind a két fél ott közakarattal,
Reggel a mezőre szállának nagy haddal.

A mezőn egymástól nem távolly ülének,
Három óráiglan a táborokban lőnek,
Ott egymás erejét elnézék, szömlélék,
Az ő seregeket szépen elrendelék.

145 Seregekben vajda rendelvén ő népét,
Mindennek meghagyá, hogy az Isten nevét,
Térden állván minden kérné segítségét,
Hogy a pogán kézből mentené ki népét.

150 Sőt azt is meghagyá vajda ő népének,
Hogy minden valami keveset önnének,
Kivel ő testeket erősíthetnének,
Hogy vígabban onthatná ellenség véré.

155 Étel után ottan mindnyájan az hősek
Egymással nagy vígan ám megesküének,
Hogy ők mind halálíg egymás mellett lesznek,
Egymást megapolván, megerősödének.

Ottan vajda népét előve szólítá,
Kiknek nagy felszóval ilyenmódon szóla:
„Szerető vitézim! Készüljetek hozzá
És nagy bátorsággal menjünk pogánokra.” 160

„Nagy sok népek — úgymond — vadnak ez világon,
Kik gyakorta másért vának igen bátron,
Más jószága mellett, nevet ez világon
Keresnek magoknak azok minden módon.

„Mű nem másért vívunk, hanem műmagunkért, 165
A mű országunknak megmaradásáért,
Ídes gyermekünkért és feleségünkért,
Atyánkfiáért és mű marháinkért.

„Im látjátok, az nép mely igen kövélyen
A mű jószágunkkal megrakodva mégyen, 170
Számptalan sok népet az rabságra viszen,
Nagy kegyetlenséget nemzetünkön teszen.

„Nemcsak külső népek az ő jószágokkal
Vitetnek tőlek minden marhájokkal:
De a mű gyermekünk ő ídes anyokkal, 175
Rabságra vitetnek minden marháinkkal.

„Szüzek, szép leányok, szép kised gyermekek,
Vélek egyetembé szép tisztos szömélyek,
Kiket, ha engedünk, békével elvisznek,
Nagy keserűségben mind halálíg élnek. 180

„Mű atyánkfiait a pogán törökek
Nem halálra viszik, bizonynal higgyétek,
Mert talám könnyebben azt elszenvedhetnék:
De halálíg való rabságra vitetnek.

„Keserűség miatt meg nem beszélhetem, 185
Mely keserűséget a szegény szüzekén
És azokkal együtt az asszonnépeken
Ez jövődő éjjel tesznek szegényeken.

„De hogy ez ne legyen, készüljetek hozzá!
Ne hagyjuk ezeket élnie hólnapra, 190

Hanem mű szablyánk koncról koncra hányja,
Még ma ez mezőben mind fottig levágja.

195 „Ő sokaságokat tū ne gondoljátok,
Mert sokkal kevésen vīnia tū tudtok,
Ellenségnek soha hátat nem adtatok,
Gyakran törökeknek nyakokon jártatok.

200 „Nagy bátor szűvetek lám tűnétek vagyon,
A mellett erők győzhetetlen vagyon;
Bízzatok Krisztusban, miden fegyvert fogjon,
Az jelt mikor hallja, ottan előálljon!

„Csak egy óra mulva, bizonynal higgyétek,
Am az nagy Kinizsi Pállal az vitézek,
Segítségre jönnek mellénk szép seregek:
Azért mű ellenünk nem állhatnak ezek.

205 „Azért magatokban ezt eltekéljétek,
Hogy mind halálíglan e fertelmes népet
Egyaránt vágjátok, pogán törökeket:
Istennek adjátok a tū neveteket.

210 „Bizonynal higgyétek, hogy én jelen leszek,
Minden ügyetekben hogy én jelen leszek,
Vagy ez nap veletek győzedelmet vesznek,
Avagy az Krisztusnak vendége én leszek.”

215 Hogy e beszédet vajda elvégezé,
Az egész nép ötet, hogy jelt adna, kéré,
Minden vitéz úrnak hívségét jelenté,
Az vajda beszédét a sereg dicsiré.

220 Azért gyorsasággal az vajda ő népét
Elrendelé szépen és bölcsen ő seregét,
Négyfelé választá ott ő minden népét,
Hogy könnyebben megtolhatná ellenségét.

Miért hogy négyféle nép vala táborban,
Magyar, székely, szász és oláh vala abban;
Jobbkéz felől vajda szászokat állatá,
Az Maros folyása felől őket hagyá.

Melléjek szászoknak oláhokat adá,
Az önne seregét közübben állatá;
Balfelől melléje a székelte állatá,
Hától igen erős álló sereg vala. 225

Másfelől törökek az ő seregeket,
Ők is kiszéleszték minden erejeket:
De a préda környül sok fegyvereseket,
Rendeltenek vala nagy szép seregeket. 230

Immár hogy mind a két fél elkészült volna,
Egyberohanának nagy sivalkodással;
Dobok és trombiták zöngnek roppogással,
Nagy erősen vini kezdenek egymással. 235

Alibéknek egyik serege indula,
Oly nagy rikóltással jobbkézre szakada,
Ottan ő lovokat téríték szászokra:
Jutának mindkét fél az Maros partjára. 240

Ott nagy emberséget a szászok tévének,
Mert sokat pogánban gyorsan leverének,
Az víz mellett erős viadalt tévének,
De törökek mellé ám sokan jövének.

Kiknek rohanásokat az jámbor szászok,
Miért hogy kevesebb vala az ő számok,
El nem szenvedhették, az ő hadok
Ottan hátat ada: lön nyomorúságok. 245

Sokan ő közülek ott leváगतának,
Az ellenség miatt sokan meghalának
És miért hogy hátra ők nem futhatának,
Az Maros vizében sokan burulának. 250

A többi pediglen, kik szaladhatának,
Az oláhok közé nagy gyorsan futának,
Kikkel együtt pogánokra arcól állának,
Nagy vakmerőséggel reájok rohanának. 255

Ott az oláhok, szászok törökekben
Csak gyorsan nagy sokat keverének vérben;

260 Sokat ő közülek ott mind levágának,
 Ám beugratának lovakkal üzésben.

Azonközben pedig, hogy ezek itt vínak,
 Balkézfelől a székely is igen forgódik;
 Az hadnak két szárnya erősen harcolnak,
 Mindkét félben sokan akkor hullának.

265 Mikor hadnak szárnya ellenség sokságát,
 Meg nem állhatná az ő ostromlását:
 Ottan a közepire viszi vala magát,
 Hogy bizvást vágthatná ott a pogánokat.

270 Harcon mindkét félben sokan elhullának,
 Törökek szászokban sokat levágának
 És az oláhokban sokan meghalának,
 Mind vérré vált vala vize az Marosnak.

275 A fegyveres népet vajda azonközben,
 Amely ömagával áll vala közébben,
 Am előbb indítá török eleiben,
 Itt halld meg, mely dolog lőn egy történetbe:

280 Fegyveres nép előtt vajda áll vala,
 Rohanni törökre egyszersmind akara,
 Ő jó lovát ottan megsarkantyuzza,
 Lovastól egyszersmind földre esett vala.

Mihelt az vitézek ezt eszekbe vévék,
 Pokol szerencsének jelének itélék,
 Hogy visszatérnének, vajdát arra inték,
 Avagy hogy az hegyre felfutnának, kérék.

285 Báthori felkelvén, nekiek felele:
 „Gonosz szerencsének ezt senki ne vélje,
 Mert ki hadakozik Istennek nevébe,
 Semmi gonosszára nem lehet élteben.

290 „A dolgon, vitézek, meg ne röttenjete,
 Az Isten művelünk leszen, meghiggyétek,
 Mostan bátor szüvel engem kövessetek,
 Amit éntőlem láttok, azt tegyétek.”

Miglen ezt mondá, oly nagy sietséggel,
 Rohana törökre ottan merészséggel,
 Bátorítá népét, hogy az ellenséggel,
 Erősen vínának véle törökekkel. 295

Az ő rohanását török serege,
 El nem szenvedheté Alibéknek népe,
 De nagy gyorsasággal ottan visszatére.
 Az béknek hírével hogy ez dolog lönne: 300

Bék négy szép sereget egyszersmind indíta,
 Kivel vajda népét földre lerontaná;
 Derék viadaltól az hadnagy két szárnya
 Am ottan megszűnék, had középre szálla.

Az egész sokaság mind középre futa,
 Röttenetességgel egymással ott víva;
 Hat sebekkel akkor István vajda
 Lovával egyemben megsebhett vala. 305

Itt az magyarokat török közbenfogá,
 Azért az viadal itt igen nagy vala,
 Pogán törökekben számtalan meghala,
 Kiknek ő helyekben meg más sereg álla. 310

Azonközben pedig hogy itt harcolnának
 És mind a két félben sokan hullának:
 Nagy sok jó vitézek a Kinizsi Pállal
 Vég Temesvár felől jönnek gyorsasággal. 315

Az jó Kinizsi Pál nagy szép seregekkel
 Erdélybe beére alföldi hősekkel;
 Mihelyen meglátá, hogy az ellenséggel
 Jó Báthori István vína merészséggel: 320

Jézust kiáltata, törökre indula,
 Oly nagy sebességgel reájok rohana;
 Hától törökeket kegyetlenül vágja,
 Számtalan törökeket gyorsan lehullata.

Török őmagában már elhitte vala,
 Hogy a magyarokat ő ott mind levágja 325

És az győzedelem önála maradna,
De mihelyen hától Kinizsi Pált látá:

330 Alibék azontól ott megröttent vala,
Mert jó vitézségét Pálnak tudja vala;
Ottan töröknek serege megbomla
És az ő sok számok küssebbedik vala.

335 A Kinizsi Pál vala itt szintén olyan,
Mint sivó, ordító, kegyetlen oroszlán,
Valahová téröl: hátat ad a pogán;
Két éles tör vala néki az oldalán.

340 Igen serény vala ő minden dolgában,
Telhetetlen pogán vér ontásban,
Oly nagy rikóltással ő vala az hadban,
Hogy megröttének pogánok táborban.

Legottan Kinizsi Pál eszébe vövé,
Hogy a diadalom lönne keresztyéneké,
Kezde szágóldani István vajda felé,
Ellenség előtte álla ott kétfelé.

345 Vajda seregéhez hogy már jutott vala,
Felszóval kiálta és ekképpen szóla:
„Szerető szomszédom, jó Báthori István,
Felelj meg énnékem, vagyok Kinizsi Pál!”

350 „Ez a Kinizsi: Elgyőze; azvagy jelents meg énnékem:
Valahol te most vagy, jelents meg énnékem,
Ez a Kinizsi, kinek a te élted,
Nagy vígasságára vólt mindenkor élted.”

355 Inkább ellenségnek eltágulásából,
Hogynem Kinizsinek ő kiáltásából,
Vajda eszébe vövé harcolásból,
Hogy Kinizsi jelen vólna viadalban.

360 Noha sok sebekkel elbágyodt vala,
Mindazáltal testek közül így szól vala:
„Szerető szomszédom, imhol vagyok!” monda:
Ottan vajda mellé Kinizsi indula.

Vajda környül töröket leveré,
Az néppel vajdát haláltól megmenté,
Nagy szép intésekkel népét erősíté,
Arcól törökekre megtéríté.

Veszedelmet török hogy kétfelől érté,
Ottan ő seregét az hegyre téríté,
Hogy megmaradhatna hegyen, ő azt vélé
És a prédás tábort ottan elfelejté.

365

Futnak nagy erősen törökek az hegyre,
Utánok magyarok vágják őket földre;
Vitéz magyaroknak az Isten téríte
Ékes diadalmat kazdag nyereséggel.

370

Mind egész nap őket erősen kergeték,
Hegyen, völgyen, erdön, síkon igen ölék,
Mindenféle pogánt ők el-kiszéleszték,
Ekképpen magyarok pogánt ott megverék.

375

Sok számtalan török csak a hegyen vesze,
Egész harmadnapig kiket a föld népe
Tétova kergete, gyakran helyen öle,
Sokat budosásban éhség megemészte.

380

Csak kevesed benne elfogtanak vala,
Kikre törökek közt nagy tekintet vala,
Kiknek satzolások sokat teszen vala:
A többit mind földre ők levágták vala.

Alibék ruháját változtatja vala,
Egy pásztorhoz hegyben gyorsan bement vala,
Annak kuttyajában az éjjel hált vala,
Reggel jó lovára ő felfordult vala.

385

Monda a pászturnak: „Menj el gyorsasággal,
Báthori Istvánnak és Kinizsi Pállal
Mondd meg, hogy ez éjjel te gazdája vóltál,
Vitéz Alibéknek te jól gazdálkodtál!”

390

Ottan az Alibék onnét elszágólda,
Haláltól, fogságtól ő megszabadula,

9+

595   A Törökországban ömaga beszágulda,
Mezítelen elszaladván befuta,
De minden ereje Erdélyben marada.

          Mihelt törökeket magyarok levágák,
Ottan jó lovokat táborra fordíták,
400   A török táborát azontól eldúllák,
Kazdag nyereséggel ott megrakodának.

          Mindjárt az foglyokat ott ők elódozák,
Nagy rabságtól őket is megszabadíták,
Kikkel egyetemben Istennek nagy hálát
405   Adának vitézek, egymásnak vigádnak.

          Azután mindnyájan vitézek gyűlének,
Az harcnak helyére ottan ők mennének;
Urak vitézekkel igen örülének,
Elvégezzék, hogy ott vacsorát önnének.

410   Mert már estve vala a táborban,
Nem mehetnek vala onnét napvilágban,
Azért a testeken oly nagy vigassággal
Asztalt terítetté vitéz Kinizsi Pál.

          Ellenségnek teste sűrön fekszik vala,
415   Mind az egész mezőn oly nagy gyakor vala,
Hogy egyik holttesttől elhághattál volna
Másikra tizenhat futamatni földén.

          Ott azért ételhöz vitézek mindnyájan
Letelepedének nagy hálaadással;
420   Ellenség testeken ülnek vigassággal,
Újítják testeket étellel, itallal.

          Öremekben hősek isznak az jó borban,
Nagy szép énekeket ő lakodalmokban
Mondnak és beszélnek eleünk az hadban
425   Miként ellenséggel víttak viadalban.

          Hősek jobban-jobban az jó borban innia
Kezdenek, fegyverben szép táncokat járni,
Egyszersmind hangosan igen kiáltani,
Kezdek a méhsert szépen betölteni.

Nagy szépen az hősek lakozván vigadnak,
 Különb-különb játékokat köztek indítanak,
 Nagy fegyveres táncot mezőben ők járnak,
 Élteket Istentől kérik az uraknak. 430

Vitéz Kinizsi Pált az hősek ott kérék,
 Hogy ő is táncolna urakkal ők inték;
 Megfogadá vitéz uraknak kérését,
 Ottan ő előtttek Kinizsi felugrék. 435

Egy nagy török testét azontúl ragadá,
 Az ő fogaival földről felharapá,
 Vitéz kezeivel csak hozzá sem nyula,
 Avval egy szép táncot urak előtt jára. 440

Kik ez dolgot láták, erősen csodálák,
 Erős Herculeshez Kinizsit hasonlák;
 Némelyek Sámsonhoz hasonlanák, mondák,
 Dicsirék vitézek, látván az ő dolgát. 445

Örömekben hősek az egész étszaka
 Csak egy mákszömnét is nem aludtak vala;
 Reggel seregével két ur indult vala,
 Gyulafejérvárban vígan mentek vala.

Onnét ők küldének másnap nagy sok népet,
 Kik megszámlálnák társoknak testeket
 És eltemetnéjek mind egyiglen őket,
 Vadak-, madaraknak hagynák törökeket. 450

Népek oda jutván megszámlálták vala,
 Magyar törökektől külön rakták vala,
 Magyarok hadából nyolcezer nép hala,
 Pogánból mezőben harmincezer vala. 455

Anélkül az hegyen, völgyen és erdőben
 Számtalan sok török vesze kergetésben;
 Lelének azután az Maros vizében
 Kétezer oláhot szásszal egyetemben. 460

Akik magyaroknak pártjokon valának,
 Azoknak népektől sirek ássatának

465 És a föld köbelében behomlittatának,
Ellenség testeket hagyák az vadaknak.

Jó Báthori István és az Kinizsi Pál
Ekképpen vívának meg a pogánokkal
Bőv Kenyér mezején az Erdélyországban
Az Bőjtelő hónap tizenötöd napján.

470 Ezekután vajda egy szép kápolnácskát
Ütközetnek helyén csináltatott vala,
Önnen költségével építtetett vala,
Kit emléközetre ő utána hagyta.

475 Budában királynak ez hogy hírével lön,
Nagy dicsireteket király Istennek tön,
Hogy ki diadalmat pogán törökeken
Gyakran magyaroknak ad ellenségeken.

480 Ekképpen az Isten a mű eleünket,
Igazgatta régen mű nemzetségünket,
Csak bizzunk őbenne, most is bir münket,
Megrontja bizonynyal mű ellenségünket.

485 Támasszon az Isten most is oly urakat,
Kik által megrontsa mind a pogánokat
És megszabadítsa ő benne bizókat,
Kezünkbe megadja a mű országunkat.

Ezeket versekben aki berendelte,
Temesvári István deák az ő neve,
Hogy Telegden laknék schola-mesterségben
Ezeröttszázhatvankilenc esztendőben.

FINIS.

LÉVAI NÉVTELEN.

1570.

HISTORIA CONTINENS VERISSIMAM EXCIDII TROIANI CAUSAM, IPSVM VIDELICET HELENAE RAPTUM PER PARIDEM TROIANUM, CUM FINALI UTRIUSQUE EXITU: NON ITA PRIDEM IDIOMATE HUNGARICO PER ANONYMUM QUENDAM EX SCRIPTIS POETAE NASONIS, CAUSA VOLUPTATIS IN RYTHMOS DILIGENTER COACTA.

Prima pars.

Szólok szerelem dolgáról néktek
És tűzének nagy lángjáról beszélek,
Kit hogy megértsetek, titeket kérlek,
Régi lött dolgot jelentek, higgyétek.

Ovidius írja Párisnak dolgát,
Mint megcsalta az görög szép Ilonát,
Kiért elvesztette egész országát,
Az görögök mint elrontották Tróját.

5

Páris az Priámusnak fia vala,
Kivel mikor az anyja terhes vala,
Álmában az asszony ezt látta vala,
Hogy egy lángozó üszöget szült volna.

10

Ez lün a bölcseknek errül értelmek,
Hogy az asszony azmely gyermeket szülne,
Országának veszedelmére lenne,
Trója birodalma az miatt veszne.

15

Hagya király, hogy az fiát megölnék,
Mihelt ez világra születtenék:
De az anyja nagy okval cselekedék,
Mert gyermek tüle megőrizteték.

20

Adá gyermeket asszony pásztoroknak,
Adá hegyekben őriző pásztoroknak,
Hogy nevelnék az gyermeket, tartanák,
De meghagya, hogy úk ezt eltitkónák.

Páris immár hogy húsz esztendő vala,
Peleus király Görögországban vala,
Feleségül Testit (így!) elvette vala,
Vendégségben sokakat elhítt vala.

25

30 Közöttök három istenasszony ott vala,
 Az egyiknek neve szép Juno vala,
 Az másiknak Pallás Minerva vala,
 Szerelemnek asszonya Vénus vala.

35 Erix istenasszony úgy boszonkodik,
 Hogy lakodalomban el nem hivatik,
 Azért ezen oly igen gondolkodik,
 Hogy boszuját állhassa, igyekezik.

40 Hamar egy arany almát, szépet, szerze,
 Kire oly betüket szépet, mettete:
 „Azki legszebb köztetek, az ezt vegye“,
 Kit az menyegzős nép közé vettete.

Három istenasszony almát meglátá,
 Juno szebbnek magát alítja;
 Az alma övé: Minerva kiáltja,
 Vénus szebbnek ezeknél magát mondja.

45 Alma miatt lakodalom megbomlék,
 Erix asszontól háború szerzeték,
 Asszonyok közt egyenetlenség esék,
 Jupiternek hamar hírré adaték.

50 Hamar azért Jupiterhez menének,
 Hogy Jupitertől megítéltetnének,
 Azkit mondana ü közülök szebbnek,
 Az többi almát annak engednék.

55 De Jupiter reá gondolá,
 Eggyiknek is véteni nem akara,
 Párist azért ünékik megmutatá,
 Követségül szép tanust vélek ada.

60 Páris egy barlangban aluszik vala,
 Ida havasnak oldalában vala;
 Neptunus álmában megjelent vala,
 Jupiter akaratját érti vala.

Felserkene Páris, álma halada,
 Istenasszonyok személyét meglátá,

Azmiért jöttek, azt ű megmondá,
Azért asszonyoknak lűn ily válasza:

„Igaz ítéletet én tiköztetek
Semmiképpen addig én nem tehetek,
Hanem mezitelen levetkezzetek,
Hogy nyilván megláttassék személytek.”

65

Jöllehet szégyenlik, de engedének,
Az almáért mindent megkésértének,
Azért űk hamar el-levetkezének,
Eggyen-eggyen eleiben menének.

70

Juno elől az barlangban béméne,
Az Párisnak ily nagy dolgot ígére,
Ha űnéki szépségét megítélné,
Hogy mindennél űt kazdagbá tenné:

75

„Mondjad, Páris, hogy ezeknél szebb vagyok,
Ez világnak kéncset mind neked adom,
Gazdagságot tenéked sokat adok,
Ez világi jókat mindeneket adok.”

80

Páris erre csak keveset felele:
Hogy kiménne, az Pallást béküldené;
Azért Pallás hogy eleiben juta,
Minerva ennél nagyobbbat ígére:

„Mondjad, Páris, hogy ezeknél szebb vagyok,
Hatalmat én neked oly nagyot adok,
Erősséget és vitézséget adok,
Mind ez világon győzedelmet adok.”

85

Páris erre csak keveset felele:
Hogy kiménne és Vénust béküldené;
Azért Vénus testét hogy megszemlélé,
Páris szívében hozzá felgerjede:

90

„Mondjad, Páris, hogy ezeknél szebb vagyok,
Szép házastársot én neked adok,
Látod szépségemet azmint én vagyok,
Nálamnál sokkal szebb lesz, azkit adok.

95

„Ez világon, higgyed, hogy szebb nem leszen
Annál, azki társod tenéked leszen,
100 Énnálamnál is, azt higgyed, szebb leszen,
Enoné feledvén tenálad leszen.”

Ez Enoné ü felesége vala,
Kit az hegyen nimfák meglátta (így) vala,
De hogy Vénus testét meglátta vala,
Enonét mingyarást elfelejtette vala.

105 Gerjedez erősen Páris szívében;
Nem tud mit mivelni nagy örömeben,
Az almát azért kéré ü kezében,
Adá Vénusnak ő nagy örültében.

110 Ily választ tön az istenasszonyoknak:
„Menjetek el! Almát adám Vénusnak,
Mert jó látám szépségét szép asszonnak,
Azért szolgáljatok ti az Vénusnak.”

Az két istenasszony igen haragvók,
Juno Jupiternek így boszonkodék:
115 „Felesége vagyok az Jupiternek
És huga vagyok az nagy istennek;

„Semmi böcsületem nem lön előttök,
De megállom boszúmat ti rajtatok,
Soha éppen nem marad ü országok,
120 Nemsokára megromol szép Trójájok.”

Jupiter ütet nagy szép szóval kéri,
Ne budosnék, bánkódnék, azon inti;
Minden segítségét néki igiri,
Bosszúját nemsokára hogy betölti.

Secunda pars.

125 Páris Vénus asszont szorgalmaztatja,
Gyakran fogadását szemére hányja,
Azmit fogadott hogy ünéki megadná,
Az szép személt ünéki megmutatná.

Vénusnak erre oly nagy gondja vala,
130 Mint nagy fogadását ü megállhassa;

Széles világot mind bójárta vala,
Ilonánál szebbet nem látott vala.

Ez Ilona egy király társa vala,
Meneláus urának neve vala,
Görögök közt az eggyik király vala, 135
Az országnak felit ő bírja vala.

Sok számtalan kécse királynak vala,
Gazdagsággal ő búelkedik vala,
Országában békességben él vala,
Törvényében népét megtartja vala. 140

Felesége az királynak szép vala,
Ennek neve az szép Ilona vala,
Tindaris királynak leánya vala,
Ennek mása az országban nem vala.

Gyenge teste, termeti Ilonának, 145
Szép két szeme fekete az asszonnak;
Szemöldöke fekete homlokának,
Orcája kerekded, pirosak vadnak.

Füle kicsin és szép kerekded vala,
Homlokában erek meglátsznak vala, 150
Az vér szép ereken szépen foly vala,
Felment homloka nagy szép ékes vala.

Szája kicsin, ajaka piros vala,
Kesken dereka középszörű vala,
Aranyszínű szép hosszú haja vala, 155
Magassága szép közepszerű vala.

Foga szájában nem rút ritka vala,
Karja, keze oly nagy szép gyöngé vala,
Szeme és ajaka mosolyog vala,
Édes és bölcs beszéd önála vala. 160

Ruhája testéhez csinálva vala,
Sok szépséggel ékesített vala,
Minden öltözeti tündöklök vala,
Tekinteti nagy kedves, kegyes vala,

- 165 Jó erkölcsben ötet nevelték vala,
Semmi vétek benne nem látszik vala;
Kinek ez világban mása nem vala,
Szépségét ez világ csudálja vala.
- 170 Sokszor szép Ilonát kéretik vala,
Ezeren egykor hozzá mentek vala,
Sok úr és királyfiak látják vala,
Szépsége miatt görjedeznek vala.
- 175 Végre adák Menelaus királynak,
Ki nem igen tetszék szép Ilonának,
Mert termete nem szép vala királynak,
Ki lén gonoszára szép Ilonának.
- 180 Vénus istenasszony Párist szólítá,
Szép Ilonát öneki megmutatá,
Az módjára ötet reá tanítá,
Mint hozzá férhessen, igen oktatá.
- 185 Páris Pelopontusban elkészüle,
Hamarsággal hajókon eleredé,
Menelaussal ösmeretet szerze,
Erős barátságot az kettő köte.
- 190 Vagyon erre Párisnak oly nagy gondja,
Mint Ilonát szemével megláthassa;
De első úta neki nem szolgálá,
Másodúttal Páris viszont indula.
- 190 Nagy sok drága ajándékokat szerze,
Kiket az hajókban Páris beszerze,
Ismét az tengeren ő eleredé,
Menelaus házához hogy beére:
- 195 Csudálkozik Menelaus hogy látá,
Páris gyakor jüvését ő gondolá,
Nagy jóakaratnak király alitá,
Ajándékát Páris neki mutatá.
- Ajándéka Párisnak nagy szép vala,
Ilonának mást külön hozott vala,

Ki önálok oly igen kedves vala,
Ajándék szépségét csudálják vala.

200

Vélé király ezt nagy atyafiságnak,
Azért köztök erős hitet adának,
Hogy ők holtig egymásnak szolgálnának,
Erős hittel mindketten fogadának.

Itt meglün jó szerencséje Párisnak,
Mert lün esméretiben Ilonának,
Ki nagy hálát ada az szép Vénusnak,
De lásd hamar álnokságát Párisnak.

205

Csudálkozik Ilonának termetén,
Gerjedez erősen az ű szépségén,
Nem kell sem enni, sem innia reá nézvén,
Csak reászemlél egymás mellett ülven.

210

Pohárával szép Ilonát kínálja,
Magát neki minden szóba ajánlja,
Ezt Ilona immár jól látja vala,
Páris szerelmét csak csudálja vala.

215

Csuda nagy szerelme gerjed Párisnak,
Szép Ilonát kívánja ű magának,
Gyakorta int szemével Ilonának,
Kit Ilona nem jelent ű urának.

220

Páris dolgán oly igen csudálkozik,
Cselekedetin igen álmélkodik,
De szívében nagy sokat gondolkodik,
Mellette ül Párisnak, szépen nyugszik.

Az egy útában vele nem tractálhata,
Páris Ilonával ott nem szólhata,
Hanem titkon levelet neki íra,
Mely levélnek az summája így vala:

225

„Téged köszönt az Priámusnak fia,
Lidiabeli gyenge szép Ilona,
Levélnek választát ű sem várja,
Csak temagad szerelmét ű óhajtja.

230

235 Mint szólhatok, akarmint én tagadjam,
Szerelmemnek tüzeit miért titkolnám,
Hogyha láttad, miattad megfáradtam,
Magam teéretted halni bocsáttam.

240 Ha azt kívánod, hogy neked megvalljam,
Az szerelmet hogy én el ne tagadjam.
Mert az tüzet én el nem titkolhatom,
Szerelmemet már el nem fedezhetem.

Szerelmedben szép Ilona győtrődtem,
Éjjel-nappal miattad gerjendezem,
Ugyan ég bennem hozzád én szerelmem,
Ki miatt nekem immár el kell vesznem.

245 Ne véljed, Ilona, hogy enmagamtul,
Legyen az szerelem bujaságomtul,
Avagy hejábavaló gondolattul,
Mert ez adatott nékem szép Vénustól.

250 Mikor anyám énvelem terhes vala,
Álma miatt atyám ölni akara,
De anyám engem egy juhásznak ada,
Az hegyekben titkon el-feltartata.

255 Az hegyekbe Neptunus hozzám jöve,
Három istenasszony hozzám eljöve,
Jupiter szavával engemet inte,
Hogy tülem ezek közt kész ítélet lenne.

260 Sokat ezek nekem ígérnek vala,
Nálam azok nem sokat érnek vala,
De szép Vénus hogy téged ígért vala,
Azért szebbnek Vénust ítéltem vala.

Azonközben szép Trójába bemenék,
Atyám, anyám eleiben hogy juték,
Ígaz jegyekből ösmeretem esék,
Mint király fiának tisztesség adaték.

265 Nagy örömben rajtam az Trója esék,
Sok szép leány nekem örvendez vala,

De hogy szépségedet hallottam vala,
Csak egyedül nékem kellesz vala.

Sőt még mikor én ágyamban aludtam,
Csak teveled, szép Ilona, álmodtam; 270
Hogyha messzelétedben én így voltam,
Vallyon mit tött, szépségedet hogy láttam?

Azért soha többet én nem türhetek,
Hanem sok hajókat hamar szerzetek,
Az tengeren hamar hozzád eredek. 275
Hozzád hogy tengeren júni akarnék,

Atyám, anyám engemet tiltanak vala,
Hogy el ne indulnék, úgy kérnek vala,
Egy szép hugom, ki az Cassándra vala,
Monda: „Elmégy, de tüzet hozsz te vissza!” 280

Abban nékem bizony igazat monda,
Mert szépséged tüze már velem vala,
Immár az szerelem bennem ég vala,
Hogy szép személyeden gerjedezen vala

Mikor házatokhoz én értem volna, 285
Szeretettel urad fogadott volna,
Minden gazdagságát mutogatja vala,
Ki énnékem semmire nem kell vala.

Vala nekem csak erre kívánságom,
Személyedet látni igen kívánom, 290
Mert vagyon nékem ily gazdag országom,
Mint uradnak, vagyon jobb birodalmom.

Színedet, szépségedet hogy meglátám,
Én szívemben mindjárt elálmlétkodám,
Szépségeden igen megcsudálkozám, 295
Hasonlót mert soha hozzád nem láttam.

Mind hamis volt, azkik felőled szóltak,
Termetedet azkik nekem mondták,
Mert soha igazán meg nem mondhatták,
Szépségedet soha meg nem írhatták. 300

Az Vénusnak szép testét hogy meglátám,
 Mindeneknél szebbnek én azt alítám,
 Azért akkor ütet szebbnek itélem,
 Azelőtt szépségedet hogy nem láttam.

305   Hogyha vélek akkor ott voltál volna,
 Én az almát neked ítéltem volna,
 Vénus ott csak hiában fáradt volna,
 Mint az többi üresen elment volna.

310   Mert felőled sok híreket hallottam,
 Kit én magam szememvel megláttam,
 Szebbet te személyednél nem találtam,
 Azmint én ezt szép Vénustul hallottam.

315   Az játékban én örömet ott volnék,
 Mezitelen kit ti Spártában teszték,
 De ha én ott ilyen személt láthatnék,
 Hogy melynek szívem szerént örülnék:

320   Halálot, higgyed, inkább nem szánám,
 Minekelőtte tetűled megválnám,
 Ha szinte személyedet visszaadnám,
 Először testeddel veled vigadnám.

Vagy az hogy én teveled elalunnám
 És szép orcáidot megcsókolgatnám,
 Házasságnak örömét megmutatnám,
 Szükségedért az halált én nem szánom.

325   Adjad szerelmében magad Párisnak,
 Ne mondj ellent az ű kívánságának,
 Higgyed, nem lesz gonosz te víg kedvednek,
 Hitit is megállja az szép Ilonának.

330   Tudod, mindent érted hátravettem,
 Tisztességet, sok kéncset én nem vöttem,
 Az Vénust teérted szebbnek itéltem,
 Kérlek, azért immár engedj énnekem!

Azt se gondold, hogy hitván helyre viszlek,
 Szép Trójában nagy sok szépségek lesznek,

Menyek és leányok nagy sokan lesznek,
Sok vitézlő firfiak velünk lesznek. 335

Akkor elfeledkézel te házadról,
Görögök közt az te laktad földedről;
Te atyádról, anyádról, nemzetidről,
Mindennémű házad ékességéről. 340

Nemzetimet es vallom ilyen nagyinak,
Földemet is mondom ilyen zsirosnak,
Azminémű vagyon Menelausnak,
Semmiben nem alitom ütet jobbnak.

Magamat is mondom olyan embernek, 345
Mint te urad, alitom jobb vitéznek,
Kit csak hagyok megítélnétek nektek,
Ha igazán ti minket megítéltek.

Csak azt bánom, szerelmes szép Ilona,
Hogy ily személt rút Menelaus tartja, 350
Éjjel-nappal te vagy neki házában,
Az rút ember az szép testet rútítja.

Óh mely nehéz, higgyed, bizony énnekem,
Hogy teveled eggyütt eszem és iszom,
De nem szabad nekem veled lefekünöm, 355
Így ostoroz az én nagy kívánságom.

Ezt bizonynal higgyed, nekem halálom,
Mikor urad ölelget én előttem,
Te pedig nagy boszút teszesz énrajtam,
Mikor uradat csókolod én előttem. 360

Akkor keserítéd én víg szívemet,
Elfordítom onnat én szemeimet;
Fohászkodás körül fog mind engemet,
Megháborítja az én víg kedvemet.

Látod, Szerelmem, fohászkodásomat, 365
Noha mosolygód titkon bánatomat,
Mert gyötröd ezzel én víg voltomat,
Ilona, ne öregbits én kinomat!

370 Gyakran igyekeztem kívánságomat,
Borral enhíteni buaságomat,
De egyik tűz gerjesztette másikat,
Ezképpen kinzottam én magamat.

375 Immár azt sem tudom, hogy mit miveljek,
Mert szerelmed miatt igen gerjedek,
Melyet néha örömet eltitkolnék,
Kit ha szívemben elcsendesíthetnék.

380 Akar én mit szólnak, ha te jól tudod,
Szerelemnek tüzét te nyilván tudod,
Keserves bánatimat mind jól látod,
Szép Ilona, szívemet háborítod!

Sokszor másnak szerelméről szóltam,
De csak rólad akkor én gondolkodtam,
Sokszor részeggé tölttem én magamat,
Hogy bízásban kívánságom mondhasam.

385 Az Etrának, az te jó szolgálidnak,
Cemenének, az te jó tanácsodnak,
Te házádban való hív dajkáidnak,
Gyakorta szoltam rúlad én azoknak.

390 Emlékeztem az én kívánságomról,
Hozzád való eltitkolt szerelmemről,
Kiktől nem lött több válaszom azoktól:
„Nem félsz-e szólnia, Páris, azokról?”

395 Vajha fegyverrel tehozzád férhetnék,
Bizony érted mindent megkésértenék,
Nagy sok kéncsét érted nem kémellenék,
Munkát, fáradságot mind elszenvednék.

400 Immár ha érted ennit türtem,
Csak azon kérlek, engedd meg énnekem,
Lábaidon lehessen én két kezem,
Legyen benned én nagy gyönyörűségem.

Ezt magamban szintén eltökéltetem,
Hogy házamhoz soha nem lesz térésem,

Ha itt leszen is nekem temetségem,
Szépséged nélkül nem akarok lennem.

Sokat szólnék, beszélénék teneked, 405
Hogyha lehetnék együtt csak teveled,
Kérlek, te ágyadra az Párist vegyed,
Meg ne utáld, kérlek, jobb léssen neked.

Talám szégyenled ezt megkésértened,
Avagy nem mered te azt megmivelned, 410
Kit az Vénus neked hagyott mivelned?
Ne félj semmit, Vénus megőriz téged!

Tudod az istenek ezt mind örülik,
Eféle csalárdságot mint szeretik,
Jupitertől es gyakran megésik: 415
Szerelméért hogy másképpen változik.

Hogy Vénusnak hamis ne legyen szava,
Azmint nekem ű ígéreti tartja,
Engedj kívánságomnak, szép Ilona,
Így lehetsz Vénusnak kedves leánya! 420

Nám jó módod vagyon most neked abban,
Hogy te urad mostan nincs honn házában,
Ki meghatta neked ezt elmentében:
Gazdálkodjál szép Párisnak, azt hatta.

Soha nem volt elmenésben jobb módja, 425
Mint most engem hogy helyében itt hagyta;
Nem tudod-é, urad mit parancsola?
Légy engedelmes annak, azmit hagyta!

Csudálkozom te rajtad, szép Ilona,
Nem fog rajtad urad parancsolatja, 430
Sem nem indít időnek állapotja,
Mindent mívelhetünk, most vagyon módja.

Azt bánom, hogy te csak egyedül fekszel,
Gazda nélkül özvegyágyban gyötrődöl,
Időt mulatsz hejába az szép testtel, 435
Csak egyedül fekszel az hosszú éjjel.

440   Én is én ágyamban egyedül hállok,
 Szerelem miatt oly nagy tűzben vagyok,
 Azért én neked jó tanácsot adok:
 Ne muljanak héjába az jó idők!

Háljunk együtt, az egy ágyra feküdjünk,
 Akkor leszen nekünk nagy vígasságunk,
 Kedvesb leszen az napnál az mi éjünk,
 Ott bételik minden jó kívánságunk.

445   Akkor neked, Ilona, kedves lészek,
 Mindeneknél én nagy szerelmesb lészek,
 Hogyha hozzám jünél, egyedül tenéked,
 Enmagam, ha mondod, ágyadra mégyek.

450   Meg nem mondhatom, mint lesz asszonságba,
 Ha jöss velem az szép gazdag Trójába:
 Te lesz ott szép királné asszonságba,
 Nagy sokan lesznek neked udvarlásban.

455   Attul se félj, hogy hadat indítnának,
 Az görögök érted feltámadnának,
 Mert több vitézi vadnak Ázsiának,
 Kik az görögöknek ellene állnak.

460   Menelaus sem jobb vitéz nálamnál,
 Hector bátyám pedig jobb énnálamnál,
 Ki sok vitézeknek mert ellene áll,
 Számtalan vitézt az Trójában látnál.

Ez is neked dicséretedre leszen,
 Kiből mindörökké nagy hied leszén,
 Ha ez világ érted mind hadban megyen,
 Sok vérontás te szépségedért leszen.

465   Azért, szép Ilona, intlek tégedet,
 Fogadd meg, kérlek, az én beszédemet,
 Ne fojts meg bennem az én szerelmemet,
 Ne vond meg tülem az te személyedet.

470   Siess hamar felkészülni nagy szépen,
 Gazdagságod minden teveled legyen,
 Te személyed az én hajómban üljön,
 Velem egyetemben immár induljon.«

Tertia pars.

Responsio Helenae ad Paridem.

»Immár értem, Páris, te leveledet,
Eláltatta szép szód gyenge szívemet,
Arra engesztelte már én szememet,
Levélírára bírta én kezemet.

475

Nem türhetem, Páris, hogy nem írnék,
Mert az nekem dicsiretnék tetüék,
Hogy kívánságodnak ebből engedék,
Egynéhán szóval azért választ tevék.

480

Honnan legyen neked te merészséged,
Hogy te szorgalmaztatni szívemet mered,
Vendég lévén, erre magadat adtad,
Gazdád feleségét már hitegeted?

Az jó gazdaságnak ű szent kötelét,
Meg nem gondolod az ű erős frigyét,
Megrontottad az ű nagy erősségét,
Hitegeted jó gazdád feleségét.

485

Azért budosál-é te az tengeren?
Azért forgottál-é sok szerencséken?
Általjóvén nagy sok nemzetségeken,
Így jövől mi házunkban nagy kedvesen.

490

Ez-é a jó barátságnak jutalma,
Kit én uram tehozzád nem mutata?
Ki szép szóval jövől az mi házunkban,
Ellensége vagy-é, avagy barátja?

495

De hadd járjon immár az én panaszom,
Nem tisztességes, úgy tetszik, mint látom,
De bár szégyen legyen az én mondásom,
Csak maradhasson helyén tisztességem.

500

De én azmint megítéltem magamban,
Hozzád hajlok az én akaratomban,
Azmint immár megösmertem magamban,
Gonosz nem lesz hozzám gondolatomban.

505 Jöllehet szépségemnek nagy az híre,
De személyemnek halni tisztessége,
Paráznának nem voltam én közöse,
Testem még senkinek nem volt engedve.

510 Azt csudálom, hogy te akaratodat,
Erre bírhatád mostan te magadat:
Betölteni az te kívánságodat,
Velem akarod öletni magadat.

Talám Teseusról vöttél te példát,
Avagy példájáról vöttél biztatást,
515 Ne véld, hogy bétöltötte akaratját,
Csak hiába mivelte nagy munkáját.

Higgyed, hogy csak hiába volt munkája,
Mert nem volt semmi haszna az kapásban,
Csak hogy egyszer-kétszer ű megcsókola,
520 Szüzességem ütüle megmarada.

Azt is Teseus igen megbánta vala,
Hogy engem akkor elragadott vala,
Mert kívánsága neki nem lött vala,
Hanem tisztán engem haza adott vala.

525 Páris, látom az te akaratodat,
Teseus helyében mutatod magadat,
Esmérem néked minden szándékokat,
Nem gyalázom az te vitéz voltodat.

Még sem haragszom, Páris, személyedre,
530 Mert ki haraghatik szeretőjére?
Hogyha bízhatnám az te szerelmedben,
Ha mást nem gondolnál az te szívedben.

Szép személyek gyakorta megcsalatnak,
Hogy ifjaknak szerelmébe űk bíznak,
535 Hogy hisznek hiteknek, szép szavoknak,
Ki miatt űk néha szégyent vallanak.

Sokszor erről es igen gondolkodtam,
Hogy sok embernek ily beszédét hallom,
Ifjak beszédét nem igaznak hallom,
540 Kit minekünk fogadnak, mástul hallom.

No bátor ezt mindenek beszéljék,
 Hogy kevés jámbor asszony találtatnék,
 De az én nevem ezvel dicsértessék,
 Tisztátalanság róla ne mondassék.

Azt véled-é, hogy én is olyan vagyok,
 Mint én anyám, ottan hamar engedek?
 Anyám vétkét én nem mondom nagy bűnnek,
 Jupiter csalárdságáért miért szólok?

545

Semmi csalárdságot én nem mondhatok,
 Sem semmi okot én nem mondhatok,
 Hogyha tudván, én te szódra meghajlok,
 Kiért emberek közt szidalmat vallok.

550

Az anyámnak vétkének nagy oka volt,
 Mert Jupitertől ű megcsalatott volt,
 Madárképben Jupiter öltözött volt,
 Ezképpen ű vele közösödött volt.

555

Azért erről te semmi példát ne végy,
 Kivel az én uramnak hamisat tégy,
 Hanem hív barátja az én uramnak légy,
 Velem eggyütt mi házunknál jámbor légy.

560

Azminemű nemzetnek magad mondod,
 Én is olyan nemzet vagyok, jól tudod;
 Azzal magad előttem magasztalod,
 Hogy Trójának királyságát te birod.

Semmi haszon neked azt beszélened,
 Azhol sok ajándékodat ígéred,
 Mert nincs helye nálam, bátor meghiggyed,
 Hogyha kedves nem lesz az te személyed.

565

Mert istenasszont is te megcsalhatnál,
 Az sok kinccsel tehozzád meghajthatnál,
 Mely énnálam, higgyed, keveset használ,
 Ha szépsége személyednek nem használ.

570

De ha mindezeket én hátravetem,
 Avagy tisztán én megőrzöm életem,
 Semmi ajándékodat el nem veszem,
 Inkább az te személyedet kedvelem.

575

Mert az soknál nagyobbnak tetszik nekem,
Hogy sok fáradságot nem szánsz érettem,
Illyen nagy tenálad az én szerelmem,
580 Kit megismert benned az én szép szemem.

Azt is látom, az asztalnál mit mivelsz,
Mikor velem az ételkor eggyüttülsz,
Miképen csalárd szemeiddel intesz,
Minden szókat szemeiddel megjegyzesz.

Intésed közt néha nagyot sohajtasz,
Kivel engem sok gondolatra hajtasz,
Néha pohár borokat nekem hajtasz,
585 Mindenképen engem igen csalogatsz.

Azmely pohár bort kezemben adsz vala,
Mely felől ittam, te megnézed vala,
Azon ajakat szádban veszed vala,
590 Azmely az én számban azelőtt vala.

Sokszor újjad intését megérttettem,
Akaratodat jól eszemben vettem,
Szemeldököd intését eltitkoltam,
595 Kiket víg szívemben mind bejedzettem.

Ezen azért én oly igen rettentem,
Hogy uram meg ne látna, igen féltem,
Ki miatt orcámban megvörösödtem,
600 Szemeimmel az földre alánéztem.

Ezért megfáradtam ennenmagamban,
Gyakran mondtam az én búsulásomban:
Nám nincs semmi szeméremtség Párisban,
De lám mind igazat mondtam én abban.

Az asztalra nám mindkettőnknek nevét,
Fölírtad vala mindkettőnk szerelmét,
Kivel jelentetted szerelmed tüzét:
605 Páris! Szép Ilona szeret tégedet!

Ezt mintha úgy el nem hittem volna,
610 Én szemeimmel reád intek vala,
Kit azelőtt nem igen értek vala,
Azmint az ember szemével int vala.

Jaj énnekem, azt is immár jól tudom,
 Az intéssel mit akarnak, jól látom,
 Szólni immár így is meg kell tanulnom,
 Akaratomat intéssel mutatom.

615

Ha én az tisztosséget nem gondolnám,
 Ezféle hizelködésed hogy látám,
 Gyöngé szívem tehozzád meghajtanám,
 Kivánságodra én magamat adnám.

620

Mert az te szépséged nekem úgy tetszik,
 Igazat mondok, hogy szépnek láttatik,
 Nincs oly leány, kitől nem szeretttetik,
 Te előtted szerelmedben megtetszik.

De inkább hogy békével maradhassunk,
 Hogy mi tisztán vétek nélkül élhessünk,
 Szégyenség ne találtsassék mi rajtunk,
 Éktelen ne legyen az mi szerelmünk:

625

*Disce ex meo exemplo formosis posse carere,
 Est virtus placitis abstinuisse bonis.*

Tanuld meg ezt is, példa legyen neked,
 Hogy nem kely így az szép személyt szeretned,
 Vaj ki nagy dicséret ez, bár meghiggyed,
 Ezféle szerelmes jóktól ellenned.

630

Tér magadban, tudod, számtalan ifjak,
 Azmit kívánsz, régtől fogva kívánták,
 Szép Ilona szerelmét óhajtották,
 Már jobb szerencséje leszen Párisnak.

635

Nem hogy jobb szerencsés volnál azoknál,
 De vakmerőbb vagy inkább azoknál:
 Ime semmi szemérmet nem gondolál,
 Csak te kivánságodnak használhatnál.

640

Vajha akkor házunkhoz jöttél volna,
 Páris személyedet láhattam volna,
 Ezer leány (így) mikor kért volna,
 Egyszermind házunknál hogy ezer vala.

645 Az én uram ezt nekem megbocsássa,
Ezek közül csak te köllöttél volna,
Szép Ilona, Páris, tiéd lett volna,
Hogyha téged akkor láttalak volna.

650 Késen jártál, meghiggyed, Páris, nekem,
Mert Menelaus érte szüzességem,
Feleségül immár uram bir engem,
Az reménség megcsal bizony, azt vélem.

655 Azt sem mondom, Páris, hogy nem kívánám:
Feleségül Trójában veled laknám,
Ha Menelaustul én megválhatnám,
Akaratom szerint veled nyughatnám.

660 Azon kérlek, Páris, én nagy szerelmem,
Ne hitőgesd beszéddel hajló szívem,
Ne árthasson szerelmed, kérlek, nekem,
Hogy tisztán maradjon az én életem.

Hagyj békét énnekem én szerencsémben,
Kit az Istenek adtak jó kedvekben;
Hadd éljek tisztán teljes éltemben,
Ne örvendőzz az mi szégyenséégünkben.

665 Hogyha Vénus neked engem megígért,
Asszonyok közt igaz ítéletedért,
Alig hihetem, hogy csak ezt kedvedért,
Köllötted szerelmed betöltésejért.

670 Nagy dolognak ezt Vénusnak alitom,
Hogy előttd én igen dicsértettem;
Tüle hogy neked ajándékoztattam,
Ezt én nagy csalárdságnak alitom.

675 Megelégedett az én szép személyem,
Hogy az emberektül így dicsértetem,
Az Vénusnak csalárdságát ismerem,
Kitül neked dicsértetett szépségem.

680 De engedek azért ez dicséretnek,
Miért szólnék az ellen, kit kívánnék?
Terejád is semmit nem neheztelek,
Hogyha az te hitődnek én hihetnék.

Tudod az szerelemnek az ő módját,
Mentől az szöbbs nehezben adja magát,
Annál inkább megállja fogadását,
Semmiben meg nem másolja ő szavát.

De jóllehet igen nagy öröm nekem,
Hogy az Vénustól én így dicsértetem,
Neked méltó jutalma hogy én lettem,
Tenálad ilyen kedves személyem.

685

Sem Pallasnak ígéretit nem nézted,
Sem Junónak ajándékát nem vetted,
Ezeknél mind nagyobbnak böcsületted,
Szép Ilonát ilyen igen szeretted.

690

Csak én lettem neked szép tisztességed,
Csak én voltam te fejedelmességed;
Mi volnék, ha nem szeretnélek téged,
Ki ezeket értem hátravetted?

695

Higgyed, hogy oly keményszívű nem volnék,
Hogy illyet, Páris, sziből nem szeretnék;
De mi haszon, ha én azért fáradnék,
Azkit vélném, egyimé nem tehetnék?

700

Páris, meghidd, igen tudatlan vagyok,
Efféle csalárdságot én nem tudok,
Soha jámbor férfiat meg (nem) csalog,
Ebből istenek lesznek bizonságok.

Az írást is én csak mostan tanultam,
De boldognak szép asszonyokat vallom,
Kik okosak az szerelmen, az mondom,
Mert szerelemnek módját még nem tudom.

705

Mert még hogy ezféleben nem forgottam,
Szerelemnek tüzében hogy nem voltam,
Ebben módot soha én nem találtam,
Akaratom jó útát nem találtam.

710

Jóllehet talám én neked engednék,
Hogyha szótul én immáran nem félnék,
Mert úgy tetszik immár az én szívemnek,
Hogy mindenek immár csak reánk néznek.

715

Ezt nem ok nekül gondolom, elhiggyed,
 Hogyha Etrátul te jól megkérdesz,
 Az község mit szóljon rólunk, megérthedd,
 720 Kérlek téged, titkold ezt, azmint lehet.

Szerelmedet, kérlek, hogy eltitkoljad,
 De ne hagyd azért akaratodat,
 Titkon szerelmedet megtartóztassad,
 Azmint túled lehet, megzabolázzad.

725 Ne gondold, hogy szabadságodra legyen,
 Te kívánságodnak hogy helye legyen,
 Én uram távul léte hogy hasznos legyen,
 Mert utának, tudjad, nagy oka legyen.

730 Jöllehet tülem tanácsot ő kérde,
 Hogyha mostan ő az útra elmenne,
 Kinek csak azt mondám, hogy bár elmenne,
 Csakhogy az út késésére ne lenne.

Nagy örömmel engem megcsókolgata,
 Házából ezképen el-kiindula,
 735 Nekem azért szépen ő parancsolá,
 Házát, minden marháját reám bizá:

„Legyen gondod, szép Ilona, házunkra,
 Gondolod legyen minden ögyéb marhánkra;
 Az Párisra, szerelmes barátunkra,
 740 Viselj gondot, miként atyánkfiára.”

Mikor búcsút uram így vön éntülem,
 Alig türhettem, hogy nem nevettem,
 Semmi válasz nem lén ögyéb éntülem,
 Uram, erre gondom leszen énnekem.

745 Noha azért most uram távul vagyón,
 Ne gondold azt, akaratod meglegyen,
 Mert uramnak erre gondja nagy vagyón,
 Hogy engem mindenektül megőrizzön.

An nescis longas regibus esse manus?

750 Nem tudod-é, Páris, királyok között,
 Nem tudod-é hatalmát és erejét,

Kivel megrongálja nagy ellenségét,
Ha távol vágyon is megőrzi népét.

Nehéz nekem én szépségemnek híre,
Mert hogy minden ember azt így dicsérje,
Annál inkább szépségemet ő félti,
Minden ellenközö dologtul félti.

755

Nekem azért mit ögyebek szeretnek,
Az szépséget, kit mindenek kedvelnek,
Kit felőlem mindenek közt hirdetnek,
Azért én szépségemnek kedveskednek.

760

Ne csudáljad, hogy itthon nem létében,
Hagyott együtt mindketten egyetemben,
Mert ő bízék én jámbor életemben,
Mert mindeddig tartottam magam ebben.

Szép személyemet csalárdságtul félti,
Jámbor életemet uram meghiszi;
Jó életem ütet bátorrá teszi,
Noha szépségem ütet rettegteti.

765

De ű maga hagyá, hogy ne mulassam,
Az alkolmas időt hátra ne hagyjam;
Hogy teveled, Páris, én nyájaskodjam,
Uram helyjében te úgy légy gazdám.

770

Jöllehet akarnám, de én nem merem,
Akaratodra magam nem vehetem,
Gondolatban kétségben vágyon szívem,
Nem tudok immár érted mit mívelnem.

775

Az én férjem mostan hogy tául vágyon,
Te is egyedül fekszel te ágyadon,
Kivánságod neked csak reám vágyon,
Szépségemre minden szándékok vágyon.

780

Illyen hosszú éjjel egy házban vagyunk,
Nyájas beszédeket beszélhetünk,
Kivel jó időket mind elmulatunk,
Oh énnékem nem lehet akaratom!

785 Bár elveszek, ha neked nem engednék,
Mert szívem akarati erre intnek:
De nem értem, hogy enni gondok esnek,
Sok rettegek már körülvötenek:

790 Minden szemérmemet már hátrahadnám,
Azmit tanácsul adsz, hátra sem hadnám,
De ezt bizonynal erősen kívánnám,
Hogy erővel töléd erre hajtánám.

795 Kedves lehetsz sokszor szép személyeknek,
Sokkal kedvesb gyakorta szép szüzeknek,
Kik erővel ifjaktul szenvedtetnek:
Páris, azt mivelnéd, már bódóg volnék!

800 De mégis erre intlek most tégedet,
Oltsuk el most az meggerjedett tüzet,
Hagyjuk hátra mostani szeretetet:
Ne szóljanak ezzel sok népek minket.

Ezt is vélem: jövevének szerelmek,
Nem mind bizonyos az ű ígéreti;
Kit mentül én (főbb) őriz(öm)nek vélnék,
Annál inkább abban megcsalatkoznék.

805 Ebből sem hihetek, Páris, tenéked,
Hogy te elhattad hites feleségedet,
Szép Enonét, ki volt neked hitesed,
Sok esztendőig volt te feleséged.

810 Nám te magad sem tagadod, hogy úgy volt,
Mert nekem erre, higgýed, gondom volt,
Dolgaidat nilván kitudattam volt,
Sokat felőled én gondolkodtam volt.

815 Vedd eszedben, hogy soha meg nem állhatsz,
Az szerelemben végig meg nem maradhatsz,
Engemet te ezekben meg nem tarthatsz,
Azmiket most nekem hitedre fogadsz.

820 Mi örömnünknek javát felútadban,
Tudom elfelejted egy búsultodban,
Ezért vagyok én számtalan sok gondban,
Ha hiszek az te fogadásodban:

Engedjek-é mostan te beszédednek,
Engedjek-é te kegyes beszédednek,
Az Trójában hogyha veled elmenyek,
Páris, (ha én) te feleséged légyek?

Nem utálok személyem(nek) szépségét,
Hogy elfelejtsem az ű tisztességét,
Megkisebbiteném jó hírét, nevét,
Ha Párisnak fogadnám (ő) intését.

825

Mit szól(a)na én felőlem az Spárta,
Mit mondana énrúlam az Ázsia,
Egész Görögország mind szidalmazna,
Az (nagy) Trója látna, ott mit mondana?

830

Mit szól(a)na Priámus, az te atyád,
Priámus felesége, az te anyád;
Sok atyádfiai szólnának reád,
Az Dardanus unokái csudálnák.

835

Te magad is, tudom, kétséges lennél,
Azután te nekem bizvást nem hinnél,
Mert mindentül te engemet félténél,
Valamely vendéget házadban vennél.

840

Azt jól tudom, Páris, megszidalmaznál,
Valamikor reám megharagú(d)nál,
Haragodban paráznának mondanál,
Semmi fogadásodban meg nem állnál.

Akarsz oka lenni gonoszságomnak,
Feddője lennél osztán dolgaimnak,
Ellenkezője vagy tisztaságomnak,
Így járnék, hogyha engednék Párisnak.

845

Bátor inkább kívánnám, hogy elvesznék,
Az föld mélységétül elnyelettetném,
Hogy nem mint ily szidalmat vallanék,
Íly tisztelet lenne én személyemnek.

850

De maga gyönyörködöm ezekben,
Páris, tüled megígért szép kécsekben,

- 855   Az Trójának fejedelemségében,
Fogadásod ha betöltöd ezekben.
- Tudom, drága ruhákban öltöztetem,
Biborban, bársonyban befedeztetem;
Leszen nekem régen gyűjtött sok kécsem,
860   Igéretnek sok ajándékát veszem.
- Megbocsássad, ím megvallom bünömet,
Semmivé becsülöm ígéretedet,
Csak kedvelném, Páris, te személyedet,
De nem örömet hagyom el földemet.
- 865   Gyakran vagy az én gondolatomban,
Páris, ha megyek veled Elfrígyában,
Ha történik, hogy essem háborúban,
Ki szóljon értem akkor nyavalyámban?
- Holott leszen atyám és az én anyám?
870   Hol lesznek atyámfiak vagy bátyáim?
Kik háborúban tekéntenének reám:
Ezért sem hagyhatom el édes házamat.
- Tudod, Jáson Medeának mit fogada,
Nagy hamisan melyet neki fogada,
875   Végre fogadását ő meg nem állá,
Házából Medeát Jáson kihányá.
- Jöllehet ettől semmit nem rettegek,
Medeáról semmi példát nem veszek,
Kit Medea és Jáson beszélének,
880   Oka ez is volt az ő veszedelmének.
- Az ember nagy gyakorta megcsalatik,
Azki reménségében igen bizik,
Kik gondolatjokat igaznak vélik,
Hogy már gondolatjuk nekik betelik.
- 885   Igaz, eleget, Páris, gondolkodtam,
Azt is nagy gyakorta nálam forгатom,
Az veszedelmet, kit mutat az álom,
Rúlad bölcsek ítéletit én bánom.

Hogyha anyád, mikor veled terhes volt,
Egy nagy lángos üszöget szült volt, 890
Kit az bölcsek így magyaráltak volt,
Trója romlására lött, kit hordoz volt:

Attúl is, Páris, én igen félek,
Az két istenasszonytól igen félek,
Hogy neked ezek szépnek nem tetének, 895
Vénusnál rótabbnak íteltettek.

Azt is tudom níván és bizon hiszem,
Hogy tereád támad minden nemzetség;
Csak hiába múlik az én szerelmem,
Fegyver miatt múlik én nagy szerelmem. 900

Mert ezt (te) oly nagy bizonnal elhiggyed,
Én uramat ebben restnek ne véljed,
Igaz boszúállásra ű felgerjed,
Egész Görögország támad ellened.

Azhol pedig vitézségedet beszéled, 905
Nem mutatja sem képed, sem termeted,
Sokkal különbözik attúl te színed:
Azmint immár megítéltelek téged.

Gyenge tested(et) én méltóbbnak mondom,
Szerelemnek méltónak (én) itilem, 910
Hadakozásra jónak nem vallhatom,
Ha igazat ösmerne az én szemem.

Bella gerant fortes, tu Paris, semper ama.

Erős vitézek hadd hadakozzanak,
Vitézségben hadd magasztaltassanak,
Páris, rúlad egyebet ne szóljanak, 915
Eszed, elméd szerelmet forgassanak.

Azmely Hectort, bátyádat, (te) dicséred,
Ezt kérjed, hogy viaskodjék éretted,
Vágyon neked illendő vitézséged,
Az szeretet inkább illik teneked. 920

Intésednek hogyha mernék engedni,
 Hogy te szépségeddel én együtt élnek,
 Melyet sok szép leányok szeret(het)nek,
 Kiknek eszek vagyon, Párist kedvelnék.

925   Azért immár nétalám hátravetem,
 Szeméremségemet mind elfeledem
 És magamat te kezében engedem,
 Idővel kezében adom szép kezemet.

930   Mire pedig intesz, hogy titkon szóljunk,
 Hogy mi csak ketten egymással beszéljünk:
 Azmit akarsz, tudva vagyon minálunk,
 Szép beszéded nincs eltitkolva nálunk.

935   De ne siess elmenni, ha akarod,
 Hogy teljes legyen az te akaratod,
 Talán nem lesz hiába te járásod,
 Ha egykevéssé utadat halasztod.

940   Ez levélben titkait nagy szerelmemnek,
 Páris, irtam akaratját szívemnek,
 Ezből érted kívánságát kedvemnek,
 Tudtára lesz értelmem én eszemnek.

Egyéb dologrul izenek Etrátul,
 Cyemenétől, az én jó tanácsomtul,
 Kiket én tartok hív társul,
 Mind az kettőt tartom bizodalmasul.

Quarta et última pars.

945   Im értétek az Párisnak levelét,
 Szép Ilonának es választételét,
 Mint család meg gazdája feleségét,
 Nem nézé gazdaságnak erős frigyét.

950   Régen az gazdaságnak nagy kötele,
 Vala pogán nép közt oly nagy ereje,
 Kit ha közülök valaki megszegne,
 Semmi nemzetség között nem volna böcsi.

De az Páris imé ezt hátraveté,
Menelaus barátságát nem nézé,
Szép Ilonát tüle elhitegeté,
Loppa az házából Trójában vivé. 955

Nagy sok szóval mint ütet megkerülé,
Ajándékkal, szép beszéddel ezt szerzé,
Azmint tartja csalogató levele,
Ki lön romlására nekie végre. 960

Jöllehet sokáig az szép Ilona,
Az Páris kívánságára nem hajla,
De sok hamis beszédekkel megcsalá,
Kívánságára szép Ilonát hajtá.

Két vén asszony, kik tanácsi valának,
Gondviselője az szép Ilonának,
Az Páristól ajándékoztatának.
Ő kívánságára hogy ők hajtának. 965

Szép Ilona beszédeknek engede,
Azért hamarsággal ő fölkészüle,
Az Páris hajójában el-beüle,
Sok kincsével Trója felé indula. 970

Menelaus van gazdag Onesusban,
Nem tud semmit, hogy esett csalárdságban,
Bízék Ilonának jámborságában,
Egy szolgája találá őt útában. 975

Monda: „Uram! nem mondhatok örömet,
Te háznál otthon azmi most esett,
Mert az Páris elvitte feleséged,
Kivel mind elvitte nagy sok kincsedet. 980

Menelaus jövésében elesék,
Jó lováról az földre arcul esék,
Azkitül szó az nap nem adattaték,
Bánat miatt királyon ez történék.

Az nap után neki esze megjöve,
Mindenfelé az uraknak izene, 985

Görögországban nagy gyűlést tétete,
Mind az uraknak ez lön végezése:

990 Követöket görögök választanak,
Priámus királyhoz ök bocsátanak,
Adnák meg Ilonát Menelausnak,
Ne szenvednék gonoszságát Párisnak.

995 Az görögök immár jelen valának,
Hírös Görögországból főfő emberek:
Nestor, Ulises: jó eszes emberek,
Vélek Menelaus mind együttmennek,

1000 Az Trójában mikoron bejutának,
Eleiben menének Priámusnak,
Az Párisra oly igen panaszlanak,
Mint megszegte frigyét az gazdaságnak:

„Tudod, Priámus király, országunknak,
Nagy erős frigyét mi gazdaságinknak,
Kit mindenek igazán megtartanak,
Minden nemzetek ebben megmaradnak;

1005 Azt is tudod, az szép Görögországban
Menelaus király egy tartományban,
Kivel Páris volt erős barátságban,
Most megszegte frigyét Görögországban.

1010 Mert ha gonosz ő benne látszott volna,
Mikor gazdag Onesusban ment vala,
Reá az ő házát nem bizta volna,
Feleségére gondot viselt volna.

1015 De ő bízott király fia hitiben,
Az gazdaságnak erős kötelében,
Az Párisnak jámbor emberségében,
Nem vélte, hogy csalárdság legyen ebben.

1020 Azért mind fejenként tégedet kérnek,
Az görögök tenéked könyörögnek,
Páris miatt meg ne kisebbüljenek,
Hogy teveled nagy békével éljenek.

Adasd meg Páriszal az szép Ilonát,
Mind elszenvedi ű nagy boszúságát,
Ne indíts fel görögöknek országát,
Hogy rajtad ki ne töltsék ű boszúját."

Király hamar tanácsit behivatá,
1025
Renddel őket erősen megkérdezé,
Szép Ilonát hogyha visszaküldené,
Menelaus feleségét megvinné.

Eszes népek köztök mind azt végezék,
Hogy királnak Ilona megadatnék,
1030
Azért Páris tülük megdorgáltaték,
Megadni szép Ilonát meghagyaték.

De Páris ezzel semmit nem gondola,
Mind ellenek szép Ilonát megtartá,
Követőknek nagy boszúságot szóla,
1035
Mit nem nézne, őket mind levágná.

Az követek ott mind tudománt tűnek,
Megjelenték Istennek emberének,
Priámus királnak így izenének,
Hogy majdan az Trójára jönének.
1040

Szép Ilona oly nagy siralmat tarta,
Hogy ű régi urát ablákrúl látja,
Menelaust erősen mutogatja,
Régi dolgát már erősen siratja.

Az Párisnak ezt mondja nagy sirtában:
1045
„Jobb volt volna, hogy én az föld gyomrában
Elsillyedtem volna azon órában,
Mikor elindultam én a Trójába.

Nám átkozott volt az átkozott óra,
Mikor anyám engem világra hozá,
1050
Hogy érettem ily nagy háború forga,
Átkozott volt engem mel nap fogada.

Kérlek, Jupiter, hamar végy ki engem,
Ne gyötörjed tovább immár én szívem;

1055 Ne kinozzad megkeseredett lelkem,
Legyen elég immár az én életem.

Atkozott légy, Páris, te dolgaidban,
Ki így jövé! az én uram házában,
Kinek bízott nagy hív barátságában:
1060 Atkozott légy minden te útaidban.

Rúlam tanuljatok, te szép asszonyok!
Példát vegyetek, szép menyek, leányok!
Erre legyen szorgalmatos gondotok,
Hogy jó hírbe, névbe megmaradjatok!

1065 Ifjak beszédének annit higgyetek,
Hogy helyén maradjon szép tisztességtek,
Mert szidalom leszen ti életetek,
Hogyha ifjak miatt megszeplősdötök.

Im értétek, tudom, hogy hallottátok,
1070 Szépségemnek hírét ti mind tudjátok,
Ez világban mindenütt kiáltotok:
Nincsen szebb Ilonánál azt mondjátok!

Az én szépségem [mi] csak addig[lan] volt,
Míg az áruló szavát nem hittem volt,
1075 Én uramat hátra nem vetettem volt,
Páris szavának míg nem engedtem volt.

Azért intlek, szép személyek, titeket,
Magatokat erősen őrizzétek,
Kit Isten ád házastársul tinektek,
1080 Meglássátok, hogy csak azzal türjeteek.

Ne nézzétek más ember gazdagságát,
Ne nézzétek szépségét és rútságát,
Tisztaságban tartsátok az ü ágyát,
Meg ne rútsátok ő jámbor házát!"

1085 Szép Ilona nagy erősen sír vala,
Páris neki nagy szép szóval szól vala:
„Azt csudálom, szerelmem, szép Ilona!
Nám nincs szívednek semmi bátorsága?"

Az követek országokban menének,
Követséget királynak jelentének, 1090
Ki lün ellenek vitéz görögöknek,
Azért nagy haddal hamar készülének.

Agamemnon király üvelek vala,
Kit országul királlyá tettek vala,
Az üvelek az hadban elment vala, 1095
Tíz esztendeig Tróját vitták vala.

Semmiképpen Trójának nem ártának,
Végre okosságot ők gondolának:
Egy falovat nagyhamar faragának,
Abba sok fegyveresek beállának. 1100

Jelenték, görögök Tróját elhadnák,
Mert az viadalt ők immár elunták,
Azért az lovat az táborban hagyák,
Éjjel Trója alól elindulának.

Reggel Trójából táborban ütének, 1105
Az táborban ott semmit nem lelének,
Az lovat láták, igen örülének,
Kit Trójában nagyhamar bevivének.

De az kapun el-be nem viheték,
Az kúfalba sokat el-letörének, 1110
Kiből éjjel görögök kiszökének,
Trója kapui leeresztetének.

De trójabeliek vígan lakának,
Mind éjjel-nappal oly erősen isznak,
Hogy az hadtul immár ők megváltak,
Másfelől görögök visszatérének: 1115

Sietséggel városra rohanának,
Mind várban, várasban beraգadának,
Az részeg népet oly igen vágják,
Hogy Priámus házában bejutának. 1120

Priámus király megíédett vala,
Az templomban vén ember ment vala,

Az oltárnak szarvát ű tartja vala,
Hogy ott megmaradhat, azt véli vala.

1125 Neptolomeus Achillesnek fia,
Kit más néven Pirrusnak hívnak vala,
Atyja halálát igen bánja vala,
Azért mikor Priámust látta vala:

1130 Az vén embert mindjárt üstökön kapá,
Fegyverével az ő fejét elvágá,
Mind fiait, leánit koncra hányá,
Hector feleségét magának hagyá.

1135 Így lön megromlása az szép Trójának
És pusztulása lön tartományának,
Lön jutalma Páris csalárdságának
És romlása lön ő birodalmának.

1140 Az nagy Isten az ő atyját megveré,
Minden nemzetségét semmivé tevé,
Az paráznaságot el nem szenvedé,
Mert az hamis hitért Párist megveré.

Példa lehet az Páris mindeneknek,
Példa Ilona tinektek szép szűzeknek,
Hogy ifjak szavának ti ne higgyetek,
Kiben nagy gyakorta csalárdságok esnek.

1145 Maradjatok meg tökéletességben,
Éljetek tisztán mind az jó életben,
Ne forogjatok ily feshött erkölcsben,
Reménségtek legyen csak az Istenben.

1150 Ez dolgokat deákból ki fordítá,
Maga gondolatjában ezt ki írá,
Nevét ez énekben ő meg nem írá,
Ez éneket barátjának ajánlá.

1155 Írnak vala ennyi jó esztendőben:
Krisztus születése után ezerben,
Ötszázban és az hetven esztendőben,
Hires Léva város kerületiben.

PALATICS GYÖRGY.

1570.

I.

PALATICS GYÖRGY ÉNEKE, MELY A KERESZTYÉN RABOK KÖNYÖRGÉSÉNEK FORMÁJA.

Nótája: Egyik az Abigail énekének melódiája.

Uram! benned még az én reménségem,
Minem teljességgel elfogyott hitem,
Noha most is ostorodat szenvedem:
Ugyan te vagy azért az én Istenem!

Panaszolkodásom semmi nincs nekem,
Én Istenem! mert ellenöd vétkeztem;
Azért azmit reám bocsát felséged,
El kelly tünnöm, mert érdemlettem tőled.

5

Az te jóvoltodat hozzám sokképen
Megjelentéd ez földön életemben,
De nem tudám tőled venni jó néven:
Azért adál büntetni pogány kézben!

10

Látván, Uram, hozzám nagy jóvoltodat,
Noha reám bocsáttad ostorodat,
Meg akarsz tartani engem szolgálodat:
Hadd kezdjem el immár imádságomat!

15

Áldott légy, Úr Isten, ki velem ezt tőd,
Bennem az bünt hogy ugyanitt megverőd,
Te magadot velem megesmertetőd,
Ezzel szegény lelkeket te megmented.

20

Te előtted én megnyitom szívemet,
Jöjj be, Uram, lásd meg betegségeimet,
Tapogasd meg mindenütt sebeimet,
Töröld el már orcámról könnyveimet!

Ime hozzád nagy biztomba kiáltok,
Fogadásod szerint minden jót várok,
Noha minden kinra nagy méltó vagyok,
Alázatos szívet hozzád mutatok.

25

30 Csak tégedet én hívlak segítségre,
Noha haragudtál szegén fejemre,
Életemet te adtad büntetésre:
Térjen, Uram, haragod kegyelemre!

35 Hiszem te vagy az könyörülő Isten,
Kinek szíve esik az bünösökön,
Ha te elhadsz, ki velem? Senki nincsen,
Ki fogságból engem megszabadítson.

Gyakor fohászkodásim mert lelkemnek
Nagy keservét felindíták szívemnek;
Közepiben erős büntetésednek,
40 Helt adj, Uram, nagy kegyelmességednek!

Örök Isten, Te megölsz, azkit akarsz,
Az holtból is te elevenet támaszthatsz;
Rabbá tehetsz, ismét megszabadíthatsz;
Mindaddig gyötresz, míg nem hozzád hajtasz.

45 Rajtam igaz bosszúdat meg ne álljad,
Ostorodat soká rajtam ne tartsad,
Tagaimat kimélve sujtogassad,
Mert haragod ellen lelkem meghervad.

50 Gondold meg, kérlek, kegyelmességedet,
Tekéntsed meg nagy keserűségemet,
Szabadíts meg fogságból én fejemet,
Kiért dicsérhessem szent felségedet.

Igaz és igen irgalmas Úr Isten!
Ki mind haragodat az te népeden,
55 Mind irgalmadat híveiden,
Szoktad megmutatni az bünösökön.

Szívem mert meghasad nagy bánatimba,
Hogy nincs részem az napnak világ(á)ban,
Én tetemin vannak nagy fájdalomban,
60 Nehéz vasnak alég hordozásában.

Szívemet lássad meg nagy bánatimba,
Mert nincs részem nekem már ez világban,
Nincs örömöm keserű kínaimba,
Lelkem tartom minden napon markomban.

Énnékem küvüled nincs segítségem, 65
Te vagy rajtam könyörülő Istenem!
Kiben régtől fogva volt reménségem,
Most mutasd meg, hogy te vagy én Istenem!

Rólad kiért én el nem feledkezem, 70
Ha most könyörgésemnek izit érzem,
Jótétedet soha el nem felejttem,
Szent nevedet hálaadással tisztелем.

Szemeimnek keserves könyveivel,
Tagaimnak enni törődésével,
Szent fiadért immár megelégedtél, 75
Alnokságimról meg se emlékezzél.

Életemnek hogy megjobbításával,
Téged dicsirhesselek víg orcával
És hálákat adhassak mindazokkal,
Kik értem könyörögnek vígy orcával. 80

Mindenekben, Uram, te vagy segítség,
Én szívemben minden nagy jó reménség,
Szomorú szívökben vígasság,
Mi sötét szívönkben nagy világosság.

Tenéked lehajtottam én hátamat, 85
Mind az földig megaláztam magamat,
Ne menthessed, Uram, azzal magadat,
Hogy nem hallottad én kiáltásomat.

Tovább immár beszédemet nem nyujtom,
Könyörgésemnek sommáját megmondom, 90
Szent fiadért segítségedet várom,
Kínaimból kívánok szabadulnom.

Ezen könyörgök, Uram, felségednek,
Ha ellene nem lenne szent nevednek,
Adatnék kegyelem szegén fejemnek, 95
Hadd örülne szívem szabad életnek.

Mindazáltal, Uram, ha így végezted,
Én idvességemnek jobbnak így lelted,
Életemet ha ugyan így végezted,
Mind úgy légyen, Uram, azmint rendelted. 100

Csak ne vedd el szent lelkedet éntülem,
Hitet, reménséget megfog(y)ni bennem,
Ne hagyj, én Istenem, kétségbe esnem,
Sőt hálaadással adjad türhessem.

105   Hallgass meg, Uram, e küs könyörgésben,
Mert nemcsak magamért könyörgök ebben,
Azokért is kik velem egyetemben
Részesülni kívánnak jótétedben.

110   Azért öszvetévén két kezeimet,
Térdre esvén, lefüggesztvén fejemet,
Kezeidbe ajánlottam lelkemet,
Tudom, hogy el nem vesztéd életemet.

115   Ezerötszáz és hetven esztendőben,
Csonkatoronnak erős tömlőcében,
Azki szerzé igen bízik Istenbe,
Hogy nem hagyja sokká az büntetésben.

II.

MÁS UGYANAZONÉ.

Nagy hálákat adok az én uramnak,
Noha szent kezei most rajtam vadnak,
Sujtási miatt kemény ostorinak
Keserőséggel tagaim jajgatnak.

5   Mert ellene álnokul cselekedtem,
Kiért nagyobb büntetést érdemlettem,
Aldott legyen azért az én teremtőm,
Hogy kegyelmes büntetését szenvedem.

10   Imé megismerem kegyelmességét,
Már megcsókolgatom szépen veszejét;
Megköszönöm minden jóra intését,
Naponként várok kegyelmet fiáért.

15   Nem rövidültek meg az ű kezei,
Soha el sem fogytak jótéteméni,
Noha most szabadulásom késleli,
De reám fordulnak ű szent szémei.

Noha mostan kevésbé nyomorodtam,
De nem hagy mindörökké nyomorganom,
Még megadja életemben, jól tudom,
Nyavalyámnak örömmel végét látnom.

20

Megmutatja irgalmasságát rajtam,
Kit régulta szívem szakadván vártam;
Éjjel-nappal ühözze fohászkodom,
Segítségét vígan látni kívánom.

Mindazáltal néki azon könyörgök,
Immár sok ideje, hogy így kesergek,
Sok nyavalyát eltűréssel nem győzők,
Mert ő látja, mely nagy bágyudván vagyok.

25

Ha peniglen az tetszik felségednek,
Hogy nyavalya legyen vég életemnek:
Bocsássad el vezérlőjét lelkemnek,
Szent angyalid hogy velem ne késsenek.

30

Ha az leszen az ű szent akaratja
És kérésem szent nevét meg nem bántja,
Sok jótétét hogy bennem megmutassa,
Segítségét hát hamar előhossa.

35

Az Krisztusnak megígért örökségét,
Hogy elvegyem hitemnek remétségét,
Az szent angyalokkal imádjam nevét.

Dicsőség magasságban az Istennek,
Véle egyetemben fiú Istennek,
Az vigasztaló szent lélek Istennek,
Ki örökké tiszteltessék mennyégben.

40

NÉVTELEN.

1570.

AZ BÉLA KIRÁLYRUL VALÓ ÉS AZ BANKÓ LEÁNYÁRÓL SZÉP HISTÓRIA.

Halljátok meg mostan, régi dolgot mondok,
Az Béla királynak ideiről szólok
És az vén Bankónak leányáról szólok,
Kit emlékezetért előtekben adok.

5 Parancsolatja lön az Béla királynak
És utána való sok fő-fő uraknak,
Száz és hetvenhét szentelt vitézeknek,
Hogy ők hamarsággal udvarhoz gyölnének.

10 Ezt adák tudtára az vitéz Bankónak,
Ki vénsége miatt megnehezült vala,
Firfiúmagzatja nekie nem vala,
Kit küldhetett volna király udvarába.

15 Kilenc hajadon szép lánya nekie vala,
Mely között ifjabbik a legszebbik vala,
De járása neki firfi módra vala,
Felele atyjának, ő ezt mondta vala:

20 „Én szerelmes atyám, borotváltasd hajamot,
Huszármódra mostan csináltasd ruhámot
És énvelem adjad te jó lovaiddot
És velem bocsássad sok jó szolgálóidot.

Én te fiad levén: Budára felmegyek,
Királyhoz udvarban helyetted felmegyek,
Minden tisztességet én ott megjelentek,
Mint illék fiadnak, én ott ugyan tészek.”

25 Hamar felkészété leányát az atyja,
Bankó elereszté király udvarába;
Mikor jutott volna király udvarába,
Béla király látá, nekie így szóla:

30 „Mely igen ifjú vagy, kin nagy csodám vagyon,
Te szép tekéntésed leány módra vagyon;
Te járásod neked firfi módra vagyon,
Hogy én megérthessem, akaratom vagyon.

35 De honnat való vagy és kicsoda vagy te?
Énnekem megmondjad és megjelentsed te,
Mert ha leány volnál, igen szeretnélek,
Budánál, mindeneknél inkább becsülnélek.”

Király parancsolja az fő-fő uraknak,
Hetvenhét ötvenegy szentelt vitézeknek,

Buda piacára hamar kimennének,
Orsót, rokkát mind vennék, vegyenek. 40

Úgymond: „Ifjú vitéz hogyha leány leszen,
Orsóra, rokkára tekinteti leszen;
De ha firfi leszen: mellette elmegyen
És fényes fegyverre neki szeme leszen.”

Hetvenhét ötvenegy vitézek menének,
Buda piacára mulatni jövének; 45
Orsóra, rokkára nem akara nézni,
Hanem az szép fines fegyverre szemléli.

Ifjú vitéz felvön egy szarvas kézíjat,
Az idegben vette nagy szép hosszú nyilat; 50
Hamar általvonta két újjal az nyilat;
Ezt művelte vala vitézek láttára.

Ismeglen mondának vitézek mindnyájan:
„Jer löjünk az cilhoz, zálogért mindnyájan.”
Vitézek az cilhoz lövének mindnyájan, 55
Ő közölök az cieft senki nem tanálván.

Legutolszor löve vén Bankó leánya,
Az cél közöpeben egyenest találá,
Övé lön mindjárást vitézek zálogja,
Mondának vitézek mingyarást azomba: 60

„Te vitéz iffiú, jer vessünk most követ.”
Mindnyájan vitézek elvették a követ;
Legutolszor vette vén Bankó leánya;
Vitézeknél tovább egy singnyivel hajta.

Az hetvenhét vitéz ötvenegy magával
Mondanak mindjárást: „Jertek fussunk pályát!” 65
Mingyarást megfuták vitézek az pályát,
Utolszor indula: eliré az pályát.

Harmadszor felvevé az vitézek zálogját:
Az Bankó leánya így jelenté magát. 70
Vitézek mondának ismeglen az iffiúnak:
„Jer ölök mindnyájan mi az boritalnak.”

75 Vitézek fejenként asztalra ülének,
Vén Bankó leányát köztök leöltetének;
Az Bachus istennek áldozni kezdenék,
Mind fejenként hamar elrészegedének.

80 Vén Bankó leánya még józanon vala,
Felvön egy szép kupát, kiben jó bor vala
És az vitézekre azt köszönte vala,
Király egészségeirt azt megitta vala.

Mindnyájan vitézek királyhoz menének,
Felséges királynak ingyen felelének:
„Nem leány az vitéz, hanem kurvafia,
Mert minket meggyőze az vín Bankó fia.

85 Az cilhoz lövésben ő minket meggyőze,
A pályafutásban, abban is meggyőze,
Az kőhajtásban is felette meggyőze,
Az boritalban is ő minket megnyere.”

90 Ezt hallván az király, igen csodálkozik
Nagy csudatételén az ifjú vitéznek.
Végre ő magában sokat gondolkodék,
Bankó leányának hogy ő megmondaték.

95 Végre monda király mind az vitézeknek:
„Az fördőben menjünk mindnyájan vitézek!”
Fördőben ölének mindnyájan vitézek,
Fölséges király is ott vala közöttük.

Fördeni nem akar vén Bankó leánya;
Az fördőben király ott ül, így szól:
„Miért nem föridel vén Bankó leánya?”
100 Föridni együtt vélek parancsolja.

Felele királynak vén Bankó leánya:
„Te hatalmas király! csodálkozom rajta,
Ne talán nem tudod én keserő búmat:
Az én vén atyámra való nagy gondomat?

105 Im látod kezemben atyámnak levelét,
Kiben írja nekem nagy keserőségét:

„Törökök, tatárok minden váraimot
Égettek, rabolják minden tartományimot.”

Ezt hallván az király hamar felszökölék,
Hadván ferődését rajta, emelkedék,
Fenszóval ezt mondja Bankó leányának,
Az vitézek előtt, ő jó szolgájának: 110

„Siess, fiam, haza, oltalmazd földedet,
Te szép váraidot, te szép örökségedet
És az te atyádnak tápláljad vénségét
És engedelmes légy, hallgassad beszédét!” 115

Ezt jó neven véve király ő felségétül,
Szép ajándikokat vön királyi felségtül;
Az Bankó leánya hamar elkészöle,
Az ő szolgáltaival mingyárast erede. 120

Mikor beszörzöde szép könnyő gályában
Az Duna vizének aláfolysában,
Hamar kapcsolja komoka dolmányát,
Királynak mutatá szép két almáját.

Az Bankó leánya ezt mondta királynak: 125
„Teremnek-e király te birodalmadban,
Az te szép kerti(d)ben ilyen drága almák,
Mint az én kertemben, kik előtted voltak?

Budára hoztam volt az két drága almát,
De nem tudtad, király, megszegni az almát!” 130
Felszóval kiálta, utána indíta,
Minden népének sokaságát indíta.

„Utána, utána, vitézek! utána!”
Nagy szép folyó sajkán sietnek utána.
„Örök feleségem lész!” Király azt mondja,
„Tinektek fejenként királyné asszonytok.” 135

Jó Duna mentiben oly sebest megyen vala,
Mint az láthatatlan sebes szél futása,
Bikével atyjához, vén Bankóhoz, juta,
Minden ő járását ő neki megmondta. 140

Az ő leányátul Bankó ezt hogy hallá,
Felséges királynak mint udvarlott volna:
Nagy fen hahottával azon nevet vala,
Az ő leányának igen öröli vala.

145 Horváltul magyarra nem régen fordéták,
Sebes Vág mentiben Semphe városában,
Rendelé egy iffiú gondolatjában,
Az Istenhez való szerelmet mutatván.

150 Mikoron írának ennyi esztendőben,
Az ezerötszázban és hetven esztendőben,
Kisasszony havának legelső hetiben,
Dicsértessék Isten az magas menyekben.

TEMESVÁRI JÁNOS DEÁK.

1571.

A BÉLA KIRÁLYRÓL, MINT JÖTTENEK BE A TATÁROK ÉS ELPUSZTÍTOTTÁK
MIND EGÉSZ MAGYARORSZÁGOT.

A szent Tóbiás nótájára mondják.

Krónikát immáran sokat hallottatok,
Írásban is, tudom, gyakran olvastatok,
Magyaroknak dolgán ti csodálkozhattok,
Mert sokféle dolgok írtak meg rólok.

5 Azért én is szólok szerencséjéről,
Régen rajtok történt csodaesetekről;
Tudom, hasznos nektek emlékezniem erről,
Hogy példát vegyetek ti mindnyájan ebből.

10 Lám az bűnért Isten országokat elveszt,
Példa erről nektek Magyarország lehet;
Emlékezem arról, régen is mint veszett,
Pogány tatárokkal mint megemésztetett.

15 Az negyedik Béla nevű király vala,
Jó Magyarországot aki bírja vala,
Az András királynak öregbik fia vala,
Ezerkétszázharmincötben írnak vala.

Még csak öt esztendőt uralkodott vala,
Nagy sokaságú pogány tatár feltámadá,
Észak felől sáska módra jöttek vala,
Nagy sok országokon Istennek ostroma. 20

Immár sok országot ők elbirtak vala,
Ázsiát, Európát pusztították vala,
Magyarország felé elkezeltek vala,
Ötszázezer ember seregekben vala.

Tövék hírré hamar az Béla királynak,
Hogy pogány tatárok reá indultanak,
Ezen megrettene szüvek magyaroknak,
Hogy pogány nemzettel ők elrontatnának. 25

Oly igen kegyetlen mert a tatár nemzet,
Fertelmes életű, iszonyú rút nemzet,
Mert ő nem tud semmi emberi erkölcsöt,
Hanem fene módra csak kegyetlenséget. 30

Semmi irgalmasság, kegyesség nincs benne,
Még asszonynépek is olyan kegyetlenek;
Fenevad módjára vagyon ő életek,
Mint farkasnál elkél a lóhús ő közettek. 35

Igen hamar az vért nyersen megisszák,
Ha kenyeret kapnak, azt bele aprítják,
Sőt még embernek testét is megrágják,
Amiből ők esznek, soha meg nem mossák. 40

Semmi válogatás ételben nincs nekik,
Ebek, macskák, lovak husát, tejét eszik,
Barmoknak az javát igen megkimélik,
Ha meghal, vagy beteg, vagy béna, megeszik.

Soha szűkölködön ők nem könyörülnek,
Mikoron szólnak is, de csak üvöltöznek,
Kenyerek nekik nincs, de kölessel élnek,
Téjjel, hússal, péppel ők megelégszenek. 45

Isten gyanánt napot és hódat imádnak,
Babona, varázslást nagy sokat tanolnak,
Jövendőt ördögtől mert ők tudakoznak,
Ígaz Istent soha ők nem tanoltanak. 50

55 Mindenféle lopás, kóborlás, latorság,
Köztek bővelkedik az nagy uzsoráság,
Tolvajság sok vagyon és nagy fajtalanság,
Alattok valókon oly nagy nyomorúság.

60 Az Istent tatárok Huzogának híják
És az fejedelmet kámnak magyarázzák,
Isten gyanánt ötet e földön imádják;
Halottjokat harminc napiglan siratják.

De mikoron meghal az ő fejedelmek,
Ottan választatnak egynehány legények,
Vele egyetemben a szolgalegények,
Ott eltemettetnek ugyan elevenek.

65 Ezeket a Sándor az régi időben
Caspus hegyeknek belső részeiben
Beszorította volt úgymint egy rekeszben,
Hogy csak ott lagnának örökké egy helyben.

70 Világi emberek ne ismernék ötet,
Iszonyú fertelmes fene erkölcsöket,
Erős vaskapukkal beszorítá őket,
Hegyekben bezárlá, megátkozá őket.

75 Azután mikoron megsokasodtak volt,
Az ő határookban nem maradhattanak volt,
Erős vaskapukat mind lerontották volt,
Onnat nagy erővel el-kiindultak volt.

80 Sok nemzetséget széllyel elbirának,
Nagy széles országot ők elfoglalának,
Melyet most is hínak az Tatárországnak,
Számptalan sok néppel két országgal vannak.

Térjünk arra, mint lön az ő indulások,
Jó Magyarországba el-berohanások;
Bathus nevű vala az ő főhadnagyok,
Ő utána ismét fejedelem nagy sok.

85 Az kumanusokra előbb indulának,
Azokat megronták, mindent pusztítának,

Kumanusok szóltak vala az Bélának,
Hogy helyt adna nekik, hogy megmaradnának.

Tön fogadást, hogy őket úgy tartja,
Mint az magyarokat, ugyan oltalmazza, 90
Földet ada nekik az ő országában,
Kunoknak hívtak jó Magyarorszáiban.

Immár Béla király bizodalmas vala,
Mert kunok keresztyinné lőttek vala,
Magyari királyhoz ők hallgatnak vala, 95
Az tatárok elől elfuttanak vala.

Oltalmában Béla királynak valának,
Szolga nélkül negyvenezeren valának,
Kik Magyarországra akkor beszállának,
Esztendeig mégis békével lakának. 100

Rágondola király jó Magyarországra,
Hogy a tatárokat be nem bocsátaná,
Tatároknak útát megállotta vala,
A főnádorispányt elbocsátta vala.

Ő maga pediglen nagy gyűlést tétete, 105
Budában végezé, amit végezheté,
Hogy minden a hadra hamar felkészülne,
Kit gonosz szerencse de csakhamar ére.

Gyanuságba kunok felől estek vala,
Az főfejedelmek tartóztatva vala, 110
Az több főnép is mind őrizetben vala,
Az kumanus népe háborodott vala.

Nagy sok zenebona, felindulás vala,
Belső ellenség is, a kun, köztek vala,
Külső, a tatár is, már eljutott vala, 115
Az magyar határba elérkezett vala.

Igen gyorsan az nádorispán indula
És a tatároknak eleiben szálla,
Velek ott megvíva, megveretett vala,
Még önenmaga is kevesen szalada. 120

Hogy megérté király, hamar felkészüle,
 Újolan, mint lehete, hadat hirdettete,
 Bécsországba vala az ő felesége,
 Friderik hercegnek hamar elizene.

125 Váltig kéré ötet, hogy jőne hozzája,
 Az Friderik herceg azért eljött vala,
 Az főurak is mind felkészültek vala,
 Érsek, püspök, pap úr nagy sok fegyült vala.

130 Nagy szép haddal Béla király elindula,
 Pesten az ő népét táborba jártatá,
 A több urakat is oda várja vala,
 Azonban a tatár mind közelget vala,

135 Gondjok oly nagy vala erre magyaroknak,
 Híre mert nagy vala pogány tatároknak,
 Öt napig tatárok mind szélyel járanak,
 Jó Magyarországban senkit nem bántának.

140 Azért művelék azt, hogy el ne hírednék,
 Az ő jövedelek ingyen se tudatnék,
 Vagy mikor megtérni nékiek történjék,
 Az ép földön elég élést lelhetnének.

Róka módra beljebb-beljebb ballagának,
 Végre tüzzel, vassal járnia fognának,
 Mindent pusztítának, szélyel elrablának,
 Égetének, mindent fegyverre hányának.

145 Igen kegyetlenül mindent megölének,
 Férfiat és asszonyt ők nem kimélének,
 Sem kicsint sem nagyot mert meg nem nézének,
 Egyaránt mindenek kegyetlenkedének.

150 Az Béla királyra Bathus siet vala,
 Ki a tatároknak fejedelme vala,
 Pestnél volna király, megértette vala,
 Húsz mélyföldön Pesttől már a tatár vala.

155 Elbocsátá oda mindjárt az rablókat,
 Kik mindenütt szélyel sokat pusztítának,
 Égetének, nagy sok barmokat hajtának,
 Viadalt magyarok nekik nem adának.

Azért mert a király igen félti vala,
Népét csalárdságtól oltalmazza vala,
Tatárok álnokok, ő jól tudta vala,
Kiért félelmesnek őt ítelték vala. 160

Tatárok mert midőn hallatnának jöni,
Akkoron el szoktak vala mindjárt menni;
Mikoron viszontag kezdettek elmenni,
Hogy ingyen sem vélnék, vissza kezdtek térni.

Az pap urak közül egy magát gondolá,
Aki kalocsai nagy főérsek vala,
Király hagyásával keveset gondola,
A tatárok ellen víni kimene vala. 165

Reájok hogy indula pogány tatároknak,
Am azok mindjára ott hátat adának,
Magyarok utánok oly igen valának,
Egy sepredék helyre mikoron jutának: 170

Tatárok könnyen ott általgázlának,
Mert könnyű fegyverben mindnyájan valának,
De kik fegyveresek magyarok valának,
Érsekestől sárból ki nem mászhatának. 175

Azt látván tatárok, őket környékezek,
Számptalan sok nyíllal igen eltekíték;
A szegény magyarok ott mind elveszének,
Csak hárman, vagy négyen érsek menekedék. 180

Rajta érsek igen megharagudt vala,
Mert talám azt igen szégyenli is vala,
Hogy a király meg nem segítette volna,
Ez nagycsütörtökön húsvét előtt vala.

Immár az húsvétnek napja eljött vala,
Vácot a tatárok megszállották vala,
A király is akkor hadával ott vala,
De tatárok előtt ő ellépett vala. 185

Sok papok, polgárok odagyültek vala,
Mind feleségestől köznép is sok vala, 190

Gyermekekkel össze, szállottanak vala
Belől a templomban, mely az várban vala.

Papok a templomot, várat nem tarthaták,
Mert a tatároktól megostromlatának,
195 Megvevék, sokakat benne levágának,
Sok ereklyés dolgot ők elpusztítának.

Ezüst, arany kelyhet, drága öltözetet
És annak felett sok számtalan kincset
Tatárok nyerének, megfogák a népet,
200 Kik megmaradtak volt, úgy ölék meg őket.

Rakásba a sok faképeket ők rakák,
Abból egy nagy tüzet pogányok gyújtának,
A szegény foglyokat mind a tűzbe hányák,
Váci püspökséget ők eképen ronták.

Pestnél vala akkor Friderik herceg is,
Kezdének jargalni a tatárok ott is,
Reájok kimene Friderik herceg is,
205 Mert az Béla mellé eljött vala ő is.

Előtte, mint módjok, tatárok futának,
Utánok ő siet pogány tatároknak,
210 Egyet általvere, hogy ehhez jutának,
Az félkezét herceg elvágá másiknak.

Tatárok ezt látván, ott mind elfutának,
Egynehányan benne meg is fogatának,
215 Bélára magyarok ezért boszankodnak,
Hogy Friderik herceg jobb volna, mondának.

Bélára annál inkább haragusznak vala,
Azelőtt is nem jó szemmel nézik vala,
Hogy ő a kunokat befogadta vala,
220 Ígen az magyarok ezt nehezlik vala.

Azt kezdék mondani, hogy ellenség volna,
Az kumanus népe csak azért jött volna,
Hogy az magyarokat elárulhatnájak,
Mint a tatár olyan ellenségek volna.

Támadának sokan, királynak szólának, 225
Hogy fejedelmeket a futott kunoknak
Közükbe adnája az magyaroknak,
Az volna főoka elpusztulásoknak.

Azt is bánják vala, hogy sok falu földet 230
Király nekik osztott vala örökséget,
Oly igen kedvezne, oltalmazná őket,
Ország rontóinak mondják vala őket.

Tőlek király hallá bosszonkodásokat,
Nem türheté az ő nagy sok panaszkodat,
Maga látja vala büntelen voltokat, 235
A szegény kunoknak ártatlanságokat.

Elküldé a király, hogy hináják hozzá
Kunok fejedelmét, neve Kuten vala,
Együtt készülnének pogány tatárokra,
Kuten az királynak ezt izente vala: 240

„Menni én nem merek hozzád magyaroktól,
Kérlek, népet mellém adj oltalmazóul!“
Ezen felzendüle magyar szertelenül,
Kuten szállására rohana azontúl.

Palotát beronták, Kutent megragadák, 245
Kegyetlen magyarok az nyakát elvágák,
Ablakon nép közé fejét kihagyíták,
De ezt a magyarok csakhamar megbánák.

Ottan a Friderik herceg is elmene,
Király a kunokat mind összegyűjteté, 250
Hogy a tatárokra vele együtt menne,
Kutennek halálát a köznép hogy érté:

Rajta zendülés lön, kezdék igen bänni,
Magyarok ezt látván, a kunokat vágni,
Kiket kapnak vala, mindent megfosztani, 255
A kunok viszontag kezdenék meggyülni.

Igen oltalmazták vala ömagokat,
Ellenséggé vevék mind az magyarokat,
Égetni fogának szélyel sok falukat,
Községet levágák, sokat pusztítának. 260

Bulso vala neve csanádi püspöknek,
Valának ő vele sok nemes főnépek,
Gyermekek, ő velek vala feleségek,
Király táborához vala ő menések.

265   Útokban a kunok reájok találának,
Viadalt vélek ott szembe állának,
Magyarok kunokkal oly igen vívának,
De végre kunoktól mind levágtának.

270   Sőt kunok egymással frigyét vettek vala,
Annál inkább mindent ők pusztítanak vala,
Felföldet a kunok elrablották vala,
Bosszújokat ők is megállották vala.

275   Ritka magyaroknál az jó egyenesség,
Aki ömellettek volna nagy segítség,
Az is náluk úgy áll, úgymint egy ellenség,
Még önen köztek is vagyon csak gyűlölség.

280   Ezt immárat sokszor késértették volna,
Hogy a visszavonás romlásokra volna:
Országok a miatt sokszor pusztult volna,
Melyért sok nemzetnél utálatban volna.

Gonosz ez az erkölcs, bátor elhagyjátok!
Mert ha egymás között csak visszat vonszotok,
Üdegen népek is támadnak reátok,
Majd ennél jobban is elcsúsz ti országatok.

285   Igen készül Béla király tatárookra,
Vele ugyan szemben vinni akarja,
Váradi pispeket ő hívatta vala,
Nagy néppel a pispék hozzá siet vala.

290   Sőt útában Egernek veszését,
Pogány tatároktól elégetését,
Oda siet vala, hátrább hagyja népét,
Hogy ő megverné az ő ellenségét.

Bizodalma vala váradi püspöknek,
Mert azelőtt immár megvert vala benne,

Tatárok hogy érték, felfelé lépének,
Illyen álnokságra ők ígykezekének: 295

Egynehány zsákokat teli megtöltének,
Azokat lovakra ők felöltözteték,
Embereknek azok hogy mind tetszenének,
Egy hegy alatt avval ők lesben lennének. 300

Lesbe egynehányan azért beállának,
Magyarral a többi igen harcolának,
De tatárok nekik ott hátat adának,
Hamar az les felé ők elfutamának.

Azok oly nagy móddal lassan jönnek vala, 305
Mintha nagy segítség és erős had volna,
Maga szerzett dolog és álnokság vala,
Nagy bizvást a tatár látá, megfordula.

Ezt látván magyarok, csalárdságnak vélek,
Mert lesből nagy sokan láták, hogy jövének, 314
Azokat ők vélek igen nagy erőnek,
A tatárok előtt futnia kezdenék.

Kegyetlenül őket a tatár kergette,
Nyilakkal, fegyverrel magyarokat veszték,
A püspök is alighogy oda nem vesze, 315
Kevesed magával Váradra jöhet.

Vala a király is oly nagy készületbe,
Pestről táborával indula nagy néppel,
Hogy ő szembe víjon tatár pogán néppel,
Alkalmas helyt keres, lassan jár népével. 320

A Sió viz mellé immár jutott vala,
Egertől nem messze táborát jártatá,
Az hidat erősen őrizteti vala,
Hogy a tatár azon által ne szaladhatna.

Ravaszok tatárok dolgokban valának, 325
Egy tó mellett ők is táborba szállának,
Hid nélkül hozzájok hogy ne juthatnának,
Térhelven az víznél kétfelől valának.

350 Tön szép intést akkor király magyaroknak,
Kegyetlenségeket pogány tatároknak,
Jelenvaló veszedelmeket gondolnák,
Melyekben naponként nagy sokat látnának.

„Jól látjátok — úgymond — veszedelmeteket,
Hogyha nem féltitek tenen fejeteket,
355 Akárcsak szánjátok ti feleségeteket,
Ídes hazátokat, ídes gyermekteket.

Veszését, romlását az ti országtoknak,
Hallatlan kinzását ti nemzetségteknek,
Tekintsétek vesztét az magyar nemzetnek,
360 Alljatok ellene az pogány népeknek!”

Ezt csak siket füllel magyarok mulaták,
Ő fejedelmeket ingyen sem hallgaták,
Némelyek pediglen ugyan megcsufolák,
Királynak veszését inkábbblan akarák.

365 Renddel mind éjjel ezer ember vala,
Király az strázsára kiket rendel vala,
Éjjel egész tábort azok őrzik vala,
Csalárdságtól király erősen fél vala.

370 Sűrű nép az hidat igen őrzy vala,
Hogy azon a tatár által ne szállana,
De ők révet lelvén, általköltek vala,
Király táborára kerültenek vala.

Igen jó hajnalban megrivakodának,
Táborra sok nyilat nagy sűrűn szórának,
375 Magyarok e dolgon elálmélkodának,
Ijedtekben semmi rendet nem tartának.

Béla király őket váltig inti vala,
Kalocsai érsek ott forgódik vala,
Magyarokat harcra igen küldik vala,
380 De azt elhallgatván, egyik sem megyen vala.

Veszett ország, kinek fejedelme nincsen,
Ha vagyon is, semmi becsületi nincsen,
Abból az községnek is félelme nincsen,
Mert félelem hol nincs, ott tisztesség sincsen.

Semmi fenyegetés, sem szép szó, sem intés,
Nem fog vala immár semmit a könyörgés,
Eszeveszett vala, rajtok az pogány is,
Semmi jót nem tehet köztök a király is. 365

Kálmán nevű vala, királlyal egy vala,
Ez háború közben magát bátorítá,
Mert látá, hogy senki ki nem megyen vala,
A dél is azonban immár eljött vala. 370

Oly nagy sebességgel tatárra rohana,
Az ő seregével velek harcot állá,
Némelyeket immár le is vágott vala,
Szárnyul megsegítik, azt reményli vala. 375

Meglátá, hogy senki ötet nem segíti,
Az ellenség neki útát kezdte adni,
Azért nem lehete ismét visszatérni,
Másfelé népével ő foga tartani. 380

Pusztákon, erdőkön ő elszaladt vala,
Pestre seregével meg visszament vala,
Ezt látván nagy sokan mind elmennek vala,
Király csak eszében sem veheti vala.

Rajta megijede, hogy eszébe véné,
Látá, hogy mellőle a nép mind elmene,
Mikor ellenségtől magát üríthetné,
Ő is magát bizá, futa egy erdőbe. 385

Egy Birthalan nevű pécsi püspök vala,
Látá, hogy a Kálmán másfelé ment vala,
Király is mellőlek hogy elszekett volna,
A tábort is tatár meggyújtotta volna: 390

Hamar felkészüle minden seregével,
Táborból kiüte igen nagy erővel,
Hogy elszaladhatna az ő népével,
Tatárok utána nagy hertelenséggel. 395

Ezenben egy nagy úr előjutott vala,
Nagy néppel királynak melléje jött vala,
Ki tatár ott létét még nem tudja vala,
A püspök azt látá, megesmerte vala. 400

Nem merék tatárok ötet kergetnie,
Mert láták, hogy új nép eleikben jőne,
Hamar megtérének, püspök is elméne,
Az egészség felé, hol néki jobb lönne.

405 Sok pogán azután a tábort ellepé,
Kik ott maradtak vólt, őket mind megölé,
Kik Pest felé futnak vala is, meglelé,
Az útakon széllal fottig mind elveszté.

110 Azoknak ő számát senki nem mondhatja,
Mert egynyihány mind odamarada,
Esztergomi, kolocsai érsek hala,
Az erdélyi püspök és nagy sok úr vala.

415 Az vicecancellarius is ott vesze,
Esztergomi főpap, Albirt ott vesze,
Győri nagy tudós György püspök elvesze,
Nyitrai püspök, bácsi pap úr vesze.

420 Immár Kálmán Pestről Somogyban ment vala.
Az tatárok Pestöt elégették vala,
Tűzzel, vassal népet emésztöttek vala,
Sokakat vízben is elburítottak vala.

Oly igen sok népet ök levágtak vala,
Két nap járó földén anyi holttest vala,
Miként a sok csorda ugyan látszik vala,
Széllal mind a mezők vérnek tetsznek vala.

425 Akik valahova beszaladnak vala,
Azokat ugyanott tűzzel vesztk vala,
Sokakat vizekben, tókban vetnek vala,
Siralmas pusztulás, jajgatás sok vala.

430 Nem ok nélkül lön ez, mert Isten akará
Ostorát bocsátni az Magyarországra,
Kegyetlenségeért, vakmerőségeért,
Hogy megbüntötnéje sok gonoszságaért.

Nagy sok prédát, kécncset az ellenség gyüte,
Mert az magyarokon győzedelmet nyere,

Mezön rakásokban mindent öszvegyüte,
Avval osztozának, valának örömben. 435

Ezek közt királynak pecsétés gyűrőjét
Az titkos deáknak testénél meglelék,
Nagy örömmel azt ők magoknak eltévék,
Kiből magyaroknak veszedelmek esnék. 440

Leveleket a szegény magyar foglyokkal
Íratának hamar a király szavával,
Elküldezék széllel igen hamarsággal,
Leveleket írtak vala ilyen szókkal:

„Intünk mü tüteket, hagyjuk is tünéktek,
Házatoktól sohova tü ne menjeteK,
Pogán tatároktól semmit ne féljeteK,
Bízást házatoknál tü veszteg leheteteK. 445

Történyt azért mostan valami kár köztünk,
De rövid nap azt esmét visszanyerhetjük;
Szinetlen Istennek tü könyöregjeteK,
Hogy a pogánságot visszaverhesséteK.“ 450

Erre fellyülnyomák gyűrőjét királynak,
Széllel az országban küldék magyaroknak;
Az levélnek hűnek, otthon maradának,
Azért pogánoktól mind levágatának. 455

Röttenetes rablást, pusztitást tévének,
Az pogán tatárok mindent elvesztének,
Követeket tatárok országba küldének,
A több főnépeknek abban hírt tövének. 460

Arra inték őket, hogy el-kijönének,
Az ország földében ők is részet vennének,
Kadán vala neve más fejedelmeknek,
Avval öszve többen el-kieredének.

Tére vissza Béla király a futásból,
Lengyelország felől, az hideg havasból,
Bécsországban méne ő gondolatjából,
Ő felségéhez tért vala útából. 465

Ott az bécsi herceg reá talált vala,
470 Nagy kénccset álnakul tőle elvett vala,
Egy keveset Béla király ott mulata,
Császárhoz, pápához követet bocsáta.

Tőlek azt kíváná, hogy ne hadnák őtet,
Melléje küldenék ő segítségeket,
475 Ne hadnák elveszni az magyar nemzetet,
Véle egyetembe sok keresztyéneket.

Hírével vala ez az bécsi hercegnek,
Hogy magyarok széllel igen elvesztenek,
Alitá üdejét bosszú üzésének,
480 Ő is ellensége lön magyar nemzetnek.

Elbocsátá népét az Magyarországra,
Igen rablattatá széllel az országban;
Dunán innét tatár mindent pusztít vala,
Dunán túl a német igen éget vala.

Mind várost, mind falut tüzzel elvesztének,
485 Sok népet fegyverrel németek ölének,
Oly kételenséget rajtok művelének,
Kin még a pogánok megkeseredének.

Ezenben a király egynyihány magyarral,
490 Szegednél mulata csak kevés lovaggal,
Kadán király kijött vala tatárokkal,
Váradi mezőn juta oly nagy haddal.

Sok falukból az városban gyűltek vala,
A tatárok előtt beszorultak vala,
495 Sok asszonnép, gyermek vélek együtt vala,
A püspek is otthon akkoron nem vala.

Várost mint lehete, magyarok épüték,
De első ostromon tatárok megvévék,
Mert nem kövel, hanem fával körítették,
500 Ki ott találtatott, minden leváгатék.

Asszonyállatok, férfiak, gyermekek,
Az iffiak, vények egyaránt veszének,
Mind község, mind barát, mind pap leváгатék,
Mind templom, mind város tüzzel emészteték.

Rökeszkedének be nagy sokan az várban, 505
Láták a tatárok azt erős vóltában,
Távoly elmenének másuvá táborban,
Félelmek ne lönne magyaroknak várban.

Immár egynyihány nap ebben elmúlt vala, 510
Tatárokat sohólt nem láthatni vala,
Azt vélék, immár hogy elmentek volna,
Az várból nagy bizvást mind kijárnak vala.

Nagyon épüteni kezdék az városban, 515
Az égett házakat oly nagy bátorságban,
Vadnak az hoffstadtnak megújításában,
Minden nap az váron kívül mulatásban.

Ottan visszatére a tatár, hogy érté, 520
Ugyanott hirtelen őket mind ellepé,
Hoffstadtban, városban akiket lelheté,
Rút isszonyúképpen azokat megölé.

Im az várnak falát kezdék rontania,
Mely falt csak ujonnan épütenek vala,
Mert azelőtt a kőfal leromlott vala,
Az várat más napon ők megvötték vala.

Nem könnyen engedék a szegény magyarok, 525
De őket megtollák számtalan pogányok,
Sok nemesek belől valának, sok papok,
Azokat levágák kegyetlen tatárok.

Monostor szép vagyon ott belül az várban, 530
Sok asszony, sok gyermek szaladt vala abban,
Bízna vala annak nagy erős vóltában,
Tatár az monostort felgyútá az várban.

Őket ben égeté és ő marhájokat, 535
Szép szűz leányokat, sok szép asszonyokat,
Gyermekekkel öszve, véneket, ifjakat,
A kőfalról aláhányának nagy sokakat.

Mindenféle rendet fegyverre hányának,
Semmi szörnyüséget hátra nem hagynak,

540 Sok szentséges dolgok mind elrontatának,
Férfiak, asszonyok megrútít(tat)jának.

Ily hallatlanképpen fertelmeskedének,
Hogy emberi elme azon csodálkoznék,
Sem Istent, sem embert mert ők nem nézének,
A pusztulás után meg előbb menének.

545 Renddel megkeresék, kik elszaladtak vala,
Erdőken, mezőken elrejteztének vólt,
Mint az eb a nyomot el nem hagyja soholt,
Ők is kít lelének, mindent megölének.

550 Üdeje vala már az jó aratásnak,
Azért a tatárok reágondolának,
Egynyihány foglyokat arra választának,
Az országban széllal elbocsáttatának.

555 Aki haza jőne im az hagyott napra,
Senkinek tatártól nem lönne bántása,
Jőjenek mind haza a takaradásra,
Viseljenek gondot ő házok dolgára.

560 Megmondák ezeket a futott népeknek:
Kételen szegények e szóknak hívének,
Mert az éhségtől is készeríttötének,
Azért az házokhoz mind haza jövének.

Pogán a községet már nem bántja vala,
Sőt takarodnia ő is segít vala,
Magyar a tatárral ugyan elegy vala,
Száz kenézt közéjek választottak vala.

565 Azok az községnek lönnének óltalmi
És az igazságnak kiszolgáltatói;
Törvének lönnének jó igazgatói,
Kezdének ő nekik sokan kedvesködni.

570 Némelyek szép leányokat vészik vala,
Rút fertelmességre oda adják vala,
Feleségekkel is kedvesködnek vala,
Kegyelmet nagy sokan evvel nyernek vala.

Nem vala szégyen, amint az undok ebek,
Mert ugyan előttek fertelmeskedének,
Jelöntvén, hogy tőlek azt jó néven vették,
Ök is ökret, juhót adnak vala nékik. 575

Ottan hamar hogy betakoradtak vala,
A kenézek széllal mind izentek vala,
Községet hívták az egy hagyott napra,
Minden házok népe ott lönne akkorra. 580

Nem lön mit tönniek, mind feleségestől
Eljöttek vala és mind gyermekestől,
Egy völgyben mindnyájan vitének együtt,
Megfosztván levágák őket kegyetlenül.

Indulának onnan, alföldre menének,
Oly igen rablának, mindent megölének,
Noha annyit akkor ők nem égetének,
Azért hogy télire élést lelhetnének. 585

A községben egynyihányat megtartának,
Kik más esztendőre valót szántanának,
Buzát, bort és élést betakarítnának,
De avval élniek nékik nem hagyának. 590

Előbb menvén sok várasokat rontának,
Erős kalastromokat igen ostromlának,
Kikben nagy sokságú futottak valának,
Azokat megvévék, mindent levágának. 595

Valamely erős helyt ha találnak vala,
Magyarokat oda elől üzik vala,
Tulajdon vérekkal vinya kell vala,
Az tatárok hátul csak mevetik vala. 600

Tatárok várakat kiket vesznek vala,
Mind nemes, mind paraszt leváгатik vala,
Szép asszont, szép leányt kiválasztanak vala,
Fertelmességekre őket tartják vala.

Több számtalan nagy sok hihetetlen dolgok,
Hallatlan isszonyú undok gonoszságok, 605

Az egész országban minden pusztaságok,
Az tatárok miatt lönek vérontások.

610 Az Bécs ország felé Dunántúl kelének,
Esztergom városát hogy ők megvönnéjek,
Könnyebben tengerig osztán mehetnének,
Nagy erővel azért reá közelének.

615 No immáran Béla király futott vala,
Az Horvátországban igen hallgat vala,
Tatároknak fele ő reá indula,
A fele Esztergom alatt megmarada.

620 De meg nem kaphaták őt Horvátországban,
Tenger szigetében vala lappangásban,
Tatárok utána nem mehettek vala,
Az Bolgárországot elrablották vala.

Ez üdők közt viák Esztergom városát,
Sokságú pogánság akarja romlását,
Belsők óltalmazták igen ő magokat,
Hogy ne ejtsék kézben kazdag városokat.

625 Minden takarmánnyal váras tele vala,
Mondhatatlan szépség, kazdagság ben vala,
Olasz, német, francok áros nép ben vala,
Sok kazdag országnak fogó helye vala.

630 Temérdek sok nép belészorult vala,
Az pogán tatárok nem árthatnak vala,
Azért sok tárgyakat csináltak vala,
Az foglyoknak hamar parancsolták vala:

635 Oly sok nyaláb fákat összekötezenék,
Zsákokat nagy sokat földdel megtöltének,
Harmad nap várasnak árkába betölték,
Sok fával, sok földdel árok el-feltelék.

640 Tőnek nagy ostromlást külső körítésre,
Számszoríjjal igen lövének a népre,
Kozzsál, tárgygal, kövel kezdék vesztenie,
Nyilakat nagy sűrőn reájok belőnyie.

Csakhamar belső nép ezen megrémüle,
 Ijedtében nem tud vala mit tőnnie,
 Végezék: Hoffistadtot fel kell égetnie,
 Ömagok felgyújták, ott minden elége.

Lovakat, ruhákat, drága szörszámokat,
 Tüzzel égeték meg sok szép marhájokat,
 Földbe ássák ezüsteket, aranyokat,
 Ne kazdagítanak avval pogánokat.

645

Az belső városban belől költezének,
 Melyet körül kövel megkörítettének,
 Hogy tatárok megkeménykedének,
 Fogok csikorgatván reájok ütenek.

650

Derék harcot, sebes viadalt kezdének,
 A belől valókat vártákról leüzik,
 Oly szörnyű öldeklést városban tévének,
 Csak tizenöt ember menekedheték meg.

655

Illyen nagy romlásban kik megfogatának,
 Mint az barmok sokan nyársra vonatának,
 Tüznél süttetének, ként, halált vallának,
 Tisztas asszonynepek mind levágtának.

660

Belől im az várban sok nép szorult vala,
 Az fejedelmeknek neve Simon vala,
 Oly nagy bátor szüvel megtartotta vala,
 Tatárok ez várat meg nem vötték vala.

Váltig érte vóltak minden álnoksággal,
 Hogy megvehetnéjek, avagy hatalmakkal,
 De láták, hogy semmit nem kaphatnák avval,
 El kelle hagyniok várat pironksággal.

665

Sietének innét Székesfejérvárra,
 Vélék, hogy találának ott nagy kazdagságra,
 Hol a királyok is temetkeztek volna,
 De meg nem veheték, kárt vallottak vala.

670

E két helyen ők is hejába járanak,
 Szent Márton klastroma felé indulának,

675 Azt sem vehették meg, hejában járanak,
Csak ez három helyen nem pusztíthatának.

De ezektől válva egész az országot
Éppen elpusztíták a pogán tatárok,
Három esztendeig tartá ő rablások,
680 Jó Magyarországbán lön addig szállások.

Oly híre juta azonban mind széellel,
Tatárok végezték volna közönséggel,
Országokban haza mennének a kénccsel,
Melyet nyertek volna nagy győzelemmel.

685 Csoda sok kénccset, ezüstöt, aranyat,
Szép öltözeteket, sok magyar foglyokat,
Sokféle barmokat, vinnek sok marhákat,
Szekerekre szörzék ő kazdagságokat.

Tőnek indulatot jó Magyarországból,
690 A pogán tatárok közakarátjokból,
Ha mi maradt vala ő kőborlásoktól,
Útokban pusztíták kegyetlen vóltokból.

Az Oroszországon haza mentenek vala,
Kit azelőtt immár elrablottak vala,
695 Lengyelországot is pusztították vala,
Az Erdélyországot is elrablatták vala.

Pusztulását király az Magyarországnak,
Jóllehet jól tudja vala magyaroknak,
De hogy hallá visszatértét tatároknak,
700 Szűve megélede az Béla királynak.

Ottan visszatére jó Magyarországbán,
Sírva ő találá azt nagy pusztulásban,
Mint egy szedett szőlőt elhagyatásban,
Várak, szép városok valának romlásban.

705 Ez veszedelemtől kik megmaradának,
Imitt-amott egyen, ketter kullagának.
Országokban esmét helyekben szállának,
Ők is engedének a Béla királynak.

Nem sok üdö mulva szárnyat vettek vala,
Rajtok esett romlás is eszekbe juta,
Az Friderik herceg miá mely lött vala,
Rajta bosszújokat megállották vala. 710

Im még távozek Istennek ostora,
Oly igen sanyarú ő felhúzott karja,
Haragudni még sem szűnik magyarokra,
Ő kezét felhúzta nagy bosszúállásra. 715

Tatároktól amely kevés nép marada,
Köztek hamar egy nagy dőghalál támada,
Mely őket elhordá mind a más világra,
Az csak elég sem lön, éhség nagy támada. 720

Evvel is a magyar nemzet mind fogy vala,
Annyira immáran megkevesült vala,
Alig hogy többire magva nem szakada,
A bünért az Isten bosszúját megállá.

Reá hallgass, kérlek, keresztyén ezekre,
Ne add te magadat fertelmes bűnekre,
Istennek jótéte jusson te eszedbe,
Hálaadó völtodat mutasd életedbe. 725

És szintelen hallgasd Istennek ígését,
Ne vedd mevetségre szentséges intését;
Ne véld csak semminek ő fenyegetését,
Gondold meg Krisztusnak érted szenvedését. 730

Derék szent írásban Isten azt íratja,
Az ő szolgálival igen kiáltatja:
Minden az ő gonosz életét elhagyja,
Üdvösségét aki várnya akarja. 735

Ígír békességet az ő fogadóknak,
Örök üdvösséget ő benne bizóknak,
Örök veszedelmek leszen gonoszoknak,
Az ítélet napján ők meggyaláztatnak. 740

Sok példák immáran löttek ez világon,
Isten bosszút állott, tudod, a zsidókon,
Nagy sokszor im az magyarokon,
Bárcsak tanólnának valaha magokon.

745

Csak kevésbé most is annyira nem juttak,
 Pogán törökektől el nem rontattanak,
 Miként a tatártól régen elrontattak,
 De Istentől mégis tovább várattatnak.

750

Azt nem látom azért, hogy megjobbulnának,
 Egymáshoz egy szüvel, lélekkel vólnának,
 Istennek ígében hogy igen kapnának,
 Jele hamar való nagyobb pusztulásnak.

755

Tűrő és irgalmas, tudjuk, az Úr Isten,
 De népet ha látja ugyan hitetlen,
 Sanyarú ostorát bocsátja hirtelen,
 Késő osztán térnyi, elveszt nagy szertelen.

760

Temesvári János deák öszveszedé,
 Deák krónikából versekbe rendelé,
 Dézsen lakásában beszörszé énekbe
 Ezerötszázhetven és egy esztendőben.

FINIS, LAUS DEO.

NÉVTELEN.

1571.

AZ VITÉZ TURI GYÖRGY HALÁLÁRÓL.

Az nótája: Laknak vala régente.

5

Szertelen veszedelem reánk szálla,
 Mert elesék tőlünk az föld oltalma,
 Vitéz Turi Györgynek hogy lön halála,
 Kit mind az egész község megsirata.

10

Ennek oka lön király ő fölsége
 És az ő nagy fizetlensége,
 Az vitézeknek meg nem fizetése,
 Kiért rajtunk hatalmas ellensége.

Urak, ez maradékföldön kik laktok,
 Magatokban ezt jól meggondoljátok,
 Földeteket hogy ti oltalmaznátok,
 Pogányoknak rontani ne hagynátok.

Törököknek dühösségét látjátok,
Szegén népet rabolni jól halljátok,
Vitézeknek fizetni nem akartok, 15
Kikből az föld népét oltalmaznátok.

Im környülünk szélyel mind az végekben:
Pécsben, Lakban, Koppányban, az Szigetben,
Borzóncében, Segösdön, az többiben,
Mind jeles törökök laknak ezekben. 20

Ezek mindenkoron szép szörrel vadnak,
Mert fizetésök nekik megadatnak,
Az török császárnak híven szolgálnak
És azhova mennek, vígan nyargálnak.

Kevés erő nem elég ennyi ellen, 25
Sőt a kevés nép is mind fizetetlen,
Azért lesznek gyakorta szerencsétlen,
Azmint szinte történék ez tigtelen.

Ez egy ember vala csak már előttünk,
Isten után akiben reménylettünk, 30
De nem soká lehete mi közöttünk,
Mert halálát nem szánta miérettünk.

Azt jól láták törökök országunkba,
Hogy igen biztunk az mi hadnagyunkba;
Isten után csak ő volt oltalomba, 35
Hozzáfogható nincs Magyarországba.

Sokféle fortélt ebbe gondolának,
Kivel a jó vitéznek árthatnának,
Hogy erőmet érnék ő halálának,
Áldoznának érte a nagy Allának. 40

Először kopia törni jövének,
Ütközetben sokan ott elveszének,
Ők akkoron semmit ott nem nyerének.
Szégyenökre megint haza menének.

Másodszor is megint összegyülének, 45
Tetteték azt, hogy ütközni jövének.

Kiről vitéz Turinak izenének,
de másfelől rablani készülének.

50 Készülének vitézek ütközetre,
Fejőnként sebes kopiatörésre,
Vitéz Turi György jöve ki közinkbe
Vitézivel az elvégezött helyben.

Vígan lakik Turi az vitézökkel,
Köszöni a bort reájok szeretettel:
55 »Mikor szembe megyünk az ellenséggel,
Adja Isten, járjunk jó szerencsével.«

De hogy a törökök igön késének,
Ők mikint csalárdok el nem jövének:
Kivül valók megint haza menének,
60 Kiki mind ő urakkal elmenének.

Ezt hogy hallák törökök az végekben,
Hogy vitézek vannak hazamenésben
És kik maradtak meg az vitézekben:
Indulának bizván ők nagy örültökben.

65 Elöljárót rablani bocsátának,
Úgy mind háromszázan találtatnának,
Kik Kapornak felé igen rablának,
Derék erő az lesben maradának.

70 Rabló törökre mikor találának,
Azok gyorsan hátat hamar adának,
Sok rabokat ott megszabadítának,
Nyerességgel igen széppel járanak.

Örülének szegény rabok hogy láták,
Turi Györgynek hogy a szavát meghallák,
75 Az Úr Istent ők segítségül hívák,
Hogy az ellenséget ők megbirhassák.

Biztatja igen az szegény rabokat:
„Ne féljetök, ime az pogányokat,
Nekünk adja még ma Isten azokat
80 És megrontja mind az ő hatalmokat.”

Az derékerőre mikoron juta,
 Számtalan nyomorult rabokat láta,
 Kikre nézve nagy keservesen sira
 És ily szókat az Istenhez támaszta:

„Uram, Uram, seregeknek Istene, 85
 Megharagudtál az te népeidre,
 Tekints mostan ez nyomorult nemzetre
 És fordíts haragodat kegyelemre.

Ezek ha most ellened vétköztenek,
 De ismétlen tehozzád ők megtérnek, 90
 Bőneikről téged megengesztelnek:
 Könyörülj rajtok, hogy el ne vesszenek.

Én érottök nem szánom életemet,
 Kiontani mai napon véretem,
 Letaglalni szegényekért testemet, 95
 Érottök közikben viszem fejemet.

Csak te vagy, Uram, az én bátorságom,
 Az ellenség ellen az én paizsom,
 Ha kevesen vagyok, tebenned bizom,
 Hogy az te nevedben őket megbirom. 100

Ha pedig elvégezett akaratod,
 Hogy az fejemet köztök marasztod:
 Legyen, Uram, az te szent akaratod,
 De fejenkint azért őket elveszted.

A gyalogból mind lovas legényt teszek, 105
 A lovasból főembert én emelek,
 Csak jó fijaím emberkedjete,
 Velem öszve fejenkint ütközzetek!"

Nagy fenszóval ők Jézust kiáltának,
 Fejenkint a törökre rohanának, 110
 Csuda nagy viadalt velők tartának,
 De végre miattok megrontatának.

Hát im mindönfelől nagy sietséggel
 Számtalan törökök rettenetességgel,

- 115 Valahová embör nézhet szemével,
Mindenfelől rakva az ellenséggel.
- Jó lovakat kezdék alattok vágni,
Mert másképpen ők nem tudnak ártani,
Sok jó lovak kezdenek sebesedni,
120 Viadalban sokan gyaloggá esni.
- Vitéz György deák emberkedik vala,
Ki a harcon gyaloggá esett vala,
Vitéz módra mind halálíg vitt vala,
Kit ér vala, nem sokat élhet vala.
- 125 Sőt az Úr is gyaloggá esett vala,
György deák lovába ütközött vala,
Nagy sebes lóval ő el esett vala,
Szegén György deák lovát kapta vala.
- Igön siet felülni, de nem lehet,
130 Mert az ellenség mindenfelől siet,
Vida mondja: „Uram, ülj fel, ha lehet!”
Az gallérnál fogva húzza, mint lehet.
- Az féllába immár kengyelbe vala,
Hogy az ellenség ötet érte vala,
135 Nagy sok pogány mind körülvette vala,
Hogy megadná magát, úgy kéri vala.
- „Ebek, engem pórázon nem hordoztok,
Egyik helyről másakra nem hurcoltok,
Azt ti soha még csak se gondoljátok,
140 Ebek, engem vagy kinek alítottok?”
- Ottan ő véres pallosát ragadá,
Egynehányat csak gyorsan lecsapdosa,
Valameddig önnönmagát bírhatá,
Mind halálíg vitéz módra vitt vala.
- 145 De mégis azmíg erejét bírhatá,
Csuda erős viadalt velök tarta,
Valahogy kit közöttök talál vala,
Ugyanottan csak ketté szakad vala.

Sok török főlovakat levág vala,
 Kit az törökök igön bánnak vala, 150
 De megölni mégsem akarják vala,
 Ha elevenen megfoghatják vala.

Mert csak a lábait sebesíték vala
 És csak az inát öklöldösik vala,
 Hogy elesnék, azért mívelik vala, 155
 Földön inkább hogy megnyomták volna.

De lám a jó vitéz magát gondolá,
 Az egyik kezében fegyverét fogá,
 Az másikkal az sisakot megoldá,
 Kész meghalni, fejéből el-kirázá. 160

Mind halálig csak Jézust kiált vala,
 Az ellenségöt igen vágja vala,
 Sokat környüle lehullatott vala
 Az hitetlen vakmerő pogányokba.

Lőn az viadal Alsó-Oroszlánnál, 165
 Ugyanottan az kis folyó pataknál,
 Veszedelme történék ott az Sárnál,
 Így feje vétetik ott az fűzfánál.

Nagy örömmel törökök megtérének,
 Örömkben az végekben lütetének, 170
 Csuda nagy vigasságot mívelének,
 Hogy ily drága fejet elvihetének.

De még öbennek is sokan ohitották,
 Vitéz Turi Györgyöt oly igen bánták,
 Mert alafájok alábbszállott soknak 175
 Már azután a török deliáknak.

Soknak ő éltebe kenyeret adott,
 Máshoz kérni közülök nem bocsátott,
 Sokszor vitézével velök ütközött,
 De mindenkor azért nekik több jutott. 180

Kapá fejét bék, az portára küldé,
 Császár tőle igen jó néven vevé:
 „Megbocsássa felséged”, — azt izené —
 „Hogy az gonosz szerencse így engedé.

185   Mert ha elevenen foghattam volna,
Életemnél inkább akartam volna,
Felségednél kedvet találtam volna,
Felséged tömlőcét illette volna:

190   De mind halálig magát meg nem adá,
Az vitézekben oly nagy kárt tett vala,
Jó lovakat alattok levág vala,
Sokat körüle lehullatott vala."

195   Ezt látván vitézek elrémülének,
Az törökök közé elegyedének,
Csak kevesen közülök elmenének,
Mert többire inkább mind ott veszének.

200   Vesze vitéz Balaskó Vince deák,
Bácsmegyeit elevenen elfogák,
Jó Adoni Bálint, vitéz György deák,
Sok jó legény, sok jó vitéz katonák.

Az kik közülök elszaladhatának,
Csoda nagy szerencsén ők is járanak,
Sok jó sebes lovat visszahozának
És többire mind sebesek valának.

205   Vitéz Lengyel István elszaladt vala,
Ki az Úr mellett igen szolgált vala,
Vitézséget nem kicsint mivelt vala,
Kit sok jámbor vitéz ember lát vala.

210   Ujlaki Sebestyén közülök vesze,
Jöllehet az derékharcra nem érte,
Mert útjába találta az törökre,
Foglyá esék ő is kemény sebökbe.

215   Sínak-rínak városbeli asszonyok,
Kiknek odamarada az urok,
Nagy fenszóval ők csak jajt kiáltának,
Urokért az keserves asszonyok.

Az várashoz vitézek hogy jutának,
Mindnyáján ők rajta szomorodának,

Minden rendbeliek igen sírának,
Az Istenhez csak felfohászkodának. 220

Hír lőn ebben im az tisztesszonnynak,
Hogy halála történt vitéz urának,
Adá ottan magát oly nagy bánatnak,
Mind holtáig való nagy siralomnak.

Sírástul ő nem akara megszűnni,
Ha lehetne, ő is kész volna halni,
Ő véle mind együtt eltemetkezni,
Hogysem immár ez világ szerint élni. 225

Fijai, szép leányai sírnak vala,
Keserves könnyeket hullatnak vala, 230
„Őh mi édes atyánk” — azt mondják vala,
„Hogy hagyál el minket hamar árvává?

Jobb, hogy mi először megholtunk volna,
Hogy sem halálodat mi értük volna,
Isten minket előttem elvitt volna 235
És tégedet soká éltetett volna.”

Ezenképen szerető jó szolgái,
Kezdék mind fejenkint ötet siratni,
Bizott baráti róla emlékezni,
Érte keserves könnyeket hullatni. 240

Azkiket gyermeksegekben fenntartott
És sokféle szerencsiken hordozott
És övelők sok dolgokban forgódott,
Óhozzájuk jó hírt, jó nevet adott.

Ezek csuda nagy sírást tesznek vala, 245
Sem éjjel, sem nappal nem szűnnek vala;
Azért immár jutának budósóba,
Mert elesett fejöknek koronája.

Várasbeliek is mind úgy siratják
És fejenkint nagy fennszóval jajgatják, 250
Mert szegények ezt bizonynal jól tudták,
Hogy jó hírét immáran csak óhajtják.

Körülvaló község is mind siratja,
Valaki közölök szavokat hallja;
255 Minden ember Turi Györgyöt kiáltja,
Kicsiny, öreg mind egyaránt óhajtja.

Vitéz öcsjei oda gyültek vala,
Kiket Isten után elővett vala;
260 Vitéz bátyjokat úgy kesergik vala,
Testét tisztességgel temették vala.

Kár lön vitéz most itt neked meghalnod,
Mert Szalaság azt bizonynal megbánod,
Vagy az, hogy a földet te pusztán hagyod,
Vagy az, hogy az adót nekik megadod.

265 Ha ezeket nem miveled, elrontnak,
Kegyetlenül téged mind elpusztítanak,
Nagy sok rabot tebelőled kihordnak
És nagy szörtelenül mind elrabolnak.

270 Nincs az ellenségnek már kitől félni,
Isten után nincsen kitől tartani;
Az egy embert kell vala oltalmazni,
Ha ott meg akarnak vala maradni.

Az Kanizsa vizén át nem jöttek,
Vitéz Turi Györgytől oly igen féltek,
275 De még sőt a nevétől is rettegtek,
Illyen bizván cselekedni nem mertek.

Adna Isten ily kapitányt kezünkben,
De én kételkedem felele ebben
És az Isten, csak ő választhat ebben,
280 Ő ad fejedelmet az mi földünkben.

Kevélység ő benne semmi nem vala,
Isteni szolgálatra gondja vala,
Gondviselő és józan ember vala,
Minden dolgában állhatatos vala.

285 Az fejedelemnek kedvében vala,
Az ő képét kinyomtatta vala,

Sok főnépnek isméretében vala,
Vitéz és magyar módra termett vala.

Tisztes öreg és vastag ember vala,
Idejének szintén jobbájában vala, 290
Vitézi fejében szép két szem vala,
Mindennemű jószág ő benne vala,

Sokat szolgált az nyomorult országnak,
Rontója volt az hitetlen pogánynak;
Nagy híre volt régen az Hunyadinak, 295
Nálánál akkor jobbat nem tartottak.

De az időtől fogva magyaroknak,
Nem volt hírösb az ő maradékiba,
Mert híre volt ennek sok országokba,
Jó szerencsés volt minden dolgaiba, 300

Merészsége csudálatos nagy vala,
Kevés erővel sokat megver vala,
Mert Isten az ő bátorsága vala,
Kivel ő nagy hadat megkezd vala.

Ötödéven hogy az budai basa, 305
Palotát hogy nagy erővel megszála,
Nagy sok ideig erősen vitatá,
Éjjel-nappal erősen ostromlatá.

A szerencse basának nem szolgálá,
Jöllehet az házat megtörte vala, 310
Ő falait földig rontatta vala,
De alóla elpíronkodott vala.

Csudának tetszik az fejedelemnek,
Az utána való fő-főlegénynek,
Azért köszöni mint jó hiveinek, 315
Szolgálatját az vitéz Turi Györgynek.

Csuda nagy nevet akkor is vett vala,
Az király megajándékozta vala,
Pohárszékit néki adta vala
És nagy dicséretet rajta tett vala. 320

Fejérvári törökök nem nyughatnak,
Nagy gyakorta csatázni kiszaladnak,
Az király tábora felé tartanak
Nem egyébért, hogy nyelvet kaphassanak.

325 Az istrázsa megjelentette vala,
Hogy fejérvári bék népe kin volna,
Ő maga is vélők itt kin kullogna,
Ha valami martalékot kaphatna.

330 Kiki mind az török után indula,
Vitéz Turi György is el oda juta,
Szakadozott zászlója vele vala,
Az törököt megrettentette vala.

335 Sereg előtt mikoron ötet láták,
De az adót ott is igen megadák,
Mindjárt ő magokat futni adák,
Mert az békét elevenen megfogák.

340 Vígán hozá Turi György az királynak
Ő szomszédját mint kegyelmes urának,
Fejérvári békét adá császárnak,
Megköszöné király hív szolgájának:

„Im nem régen, nagy ember, segítettél,
Az én végházamba kit cselekedtél,
De ha soká élhetek szerencsédde,
Nem lészen az kivette én szívemből.

345 De légy veszteg, várj időt, édes hívem,
Mert im mostan előttem ellenségem,
Először kell azokkal számot vetnem,
Hív szolgálátodat el nem felejem.

350 Tudom, mikor kell tégedet meglátnom,
Kegyelmességemet hozzád mutatnom;
Higgyed, hogy soha el nem felejem,
Vitézi fejed megajándékozom.

Addig arany láncomat neked adom,
Örök ajándékul neked mutatom,

Ellenségemért viseld, azt akarom,
Minden kegyelmességemet ajánlom. 355

Nincs énnekem több Turi György tenáladnál,
Szükségemben sok helyeken forgottál
És mindenütt jó szerencsével jártál,
Mint hű szolga énnekem úgy szolgáltál." 360

Ezenközben török császár nagy hada
Jó Zrinyire Szigetváratt rászálla;
Éjjel-nappal vltatá, ostromlatá,
Mindaddig míg hatalmába nem hajtá.

Az vár alatt császár hogy meghalt vala 365
És immár Sziget pogánykézbe vala,
Béglerbék rablani bocsátott vala
Nagy sok pogányt, kinek száma nem vala.

Ezek az Szalaságot elégeték
És az népet kegyetlenül kergeték, 370
Kiket kaphatának, mind elemelék,
Szegényeket örök rabságra vivék.

Jöllehet az rabló török sok vala,
Kik az földet igen pusztítják vala,
Az egész tartományt égetik vala, 375
Sok úr azt immár csak távul nézi vala.

De akkor is nem keveset szolgálta,
Vitéz Török Ferenccl elindula
Nagy szíveszakadva az sok rablóra,
Elérkőzék és velök szembeszálla. 380

Semmi tartózást ő dolgában nem tön,
Bátor szívvel velök nagy viadalt tön;
Az Úr Isten ott is oly kegyelmes lön,
Hogy ellenségín győzedelmet vön.

Jó csoport rabot pogányok elvesztének, 385
Vitéz Török Ferencctől veretének,
Kin az több törökök megijedének
És azután ők elcsendesedének.

390 De ha akkor el nem készültek volna
Az rablókban és meg nem verték volna,
Tudja Isten, míg beszágul(d)tak volna
Kegyetlenül ez nyomorult országban.

395 Én nem vagyok elég, hogy megmondhassam,
Vitézségét hogy előszámlálhassam,
Csak a harmadrészen is megírhassam,
A hallgatóknak elibe adhassam.

400 De az idő azmennyre engedte
És az Úr Isten azmível szerete
És szentlélek által mire vezérle:
Legyen áldott az ő szent akaratja.

Ezt jól tudja sok jámbor vitéz ember,
Azkik ismerték, ki volt az az ember;
Kit siratott sok jámbor vitéz ember,
És óhajtja minden rendbeli ember.

405 Az fejedelemnek megírták vala,
Az felség siratlan nem tűrte vala,
Az vitéznek halálát szánja vala
És szívében igen kesergi vala.

410 Nem kétlem, hogy ő kincsének egy részét
Érte nem adta volna az vitézéért;
Mégváltotta volna vitézi fejét,
Meghalni nem hagyta volna ő testét.

415 De az vitézlő dolog így engedte,
Hiszen az Úr Isten is úgy akarta,
Azért neki csak hálát adjunk rajta,
Azmint hozzánk vágyon jó akaratja.

CSANÁDI DEMETER.

1571.

VITA JOANNIS SECUNDI ELECTI HUNGARIAE REGIS, SCITICO SERMONE
A DEMETRIO CHANADI, EIUDEM PRINCIPIS SECRETARIO MISERABILITER
DECANTATA.

Csudáлом, gondolkodván, világ állapotját,
Nyilván látom mindenben állhatatlan voltát,
Nem történetből vallom szerencse forgását,
Sem emberi erőtlől neki változását.

Ha régtől fogva esött dolgokat meghányom,
Ez világot az Isten igazgatta, látom,
Bírodalmoknak nevését őtől tartom,
Megszállását, romlását csak őtől vallom.

5

Az Isten mély tanácsát ember nem tudhatja,
Bölcs ő cselekedeti, senki nem foghatja;
Mely állhatatlan szerencse, minden jól látja,
Melynek az ő járását csak Isten hordozza.

10

Nincs semmi jó szerencse, kit Isten nem adjon,
Sem oly gonosz szerencse, kit ő nem bocsásson,
De az Istenre azért senki ne zugódjon,
Igazságból tanácsa mert Istennek vagyon.

15

Anyjának még méhébe mikor ember nem volt,
Élete meddig folyjon, meghatározta volt,
Kiről az szent Jób nekünk igen bőven szólt,
Mikor Isten testében megsanyargatta vólt.

20

De vagy jó embereknek, vagy gonosz adatik,
Isten nevét hogy áldják, túlök kívántatik,
Mert tiszta arany mint az tűzzel próbáltatik,
Keresztyén is próbával csak megígazodik.

Istennek foghatatlan ő titkos tanácsa,
Emberek okossága azt meg nem tudhatja;
Mit cselekedik, minden ember csak csudálja,
De bizonyos okait senki nem foghatja.

25

30 Dicsősége világnak csak olyan mint árnyék,
Maradása csak addig vagyon, míg az jégnek,
Urak, királyok, országok az Úr Istennek,
Vannak erős kezében ű szent fölségének.

33 Ezekről tanuságunk szent írásból vagyon,
Királyok országlása hogy Istentől vagyon,
Hogy születésnek, halásnak ideje vagyon,
Építésnek, rontásnak rendeltetve vagyon.

40 Magasságos tanácsa Istennek betelik,
Az földre híre nekül egy hajszál nem esik;
De még csak egy kis veréb is meg nem öletik,
Hát emberi okosság heába vesződik.

Elrendelt határunkat senki el nem hagyja,
Jób patriarcha nekünk nyilván ezt kiáltja,
Istennek nevét nagy kínjába magasztalja,
Isten azért például őt nekünk mutatta.

45 Több példát én ezekről mast elő nem hozok,
Az második jó János királyról csak szólok,
Kinek halálát szánom, kérlek, ne bánjátok,
Vitéz fejedelmünk volt, mindnyájan tudjátok.

50 Én csudálom, ki gonoszt mondhat ű felőle,
Nem látom, semmi haszna hogy jűne belőle,
Isten megtiltja, ne szóljunk fejedelműnkre,
Erős büntetése hogy ne szálljon fejűnkre.

55 Romló sárból embernek vagyon ű állása,
Ne csudáld azért, ha volt mi fogyatkozása,
Nem volt senkinek tökéletes bódogsága,
Hadakozni szidalmas immár megholtakra.

60 Emlékezzűnk nagy szépen azért mi felőle,
Lássuk, mint viseltetett Istentűl élete,
Kereszteshad lőn ez világra születése,
Atyjának lőn világból hamar kimenése.

Nagy háború mindjáraست gyermekre borula,
Nagy hadat német király üreá indita,

Budát gyermekre szálla, erősen vitatta,
Szerencséje első lön ez gyermekkorába.

Ellenségtül, némettül, Isten ott megmenté,
Nagy haddal török császárt elhozá németre;
Az német hadat török szertelen elveszté,
De gyermeknek lön ebből gonoszb szerencséje. 65

Királnétül az császár ottan azt kíváná,
Fiát táborba hozza, kiküldené, látná,
Oltalmát, mint az farkas báránnak, ajánlá,
Megmutatá, mert Budát kezéhez kapcsolá. 70

Lova száját, táborát addig nem téríté,
Mígnem asszont fiával Budából kiküldé,
Lippára onnan igazítá, elereszté,
Magyaroknak Budába fegyverét elszedé. 75

Egy jeles vitéz urat megtarta, megfoga,
Vitéz Török Bálintot elvivé rabságba,
Így jelenék meg akkor kellő tutorsága:
Oltalmaz meg, Úr Isten, ne essünk markába! 80

Erdélységbe fiával asszony elindula,
Lippáról hamar Gyulafejérvárba szálla,
Szerencse ott is, de nem sokáig szolgálá,
Nem sok időre háttal hozzájuk fordula.

Nagy csuda, mit elrendelt Isten ember felől,
Útat talál, hogy véghöz menjen mindenfelől,
Reménség nincsen szerencsemaradás felől,
Rajtad, honnan nem vélnéd, nyavalya azfelől. 85

Asszonynak az időbe vala egy szolgálja,
Frater György neve, barát, urára támada,
Ura országát Ferdinánd kezébe adá,
Vendég Lengyelországba urát budostatá. 90

Györg fraternek ki hitte volna illen dolgát?
Hogy így megnyorítsa asszonyát és urát,
Nem tudom Scariottal atyafiúságát,
De ennek is csélcsapás szakasztá meg nyakát. 95

Semmi, látod, embernek romlott okossága,
 Mihelt az Úr Istennek eljő mély tanácsa,
 Mert ember bizik, kit felemelt, szolgájába,
 100 De gyakorta csalatik okos tanácsába.

Óh te gonosz szerencse! hogy nem keserüléd?
 Özvegyasszont fiával helyéből kiűzéd;
 Öt esztendeig vendégföldön kesergetéd,
 De ebben is Istennek akaratját tevéd.

Kegyelmes nagy Úr Isten végre megtekénté,
 105 Szegín árva gyermeket földébe helyheté;
 De mind holtáig nagy kereszt alatt élteté,
 Noha hatalmasoktól megtartá, megmenté.

Ezképpen akar Isten azzal cselekedni,
 110 Kit akar tanítani, azt szokta megverni,
 Nem azért, hogy örökké akarná elvetni,
 De hogy ember tanulná magát megismerni.

Lengyelországból azért anyjával bejöve,
 Anyja három esztendőt azután élhete,
 115 Esztendő előtt három urat megölete,
 Kit én nem dicsírhettek, asszony hogy mivele.

Marada ország gondja ifjú királyunkra,
 Mikor húsz esztendeje éltenek járna;
 Lássuk, szerencse ezután mint neki szolgálja,
 120 Sokkal inkább meglátod, ütet sanyargatta.

Vágyon az német párttal nagy hadakozása,
 Vágyon ellenség ellen egy fűkapitányja,
 De az miatt is lön neki csalatkozása,
 Az hadaknak mezején hadának futása.

Lön ezfelőtt mindjárást belső ellensége,
 125 Ily gonosz szerencsébe ellene készülé,
 De nem sok mulva község lön megveretésbe,
 Király ellenségétül lön menekedésbe.

Tudjad volt az Istennek ez is akaratja,
 130 Az ű mély tanácsából tanító ostroma,

Testére szálla ű szent kezének csapása,
Ugyanakkor mindjárást lőn megkórulása.

Dihösségéből melynek ki nem szabadula,
Mert utolsó napjáig életének tarta,
De mindazáltal ily nagy testi nyavalyába,
Sokszor ellenségín lőn neki diadalma. 135

Ostora noha rajta Istennek nagy vala,
Két erős császár között országlása vala,
Birodalmába mind végig lőn maradása,
Ellenségtől mindenkor lőn szabadulása. 140

Látod, rajta Istennek szüntelen ostora,
Ellenségtől nincs neki semmi nyugodalma,
Testének vagyon betegségétől nagy romlása,
Istennek bizonyval volt mert ez akarátja.

Gondnak, bűnnek nagysága miatt eltikkadott,
Szíve, lelke oly igen neki keserődött,
Teste betegség miatt igen megromlott,
Ez világból kimúlni sokszor óhajtozott. 145

Órája de mindennek rendeltetve vagyon,
Addig minden kívánság csak heába vagyon,
Járása nem ott, hol ember akarná, vagyon,
Minden dolga Istentől határozva vagyon. 150

Krónikába beírni bizony méltó dolgát,
Szerencse járásáról minden vehet példát,
Erős igyébe minden látta bátorságát,
Istennek remlötte mindenkor oltalmát. 155

Róla ha gondolkodol, azt hiszem, csudálhatod,
Csak Istentől adatott szívűnek ezt vallhatod,
Pógan császáral szembe létét csudálhatod,
Kit hogy több fejedelem nem késértött, tudod. 160

Okossága megvala, bátorsága vala,
Idejének javára mikor jutott vala,
Házasulásra magát tekéltette vala,
De lásd, itt is szerencse mint neki szolgálá.

- 165   Leány mátkáját mikor ű hozni akarná,
 Annak megszerzésébe minden gondja volna,
 Kit akkor nem várt, halálra hamar kórula,
 Ez világból ottan lön neki kimulása.
- 170   Gondold, nézd meg ebben is szerencse járását,
 Ne véld egy állapotba neki maradását,
 Mikor leginkább fénlík, higgyed megromlását,
 Gyakorta csak mutatja, de nem adja magát.
- 175   Oly természeti neki, régi bölcsek írják,
 Hogy csak keze és szárnya neki volna, mondják,
 Mikor az kezét nyújtja, felőle azt vallják,
 Akkor szárnyát megfogni nem hagyja, azt tartják.
- 180   Nagy gyorsan ű szárnyával hogy elrepülhessen,
 Azhová menni akar, szabadon mehessen;
 Mikor az kezét nyújtja, ű neki ne higgyen,
 Senki dolgát ne higgye egyaránt menésben.
- De ha kire orcáját téríti, fordítja,
 Szüntelen változását szívében forgassa,
 Isten jóvoltát mindenekbe magasztalja,
 Szerencse maradását ezzel támogatja.
- 185   Oly kegyelmes, irgalmas Isten ű fölsége,
 Csak járjunk törvényébe, el nem vét útüle,
 Ha ostoroz is, áldomással vegyük tüle,
 Zugódással, feddéssel ne álljunk ellene.
- 190   Látod nagy országoknak sokszor változását,
 Az háládatlanságért gyakorta romlását,
 Az káromlásért fejedelmeknek halálát,
 Mind testbe, mind lélekbe sanyarú ostorát.
- 195   Kérjük azért mi azon Isten ő felségét,
 Tartsa meg, kit mutatott nekünk, vezérünket;
 Nevelje neki lelki szerencsését,
 Tegye egyessé hozzá mindeneknek szívét.
- Oltalmazzon alatta gonosz pogán kéztül,
 Minden lelki és testi gonosz ellenségtül,

Ne vessen már el soha ő szent felségétül,
Hogy mi ne távozzunk el lelki, testi jónktúl (így). 200

De inkább megújítván régi jó időnket,
Mi is neki örökké dicsirjük szent nevét;
Oltsa lelkünkbe drágalátos szent törvényét,
Meg ne bántsuk, bosszontsuk hogy mi ű felségét.

Vegyen el immár rólunk enni sok nyavalyát, 203
Sokféle lelki, testi sanyarú ostorát;
Építse már meg az ű anyaszentegyházát,
Ne szenvedje nevének ily nagy káromlását.

Azki szerzé ezeket nem régen énekbe, 210
Nevét megjelentette verseknek fejébe,
Sok változásról való emlékezetibe,
Hogy ember megtekintse magát életébe.

Nagy sok dolgot (így) forogván akkor elméjében,
Világ állapotjának változó igyében,
Tordán létebe írni enni esztendőben, 215
Az jó ezerötszázban és az hetvenegyben.

FINIS.

ZELEMÉRI LÁSZLÓ.

1574 előtt.

II. PSALMUS.

Quare fremuerunt gentes, Azon notára.

Zugódik, dúl-fúl magában ez világ,
Mikor feltámad köztünk az igazság,
De ha tekénted dolgát, csak bolondság
És mindenképpen elmulandó hívság.

Ezt nyilván látjuk az hitetlenekben, 5
Nem gyönyörködnek az élő Istenben,
Sem az őtőle kiadott törvényben,
Hanem csak az ő kába szerzéseken.

10 Legelsők ebben a földi királyok,
 Az fejedelmek és pap uraságok,
 Szent Dávid mondja, nem tagadhatjátok,
 Kik az Úr ellen tanácsot tartotok.

15 Eszvegyüléstek ha országul vagyon,
 Az Úr Istenre ott kicsin gond vagyon,
 Az fővégezés Krisztus ellen vagyon,
 Hogy mint romoljon az Evangéliom.

20 Mondván, ne hagyjuk rajtunk uralkodni,
 Az ő beszédét közöttünk hirdetni,
 Mert zabolából akar mind itatni,
 Szabad életet majd nem hagy követni.

Ennekokáért ne uraljuk ötet
 És ne hallgassuk úgy mint mesterünket,
 Ne igazgassa az mi életünket,
 Ne idvözítse érdeme lelkünket.

25 Rontsuk mindenütt az ő uraságát,
 Törjük ízinként nyakunkból igáját,
 Vessük ki szánkából az ő zaboláját
 És semmiképpen ne fogadjuk szovát.

30 Im megmondom már, mint leszen dolgotok,
 Az magas mennyből Isten néz reátok,
 Ki csak neveti amit tanácskoztok
 És megcsufolja, amire vágyódtok.

35 Lassú beszéddel szólt ezelőtt nektek,
 De jó tanácsát elé nem vöttétek,
 Már nagy haraggal riaszt benneteket
 És megrettenti tő kevélységeteket.

40 Az én fiamot im megutáltátok,
 Kit fejedlemmé töttem tő rajtatok,
 Sionnak hegyén hogy őt uralnátok
 És mindenekben őtet hallgatnátok.

Szómot megmondta és akaratomot,
 Megbeszélőtte az én tanácsomot,
 Mondván énnekem az Úr így szólott:
 „Én ma szültelek tégedet, fiamot.

Legyen mind tiéd az föld kereksege, 45
Ha azt kívánod, minden öröksége,
Az pogánoknak nagy sok nemzetsége,
Teneked adtam, ám te birj mind véle.

Ha nem engednek, ronts mind öszve őket, 50
Nagy vaspálcával mind földedényeket;
Ha nem tisztelnek, mind elpusztíts őket,
Az földnek színyén hogy ne élhessenek."

SerkenjeteK fel azért fejedelmek,
Földnek bírái, ez világi bölcsek,
Tanuljátok és vegyétek értelmét 55
És kövessétek isteni félelmét.

És szolgáljatok az nagy Úr Istennek,
Nagy félelemmel neki örüljeteK,
Az ő szent fiát igen böcsüljétek,
Apolgassátok, igen szeressétek. 60

Mert ha valóba meg nem térendeteK,
Szent igéjében tū meg nem éppültök,
Az ő szerzésit nem követenditeK,
Haragja miatt mind el kelly veszneteK.

Sok ideje már, hogy hív benneteket 65
És gyakorta int, hogy hozzá térjeteK,
Tűzzel emészt meg, ha őt nem vesziteK,
El ke'l veszneteK, bizonynal higgyétek.

Boldogok azok, kik őbenne bíznak,
Mint királyjoknak örömet szolgálnak 70
És szükségekben őhöz fá folyamnak,
Igaz hűt á'tal őbenne nyugosznak.

Dicsőség legyen az atya Istennek,
Ő szent fiának mi idvözítőknek
És vigasztaló szent lélek Istennek, 75
Az szent háromság egy örök Istennek.

ENYEDI GYÖRGY.

1574.

HISTORIA ELEGANTISSIMA REGIS TANCREDI FILIAE NECNON SECRETARII REGIS
 GISQUARDI, AMORIS VINCULO INDISSOLUBILI MORTEM OPPETENTIUM, EX LINGUA
 THUSCANA EX BOCCATIO LATINITATE DONATA PER PHILIPPUM BEROALDUM,
 HUNGARUM VERO MODULAMINE PER G.(EORGII) E.(ENYEDI) T.(RANSSYLVANUM)
 CONCINNATA.

Gyakor históriákat, tudom, hallotok,
 Szép dolgokat az krónikákból olvastok,
 De ez egyre, tudom, nem találtatok,
 Szép lött dolgot mondok, kérlek, halljátok!

5 Éneklésem most leszen Tancredusról,
 Gismundáról, király szép leányáról,
 Gisquardusról, főkancelláriusról,
 Végre szólok nagy szörnyű halálokról.

10 Óh mely bódog, azki más nyavalyáján
 Példát szokott venni, nem maga házán,
 Sőt tanólni szomszéd nyomorúságán,
 Esztelenség tanólni maga kárán.

Régi példa közbeszédben mondatni,
 Ezt hallottuk sokaktól éneketni:
 15 Okos róka vetett tört elkerüli,
 Tanólt héja az horgot is süvölti.

Gyakor példák kiket nem serkenthetnek,
 Másan esett károk nem taníthatnak,
 Azok magok nyavalyáján jajgatnak,
 20 Mint Tancredus bolondságán óhajtnak.

Igen kazdag király Tancredus vala,
 Mint ki Olaszországnak ura vala,
 Országában békességgel él vala,
 Salernumban ennek lakása vala.

25 Vala az királynak egy szép leánya,
 Keresztségben neve Gismunda vala,
 Vén királynak kedve csak ebben vala,
 Mert férfimagzatja néki nem vala.

Sok úrfiak királynak Gismundáért,
 Udvarlának királynak leányáért, 30
 Sokan nála szenvednek szépségeért,
 Úgy fáradnak ifjak leány kedvéért.

Emberkorban már szép Gismunda vala,
 Virágjában élete fénlik vala,
 Házasságban ifjak kéretik vala, 35
 Ezer kérő egy nap kérette vala.

Nagy sokká de királytól halasztaték,
 Házassága leánnak tartóztaték,
 Várja honnét jobb szerencse érkeznek,
 Sok ifjaknak szüvek igen csalaték. 40

Ifjú olasz király azonba juta,
 Ardeából nagy kazdagsággal juta,
 Tancredusnak bízván házára szálla,
 Kit úrfiak félkedvvel látnak vala.

Ez királynak noha nem szép termete, 45
 Kazdagságért de vagyon böcsületi,
 Rút termetét ezzel helyjére viszi,
 Szép Gismundát ez házassul megnyeri.

Drága ajándékot atyjának ada,
 Örömében sok kincset osztogata, 50
 Drága öltözettel Gismundát látá,
 Öröm után Ardeában indula.

Igen bosszonkodnak ezen az ifjak,
 Kik leányért régtől fogva fáradtak,
 Reménségben hogy megcsalatkóztanak, 55
 Tanácskoznak, mint azt megtorolhassák.

Tartóztatni azért fiát nem méré,
 Mert országát sok irigyecktől félté,
 Szép erővel országában ereszté,
 Mint jó fiát leányával üdvözlé. 60

Rövid üdön vén királt keseríté,
 Ifjú királt mert az halál elvivé,
 Szép Gismundát vég özvegyységben ejté,
 Irigyeknek ebben kedveket lelé.

65   **Az** országnak ezen nagy gondja esék,
 Királyságnak magva hogy elvételék,
 Görög birodalom asszonyra esék,
 Ebből károk vitézeknek érközék.

70   Nagy sirással asszony kesereg vala,
 Szép ruháját gyászra fordítja vala,
 Ágyasházban berekeszkedik vala,
 Sok ideig színét nem látják vala.

75   Sőt ez dolgot midőn urak meglátnák,
 Mint vehetnék eleit, gondolkodnak,
 Mert ez forog elméjében uraknak,
 Hogy az bánat gyakran oka halálnak.

80   Inték erre, atyjához haza menne,
 Salernumban Tancredushoz sietne,
 Mert szüvének úgy lenne könnyebbsege,
 Bánatiról kérlelné szokott földé.

Lőn ez tanács tőle megfogadásban,
 Foglalatos immár úti dolgában,
 Országából atyjához indulatban,
 Szép udvara királynak nagy bánatban.

85   Urak búval asszonyokat már viszik,
 Tisztességgel vén atyjához késérik,
 Bánatiról szép beszéddel kérlelik,
 Országáról se feledkeznék, intik.

90   Asszonyoktól urak elbúcsúznak,
 Tancredushoz, atyjához, hogy jutának,
 Engedelmességgel fejet hajtának,
 Hogy holtiglan nékie szolgálának,

95   Nagy szép szókat ajándékkal vevének,
 Az asszontól urak tiszteltetének,
 Országoknak gondjára intetének,
 Békességgel házokhoz eredének.

100   Udvarának Gismunda meghagyatá,
 Senki ura halálát ne forgatná,
 Sőt előtte nevezetben se hozná,
 Mert érette szörnyű halált kóstolna.

Semmi vigasztalás nem fog szűvében,
Nagy bánattól fogyatkozott eszében,
Erős hittel lön ilyen esküvésben,
Éltig lenne özvegyágy-tisztelésben.

Ilyen esküvését atyja jóvállá,
Ifjúságnak lángját meg nem gondolja,
Hogy férfitől aszonyember búcsúja,
Éh farkasnak mint báránytól elállta.

105

Nincsen azért az vén királynak gondja
Leányának való házasságára,
Örök özvegységre mert magát adta,
Hüti vagyon annak megtartására.

110

Gyakran esik ifjaktól ez csalárdság,
Szép menyektől főképpen ily álnakság,
Midőn őket éri kevés bosszúság,
Ottan hűtre megyen az apácáság.

115

Ritka, higgyed, szerelem igazsága,
Ő hűtiben igazán megállása,
Mert valahól megindult ő folyása,
Ott senkitől nincs bizonyos határa.

120

Azért király még bizik leányához,
Semmi kétsége nincs szép Gismundához,
Támaszkodik özvegy fogadásához,
Nem gondolja, hogy végre néki bút hoz.

Tancredusnak udvarában egy ifjú,
Lakik vala Gisquardus, szép termetű,
Jó erkölcsű, jámbor, ékes beszédű,
Minden dolgaiban oly jó vig kedvű.

125

Igaz vala ország szolgálatjában,
Az királynak szükséges dolgaiban,
Mindenekben tanácsa titkaiban,
Fő dolgosa az cancellariában.

130

Az Úr Isten felvötte szegény nemből,
Nemességet mert nem vött szüleiről,
Kazdagságot sem hozott eleiről,
Mind Dávidot emelte juhok közül.

135

140 Mindenektől udvarban böcsületben,
Országától is Gisquardus szeretetben,
Szép erkölce hozta ily nevezetben,
Királyságra méltó dicsiretiben.

Nagy sokaknak de vagyon bántásokra,
Házasságban főképpen ártalmokra,
Az nemesség, jámborság bizására,
Nem tudják, hogy nincsen most annak ára.

145 Óh mely ritka most az ollyatén nemes,
Kazdagságért hogy ki nem volna nemes,
Tudományért volna csak böcsületes,
Pénzért minden most nemességben nyertes.

150 Bolondságnak mondom azzal kérkedni,
Eleinknek jelével dücsökedni,
Jó erkölccsel semmit bizonyítani,
Nemességnek nyomdokit nem követni.

155 Igen hamar Gismunda megváltozék,
Mert üdötől bánat megenyhítették,
Fogadásra ingyen sem emlékezék,
Az gyász alá szerelem beférkezék.

160 Lőn, hogy király urakat vendéglené,
Balkéz felől szép Gismundát ülteté,
Ellenében Gisquardust helyhezteté,
Az kegyetlen Cupido ezt örülé.

Isznak urak királlyal nagy örömben,
Ifjak főnek szerelemnek tüzeben,
Hogy egymással nem szólhatnak különben,
Jelintéssel fohászkodnak szüvekben.

165 Sok úrfiak mégis titkon fáradnak,
Adománnyal hercegek munkálkodnak,
Gismundának szerelmében jussanak,
De Cupido ígerte Gisquardusnak.

170 Fogadását Gismunda nem állhatá,
Atyja előtt tött hitét nem jovallá,
Özvegységét sokáig nem tarthatá,
Mert szerelem tüze hűtit megbontá.

Régtől fogva hallották közpéldában,
 Allhatatlan asszony fogadásában,
 Hogy ki volna még a szép ifjúságban, 175
 Nem kerüli léptét Venus ágyának.

Azért vétkek vagy on itt az atyáknak,
 Házasságra illendő magzatjoknak
 Nem viselik jó gondját leánzóknak,
 Szerencsébe mert sokáig tartatnak. 180

Nem javallom, kazdagságot kik néztek,
 Személyekben sok válogatást teszttek,
 Jegyruhának valakik csak örültek,
 Igaz szeretetnek de nem engedtek.

Csoda nagy szerelme gerjed asszonnak, 185
 Mert Gisquardust már óhajtja urának,
 Nincs emlékezeti fogadásának,
 Gyakorta int szemeivel ifjúnak.

Irgalmatlan istennek, mint az tüzet,
 Pogán bölcsek írták a Szeretetet, 190
 Sem gazdagot, sem szegént mert nem nézhet,
 Hálójában valakiket keríthet.

Szerelemnek tüztét nehéz titkolni,
 Felgerjedett lángját nehéz óltani,
 Akarki mint igyeközzék fedezni, 195
 Meggyúlt szösznek, higgýed, füstét nézhetni.

Csak ez vala kívánt igyekezetek,
 Mint lehessen egymással szembe létek,
 Mert mindketten örülnek személyeknek,
 Mindazáltal rettentí is félelmek. 200

Igen féltik magokat kisebbségtől,
 Mert szerelem gyakorta nincs a nélkül,
 Szép Gismunda retteg sok örüzóktól,
 Gisquardus is udvari irigýektől.

Követségre magokat sem bizhatják, 205
 Mert hűséget szolgákban ritkán látják,
 Azmint lehet, azért igen titkolják,
 De szüveknek lángjokat nem ölthatják.

210 Okos vala Gismunda mindezekben
Oly szép módját titkon viselt tüzeiben,
Okkal tudja magát tartani ebben,
Nem hordozá szüve lángját nyelvében.

215 Magát ójja oly igen csendeszségben,
Hogy ne essék csácsogás beszédében,
Mert gyakorta ifjak esnek oly törben,
Magok nyelve hozza farkast veremben.

220 A szerelmet, higgyed, nehéz titkolni,
Kiváltképpen hól folyását kezdheti,
Ha járását úttal nem követheti,
Csalfával is de kész hozzá kezdeni.

Rá gondola Gismunda bátorsággal,
Már dolgához kezde szép okossággal,
Mert nem szólhat különben mátkájával,
Őt köszönti szép keze írásával.

225 Okos asszony ily módot ebben lelé,
Hogy levelét szerelmének küldhesse,
Egy szép öreg fuallót ehhez szerze,
Fuallóban levele berekesztve.

230 Megtanítá követét járására,
Követségben üdőt válogatásra,
Hogy jó módot keresne szólására,
Fuallónak titkon beadására.

235 Jóllehet nagy szüvel jóakarattját,
Asszonyának fogadá ajándékát,
De nem érti az fuallónak titkát,
Csak gondolja szübeli jó szándékát.

240 Tekinté meg a fuallót, nem üres,
Szerelmének levelével sőt terhes,
Ékes beszédekkel az levél teljes,
Ezen ifjú éjjel, nappal szolly (így) heves.

Hűségesen az levél írva vala,
Az Gisquardust mely erre inti vala,
Gismundával volna nagy titok szava,
Azért kevés fáradságot ne szánná.

Igen örül ifjú ez kívánságnak,
Nem mond ellent asszony akaratjának,
Bátrabb engednie bujaságának;
Szegni kedvét hogynemmint asszonyának. 245

Rövid szóval az levél megtanítá,
Hagyott helyre Gisquardust igazítá,
Személy szerént hól Gismundát találná,
Szép virágát Venusnak szaggathatná. 250

Nincs oly titok, kit a szerelem nem tud;
Okosság nincs, kit felforgatni nem tud;
Oly rejtőkhely, kit megkeresni nem tud,
Okos, bátor, mert mindeneket tanólt. 255

Az királynak udvarához nem messze,
Elhagyatott sötét barlang rekesztve,
Mely senkinél már nincs emlékezetben,
De asszonnak gyakran forog eszébe. 260

Úta nincsen sohonnat az barlangnak,
Sötétsége de mint vadak házának,
Felnevése körül az sok töüs gaznak,
Nem mondanád méltó Venus ágyának.

Írásában mutatta az barlangra,
Kire nézne mint drága polotára,
Úgy sietne, mint szép ágyasházára,
Fáradsága lenne vigaszására. 265

Ennek penig bátrabban járására,
Került törnek eltávoztatására,
Irigységnek szemek behunyására,
Sötét éjet várnának járásokra. 270

Nem lön ehhez késedelme virágnak,
Szívét adta mert erős bátorságnak,
Kötve vége ablakhoz az sinórnak,
Aláereszkedék falán várának. 275

Siet hamar az barlangot elérni,
Mert hitinek eleget akar tenni,
Néha tövis gyenge testét érleli,
De szándékát azért hátra nem veti. 280

Juta hamar Gismunda az barlángban,
Csak egyedül vagyon nehéz várásban,
Gyenge szüve retteg az sötét házban,
Minden reménsége csak Gisquardusban.

285   Semmi késedelem ifjú dolgában,
Siet öltöznie szattyán ruhában,
Sok töüs miatt ne bántassék útában,
Mi ruhába úta legyen bátrabban.

290   Fáradtságot sokat el kell szenvedni,
Nagy gyakorta félelmes helyen járni,
Sok szerencsét kell annak megpróbálni,
Szerelemnek után ki akar járni.

295   Rest ifjakat Venus asszony nem kedvel,
Nem is lakik az félelmes szüvekkal,
Vitézkedik de csak az merészekkel,
Gyakran esik ügye körmesb kezekkel.

300   Az szerelem úta megfoghatatlan,
Azmely szübe beakad, nyughatatlan,
Sok szép álmot megfojt, mert állhatatlan,
Félelemmel rakva, fáradhatatlan.

Tudja vala ifjú, hogy az barlángban,
Szép szerelme várja ágyasházában,
Semmi tartóztatás azért útában,
Nagyhirtelen beköszöne barlángban.

305   Rajta esék virágnak nagy öröme,
Mert régulta ezt óhajtotta szüve,
Erre vitte nyughatatlan szerelme,
Fejét adta érte veszedelemre.

310   Immár bizvást örvend mint mátkájával,
Ölelgeti szép gyenge tagaival,
Szerelméről maga beszél ifjúval,
Bátorítja ilyen szép mondásával:

315   „Semmit ne félj, ifjú! légy bátorságba,
Ne gondold ezt, hogy hűtöm az sokságba,
Özvegységnek mert noha voltam rabja,
De már szerelmednek lések hű foglya.

„Vegyed azért vig kedvvel szerelmemet,
Oly nagy híven megőrizd beszédemet,
Koronámmal néked adom hűtemet,
Bizonyosságul fogjad szép jeggyűrömet.”

320

Nagy sok ékes beszélési származnak,
Szép Gismunda ajaki mosolyognak,
Hiszen Venus hizelkedő szavának,
Nem gondolja néki végre bút hoznak.

Irigy, állhatatlan szerelem dolga,
Mindeneket felforgat járásába,
Szép ifjakat jobb vígságnak útába,
Törben akaszt, ejt nagy nyomorúságba.

325

Csalárd Venus Parisnak hűtöt ada,
Hogy az arany almának szép jutalma,
Kazdagsággal lenne Görög Ilona,
Végre alma Trója fogát váslatá.*

330

---

* Ennek nyilvánban való megértésére noha bővebben szólhatnék, de legyen ez csak rövideden. (Ez éneknek több része az argumentum után szép renddel következik.)

Ex Bocatii lib; 6. cap; 22. Item lib; 12. cap; 52. Homero & Didymo aliisque compluribus Troja flammam miseram deplorantibus.

Peleus királynak és Thetis asszonnak az Achilles anyjának menyegzejére midőn három istenasszonyok: Pallas, Juno és Venus asszon hivatattak volna: miért hogy Discordia asszony nem hivatatték az menyegzőre, magának azt kisebbségnek tartá és bánkódék rajta.

Vala penig ezen nagy gondolatja, miképpen ezt megtorolhassa és bosszúval visszaadhassa, hogy Discordia és ez menyegző örökké emlékezetben lennének.

Talála ily módot benne: Méne az Atlas királynak három leányihoz, kiknek szép kertekben drága arany almák teremnek vala, mert hogy különben az almákhoz nem juthata, (mert lángos oroszlán őrzi vala az kertet), nagy könyörgéssel eggyet nyere az király leányitól. Mely arany almára bötükkal ez ígéket metszé: Pulchriori detur, azaz: Az három istenasszonyok közt valamelyik szebb, tehát azé legyen az a szép alma és így az almát annak a fának eggyik ágára titkon köté, mely fa alatt az asszonyoknak lakodalmok vala.

Ezen az asszonyok közt háborúság és vetélkedés indula, mert mindenik méltónak itili vala magát az arany almához.

Melyen mikor nem alkhatnának, Jupiternek papjához menének és az paptól tanólságot kérdenek, mit kelljen cselekedniek ez kétséges dologból?

Engede Cupido Tarquiniusnak,
 335 Hogy vígadna a szép Lucretiának,
 De másfelől színével országának
 Rá támada, veté meg budosásnak.

Dido asszont nyavalyásul gérjeszté,
 Aeneasnak szerelmére ingerlé,
 De nem soká szívében viselheté,
 340 Mert Aeneast tengerre kényszeríté.

Juno istenasszony nagy Achillesnek
 Táborában adá mint jó vitéznek,
 Szép Briseist mutatá jegyesének,
 Nem sokára adá idegen kéznek.

345 Lám nincs semmi gyönyörűség állandó,
 Semmi öröm örökké maradandó,
 Rövid üdön de mind elváltozandó,
 Az szép üdő után homály várandó.

Mely asszonyokat az pap Ida nevő erdőbe Parishoz igazíta, hogy valakinek ez itilné, tehát az aranyalma minden tusakodás nélkül azé lenne.

Ez tanácson megnyugodván az istenasszonyok, hamar sietnek Parishoz és megtalálván az ifjat, megjelenték néki fáradtságbeli szándékokat, hogy itilre jöttek volna ő hozzá.

Ez dolgot Paris eszébe vévén, elmélkedék; álmába látott jelenésre megismeré, hogy isteni akarat. Hagyá azért, hogy eggyenként mennének hozzá és úgy akarna szépségekről itilletet tennie, meg is mondani, kit illetne az arany alma és mindnyájan jóvá hagyák.

Annakokáért előszer is Pallas istenasszony méne be és titkon monda: Paris! itild nekem az arany almát, kin most vagy az vetélkedés: én is bölcseséget és tudománt adok tenéked, hogy fellyülműlsz ezzel minden nemzetségeket.

Annakutána Juno asszony méne be, az is ilyen ígretet tön, hogy ha az almát néki itilné, tehát országoknak birodalmát és kazdagságot annyit adna érette, hogy kivel meghaladhatna minden népeket.

Végre Venus a szerelemnek istenasszonya is ily fogadást tön az almáért, hogy az pásztorságból Parist kivenné és ez világon mennél szebb asszont, azaz az aranyhajú Görög Ilonát néki adná házasul, csak ám az két első asszonnyoktól elvenné az szépségnek itilletit és adná öneki az almával egyetemben.

Ezen Paris mint tudatlan és erdőbe kecskéek mellett felnőtt bíró, úgy mint ki Justinianus Institutiót disznólábbal glosszálta vala, felindultatván ez vak ígreten, semminek alitá az drága szép tudománt és az birodalom-

Éjfélkor midőn király házában,
Sok vigyázást tenne gondolatjában, 350
Történék, hogy lépnek felső várában,
Futni látá szép leányát barlangban.

Csendességgel magában eltitkolá,
Látott dolgot senkinek meg nem monda,
Mert magában vén király ezt gondolá, 355
Hallgatással üdö titkot kinyitná.

Tartóztatá ideig titokképpen,
Gyanósága leányához szűvében,
Örököket azért rendele híven,
Jaj, ifjaknak nincsen fülök az résen! 360

Ily kegyetlen szándéka az királynak,
Ki már halált végezett leányának,
De még nincs ez hitekkal az ifjaknak,
Azért járják szokott útát barlangnak.

Csak nagyhamar megváltozék örömek, 365
Elfordula minden gyönyörűségek,
Nagy siralmat hozza régi vig kedvek,
Mert megnyilék titkon viselt szerelmek.

mal együtt sok jó kincset, a szépséggel egyetembe az aranyalmát Venusnak itilé, az egy asszonyemberhez való dühödt szerelmeért.

Honnét Paris az pásztorságot elhagyá és atyjához Priamushoz, (mert király fia vala) haza méne Trójába. Innét végezetre nagy sok drága szépségekkel, hús hajóval vízi erőképpen, megkémletvén Menelausnak honn nem létét (mert Helena Menelaus felesége vala), Spárta nevő városba méne és honnét aranyhajú szép Ilonát, kit Venus az arany almáért ígirt vala néki, az királynak minden kazdagságával és kincsével egyetemben az hajókra felültetvén, Trójába méne Ilonával.

Azért ez Ilonáért egész Görögország annyira felháborodék, hogy Tróját sok fő és vitéz népeknek halálokkal egész tiz esztendeig sok károkkal vívák. Megvétetvén annakutána a vár, Paris Philo(c)tetestől az Trójának mezeibe nyíllal löteték által.

Ilona kedig megmaradván, Deiphobusnak juta házasságába, mert az előbbi ura, Menelaus nem akará hátravenni.

Ez lőn azért Venusnak csalárdsága, kibe megcsalá Parist és szép Tróját elfordítá. Lege Livium primam Decadis lib. I.

Mindenütt az Cupidón és az Venuson a szerelmet kell érteni, mert az pogánok ezeket tartják vala a szeretet isteninek.

Erre kémek taníttatván valának,
 370 Ha asszonyok lenne, hogy hallgatnának,
 De társához körmes kézzel nyúlnának:
 Gonosz eset ezt hozá Gisquardusnak.

Csoda, mely bánatja királynak esék,
 Véletlenül hogy ily foglya viteték,
 375 Hitlen névvel az ifjú nevezteték,
 Könyhullással királytól ily szó esék:

„Jaj, már látom Istennek nagy haragját,
 Vénségemben életemnek nagy kénját,
 Kinél tartom vala szívemnek titkát,
 380 Hűségének elárulta virágát.

„Nincsen hűség, látom, az emberekben,
 Sok jótétem nincsen emlékezetben,
 Mint most látom, Gisquarde, személyedben,
 Kiért lészek érdemlett fizetésben.

„Így tartott-é hozzám az te hűséged?
 385 Álnak ifjú! ez volt-é az te hűtőd?
 Avagy jóvoltamért most ezt fizeted,
 Vénségemnek gyámolát förtőztetted.”

Többet király ifjúnak nem szólhata,
 390 Mert nagy bánat szívét megfogta vala,
 Nagy sirással könyvei hullnak vala,
 Mint fogolynak erre így lön mondása:

„Vedd elődben most, Uram, beszédemet,
 Hogyha illik, fogadd be mentségemet,
 395 Átkaiddal ne bosszonts Istenedet,
 Nagyobb veszély hogy ne falja fejedet.

„Velem való jóléted nem togadom,
 Kit minden lát, mert bolondság titkolnom,
 De erre vitt szübeli indulatom,
 400 Hidd meg, Uram, nem háládatlanságom.

„Igaz bíró ellen az Isten néked,
 Gyaláznia nem kívántam személyed,
 De ne vegye nehéz kedvvel Felséged,
 Hatalmasb vitt erre, hogyha megnézed.

„Esztelenség, avagy háládatlanság,
Sem gerjedett birhatatlan bujaság,
Nem vitt engem erre semmi csalárdság,
Csak vont az nagy szübeli hatalmasság. 405

„Nagyobb annak Felségednél hatalma,
Hatalmának, higgyed, szélesb határa,
Szerelemnek ölthatatlan tűz lángja, 410
Ez vitt engem sebes tüze habjába.

„Nem retteg az erős fejedelmektől,
Törvényeknek sem kemény igaitól,
Semmit nem fél az kegyetlen haláltól, 415
Nem óhattam magam ily hatalmastól.

„Nem tudod-é sok erős vitézeket,
Nagy urakat és bölcs tudós népeket,
Az szerelem nagy sok fejedelmeket,
Szarvon kötve hordoz sok erőseket.” 420

Annál inkább kezde király búsulni,
Gisquardusnak szaván fellyebb gerjedni,
Parancsolá azért tömlecben vetni,
Mert vakmerő beszéde azt érdemli.

Ezenközbe Gismunda nagy vígsággal 425
Nyájaskodik házában barátival,
Mert nem tudja, hogy mátkája bánattal,
Az tömlőcben kesereg óhajtással.

Megízené király szép leányának,
Véget vessen mindjára vígságának, 430
Mert homályja történt fényes napjának,
Vérrel fordult feredője az hőldnak.

Illyen követsége lön az királynak,
Mely bánatot hozza a szép virágnak,
Nem tudója még az gonosz szándéknak, 435
Engedelmét izené mint atyjának.

Sőt urakban király titkon hívata,
Hogy törvénnyel ifjakat áldoztassa,
De vén tanács ezt bolondságnak mondá,
Sőt ifjakat öszveadni tanácslá. 440

Ezzel nem gondola, hívá Gismundát,
 Kemény szóval úgy rettentí leányát,
 Mindazáltal nem türheti siralmát,
 Haragszóval így kezdé el panaszát:

445 „Rettegnie nem tudtam személyedtől,
 Gonosz ásszony, nem féltem ily vétektől,
 Ava gy ki tart szerelmes gyermekéről?
 Jaj, nékem most sebem magam törétől!

450 „Álnok asszony, így állott-é mondásod?
 Ez vala-é előttem fogadásod?
 Allhata tlan volt lám minden mondásod,
 Így csalt engem tettetett jámborságod!

455 „Midő n jámbor uradtól megmaradál,
 Özvegy ségben Ardeából megjutál,
 Nemde ezen akkoron hűtöt adál,
 Hogy hóltiglan özvegyágy nak szolgál nál?

460 „Menelaust immáron nem csudálom,
 Hogy társától csalatott, már gondolom,
 Mert erő tlen leánzó k hűti, látom,
 Hütek addig, míg lábok belől ajtón.

„Oka ez volt hámis fogadásodnak,
 Utat nyithass álnok csalárdságodnak,
 Esküvéssel hitelt keress dolgodnak,
 Így bú sítsad életét vén atyádnak.

465 „Rólad, soha, bizony, nem hittem volna,
 Hogy ily vétek szüvedben eltitkolva,
 Vén ségemnek legyen megbú sító ja,
 Mert azt hittem, hogy te légy nyugató ja.

470 „Te éretted már nyomorult vén ségem,
 Minden népek között szidalmas nevem,
 Gyalázatos immár királyi hírem,
 Nem kívánom azért hosszabb életem.

475 „Ékessége királyi nemzeteknek,
 Gyalázatra fordula szemé lyemnek,
 Elmarada öröme életemnek.
 Szép istápja megromla vén ségemnek,

„Minden testi jókkal engem az Isten
Látogatott bővséggel kegyelmében,
De megvonta ezt tőlem itéletben,
Holtom után bíró nincsen székemben.

480

„Drága ajándéka az nagy Istennek,
Kinek jámbor magzati nevelkednek,
Nem gyalázzák vénségét szülejeknek,
Öregbítik jó hírét nemzeteknek.

„Vedd eszedben, leányom, ezt magadban,
Mely nagy véték királyi udvaromban,
Te miattad esett méltóságomban,
Hogy nemtelent vittél ágyasházadban.

485

„Óh, mely igen szívemet keseríti,
Bánatimat ez dolog öregbíti,
A szeretet szüvedet erre viszi,
Hogy az paraszt Gisquardust kedvelheti!

490

„Rajtad annyi nehézségem nem volna,
Személyedet ha megböcsülted volna
És ha hozzád hasonlót néztél volna,
A szeretet így nem vakított volna!

495

„Véled-é, Gisquardus ki nemzetsége?
Nem tudod-é, szeretőd paraszt vére?
Nincs senkitől titkolva szegénysége,
Höl országa, kit illetne személye!

500

„Magad tudod, gyermekségétől fogva
Udvaromat engedelmemből lakta,
Magát noha jó erkölcsben tartotta,
Nemességre emelte szolgálatja.

„Azkik születésből nemességeket,
Bizonyítják atyjokról cimereket,
Nagy nemzetből hozzák eredeteket,
Tudod, azok viselnek nemes nevet!

505

„Mely úriak, nemesek, udvaromat,
Látod, lakják főhercegek házamat,
Hogyha meg nem tartózhattad magadat,
Fordítottad volna ezekre orcádat!

510

515 „Avagy kazdag Tráciának királyja,
Jutott volna eszedben nőtelen fia,
Házasságban néked szerzettem volna,
Hólta után erre néz birodalma.

520 „Nagy gyalázat királyi koronámnak,
Szidalmára lenne méltóságomnak,
Szegény rendre birtoka országomnak,
Hóltom után ha esnék Gisquardusnak.

„Téged az föld, jobb, előttem elnyeljen,
Szemem előtt bár az halál elvigyen,
Gisquardus is ez világból elveszen,
Hogy sem mint székemben ez álnak üljen!

525 „Véget vetek ez áruló éltének,
Ne örülhess éktelen szerelmének,
Ezzel töltöm kívánságát szüvednek,
Szeretődöt étkül adom férgeknek!

530 „Már két dolog szívemet tartóztatja,
Mely kétségben gondolatom fárasztja,
Nagy haragom első, ki ezt mutatja,
Életednek legyenek dühödt hóhéra.

535 „Okosságból de atyai szerelem,
Erre vonna hozzád kegyelmességem,
Ezt mutatná hozzád régi jó kedvem,
Kegyelemmel hogy lenne engedelmem.

540 „Bátorsággal nem tudom, mit míveljek,
Haragomban ha büntetésre nézzek,
Vagy kegyelmet szerelmemből kövessék,
Tégy választást ebben: mi tetszik néked?"

így az király elvégezé beszédét,
Haragjában elfordíttatá székét,
Hogy ne lássa leányának személyét,
Mindazáltal várja választételét.

545 Mert királynak ez vala ő szüvében,
Kegyetlenség ha lenne beszédében,
így leánya indulna könyörgésben,
Sík reménség de marada kezében.

Példa legyen ez az jámbor atyáknak,
Ne gerjesszék lángját az ifjúságnak, 550
Szent Pál mondja, hogy azzal nagyot ártnak,
Jó intéssel sokkal többet használnak.

Az atyákban vaj'ki kevesen tudják,
Hogy miképpen magzatjokat tanítsák;
Tudatlanok, mert magok sem tanultak, 555
Jó erkölcsnek plántáját nem kóstiták.

Tanításnak tisztit meg sem tanulják,
Sokan semmi munkának azt alítják,
Vereségben, haragban áll, azt tudják,
Mint Tancredus, csak dühöskedő atyák! 560

Ifjak közt ha látod a szeretetet,
Feneképpen, kérlek, meg ne rettentsed,
Szeretetnek dühi mert nagyot tétet,
Isten szerént házasságra sőt intsed.

Ezt hogy látá Gismunda, elbúsula, 565
Édesatyja hogy látni nem kívánja,
Semmi gondját látja jövődő kárra,
Fohászkodván szemét veté urakra.

Nem tűrheté, könyvei hullnak vala,
Nem nézheti atyját, azt bánja vala, 570
Szép szemei vérrel fordulnak vala,
Kegyelemre királt ez inti vala.

Tartóztatá Gismunda végsiralmát,
Könyveitől törli gyenge orcáját,
Hogy ismeré királynak nagy haragját, 575
Férfiszívével így kezdé el mondását:

„Isten nélkül nem lehet semmi, tudom,
Végezése ellen nincs tanács, vallom,
Minden dolgok tőle bíratnak, látom,
Egymás szeretőkre gondját jól tudom. 580

„A szerelmet bennem nem titkolhatom,
Nem is illik az ellen rugódoznom,
Noha tőled, uram atyám, vádlatom,
Érts meg, mely méltatlan azokat hallom.

585 „Méltóságát felségednek becsülöm,
 Itileted vénségedhöz mértéklem,
 Haragodat semmiben nem kérleltem,
 Hizelkedő szóval fülöd sem kentem.

590 „Azt ne véljed, atyám, hogy haragoddal,
 Most használhass rajtam búsulásoddal,
 Nem ijeszthedd szívemet féneszóddal,
 Sőt szerelmem gerjeszted inkább azzal.

595 „Mert kész vagyok az halált megkóstolnom,
 Szörnyű itiletit rajtam próbálom,
 Szép Gisquardust hogynem mint hátrahadnóm,
 Szerelmeért halálomat nem szánom.

600 „Oka igaz nincs ebből feddésednek,
 Hogy megszegtem fogadását hitemnek,
 Nem tudod-é jobb engedni Istennek,
 Megbecsülván virágát az üdőnek.

„Régen kellett volna erre vigyáznod,
 Igaz atya lévén, szemed megnyitnod,
 Ifjúságnak lángját jól meggondolnod,
 Ezt hozta most gondviseletlen vóltod.

605 „Írják Aetna hegynek ő sebes tüze,
 Mint az napnak ugyan gerjedez fénye,
 Ezenképpen ifjúságnak szerelme,
 Kiváltképpen ég leánzók szívében.

610 „Bátor szívnek mert jókarú vitézzel
 Mely nagy harca vágyon ellenségével,
 Szép termetnek, hidd el, a szüzességgel,
 Ollyan harca vágyon mint ellenséggel.

615 „Soha nincsen szerelemnek jobb helye,
 Örömesben hol verekedjék fészke,
 Szép termetű ifjaknak mint szüvekbe,
 Mert Venusnak nagy kedve szép személybe.

620 „Életemnek most nálam szép virága,
 Időm ollyan, mint szépen kinyílt rózsza,
 Ifjúságnak kebelemben illatja,
 Hogy lehettem ily jóknak titkolója!

„Kőfal között életem nem tűrhettem,
Féne módra élnie nem szerettem,
Házasságban, tudod, ezelőtt éltem,
Régen hagyott jómra most visszatértem.

„Esztelenség habok ellen evezni, 625
Sebes szélnek ellene igyekezni,
Nyájasságtól ifjakat is tiltani,
Természetet folyásában megfogni.

„Szép Ilonát hozod elő példaul,
Miként csalta hűtesét nagy álnakúl, 630
Ne csudáld, mert nem esett történetből,
Nem volt házasságok illő termettül.

„Házasságnak nemcsak az hit kötele,
Mert gyakorta csizamik hitnek vége,
A szép üdö, higgyed, főerőssége, 635
Mert ifjúval aggnak dísztelen élte.

„De inkább ezt csudálom, hogy forgatod,
Fejedelem lévén, elméd fárasztod,
Hogy szeretöm királynemből nem látod,
Ezért dolgom javalni sem akarod. 640

„Itileted nem méltó vénségedhöz,
Nem is férnél, atyám, jó móddal ehhez,
Gyalázatot hogy keress ily hívedhez,
Hidd meg, nem fér régi dicsiretedhöz.

„Udvarodban tisztelek mindeneket, 645
Úrfiakat, sok kazdag hercegeket,
Nem gyalázom meg ebből személyeket,
Tisztelettel látok minden rendeket:

„De ezek közt, kik palotádat nyomják,
Kazdagsággal magokat mutogatják, 650
Elszemlélte szemem ök állapotját,
Gisquardusnál hasonlóbbat nem talált.

„Nem volt itiletem az kazdagságért,
Soha senkit nem tiszteltem aranyért,
Ezt szerettem ily drága erkölcséért, 655
Azoknál nincs, kik fáradtak kedvemért.

660 „Panaszodat hogy peng ebből mondd,
Éktelenül ezt szemeimre hányod,
Szegénységért szeretöm szidalmazod,
Nemességért, nemzetiért tagadod:

„Nem tudod-é, atyám, szerencse dolga,
Allhatatlan mindenben adománya;
Egyik kézzel mit ád, mással elvonsza,
Higgyed, ilyen minden kazdagnak sorsa.

665 „A kazdagság szerencsétől biratik,
Mely igazán az ködhöz hasonlatik,
Erős szélről midőn háborgattatik,
Ezt sem tudod, mely hamar elszélezik.

670 „Igaz ugyan, ki arra ragaszkodik,
Eleitől maradtal dűcsökedik,
Ha szerencse akarja, hamar esik,
Híre-neve kazdagsággal enyészik.

675 „Gondold, atyámfiat a szerencse
Miként tartja, kikben vagyon ereje,
Azkit felvőtt, tartja meddig jó kedve,
Csak az tudományon nincsen ereje.

680 „Nemde Quintus Scipio kazdag vala,
Ki Rómában nagy fejedelem vala,
A szerencse ezt böcsülteti vala,
Nem tudod-é, tömlecben lőn halála.

„Nagy Agesilausnak ifju fia
Kazdagságnak annyira örül vala,
Lacedemont pénzért eladta vala,
Éhség miatt kellett meghalnia.

685 „Mit mondhatnál Quintus Aemiliusnak,
Nagy Rómának főimperátorának?
Kazdagsága híres vala házának,
Szégyenlem ezt, hallom disznópásztornak.

690 „Tarquiniust hallottad országába,
Nyolc és harminc esztendő királyságban,
Nagy kazdagon éle sok gonoszságban,
Gyalázattal halála lőn rabságban.

„Hová hagyjuk Rómának főhadnagyát,
Bellisarust, egynéhányszor triumphált,
Parthusoknak megvévé országokat,
Kuldulásra hozá szerencse dolgát. 695

„Kazdagságért senkinek ne süvegölj,
Szegénységért jámbort soha ne gyűlölj,
Jó erkölcsöt és tudományt megbecsülj,
Szerencsének orrán kevélyen se ül. 700

„Minden külső szépségek elmaradnak,
Mint az harmat hertelen elszáradnak,
Szép természettel kazdagságok elhúlnak,
Az tudósok örökké uralkodnak.

„Nemességek sem tagadhadd azoknak,
Illyen drága kinccsel valakik bírnak,
Szerencsének semmiben nem szolgálnak,
Tudós embert soha ne mondj parasztnak. 705

„Az nemesség nemcsak külső nemzetség,
Mert nem testnek, de elmének fényesség,
Sem nemzettől származandó tisztesség,
De tulajdon természeti fényesség. 710

„Két eszköze vagyon az nemelyeknek,
Melyek által részeltetnek mindenek,
Fegyver egyik uta ez tisztességnek,
Szép tudomány második uta ennek. 715

„Igaz nemességet nem adhat az pénz,
Nem vehetni áron, mert igen nehéz,
Színnemesség, azkit papiroson vész,
Szerencsétől illetén nemesség vész. 720

„Mindnyájunknak eredeti Istentől,
Születésünk hozatik atyáinktól,
Jó életünk adatik csak Istentől,
Az nemesség jó erkölcs folyásától.

„A szép hajnálcstillag mely szépen fénlík,
Többi közül az égen kiüsmerszik,
Szép erkölce Gisquardusnak így fénlík,
Nemessége mindenek közt tündöklík. 725

730 „Öt szerettem, atyám, mindenekfelett,
Mert méltóbb volt hozzám egyebek felett,
Míg az Isten el nem veszi életemet,
Soha tőle nem vonszom szerelmemet.

735 „Szüből vallom, ha az halál elvészi,
Hitetlenül szemem elől elveszti,
Ha életét álnaksággal elrejtí,
Szörnyű halált kész leszek megköstolni.

740 „Gondold meg jól, ha szerelmem feddheted,
Temagad is lám Gisquardust szeretted,
Nám egyebek felett megböcsületted,
Hát énnékem szememre miért veted?

„Ne szégyenljed, atyám, ezt melléd vened,
Országodban Gisquardust részeltetned,
Leányodat, kérlek, együjtszerezzed,
Nevelkedjék ezért jó híred-neved.

745 „Ebből bizony gyalázatot se véljed,
Jámbor híved ha fejedelmmé tészed,
Idegenre országod nem ereszted,
Nem hallatlant késértesz, ha megnézed.

750 „Gondold meg az római birodalmot,
Mely ékedig szerencsésen bíratik,
Eredetét Róma pásztoroktól vött,
Nagy sok szegényeket fejedelmmé tött.

755 „Hostilius Tullius paraszt vala,
Egy szolgálóasszonnak fia vala,
Deákságban felnevelkedett vala,
Fejedelmmé Isten emelte vala.

760 „Ptolomeus szegény katona fia,
Lovagrendből nagy méltóságra juta,
Negyven esztendeig Aegiptust laká,
Nagy hűséggel az királyságot bírá.

„Az hatalmas Dáriusról mit mondjak?
Hű voltáról most semmit hogy ne szóljak?
Nem tudod-é fia egy poroszlónak,
De Istentől királya Persiának?

„Parrasius, Licastus atyafiak,
Édes szülejektől elhányatának,
Egy pásztortól Istenért tartatának,
Királyságra Archadában jutának. 765

„Mit mondhatnál Agatokles királyról?
Minden tudja, paraszt nemzet atyjától,
Híres vala hadban viselt dolgáról,
Királysága vala Sziciliáról.” 770

„Kövesd, atyám, nagy Maximinus császárt,
Ki felvövé tudományért deákját,
Gadareust, egy kötélverő fiát,
Leányával ennek adá országát.” 775

„Semmi rendet nem utál az Úr Isten,
Személyválogatás mert nála nincsen,
Szegényeket pad alól elővészen,
Nagy kegyelme vagyon ötet félöken. 780

„Mondd meg, atyám, kérlek itiletedre,
Lám sokakat már láttál vénségedre,
Ha úrfiból több ment-é nagyobb rendre,
Mondom, maga keresett tisztességre?

„Avagy paraszt nemből akik támadtak,
Semmi kazdaságot vélek sem hoztak,
Találtak-é nagyobb méltóságokat,
Nemzeteknél feljebb uraságokat? 785

„Ígaz itilletet ha ebben követsz,
Ígazságnak haragnál feljebb engedsz,
Hidd meg, többet csak udvarodban lelhetsz,
Kiknek régi rozskenyerek most pereg. 790

„Gyengén tartott sok úrfiakat láttam,
Kiknek jószágokon gyakran csudáltam,
Kazdagságok költhetetlen, azt mondtam,
De nemsoká az bársont szűrnek láttam. 795

„Oly iratos, drága szép palotáját,
Nagy nemzetes úrnak láttam jószágát,
Tegnap vígan lakta szép, erős várát,
Ma pór úrnak zörgetik benne dobját. 800

„Az Istennek ily csudálatos dolga,
Nagy sok szegényt emel főuraságra,
Sok urakat viszont hájas táskára,
Mindeneket vonszon akaratjára.

805 „Tovább immár beszédem nem nyújthatom,
Hiszem, vötted eszedbe kívánságom,
Ha végezted, hogy szeretöm meghaljon,
Bár nékem is jó voltod ne használjon.”

810 Véget veté Gismunda beszédében,
Semmi rettegés nincs bátor szüvében,
Királyt ejté oly igen nagy kétségben,
Esztelenség, hályog esék szüvében.

815 Nem tudhatja, mit kelljen mívelnie?
Mert jól látja: igaz asszony intése,
Nem engedhet igaznak, mert vak szüve,
Homályt ejte lelkében harag mérge.

820 Közbeszédben ezt jól szokták mondani,
Azkit Isten meg akar ostromozni,
Vak vereség kezdi házát szállani,
Elméjében megfogy jó itéleti.

Hitlen Nabal nem gondolá tanácsát,
Nem hiheté rákövetkező kárát,
Éjjel titkon inté egy főszolgáját,
Levágatni parancsolá deákját.

825 Leányának hagyá, hogy veszteg lenne,
Netalántán megesnék dühödt szüve,
Mindaddig is házából ki ne menne,
Míg szüvében csendességet nem venne.

830 Immár vígan észí király ebédét,
Szabadosnak alítja gondtól fejét,
Már ő verte tengeri ellenségét,
Hogy ártatlan vérben mosdhatta kezét.

835 Nyughatatlan fúrtfejű emberekben,
Soha nincsen nyugalom fejekben,
Észről észre jargálnak elméjekben,
Fornak, miként hévvíz kicsiny bögrében.

Vígan lakja király ő lakodalmát,
Felmészárlott ifjúnak tartja torát,
Pohárokkal könyveztetni halálát,
Nyomják háta megé az passamását.

840

Viszont új bolondság üté oldalát,
Nyalánkságra inditá király gyomrát,
Nem akarja elfeledni haragját,
Azért hamar szólitá főszolgáját.

„Hűségedben — úgymond — nem kételkedtem,
Én jó hívem, mert immár megismertem,
Szolgálatod sok dolgokban dicsirtem,
Hűségedet most mutasd meg énnékem!

845

„Gisquardusnak hogy inkább higgyem vesztét,
Mert lelkemben mintha érzeném éltét,
Menj el azért, metéljed fel holttestét,
Jelül híven hozdad előmben szívét.”

850

Hitlen szolgál kész mindjárt engedni,
Tisztét hóhérsággal öregbiteni,
Mert tudja, hogy ha ezt nem cselekeszi,
Fog orráról az nagy palaszk elesni.

855

Mert udvarnak oly tökéletlen dolga,
Nem élhetsz ott magad szabadságába,
Kezed, nyelved uradnak rabságába,
Szentség mellől gyakran esel hidásba.

860

Sietséggel híve ezt elfogadá,
Köntös alól véres szüvet kiadá,
Ajándékul az királynak mutatá,
Kiért nagy kegyelmét király ajánlá.

Egy szép arany mosdót király hozata,
Tárházába kazdagb mosdó ez vala;
Közepire a szüvet tötte vala,
Bolondságát ezzel mutatja vala.

865

Ebéd felett leányát megkimleté,
Kochonyául a szüvet neki küldé,
Nagy örömmel ajándékon jelenté,
Szerelmének szüve volt, megüzené.

870

875 „Bosszú helyett vedd atyád ajándékát,
Meggondoljad rajta tett bosszúságát,
Szüből küldte szerelmednek tárházát,
Fogadd oly örömmel, mint szüved titkát.

880 „Szerelmedre Gisquardust e szű hozta,
Az nagy erős kőfalon ez hordozta,
Kit te szüből óhajtottál gyakorta,
Fogjad bízvást, mert atyád ajándéka.”

885 Kegyetlen hír szép Gismundát köszönté,
Tagaiban testét elhidegíté;
Nagyhertelen ebédét elfelejté,
Rövid szóval atyjának ezt izené:

„Haszontalan már magam igirete,
Mert életem Isten megelégtette,
Mondd meg én atyámnak: ez jelensége,
Ajándéka már életemnek mérge.

890 „Hitlen dolgainak végső hálája,
Érdemlette Gisquardus szolgálatja,
Ennek legyen Isten meghálálója,
Szép szüvemnek hogy arany koporsója.

895 „Legyen Isten érdemlett fizetésben
Én atyámnak, mert fertőzik véremben;
Érdemlik ezt Istentől fizetésben,
A szerelmet kóstolja meg élteben.”

900 Hogy ezt mondá, az mosdót általfogá,
Maga viszi sírva ágyasházába,
Végig nyitá ajtót minden láttára,
Keservesen sir, a szüre borula.

„Büntetője legyen Isten azoknak,
Egymás szeretőkre azok támadnak.
Szép kötelét szaggatják ifjúságnak,
Vadak szagássák meg szüvét azoknak.

905 „Elvesszen az, ki most vélem ezt tőtte,
Hogy előttem halva szerelmem szüve,
Életemet nyilván ez irígylte,
Halálomban legyen kedve betöltve.

„Oh szép szívem, lelkemnek nyugodalma!
Nem vala-é elég, hogy szívem látna?
Lelki szemeivel téged foglalna?
Testi szemem látni ezt nem kívánta.

910

„Lám lélekben valánk összefoglalva,
Szerelmünkben oly szépen bekapcsolva,
Szépen egymást mindenkor látjuk vala,
Atkozott az, ki minket elválaszta.

915

„Hólttestedet atyám megböcsülette,
Drága arany koporsóval tisztelte,
Bizony méltán személyed érdemlette,
Udvarának mert csak te valál színe.

920

„Vegyed, lelkem, már végső tiszteletem,
Koporsódat öttösse meg bőv könyvem,
Nem kívánom nálad nélkül életem,
Lélekben is megkereslek, szerelmem!”

Apolgatja nagy sírással az testet,
Könyveiben mossa vértől a szívet,
Könyhullásit, kit immár megleéglett,
Ablakáról kiönté, mint bőv vizet.

925

„Betölttettem — úgymond — szerelem tisztit,
Megállottam fogadásomnak hűtit,
Meg sem csaltam szerelmem ígretit,
Már felvészem utolsó itiletit.

930

„Sőt ha az bölcs írás igazat mutat,
Hogy az halál csak testen igazíthat,
De az lélek érzékségben állhat,
Hát lélekben a szerelem vigyázhat:”

935

„Mit gondoljak tehát én az halállal,
Szerelmemért testem szakadásával,
Ha ezentől nagy lelki bátorsággal,
Vigadozom ott is szép Gisquardussal?

940

„Oh szép Venus, Jupiternek leánya,
Szerelemnek ki vagy istenasszonya,
Légy immáron sebeim gyógyítója,
Látod senki szívem vigasztalója!

945 „Mire születésemre vigyáztál volt,
Jövendő üdöre ha nem gondolsz volt?
Mire természetemre ilyen gondod volt,
Ha kívánságomra nem tekintesz volt?

950 „Oh kegyetlen, bár ne láthattál volna,
Atyám házat meg ne szállhattad volna,
Nyílaiddal rám ne löhettél volna,
Halálomnak ha voltál kívánója!

955 „Vén szülémtől volt elég kisebbségem,
Álmodozván neved is említöttem,
De ha beléd röpülett immár lelkem,
Medgyek, mert csak hozzád siet beszédem.

960 „Gyilkosságod noha azelőtt is tudtam,
Szép szüzeken vérontásod hallottam,
Tökéletlen voltad de nem gondoltam,
Hogy ezt rajtam megpróbáld, nem álmodtam.

Hitlen, miért örülsz elveszésemnek?
Vagy mi hasznod vesztében életemnek?
Ha te voltál kezdője szerelmemnek,
Mért nem vagy őrzője életemnek?

965 „Áldozatra volt tárházomban kincsem,
Kivel oltárodát megtisztelhessem;
Szerelmemben tartottál volna híven,
Meg nem kimilettem volna semmiben!

970 „Az tetőled mutatott barláng helye,
Szerelmemmel kibén voltam rejtezve,
Szép kápolnát viselt volna nevedre,
Ez lött volna holtig dicsiretedre!

975 „Országomban vannak menyek, szép szüzek,
Ezek közt is innep lött volna neved;
De ha tőlem te ezt nem kedveletted,
Hízzék gyomrod, teljék véremben kedved.

980 „Él énnékem ezért mindenütt nevem,
Szerelmemben hogy megmaradtam híven,
De tenéked neved lesz tökéletlen,
Gyakran esik zsidó mise fejedem.

„Vérben telhetetlen, kegyetlen Venus!
Hizelkedő étked mint szép madárhús,
De sokaknak szívők miattad oly bús,
Sok szép virág életének vagy te gús!

„Születésed micsoda állatról volt?
Vagy életed minémű vadak közt volt?
Oroszlánnál lelked lám kegyetlenb volt,
Ily virágon szüved hogy nem esik volt?

985

„Hova tész, te kegyetlen, annyi sok vért,
Mennyit immár öntöttél szeretőkért,
Szép ifjakat megfojtottál egymásért,
Sok szüzeket öltél meg szerelmekért!

990

„Soha fegyver annyi halált nem ejtett,
Mennyit az te kezéd, szerelem, vesztett,
Kiket mérges poharod részegített,
Görögország arról bizonyosság lehet!

995

„Te öled meg szép Medeát Jasonért,
Dido asszont megfojtád Aeneasért,
Szép Helénát elvesztéd az Parisért,
Már engem is te ölj meg Gisquardusért!

1000

„Végső bucsúm tőled immár ez legyen,
Szerelmemnek jelét velem elviszem,
Kebeledben nyugodtam, hála legyen,
Sok szép szüzek, életem példa legyen!”

Véget veté Gismunda beszédében,
A holt szüvet kapcsolá kebelében,
Semmi kedvezés nincs bátor szüvében,
Mérget ivék, hogy vég lenne élteben.

1005

Nagyot tétet ifjakkal a szerelem,
Kiváltképpen az megrettent félelem,
Búsult szüben nincs semmi késedelem,
Bosszúságnál sincs nagyobb veszedelem.

1010

Foly az méreg szép Gismunda testében,
Úgy változik, mint holt ember színében,
Szép szemei könyvvvel lábnak néztekben,
Szakaszkodnak tagok régi erőben.

1015

- 1020 Erötelen immár teste méregtől,
Földen förtöng, elkölt már erejétől,
Szép orcája förtözve tajtékvértől,
Közel vagyon búcsúja életitől.
- 1025 Zengnek minden paloták budulástól,
Nincs szüneti udvarnak futkozástól,
Nagy jajszó zeng sok leány asszonyoktól,
Hamar király ugrék kockahányástól.
- 1030 Nagy rettegve urakkal király juta,
Földről emelgeti leányát sírva,
Úgy átkozza magát, mint bolond atya,
Végső szavát leányának kívánja.
- 1035 Már behunyva szép szemei valának,
Hogy ismeré siralmát vén atyának,
Mintha véget vetett volna álmának,
Szemét felemelé, szóla királynak:
- „Nincsen, atyám, most helye sírásodnak,
Bizony bolondságra könyveid hullnak,
Tudod, oka te voltál halálomnak,
Óhajtásod tarts végső nyavalyádnak.
- 1040 „Eset után embernek veszekedni,
Nagy bolondság kívánt dolgon bánkódni,
Ki az követ maga fejére veti,
Esztelenség annak sebét jajgatni.
- 1045 „Tudod, igaz dolgot tőled kívántam,
Isten törvényéhez magam kínáltam,
Jövendőkre kevés gondodat láttam,
Országodnak javára gondolkodtam.
- „Kazdagságát tárházodnak nem vártam,
Semmi kincsed lám soha nem kívántam,
Ez egy ifjat de szüből óhajtottam,
Drágább kincset ennél nálad sem láttam.
- 1050 „De ha immár ez volt-é kívánságod,
Erre vigyen szübeli indulatod,
Hogy véremmel enyhítsd szomjuságod?
Már ez egyben jelents meg igazságod.

„Ha éltünkben minket öszve nem adál,
Semmi jóval életemben nem látál,
Isten kötelében ily ellent tartál,
De ez egyben légy most jó akarattal:

1055

„Az nagy Isten kiket öszveszerkesztett,
Látod halállal is megkötelezett,
Te se válaszd egymástól az két szüvet,
Egy koporsó nyugossa az két testet.

1060

„Mert lelkünknek együtt volt nyugovása,
Testünknek is légyen együtt hálása;
Az utolsó napnak is jó várása,
Együtt vigyen minket feltámadásra.”

Véget veté siralmas beszédinek,
Hólt szüvére hajla szeretőjének;
Megindula nagy ereje méregnek,
Véget veté a szép virág éltének.

1065

Az urakkal király nagy sírást tarta,
Keservesen hólttestet apolgatja,
Sok átkokat maga fejére hánnya,
Házasságnak hogy volt ellentartója.

1070

Udvar népe oly nagy bánatban juta,
Sok sirással király udvara rakva,
Nagy ideig dob, trombita hallgata,
Sok szép ékes ruha gyászra fordula.

1075

Temetésre drága koporsót szerze,
Szép bőtükkal aranyból ékesítve;
Az két testnek egy koporsóban léte,
Tiszteséggel országtól temetése.

1080

Negyven napig házából ki sem lépék,
Mert szégyenlé, hogy házán ez történék,
Országtól is annyira utáltaték:
„Számkivetés gyilkosnak!” kiáltaték.

Szüvében is már nyughatatlan vala,
Gonoszságát lelke kiáltja vala,
Immár késén dolgát óhajtja vala,
Országában kit hadni mert nem vala.

1085

1090 Csuda serény az Ördeg ő dolgában,
Nem rest ahhoz, hol mit kaphat torkában,
Higgyed, annak örül, kit lát bánatban;
Erőlkedik mert vonni hálójában.

1095 Az bűnt gonosz féregnek írás mondja,
Ki mindenkor embernek szívét rágja,
Félelem és rettegés néki zsöldja,
Veszedelmes halálnak indítója.

1100 Erős köfal az jó lelkiismeret,
Mert vezérli minden jóra az lelket,
Viszont gonosz hamis lelkiismeret,
Minden gonoszságra vonzza az embert.

Azmely szübe már beesett az kétség,
Közel vagyon ahhoz Kain betegség
És mely lelket izgat békételenség,
Nincsen annak életiről reménség.

1105 Vén Tancredus nem kezde nyugodnia,
Nincs szívének senki oly biztatója,
Gonosz bűne szívének furdolója,
Bús léleknek csak Isten orvoslója.

1110 Írva hagyá minden testamentomát,
Az urakra bízá országnak gondját,
Ágyasházban vivé titkon handzsárát,
Ezzel király általüté ömagát.

1115 Annál nagyobb gondjok esék uraknak,
Hogy megérték halálát királyoknak,
Budósása nagy vala országának,
Már helyette idegent uralának.

1120 Így veré meg Isten Tancredus királyt,
Minden kazdagsággal elveszté házát,
Idegennek juttatá birodalmát,
Így adá meg kevélységnek jutalmát.

Az nagy Isten így szokta megbüntetni,
Kevély kazdagokat semmivé tenni;
Hozzá képest ki fog mást megutálni,
Kétség nélkül Isten el nem szenvedni.

Pél^{da} lehet Tancredus nagy sokaknak,
Kiváltképpen penig jámbor atyáknak,
Megbecsülvén idejét ifjúságnak,
Ne rekkesszék utát az házasságnak. 1125

Nagy dolog ez, hogy semmit nem gondolunk,
Máson esett nyavalyán nem tanólunk,
Mikor rajtunk esik, akkor jajgatunk,
Illyen dolog nem régen esék nálunk. 1130

Azért atyák és tutorok kik vattok,
Sólyom legyen szemetek, vigyázatok,
Az üdöne^k virágát ha látjátok,
Az pártának soká ne áldoztassatok! 1135

Soha ne hidd, midőn leányod mondja,
Férhezmenést ha előt^{ted} tagadja,
Mert ha lába köszöbit elhaladja,
Szemérmetességét ottan megbánja. 1140

Üdö és természet tagadhatatlan,
Mert ez kettő, higgyed, oly bírhatatlan,
Folyásokban mindenik ölthetetlen,
Hitőknek is ne higgy, mert bizontalan.

Lám virágnak földben rejtett gyökere,
Hideg előtt csak napig áll rejtezve,
De ha éri tavasznak meleg szele,
Nem titkolja fűben lesz jelensége. 1145

Virágjába siesd leányodat inteni,
Isten szerént házasságra bizlalni;
A szép üdöt ne hadd heában folyni,
Nehéz üdöbeli kárt megfóltozni. 1150

A szép rósa kedves csak idejében,
Ha megnézed mosolygó szép színében;
De ha hervadt, nincsen oly böcsületben,
Az aggság is, higgyed, nincs szeretetben. 1155

Átkozott az, ki csak maga hasznáért,
Tartóztatja leányát kazdagságért,
Mint az álnak tutorok az Mammonért,
Tartóztatják árvákat az jószágért. 1160

Semmi haszon a sok halogatásban,
Mert szerencse nincs mindenkor egy nyomban,
Addig fárad szüve az nagy várásban,
A szép üdö öltözik az aggságban.

1165 Szólhatnék itt tutorok tőrátok,
Kik a szegény árvakéből csak híztak,
Az árvákon nem ótalomért kaptok,
Az jószágért mindent vérnek mondotok.

1170 Segítséggel az árváknak nem vattok,
Sőt ha inkább szerencsését látjátok,
Ajtón leánt csak ki sem bocsátjátok,
Az jószágért verőfénytől ózzátok.

1175 Tékozlóban vagyon minden jószágok,
Néha várból alig marad kastélyok;
Midőn penig a számadásra juttok,
Magok jószágából adósítjátok.

1180 Higgyed, nehéz az Istent megcsalnia,
Ki őmagát árvák atyjának vallja;
Nem tudod-é, álnok szüved jól látja,
Az árvákért fogad még megvásárlja!

Nem áldja meg Isten annak jószágát,
Nemzetségre sem terjeszti marháját,
Árvakéből azki rakta ládáját,
Megajgatják fiai az nótáját!

1185 Az árvának ne fojts meg szerencsését,
Marhájával ne sácold meg életét,
Ha gyapjával emészted gyenge testét,
Isten gyermekiden keresi vérét!

1190 Az leánzót magad siesd inteni,
Házasságra Isten szerént bízlalni,
Mert ha maga kezd urat vásárlani,
Félek rajta, fogsz király táncán járni.

1195 Midőn fiat találsz leányod után,
Ne járj akkor csak magad kedve után,
Meg se indulj mindeneknek tanácsán,
Mert akkoron írigyekben az Sátán.

Mert talám te kezdesz olyat szeretni,
 Az temagad hasznáért kedvelleni,
 Kit leányod fog lábheggyel mutatni,
 Gondold meg itt, mit akarnék mondani!

1200

Nem tudod-é a sok igényetlenség,
 Házások közt gyakor békétlenség,
 Innét esik köztök örök gyűlölség,
 Mert atyákat hajtja pénz és örökség.

Leántokat olyra erőltetitek,
 Kihez szüve nem vonson, ijesztitek,
 Az kit szeret, attól úgy rettentitek,
 Nincs oly jámbor, kihez nevet nem leltek.

1205

Az leánzót beszéddel meghajthatod,
 Kemény szüvet sok szóval lágyíthatod,
 De ha kihez egyszer szerelmét látod,
 Hidd meg nekem, nehéz azt kigyalúlnod.

1210

Nem tudod-é, madárnak természeti,
 Régi fészket soha nem felejtheti?
 Éh farkas is tanult ösvént említi,
 Leányod is szerelmét nem felejt!

1215

Nem állandó az olytatén házasság,
 Mellyet szerez erő, avagy bosszúság,
 Avagy azkit forral pénz és kazdagság,
 Nemsokára préda lesz az asszonyság!

1220

Emberek közt sőt inkább az házasság,
 Két dologban függ az igaz társaság,
 Szeretetben mert szübeli igazság,
 Másod egymás között hasonlatosság!

Kazdagságot nem nézhet a szeretet,
 Sem nemzetre ő nem köteleztetett,
 Mert nem kincsben, de szüben helyhez tetett,
 Atkozott az, ki ez közül mást nézhet.

1225

Ijjak, kérlek, igen okkal járjatok,
 Hasonlókkal legyen ti barátságatok!
 Azt vak szeretetet távoztassátok,
 Isten szerént de legyen házasságatok!

1230

1235   **A** szép rózsza vala már kijöttében,
 Piros Pinkösd havának közepiben,
 Másfélezer hetvennégy esztendőben,
 Ezt éneklé társához szerelmében.

1240   Ez éneknek deákból fordítója,
 Nevét versek fejébe nem titkolja,
 Nagy gondolat szívét szállotta vala,
 Istent kéri ily szeretettől ójja.

SZTÁRAI MIKLÓS.

1576.

AZ VIZEZŐNNEK HISTÓRIÁJÁRÓL VALÓ SZÉP ÉNEK, MOISESNEK ELSŐ KÖNYVÉNEK
 HATODIK, HETEDIK, NYOLCADIK ÉS KILENCEDIK RÉSZÉBŐL SZERZETTETETT.

Az Sodoma veszedelméről való énekének nótájára. Mely így
 kezdetik el: *Beszélek Ábrahám atyánknak dolgáról.*

Nagy jeles dolgokat az régi próféták
 Isten lelke által könyvekben beírták,
 Világ kezdetitől fogva melyek voltak,
 Mi tanulságunkra mind előnkben adták.

5   **Im** a szent Moises ő első könyvében
 Nagy szépen megírta hatodik részében,
 Mit mivele Isten az régi üdőben:
 Ez széles világot veszté vizezőnben.

10   Csakhamar ez vala világ kezdetiben,
 Ezerhatszázötven és hat esztendőben,
 Emberi nemzetnek elterjedésében,
 Rettenetes dolgok lőnek azonközben.

15   Oly nagy sok gonoszság világban indula,
 Az bün emberek közt igen elárada,
 Éktelen bujaság közötttek sok vala
 És fertelmességgel az föld rakva vala.

20   Lám az házasságnak e rendit felbonták,
 Istennek szerzését azzal megrutiták,
 Patriarchák szavát es ők nem fogadák,
 Istennek ígétjét de ők megutálák.

Az hatalmas Isten ezen megbúsula,
Hogy nép gonoszsága ez földön sok vala
És hogy szüvök bünre csak hajlandó vala,
Báná, hogy az embert teremttötte vala.

Végezé magában, hogy elvesztenéje,
Mert gonoszságokat el nem szenvedhetné,
De hogy kegyességét ő kijelentené,
Százhusz esztendőt megtérésre engede.

25

Sőt annakfelötte sok óriásokat,
Támaszta közöttök sok hatalmasokat,
Kikkel nyomorgatá ő az embereket,
Hogy hozzája inkább téríthetné őket.

30

Semmit de nem foga Istennek ostora,
Sőt nép gonoszsága inkább elárada,
Kin Isten magában igen megbúsula
És ő búsultában imígyen szól vala:

35

„Természetét látom én az embereknek,
Gonoszra hajlandóságát ő szüvöknek,
Azért föld színéről én elvesztem őket,
Mert bánom még azt is, hogy teremtem őket.”

40

Az üdőben vala egy nagy patriarcha,
Ki az szent Noénak neveztetik vala,
Igazhütü ember, istenfélő vala
És minden dolgában tökéletes vala.

Rejá az Istennek az Istennek oly nagy gondja vala,
Mert Isten kedvében a szent atya vala,
Szép három fiakkal megáldotta vala,
Sem, Cham, Japhet nékik az ő nevek vala.

45

Igen szépen őket felnevelte vala,
Isten félelmére tanította vala,
Házastársot nékik szépen szerzett vala,
Istennek törvénye szerint élnek vala.

50

Noénak az Isten akkor megjelenté,
Mi szándéka volna, szépen megbeszélé,
Nagy kegyelmességét hozzá megjelenté,
Renddel im ekképen nagy szépen elkezdé:

55

60 „Végeztem magamban, hogy én ezt miveljem,
Az népet az földről hogy mind elveszessem,
Minden állatokat vélek vizben öljem,
Mert gonoszságokat már el nem tűrhetem.

Semmit te ne késsél, de nagyhamarsággal,
Fönnyűfából bárkát csinálj gyorsasággal,
Mind kívül s mind belől öt megkend szurokkal,
Kiben megmaradhass az te családoddal.

65 Ekképen peniglen az bárkát csináljad:
Háromszáz singnire az hosszát csináljad,
Szélességét ötven singnire csináljad,
Magasságát pedig harminc singre hagyjad.

70 Gyakor kamorákat belől benne csinálj,
Egy singni ablakot felyül rajta csinálj,
Ajtót középaránt az oldalán csinálj
És három feneket az bárkának csinálj.

75 Rövid üdön hozok vizet ez világra,
De teveled kötést tészek mostanában,
Hogy téged megtartlak nyilván az bárkában,
Te házad népével hogy megmaradj abban

80 És bevígy teveled minden állatokat,
Hét himet, hét nöstént végy az tisztajában,
Egy himet, egy nöstént az tiszt(tá)tanban,
Hogy megmaradjanak veled az bárkában.

Gyűjts sok eledelt is be oda magadnak,
Hogy legyen mit enni az te családodnak
És legyen mit adnod mind az állatoknak,
Hogy fogyatkozások ne legyen azoknak.”

85 Im az Noé semmit akkor nem mulata,
De nagyhamarsággal bárkát megcsinálá,
Akképpen mint Isten néki parancsolá,
Mert ő istenfélő jámbor ember vala.

90 Oly nagyhamarsággal az üdő betelék,
Az százhusz esztendő csakhamar elmulék,
De nép gonoszsága inkább nevedekék,
Noénak Istentől ilyen szó adaték:

„Dolgodat hagyj hátra, menj be az bárkába,
Mind kázad népével takarodj be abba,
Nagy esőt bocsátok mert hét nap elmúlva,
Negyven éj, negyven nap mind esik azután.

95

Oly hamar akkoron Noé bekészüle,
Mind háza népével bárkában beméne,
Minden állat hozzá szám szerént beméne,
Az bárka ajtaját Isten beszegezé.

100

Mindjártást támadá nagy árviz ez földön,
Noénak hatszázadik esztendejében,
Az Szent György havának tizenheted napján,
Mely napon az Noé méne az bárkában.

Igen nagy sok esők égből szakadának,
Egeknek ablaki megnyilatkoznak,
Földnek kútfejei mind felszakadának,
Negyven éj, negyven nap vizek áradának.

105

Nagy rettenetesen az viz elárada,
Ez széles világot bebomlotta vala,
Minden hegyek felett nevedett vala,
Tizenöt singnire hegyek felött vala.

110

Oly szépen az bárka vizen uszkál vala,
Minden állatokat az viz megöl vala,
Emberek és vadak mind meghóltak vala,
Miként az Úr Isten elvégezte vala.

115

Gondja az Istennek az Noéra vala,
Mert noha az bárka tétova labb vala,
De semmit az vizek nem árthatnak vala,
Istennek hatalma óalmazza vala.

120

El nagy sok ideig az viz ígyen álla
Áradva az földön, semmit sem apada;
Másfélszáz nap ebben éppen eltölt vala,
Semmit az víz ezen addig meg nem szálla.

Oh mely csudálatos Isten kegyessége
És ő híveihez való nagy szerelme!
Mert azokat tartja mindenkor kedvébe,
Azkik tiszta szüből biznak ő nevébe.

125

130   Rettenetesképpen ő nagy haragjában
           Bünért ez világot elvesztette vala,
           De Noét bárkában megtartotta vala,
           Azmiképpen néki felfogadta vala.

          Gondja az Istennek Noéra nagy vala
           És mind véle való vadakra, barmokra,
 155   Az vizet az földről elvenni akará,
           Hogy Noénak ismét az földet megadná.

          Igen nagy hirtelen egy szelet támaszta,
           Kível az vizeket megszállítanája,
           Földnek kútfejeit el-bédagaszulá,
 140   Az esőt az égből és ő megállatá.

          Oly hamar az vizek apadni kezdének,
           Az földnek színéről helyére térének,
           Szent Mihály havának tizenkét napjára,
           Armenia hegyén az bárka megszálla.

145   Bárkában az Noé szépen hallgat vala,
           Az földről az vizek szállton szállnak vala,
           Karácson havának legelső napjára
           Nagy hegyek tetei megtetszenek vala.

          Azonközben Noé szorgalmatos vala,
 150   Viz szállása felől gondolkodik vala,
           De hogy ezt az Noé inkább megtudhatná,
           Az bárka ablakát akkoron megnyitá.

          Gondolá az Noé ezt önnenmagában,
           Az bárka ablakán hollót kibocsátna,
 155   Hogy ki ez dologról néki jó hírt hozna,
           Akkoron az hollót kibocsátta vala.

          De az holló nem jól követségbe jára,
           Mert csak idestova repesvén budosa,
           De lám az Noénak semmi hírt nem hozza,
 160   Mert Noéhoz holló vissza nem tért vala.

          Ime egy galambot az Noé választá,
           Melyet az bárkából hamar kibocsátá,
           Galamb sohól lábát meg nem nyugothatá,
           Azért az Noéhoz tére az bárkába.

Patriarcha ötet bárkába bevévé,
Hét nap után ismét ötet kiereszté
És az galamb szintén estve haza jöve,
Egy olajfaágat hozza önöké.
165

Akkoron az Noé ebből megismeré,
Vizek megszállását ő eszében vévé,
Hét nap után ismét azt ő kiereszté,
De az galamb többé hozzá meg nem tére.
170

Temérdeki sok viz földről mind elszálla,
Hogy az Noé hatszázegy esztendő s vala,
Az Böjtmás havának legelső napjára,
Az bárka fedelét az Noé elhányá.
175

Rövid üdön az föld szépen megszárada,
Az Böjtmás havának legelső napjára
Eszendő tiz napig lön Noé bárkába
És Istentől akkor ő szózatot halla.
180

Ott Isten Noénak im ekképpen szóla,
Bárkából kijőne, néki parancsolá,
Minden állatokat bárkából kihozna,
Az Noé ezekben mind híven eljára.

Noénak im ez lön első gondolatja,
Nagyhamar Istennek ő csinála óltárt,
Tiszta állatokból ő tön áldozatot,
Kivel az Istennek ada nagy hálákat.
185

Óh mely igen kedves lön ő áldozatja,
Istenhez felhotta annak ő illatja,
Mert igaz hűtből lön az ő áldozatja,
Akkor az Úr Isten ezt mondá magában:
190

„Semmiképpen többé én ezt nem mivelem,
Emberért az földet többé el nem veszttem,
Mert emberi szűnek gondolatját látom,
Csak bűnre hajlandó, azt bizonyal tudom.
195

Vizezőnnel többé nem veszttem ez földet,
Illyen állapotban tartom meg én ötet,
Jöllehet részszerént megbüntetem ötet,
Azmíglén az földre eljő az Itilét.
200

Ollyanképpen leszen ez földnek ő rendi,
 Az nyárnak, az télnek addig meg kell lenni,
 Vetés, aratásnak is meg nem kell szünni,
 Az napnak és éjnek helyjén kell maradni."

205 Sok szép beszédekkel az Isten Noénak,
 Akkor szólott vala az ő fiainak,
 Kik az áldásban ott véle valának,
 Illyen szép áldomást Istentől hallának:

210 „Én mondom tinéktek, hogy gyümölcsözzetek
 És az földnek színén elszaporodjatok,
 Annyira ez földön elsokasodjatok,
 Az földet népekkel széllal betöltsétek.

215 Mind uralkodjatok ti az állatokon,
 Vadakon, férgekben, égi madarakon
 És az vizekbéli számtalan halakon,
 Az ti félelmetek legyen mindazokon.

220 Prédájul tinéktek adtam mindezeket,
 Eledeletekre megengedtem őket,
 Mindeddig öttétek az földnek gyümölcsét,
 Azmellett szabadon egyétek ezeket."

Emberek mert soha az vizezön előtt,
 Sem hússal, sem hallal nem éltek azelőtt,
 Földi gyümölcsökkel magokat éltették,
 Isten hatta vala nekik, hogy azt egygék.

225 Romlása de nagy lön földnek vizezönkor,
 Nagy ösztevérsége viz miatt lön akkor,
 Ezokáért Isten nekik hagyá akkor,
 Állatok husával hogy élnének bátor.

230 Csak illyen tilalmat vete önékiek,
 Hogy az húst véresen, nyersen meg ne ennék,
 Vadak módja szerént ne cselekednének,
 Az húst, mint az vadak, ők ugyan ne ennék.

235 Ott ezt is ötölök akkoron megtiltá,
 Hogy embervért köztök senki ne ontana,
 Emberöldökléstől magát ótalmazná,
 Mert az embervérért ő bosszút állana.

Lám büntetését is gyilkosságnak vette,
Hogy minden, valaki az embert megölné,
Annak ember által ontatnék ki vére,
Mert az Isten embert képére teremté.

240

Ennye szabadságok vala gyilkosoknak,
Az vizezön előtt minden gonoszoknak,
Embertől büntetés nem vala azoknak,
Valakik embervért közöttük ontának.

Nagy hamissága itt megtetszik pápának,
Isten ellen támadott Antichristusnak,
Ki lön megtiltója világban azoknak,
Melyek az Istentől engedve valának.

245

Derékképpen Isten Noénak engedé,
Allatok húásával hogy szabadon élne,
Hallal, hússal magát egyaránt éltetné,
Semmi válogatást ezekben ne tenne.

250

Im Rómából pápa ezt tőlünk megtiltja,
Az étekben való válogatást hagyja,
Pénteken, Kántoron húst ne együnk, mondja,
Isten rendelését ő ezzel felbontja.

255

Sőt az Isten ellen ezt is cselekeszik,
Hogy ő gyilkosságra kész levelet adni,
Kéntől, büntől gyilkost kész ő megódazni,
Minden latorságra szabadságot adni.

260

Semmi tilalma nincs az paráznaságnak,
De tilalma vagyon nála házasságnak,
Maga Isten hagyá azt is az Noénak,
Tiszta házasságból hogy szaporodnának.

Isten az Noénak azt is felfogadá,
Hogy vizezönt többé földre nem bocsátna,
Vizezönnel többé földet nem vesztené,
Ennek örök jegyül az szavarvánt vette.

265

Meghallátok eddég az vizezön dolgát,
Moises könyvéből e szép históriát,
Immár hallgassátok az magyarázatját,
Ez históriának nagy szép példázatját.

270

275 Óh mely jeles dolgok példáztnak benne
És tanulságunkra vettetnek előnkbe,
Kiket rövidedőn most vegyünk eszünkbe
És szépen beírjuk őket mi szüvünkbe.

208 Sok dolgok löttének az régi üdőben,
Azmint írva vannak mind a szent könyvekben,
Kik jövődő dolgot jedzettek magokban,
Miképpen megtetszik az históriában.

Az vizezön előtt világ állapotja
Mostani üdőnek lám volt példázatja,
Miképpen az Krisztus ezt nyilván megmondta,
Szent Máté könyvében nekünk írva hatta.

285 Lám mint vizezőnkor ez széles világban
Az bűn, az gonoszság eláradott vala,
Azonképpen vagyon most ez világ dolga,
Gonoszágnak benne vagyon áradása.

290 Vagyon mostan gondunk csak az jóllakásra,
Ételre, italra, a sok tobzódásra,
Isten ígéjének nincsen foganatja,
Arra is haragszunk, ki azt prédikálja.

295 Támadtanak köztünk most is óriások,
Ez világban való nagy sok hatalmasok,
Kik miatt szállának reánk nyomoruságok,
Dúlások, fosztások, nagy sok vérontások.

300 Ezt mi reánk Isten csak azért bocsátta,
Hogy megtérésünket nyilván ő kívánja,
Mert veszedelmünket nekünk nem akarja,
Ezechiél által ezt nekünk megmondta.

Most mint fogjon rajtunk Istennek ostora,
Az mű életünknek rendi megmutatja,
Mert lám jobbulásunk nincsen nekünk abban,
Sőt mind napról napra leszünk gonoszabban.

305 De az Isten nyilván ezt el nem szenvedí,
Sőt nagy büntetéssel nyilván megbünteti,
Ez gonosz világtól azért elszakadjunk
És az szent Noéval az bárkában szálljunk.

Imé a szent Noé példázza az Krisztust,
Az bárka peniglen az ő szent egyházát, 310
Mert miképpen Noé építé az bárkát,
Azképpen az Krisztus az ő szent egyházát.

Csak adjunk magunkat mi a szent Noéhoz,
Az mi pásztorunkhoz, az Jézus Krisztushoz,
Maradjunk meg véle együtt az bárkában, 315
Az tőle épített anyaszentegyházban.

Istennek ígését örömet hallgassuk,
Az mi életünket a szerént rendeljük,
Isten prófétáit mi meg ne utáljuk,
Sőt nagy böcsületben azokat mi tartsuk. 320

Tőlek azmit hallunk Isten ígéséből,
Örömet fogadjuk mi azt tiszta szüből,
Rettenjünk Istennek fenyegetésétől,
Az reánk jövőndő nagy veszedelemtől.

Ezt ha mivelendjük, bizonnyal meghiggyük, 325
Isten velünk leszen, bátor nyilván tudjuk,
Nyomoruságinkban nem hágy el, meglátjuk,
Miképpen az Noé példájában halljuk.

Tétova az bárka noha hanyattaték,
Az vizezőn miatt széllal hordoztaték,
De lám az vizekből el nem borítottaték, 330
Istennek általa megótalmaztaték.

Sőt az vizek néki gyámoli levének,
Az földről általok mert felemelteték,
Vizektől az földön el nem borítottaték, 335
Az benne valókkal éppen megtartaték.

Ekképpen az Isten soha el nem hagyja
Az ő szent egyházát, sőt azt óalmazza,
Noha háborúval gyakran látogatja
És az ő híveit ő megostorozza. 340

Csak mint kegyes atya velünk cselekedik,
Az mi bűneinkért reánk fegyedezik,
Mert veszedelmünkbe ő nem gyönyörkedik,
Sőt idvösségünkre nyilván igyekszik.

745 Oly igen kívánja ő az mi jóvunkat,
 Hogy mindenkor bocsát ránk oly nyavalyákat,
 Kikben ő láthassa minékünk házunkat,
 Mert igen akarja mi jobbulásunkat.

350 Mikor ő mireánk az vesszőt bocsátja,
 Lám az mi hűtünket akkoron próbálja
 És irgalmasságát hozzánk megmutatja,
 Az mi életünket hogy megszabadítja.

355 Megemlékezek az Noé bárkájáról
 És mind benne való vadakról, barmokról:
 Így megemlékezik az mi nyavalyánkról
 És ő megszabadít, higgyed, minket abból.

360 Ezt is jól eszünkbe, kérlek, hogy mi vegyünk,
 Hogy az bárka kívül valakik levének,
 Az vizezön miatt azok elveszének,
 Mi tanulságunkra azok is lévének.

Nékünk mostan bárkánk az anyaszentegyház,
 Ha annak tagja lesz és abban megállasz,
 Hittel, jó étellel te benne megmaradsz,
 Az örök halállal, higgyed, te meg nem halsz.

365 De miképpen Noé bárkából kijöven,
 Tiszta állatokból áldozatot téven,
 Magát és családját Istennek ajánlá,
 Istennek áldását akkoron meghallá:

370 Akképpen az Krisztus az itilet napján
 Minket ő híveit szent atyjának ajánl,
 Örök boldogságban és részessé téssen,
 Véle uralkodjunk örök dűcsőségben.

375 Tanólságra nékünk ezt szerzek versekben,
 Im az Balásfalván Kikellő mentében
 Másfélezerhetven és hat esztendőben,
 Kiből dicsírtessék az egy Isten, Amen.

SALAMON KIRÁLYNAK, AZ DÁVID KIRÁLY FIÁNAK MARKALFFAL VALÓ TRÉFABESZÉDEKNEK RÖVID KÖNYVE.

Mindenek az végre irattattanak meg,
hogy jót tanoljunk belőle,

PRAEFATIO,

azaz

Előljáró beszéd az Markalfus tréfás dolgaira.

Sokféle bölcsek voltak eleitől fogván, kik az embereknek hasznokért és életeknek megjobbításáért sok különb-különbféle dolgokat irtanak, hogy az embereknek legyen előtte mintegy tükör mindenha az egyebeknek példája. Miérthogy az minémű rövid az embernek élete, igen kevés dolognak menne végére, holott lassan-lassan elfogyatkozik a természet. Ezt meggondolván, némelyek satyrákat ékes dorgálással irtanak, némelyek comédiákat, avagy tragédiákat, sokan históriákat is szedtek össze és szerzetek, csak azért mindezeket, hogy az nyomorult és gyalró természet teljességgel az gorombaságban és vétékben el ne merüljen. Mivel-hogy pedig az tréfás dolgokban is sok vagyon, azki embernek hasznára vitethetik és ezek közül eggyik az Markalfnak játékos és tréfás cselekedetei, mint ezután megértjük: azért jónak és hasznosnak gondoltuk lenni, hogy az több írások között ezek is az tréfás dolgok olvastassanak az emberektől.

Kérjük azért az jámbor és tisztelendő olvasót, hogy ezeket oly móddal olvassa és megértse, hogy miképpen az bölc orvos néha az méregből is orvosságot csinál, azonképpen ők is ebből az tréfából szép haszonra való tanuságokat notáljanak, kiváltképpen olyankor, mikor az egyébféle szorgalmatos gondtól megmenekedik.

Ezután, szerető olvasó, nemcsak azért irattatnak a bölc emberek, hogy emberek csak ne vessenek rajta, hanem főképpen hogy, mint a szorgalmatos méhecske meglátogatja mind az jó és gonosz füveket és mindenikről, azmi jó, levészi és haza viszi: azonképpen ezek is azért adattanak előnkbe, hogy jót vegyünk belőle. Ez pedig az jó erkölcsű és természetű emberektől lehet.

Végezetre ezt is megjelentjük, hogy az mi nyelvünknek mi-voltáért, némely helyen gyengyebb és tisztességesb szóval vagyon fordítva, hogy sem mint az ígék voltak, de azért sok helyén

maradott. Annakokáért miérthogy, mint az deákok szólnak (Sapientibus satis est dictum), akinek elméje vagyon rá, megértheti és értse úgy, azmint szereti. Azért, szerető olvasó, vedd jó neven mostan ezt a kis munkácskát mint jó barátodtól &c.

MARKALF ITT VITETIK AZ SALAMON KIRÁLY ELEIBE AZ Ő
FELESÉGÉVEL EGYETEMBE POLICANA ASSZONNYAL.

Mikoron ülne Salamon király az ő atyjának, Dávid királynak, székében, teljes lévén bölcseséggel és kazdagságokkal, láta egy néminémű embert napkelet felől jőni, kinek az ő neve vala Markalf, ki tekintetre rút és iszonyu ember vala, de mindazáltal vala igen ékesen szóló.

Az ő felesége is, Policana nevű asszony, véle vala, mely igen éktelen rút és paraszt asszonyállat vala.

Mikoron azért Salamon király mindkettőt eleibe vitette volna, állanak vala ő előtte ketten egymás szemébe nézván.

MARKALF ÁLLAPATJA.

Vala penig Markalf rövid állapotú ember, igen temérdek és potrohos; feje őnéki nagy vala; széles homloka; piros és sömörgös orcája; fülei felette szőrösek és el-aláfüggenek vala; szemei nagyok és csipások; ajakai is nagyok és temérdekek felette, mint egy lónak; szakálla rút és igen illatos, mint a kecskének; kezei rövidék és temérdekek; újjai zomokok; lábai rövidék és felette temérdekek valának; az orra penig Markalfnak (mint egy sósugorka) temérdek, szeplős és horgos, mint a kányának. Ábrázatja néki olyan, mint a számárnak; haja olyan, mint a baknak a szőre és sarjai igen parasztok valának; bőre peniglen rút és igen szeplős és fekete, mint a sár. Ruhája kurta és csak a balfenekéig ér vala. Nadrága széllal kiterjedett vala és minden öltözeti éktelenek valának.

POLICANA ÁLLAPATJA.

Az ő felesége is őnéki törpe és igen temérdek; nagy a két csecsei őnéki, haja penig csoportos, hosszú a szőméledeke, dohos és éles, mint a disznónak a sertéje; szakállája is vagyon, mint a kecskének. A két füle olyan, mint a számárnak; szemei csipások és tekintete olyan, mint a mérges zomok kigyónak. Teste penig Policana asszonnak fekete és sömörgös és őnből ontatott pléhekkel az ő két csecsit felékesítötte. Újjai rövidék és vasból csinált gyűrökkel befűzte. Orra lyikai nagyok valának. Lábai rövidék és szőrösek, mint a medvének; ruhái gyapjasok és széllal kiterjedtekek vala.

És ilyen asszonyi állatokról szépen mondta egy néminémű bölcs im ez verseket:

Foenina deformis tenebra[r]um subdita formis

Cum turpi facie transit et absque die.

Est mala res multum turpi concedere cultum,

Sed turpis nimium turpe ferat vicium.

Salamon annakokáért hogy megtekintötte volna őket, ekképpen szóla nékiek: „Micsoda emberek és micsoda nemzetségből valók vattok? Markalf pedig ezt hallván, ekképpen felele: Mond meg te minékünk előszer a te nemzetségedet és az te atyádfiai-nak eredeteket és én is megbeszélem a mi nemzetségünket.

Salamon monda: Én vagyok az tizenkét patriarcháknak nemzetségekből való: Mert Juda nemzé Pharest, Phares nemzé Esromot, Esrom nemzé Aramt, Aram nemzé Aminadabot, Aminadab nemzé Naasont, Naason nemzé Salmont, Salmon nemzé Boozt, Booz nemzé Obedet, Obed nemzé Isait, Isai nemzé Dávid királt, Dávid király nemzé Salamont és én vagyok a Salamon király.

Markalf ezt hallván felele:

Én vagyok az tizenkét Parasztságnak nemzetségéből: Mert Rusticus nemzé Rustát, Rusta nemzé Rustomát, Rustus nemzé Rusticellust, Rusticellus nemzé Tarcust, Tarcus nemzé Tarkolt, Tarkol nemzé Farsit, Farsin nemzé Markult, Markul nemzé Marquelt, Marquel nemzé Marquát, Marqua nemzé Markalfot és én vagyok a Follus Markalf.

Az én feleségem pedig a tizenkét Lupicanáknak nemzetségéből való: Mert Lupica nemzette Lupicanát, Lupicana nemzé Ludiprágot, Ludiprág nemzé Bonenstrungot, Bonenstrung nemzé Boledrudot, Boledrud nemzé Pladrudot, Pladrut nemzé Lordámot, Lordám nemzé Kurtát, Kurta nemzé Kurtulát, Kurtula nemzé Kurtellát, Kurtella nemzé Policámot, Policam nemzé Policánát: és ez a Policána az én feleségem.

Salamon monda: Hallottam, hogy igen bőv beszédű és csácsogó ravasz álnok paraszt ember volnál, annakokáért jer, mi vetekedjünk beszéddel mi közöttünk. Én tégedet kérdezlek, te pedig énnékem felelj meg minden kérdésimre.

Markalf.

Aki hitván énekes, kezdje ez elől.

Salamon.

Hogyha minden beszédemre megfelelhetsz énnékem, nagy sok marhákkal megkazdagítlak én tégedet és az én országomban híres-neves ember lész.

Markalf.

Igir az orvos egészséget, holott hatalma nincsen reá.

Salamon.

Igaz itéletet töttem én a két tisztátalan személyek között, akik egy házban megnyomták vólt az ő magzatjokat.

Markalf.

Ahól vannak fülei az embereknek, ott vadnak sok perlődések, ahól sok asszonnép vadnak, ott vadnak sok példabeszédek.

Salamon.

Az Úr adott az én számba oly bölcseséget, hogy nincsen világom énhozzám senki hasonlatos.

Markalf.

Azkinék pokol szomszédja vagyón, ő maga dicsiri magát.

Salamon.

Az istentelen ember fél és retteg, ha senki nem űzi is.

Markalf.

Mikor fút a kecske, akkor fejrlik a s...i.

Salamon.

Az jó asszonyállat szép ékességére és gyönyörűségére vagyón az ő urának.

Markalf.

Az téjfeles fazokat, míg tele, igen kell az macskától őrizni.

Salamon.

A bölcs asszonyállat házat épüt magának. A bolond penig, aki volna is, elrontja.

Markalf.

Az jól megégetett fazak több ideig állandó és aki tisztán tartja, tisztán iszik belőle.

Salamon.

Az istenfélő asszonyállat méltó dicsiretre.

Markalf.

Az jó macskát az jó bőreért meg szokták nyúzni.

Salamon.

A szemérmes asszonyi állatot igen kell embernek szeretni.

Markalf.

A szegény embernek meg kell a téjfelt tartani és őrizni.

Salamon.

Allhatatos asszonyállatot ki találhat?

Markalf.

Hű macskát a tejesfazéknak ki találhat?

Salamon.

Senki nem.

Markalf.

Allhatatos asszonyi állatot is igen ritkán.

Salamon.

A szép és tökéletes asszonyállatot minden drága marhánál drágábbnak kell becsülni.

Markalf.

A kevér és temérdek asszonyállat, úgy tetszik embernek, hogy adakozóbb volna.

Salamon.

Szép dolog a fejér fátyol a szép asszonyembernek a fején.

Markalf.

Meg vagyon írva, hogy nem olyan a szép subáknak belől az

újjai, mint a derék béllési. Azért a fejr fátyol alatt gyakorta moly vagyon. (Azaz férges belől.)

Salamon.

Azki álnokságot vét, gonoszt arat.

Markalf.

Azki polyvát vét, nyomoruságot arat.

Salamon.

Bölcsességnek és tudománnak kell lenni az szenteknek szá-
jokban.

Markalf.

A szamar ily természetű, hogy ahol legeltetik, ott nő, ahol
sz...ik, ott ganéjoz, ahol húgyik, ott öntöz, ahol hever, ott rontja
el a göröngyekeket.

Salamon.

Idegen ember dicsírjen tégedet.

Markalf.

Ha enmagam szidalmazom magamat, soha senkinek én úgy
kedves nem lések.

Salamon.

Sok mézet ne egyél, mert nem jó.

Markalf.

Aki méheket metszen, az az újját nyalogatja.

Salamon.

Az gonosz szívű emberben nem lakik a bölcsességnek lelke.

Markalf.

Az kemény fába mikor vered az éket, megódd magad, hogy
a szemedbe ne pattanjon.

Salamon.

Nehéz tenéked az eszten ellen rugódoznod.

Markalf.

Az rúgó ökret az esztennel kétszer is oldalba kell fúlni.

Salamon.

Tanítsad az te fiadat és kicsinségétől fogva szoktassad ötet az jó cselekedetekre és engedelemre.

Markalf.

Azki ünejét jól tartja, gyakorta eszik a téjből.

Salamon.

Minden állat az ő természetére hajlandó és rátér.

Markalf.

Amely abroszt igen elviselnek, szösszé válik és csepüé.

Salamon.

Az igaz biró amit ért, azt szólja.

Markalf.

Azmely pispök felette hallgató, végre ajtóállóvá vétetik.

Salamon.

Az tanítómestert tisztességben kell tartani és félni kell az ő vesszejétől.

Markalf.

Azki az ú birájának pofáját törlegeti, az az ő szamarkáját szokta tapogatni és törzsölni.

Salamon.

Az erős hatalmas ember ellen és az folyóvíz ellen ne törökedjél.

Markalf.

Az erős sas meg szokta mellyeszteni és nyúzni az egyéb madarokat.

Salamon.

Jobbítsuk meg abban magunkat, azmiben tudatlan vétkeztünk.

Markalf.

Mikor a s... ed törled, semmit akkor egyebet nem cselekedel.

Salamon.

Hizelkedő beszéddel senkit meg ne csalj.

Markalf.

Elmájében eszik, aki az övő embernek köszön.

Salamon.

Az álnok patvaros emberrel ne társolkodjál.

Markalf.

Méltán szaggatják el azt a disznók, azki az korpa közibe elegyíti magát.

Salamon.

Sokan vannak, kik szemérmet és tisztességet nem ismernek.

Markalf.

Ollyak is élnek és nyájaskodnak az emberekkel, kik hasonlatosok az ebekhez.

Salamon.

Sokan vannak, kik az jótétel helyébe gonoszt fizetnek.

Markalf.

Azki az idegen ebnek kenyeret hán, nem vészi jutalmát.

Salamon.

Nem igaz barát, aki meg nem marad az barátságban.

Markalf.

Az borjuganaj nem sokára áll, sem nem kövéríti a földet.

Salamon.

Sok okokat keres, aki el akar barátjától szakadni.

Markalf.

Amely asszonyállat kedvedet nem akar tenni, azt költi, hogy túros az alfeneke.

Salamon.

Az király beszédének változhatatlannak kell lenni.

Markalf.

Hamar elúnja, aki farkason akar szántani.

Salamon.

Az retek igen jó az lakodalomban, büdes pedig a tanácskozásban.

Markalf.

Azki retket észik, mindkét felől hurút, alól és fellyül.

Salamon.

Az hallás ott elvész, ahol az elme nem vigyáz.

Markalf.

Megtompítja hamar az nyilat, aki lövöldez serpenyőt.

Salamon.

Azki elfordítja az ő fülét a szegényeknek kiáltásitól, ő is kiált másodszor és az Isten nem hallgatja meg ötét.

Markalf.

Elveszti az siralmát, aki bíró előtt jelenti sirását. (Post latam sententiam.)

Salamon.

Kelj fel, északi szél és jöjj ide, déli szél, fúdd meg az én keremetet és belőle kifolynak nagy szép drága kenetek.

Markalf.

Mikor foly az északi szél, akkor romol magas ház és aki t...s, az nem egészséges.

Salamon.

Az halált és a szegénységet el ne titkoljad.

Markalf.

Azki eltitkolja, hogy t...s, sokkal nagyobb léssen nyavalyája.

Salamon.

Mikor ülsz a gazdagnak asztalánál, jól eszedbe vegyed, mit raknak elődbe.

Markalf.

Minden, ami elődbe rakatik, az a te hasadba származik.

Salamon.

Mikor az asztalhoz ültetnek, lássad, hogy más előtt ne egyél.

Markalf.

Aki mgasb széken ül, a tartja az főhelyét.

Salamon.

Ha az erős meggyőzi az erőtlent, minden marháját néki elveszi.

Markalf.

Egyjól lát a macska, noha a talpát nyalja.

Salamon.

Amitől retteg az istentelen, megesik ő rajta.

Markalf.

Aki gonoszúl cselekedik és jót remél, teljességgel magát megcsalja.

Salamon.

Az rest ember az hidegben és melegben nem akar szántani: küldül azután és senki semmit nem ad nékie.

Markalf.

A mezítelen s...t senki meg nem foszthatja.

Salamon.

Az tanolónak gyorsasága teszi az tanítót jóakaróvá.

Markalf.

Minden kéz siet az ő megszokott vasfazakára.

Salamon.

Ki kell vetni az jóknak társaságokból az patvarkodó és csalárd gonosz embert.

Markalf.

Az mord haragos asszonyi állat és a füst és a likas tál igen nagy kár az embernek házában.

Salamon.

Az Istennek mihozzánk való szeretetiért minden jó szerelemnek kell lenni mi közöttünk.

Markalf.

Ha te szereted azt, azki tégedet megutál, elveszted a te szerelmedet.

Salamon.

Ne mondd a te barátodnak, mikor valamit kér: menj el, jöjj holnap és adok, holott nagyon miből mindjárt adhass nékie.

Markalf.

Im ma és im holnap megmivel, azt mondja, akinek ura nincs.

Salamon.

Sokan kívánják a kazdagságot, holott a szegénységből bántatnak.

Markalf.

Ebéljél és meglátod, mi marad abból, azmid vagyon.

Salamon.

Sokan vadnak, azkik éheznek és mindazáltal megházasulnak.

Markalf.

A szegény embernek nincsen kenyere, mégis ebet keres, hogy eltartsa.

Salamon.

A bolondnak felelj meg az ő bolondsága szerint, hogy ne láttassék bölcsnek lenni.

Markalf.

Az kőszikla meghallá, kinek felele a cserfa.

Salamon.

Az nagy haragban nincsen irgalmasság, annakokáért aki haragból szól, nyavalyát szerez magának.

Markalf.

Ne mondj gonoszt a te barátodnak haragodban, hogy meg ne bánjad annakutána, mikor megbékélel ő véle.

Salamon.

Az ellenséges száj nem szól igazságot, sem az ő ajakai igazat nem beszélnek.

Markalf.

Aki téged nem szeret, a téged nem rágalmaz.

Salamon.

Csak annyit aludjál, amennyi elég.

Markalf.

Akitől lehet és nem aloszik, az restség árt annak.

Salamon.

Megelégedtünk jókkal és adjunk hálát róla Istennek.

Markalf.

Igen örvend a rigó, néki felel a szajkó, nem egyaránt énekel az éhező az elégedettel.

Salamon.

Együnk és igyunk, mert majd mindnyájan meghalunk.

Markalf.

Egyenlőképpen meghal mind az éhező és mind pedig aki eleget észik.

Salamon.

Mikor az ember rágcsak, (így) akkor ő nem beszélhet.

Markalf.

Mikor az eb énekel, akkor ő sem ugathat.

Salamon.

Megelégedett a mi hasunk a sok ravaszsággal, jer, menjünk el aloni.

Markalf.

Idestova csak forog és poklul aloszik, aki nem észik.

Salamon.

Mikor az te szegény barátod küsded ajándékot ad, meg ne utáljad.

Markalf.

Amie vagyon az herélt embernek, azt adhatja szomszéd-asszonyának.

Salamon.

Ne járj az gonosz peres és patvaros emberrel, mert netalám miatta vagy veszedelmet, vagy pedig nyavalyát találsz magadnak.

Markalf.

Az meghólt méh nem sz...ik mézet.

Salamon.

Ha aláznak és gonoszakaró emberrel barátságot szeresz, inkább ellenséged léssen, hogysemmint segítséggel lenne.

Markalf.

Azmit a bak és az farkas mivel, tetszik az a nőtén farkasnak.

Salamon.

Azki előbb szól, hogysemmint kérdik, kijelenti magát, hogy bolond.

Markalf.

Mikor valaki nyomódja lábodat, vedd el onnat, ha bánod.

Salamon.

Minden állat hasonlatost keres társul magának.

Markalf.

A túros ló túros lovat keres és ketten egymást vakarják (érts meg mint).

Salamon.

Jól téssen az az ember lelkével, aki máson tud könyörölni.

Markalf.

Nagy házat utál az meg, aki magát meg akarja ismerni.

Salamon.

Aki farkastól fút el, találkozik oroszlánra.

Markalf.

Eggyik nyavalyából másikra. Szakácsról találkozik sütőre.

Salamon.

Meglássad, hogy senki ne szerezzon néked nyavalyát. Ha
penig valaki szerez, bosszút ne állj érette.

Markalf.

A veszteg hallgató víznek és a hallgató embernek semmit
ne higgy.

Salamon.

Egy ember sokféle dolgokat egyszersmind meg nem mívelhet

Markalf.

Az nyomorúságoknak száma között meg vagyon írva, hogy aki-
nek lova nincs, gyalog jár.

Salamon.

Atkozott a százesztendős gyermek.

Markalf.

Késő az agebet tanítani, nyakon kötve hordozni.

Salamon.

Azkinek vagyon, adatik annak és bővelkedik.

Markalf.

Jaj az embernek, akinek nincs kenyere és szülei vannak.

Salamon.

Jaj az kétszívű embernek dolga és aki két úton jár.

Markalf.

Azmely ember két széken akar ülni, ha látja, tehát a földön maradott ülni.

Salamon.

A szűnek bővségéből szól a száj.

Markalf.

A hasnak tele voltából trombitál a s...

Salamon.

Két egyenlő ökör egyaránt vonszon az járomban és nem tusakodnak.

Markalf.

Két ér egyaránt mennek az embernek a s...ire.

Salamon.

A szép asszonyállatot szeretni kell az embernek.

Markalf.

Az asszonyember igen szép a nyakánál, mint a fejr galamb: ám oda alá penig szép fekete mint a vakontag, hű.

Salamon.

Az Judának nemzetségében igen nagy az én rokonságom és az én atyámnak Istene az ő népe között fejedelmmé tölt engemet.

Markalf.

Megesmerem az abroszt, mert szöszből csinálták.

Salamon.

A szükség kényszeríti az igaz embert vétkezni, ha nem akarná is.

Markalf.

Az megfogott farkas ketrecbe tétetett: avagy sz...ik, avagy marakodik.

Salamon.

Elég volna énnékem az mérték szerént való tisztesség, csak az Úr Isten ez világot vetette volna énnékem birodalmam alá.

Markalf.

Nem adnak az ebkölyöknek annyit, azmennyt hizelkedik a farka.

Salamon.

Azki későn megyen az asztalhoz, elejti a kést: étlen marad.

Markalf.

Az könnyen fútó is mi nem mindenüé eljuthat.

Salamon.

Mikor bántásodra vagyon a te feleséged, semmit ne félj tőle.

Markalf.

Lágy pásztor előtt a farkas gyapjat sz..ik: de a kemény előtt nem.

Salamon.

Nem illik az ékesen szólás az bolondhoz.

Markalf.

Nem illik az ebhez, hogy nyerget hordozzon a hátán.

Salamon.

Megütegesd oldalokat a te fiaidnak, míg gyermekdedek és felvehetik a fegyelmet.

Markalf.

Aki apolgatja és csokolgatja a báránt, nem gyűlöli a kost is.

Salamon.

Minden ösvények egy útra tartnak.

Markalf.

Minden erek egy s...re mennek.

Salamon.

Az jó ember jót tehet a gonosz asszonyemberben is.

Markalf.

Az jólakásból jó sz.. leszén, melyet lábbal el kell tapodni. Azonképpen a bestiális asszonyembereket is le kell tapodni.

Salamon.

Szép ékesség a szép asszonyember az ő ura mellett és igen illik.

Markalf.

Igen illik az szomjú ember mellé az jó borral tele álló fazak,

Salamon.

Igen illik az szép fegyver az én óldalomra.

Markalf.

Igen illik az jó rakás fa az én kertem mellé.

Salamon.

Mennél feljebbvaló vagy, annál alázatosabb légy mindenkben.

Markalf.

Jól lovagol az, ki hasonlatosokkal lovagol.

Salamon.

Az bölcs fiú örömmel illeti az ő atyját, az gonosz kedig bánattal és szomorúsággal illeti az ő anyját.

Markalf.

Nem egyaránt énekel az vidám és az bánatos.

Salamon.

Aki keveset vét, keveset is arat.

Markalf.

Mennél nagyobb dér avagy fagy vagy, annál csikorgás az út.

Salamon.

Mindeneket tanáccsal cselekedjél és nem bánod meg.

Markalf.

Elég beteg az is, aki a beteget emel.

Salamon.

Mindeneknek ideje vagy.

Markalf.

Azmely öker nyulat akarna fogni, igen mondja: im ma és hólnap, de ugyan nem foghatja meg.

Salamon.

Immár én elfáradék a szólásban, jer, nyugodjunk el.

Markalf.

Semmiképen nem hagyom el a beszélgetést.

Salamon.

Tovább éntőlem immár nem lehet.

Markalf.

Ha nem lehet, nagy alázatosan mondj kuhit és valld meg, hogy meggyőzöttéttél és azmit ígértél, add meg énnékem.

Az Salamon király dolgosí és jövedelmének beszolgáltatói mondanak Markalfnak:

Az Markalf beszédét hallván Bananiás, az Jójadásnak fia és az Zabus, az királynak szolgája és Adoniás, az Abdénak fia, kik adószedők valának, mondanak Markalfnak: Ezokáért te lennél-e harmad az mi urunknak országában? Meghidd, hogy kivájjattatnak tenéked az te gonosz két szemeid a te tők agyadból, mert jobb lészen és ékesb, hogy te fekedjél az mi urunknak medvéi között, hogýsemmint valami tisztre felemeltessél.

Kiknek Markalf felele: Mi ragad az embernek (salvo honore) a s...ire, hanem csak sz...bincsök. Miért ígerte tehát azt énnékem a király? Akkoron ezt hallván Venthur és Benadachar, Benesia, Bena, Benatudab, Bantharber, Achina, Day, Achinab, Bonia, Josephus, Semes és Samer, az királynak tizenkét főtisztartói, mondának: Mit busítja e hitván szurkos fuvóhasú ember az mi urunkat? Miért nem csapdossák jól arcúl, avagy négy pálcákkal jól megapinálván, hogy nem vetik ki tova az király szemei elől?

Erre az Salamon király felele: Ne légyen az! De adjanak eleget enni és bocsássák békével. Akkor Markalf elfordulván felele az királynak: Mind elszenvedem, valamit mondasz. De én ezt mondom mindenkor, hogy azhól nincsen király, ott nincs törvény.

Itt megirattatik, miképpen Salamon vadászni kiment és eggyik szolgája megmutatá a Markalf házát és miképpen kérdezte a király?

Az király azért együtt az ő vadászival és sok vadászó ebekkel minekutána vadászott volna, történet szerint megyen vala az Markalf szállása előtt elé. És az ő lován odafelé tére és lehajtván fejét, benéz vala az ajtón, hogy meglátná, ki volna ott benn. És Markalf szóla az királynak: Itt benn vagyon egy egész ember és egy fél és a lónak a feje. És amennyit feljő, annyit száll alá. Erre Salamon így felele, monda: Micsoda, amit mondál? Markalf felele: Mert az egész ember én vagyok, ki itt benn ülök. A félemler te vagy, a lovon ki ott kün ülsz és félig behajlottál; a ló feje pedig annak a feje, akin ülsz. Salamon kérdé: Micsodák, amik feljönek és alámennek? Markalf monda: Az babok, melyek az én fazakamban forrának.

Salamon kérdé: Hól vannak atyád, anyád, bátyád és hugaid? Markalf. Az én atyám a mezőben egy kárból két kárt csinál; az anyám pedig a szomszédasszonnak azt miveli, azmit többszer soha nem miveli. A bátyám ott kün az fal alatt ülven, amit talál, mind megöli, néném pedig a kamorában ülven, esztendeig való nevetését siratja.

Salamon.

Mit jegyeznek mindezek?

Markalf.

Az én atyám az mezőben az ösvént el akarván foglalni, azmely az ő földén megyen által, töviset rak oda. És az útonjárók eljönek

és két ártalmasb ösvényeket csinálnak az egyből és így egy kárból kettő lesz.

Az anyám a szomszéd asszonnak az szemét fogja be, mert megholt, melyet többszer néki nem mivel.

Nénem viszontag az elmúlt esztendőben hogy egy ifjat megszeretett vala és sok játszadozás és nevetés közbe, csecsezés és csókolás közbe megterhesedvén, mostan immár sir.

Erre Salamon monda: Honnét vagyon e sok ravaszság te-benned?

Markalf felele: Az te atyádnak, Dávid királynak idejében mikor volnék a te atyád orvosának kis gyermeke, egy néminémű nap, mikor orvosságot csinálnának az te atyádnak, fogának egy saskeselőt, kinek mikor minden tetemét kibontogatták volna orvoságnak, akkor Bersabea, a te anyád, vevé annak a szüvét és kenyérhajra tévén, tenéked az tűzben enned megsüté és hogy én ott állok vala, a fején által háta megé veté az kenyérhaját, akin megsült vala és én megévém: azért, amint vélem, az én ravaszságom innét vagyon. Minthogy tenéked a szünek megételéből az bölcseség.

Salamon.

Az Isten téged úgy segéljen! én Gabaában mikor volnék, az Isten nékem megjelenék és betöltte engemet bölcseséggel.

Markalf.

Azt szokták mondani bölcsnek, azki magát tartja bolondnak.

Salamon.

Nem hallottad-e mely nagy kazdagságokat adott énnékem az Őr Isten, annakfelette nagy bölcseséget is?

Markalf.

Hallottam: mert tudom, hogy az Őr Isten ott ad esőt, ahol akarja.

Ezen Salamon elmosolyodék és monda: Az én népeim itt kün várnak, nem állhatok tovább itt teveled, el kell mennem. De mondd meg az te anyádnak, hogy a jobbik ünőnek az tejéből küldjen egy fazékkal énnékem és az fazakat fedje be ugyanazon ünőből valóval és te hozd énnékem.

Markalf felele: Megmivelem.

Itt küld a Markalfi anyja az királynak egy fazék tejet Markalitól.

Salamon király penig az ő népével nagy pompával és zengéssel méne Jerusálembé és mint hatalmas, kazdag király palotájába beméne.

Az Markalfnak anyja peniglen, Floscenia asszony, mikor hazajött volna, Markalf az király parancsolatját néki megbeszélé. Akkor azért Floscenia vön egy nagy fazék tejet elő és egy nagy szép fejer bélest kene meg szép téjfellet és az fazakat véle befede és Markalfot ekképpen Salamon királyhoz küldé. Markalf azért útában egy mezőn mikor menne, felette igen meghevítezék és megverejtezék az napnak melegségétől és leüle és legottan láta egy asszu tehénganajt és igen lassan az fazakat letevé, az bélest, leülvén megeddegélé nagy szépen és az tehénganéval az fazakat befede.

Mikor immár az királyhoz jutott volna, ezenképpen az királynak bemutatá az téjesfazakat. És monda Salamon király: Miért fedték az fazakat ekképpen be?

Markalf.

Nemde azt parancsoltad vala-é, hogy az ünőből fedje be az anyám a tejesfazakat és imé akképpen cselekedett.

Salamon.

Nem ekképpen parancsoltam vala.

Markalf.

Én így értettem vala.

Salamon.

Jobb lett volna, ha egy szép bélest szép téjfellet megkenték volna és aval fedték volna be.

Markalf.

Szinte úgy cselekedett vala anyám, de az éhség elváltoztatá elmémet.

Salamon.

Miképpen?

Markalf.

Tudom vala, hogy te nem szükölkednél kenyér nélkül, én pedig szükölkedvén, megövék az bélest és elmém elváltozván, úgy fedém be e tehénganéval.

Salamon.

Ezen most légy vendégem. Im megengedem ez eggyet. De ha ez éjjel jól nem vigyázandosz, mint én holnapi napon, bátor ne reménljed életedet.

Itt az király Markalfal az éjjelt álom nélkül töltik el.

Salamon és Markalf egybeülének és egy kevés vártatva Markalf aluni kezde és hortyogni, kinek Salamon monda: Aloszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de magamban süttozok.

Salamon.

Mit süttozsz?

Markalf.

Azt, hogy az nyúlnak a farkában annyi íz vagyon, mint szinte az háta gerenciben.

Salamon.

Ha ezt meg nem bizonyítod, halálnak lesz fia. És ismét hogy az király hallgatnia kezde, Markalf elalvék. Kinek a király monda: Aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de csak magamban gondolkodom.

Salamon.

Mit gondolkodol?

Markalf.

Azt, hogy a szarkában annyi fejr toll vagyon, mennyi fekete.

Salamon.

Ha ezt is meg nem bizonyítod, halálnak lesz fia. És ismét hogy Salamon hallgatnia kezdte, Markalf szunyodék és erősen kezdte hortyogni. Kinek Salamon monda: Aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de magamban beszélek.

Salamon.

Mit beszélész?

Markalf.

Azt, hogy ég alatt semminémű állat nincsen fejből az napvilágnál.

Salamon.

Tehát a napvilág fejből volna a téjnél.

Markalf.

Fejből tat.

Salamon.

Meg kell tenéked ezt bizonyítanod. Ezután ismét hogy Salamon vesztég lenni kezdte és vigyázni, Markalf elalvók és erősen kezdte fúni. Kinek Salamon király monda: Mégis aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de csak gondolkodom.

Salamon.

Mit gondolkodol?

Markalf.

Hogy semmit asszonyembernek hinni ne kelljen az embernek.

Salamon.

Ezt is meg kell tenéked bizonyítanod. És mikor ismét vesztég lenni kezdett volna Salamon, Markalf elalvók és hortyogni kezdte. Kinek Salamon monda: Aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de csak gondolkodom.

Salamon.

Mit gondolkodol?

Markalf.

Arról gondolkodom, hogy nagyobb a természet az szokásnál.

Salamon.

Ha meg nem bizonyíthatod, meghalsz. Ezeknek utána az éj eltelvén, Salamon hogy elfáradott vala, az ő ágyasházában elnyugovék és Markalf az királyt elhagyván, nagy sietséggel elfuta az ő nénjéhez Fudáza asszonyhoz és monda nénjének: Az Salamon király reám igen megharagutt, el nem szenvedhetem az ő fenyegetését és bosszúságtételét. De én egy kést vészek az én ruhám alá és ma, mikoron ingyen sem vélné, a szüvébe beütem és megölem ötet. Mostan ezokáért, én szerelmes néném, engem be ne vádolj, de nagy hűséggel eltitkolj és mégcsak az én atyámfiaának az Buffridusnak meg se mondd e dolgot.

Kinek Fudáza felele: Atyámfia Markalf! Semmit hozzám ne kételkedjél, mert ha szinte fejemet el kellene éretted vesztenem is, meg nem mondanálak.

Ezeknek utána azért Markalf megtére nagy titkon az királynak udvarába és a fényes nap betölté az királynak udvarát.

Itt Markalf mindeneket megbizonyít az királynak, melyeket gondolt vala.

Salamon felkelvén ágyából, üle az ő királyi székibe a palotában. És hamar keresének egy nyulat az király parancsolatjára és eleibe vivék és megszámlálák az ízeket és úgy találák, azmint Markalf megmondta vala. Annakutána keresének szarkát és abban is annyi fehér tollat, mint feketét találának.

Ezeknek utána Markalf, mikor az király nem tudná, egy palaszketet bevin a király kamorájában és bedugá az ablakokat, hogy az világosság be ne mehetne. És egy kevés vártatva behívá a királt.

Mikor azért a király bemenne, az palaszketjre hága a lábával és csak alig tartózkodék meg, hogy a földre nem esék. És megharagván a király, monda: Te veszedelemnek fia, mit töttél ide láb alá? Markalf felele: Mit haragszol e dologért? Ne haragudjál!

Nemde te mondad-é, hogy fejérb a téj az napvilágnál? Mire hát hogy most nem látsz a téjtől, mint az napnak világától látható volt. Igazat itilj, mert semmit nem vétettem.

Salamon.

Isten megbocsásson tenéked: az én ruhám mind bekeveredett, a nyakam is megszakad vala énnékem az te cselekedeted miá, ha meg ne tartózhassam és nem vétettél-e ellenem?

Markalf.

Másszor megótalmazd magadat, de mostan leülvén, tégy itiletet énnékem az én panaszolkodásomról, melyet megbeszélek előtted.

Mikor azért az király leült volna, Markalf ekképpen panaszolkodik vala ő előtte: Vagyon, uram, egy néném, kinek Fudáza neve, ki paráznaságban találtatott és megterhesedvén, szégyenbe keverte minden nemzetségemet és mindazáltal mégis részt akar venni az mi atyánk örökségében.

Erre Salamon így felele: Híják ide a te nénédet és halljuk meg, mit felel ellened!

Markalf panaszolkodik az király előtt az ő nénjére.

Mikor azért Fudáza asszont oda hitták volna, hogy látá a király, mosolyodék rajta és monda: Megtetszik igen szépen, hogy ez az asszony nénje Markalfnak. Mert a Fudázának teste állapotja kurta, törpe és igen temérdek vala, mintha hasas volt volna. És valának nagy temérdek lábai és mind kettővel sántál vala. Tekintettel, szemeivel és teste állásával Markalfhoz hasonlatos vala.

Monda azért Salamon Markalfnak: Mondd meg mi panaszod vagyon tenéked nénédre? Markalf felkelvén, ilyen feleletet tön: Uram király! panaszt tészek te előtted az én nénémre, mert k... ává lött és megnehezkesült, azmint im szemeddel jól látod. Megrutította minden nemzetségemet és mégis részt akarna venni az én atyám örökségében. Annakokáért, kérlek, parancsolj, hogy ne vehessen részt az örökségből.

Ezt hallván Fudáza, felgerjede és betelék dühösséggel és ilyen szókat szóla mérgében: Ó te gonosz hizelkedő és nyalakodó hitván lator! Miért ne vennék részt az én örökségemből? Nemde, Markalf, Floscencia asszony szült-é engemet is, ki énnékem is szinte olyan anyám volt, mint tenéked?

Markalf felele: Nem lészen részed az örökségben, mert a te latorságod miá elitilik tőled az örökséget. Fudáza ezt hallván, monda: Semmiképpen nem lehet az, mert ha vétkeztem, megjob-

bítom életemet. De én esküszem az Istenre és az ő javaira és hatalmaságára, hogy ha engemet békével el nem bocsátasz, szent asszony elveszessen, ha oly dolgotat nem mondom ki, melyért tégedet a király azontúl felakasztat.

Markalf ezt hallván, monda: Te ocsmán rút f...s k..., mit mondhatnál, ha senkinek semmit nem vétettem?

Fudáza felele: Igenis, vétkeztél, te alávaló álnok roszt ember, mert meg akarod ölni a királt. És ha nem hinnék beszédemet, keressék meg az kést az te ruhád alatt és ott lelik meg.

Mikor azért az udvar népe keresné a kést és nem találná, Markalf monda az körülállóknak és az királynak: Nemde igazán mondom-e, hogy semmit bátorságosan nem kell asszonyembernek hinni? És mikor mindnyájan elfakadtanak volna nevetve, monda Salamon király: Mindeneket okoson cselekedel te, oh Markalf!

Markalf.

Mi nem okosság ez, de azmit csak tréfában biztam vala né-
némre, mindjárt kifecsegé, mintha igaz lőtt volna, ilyen az asszony-
embernek ő természete.

Salamon.

Miért mondad pedig azt, hogy nagyobb a természet a szokásnál?

Markalf.

Várj egy keveset és minekelőtte elalunál, megmutatom azt is tenéked.

Itt Markalf kibocsát három egereket a köntös újjából.

Mikor immár a nap elnyugodt volna és a vacsorának ideje elközelgetett volna, a király leüle az vacsorához nagy készüléttel, mind az udvarnépével egyetembe. És Markalf ülven az több szolgálkával, három egereket rekesztett vala a köntös újjába. Mert vala az király udvarában egy macska, kit úgy szoktattak vala, hogy minden vacsorának idején gyertyát tartana az király előtt és mind az udvarnépe előtt, állván a két utolsó lábán és az ketteivel a világot tartván. Mikor azért immár mindnyájan vacsoráltak volna, Markalf kibocsáta eggyet az egerek közül, kit hogy látott volna a macska és utána akart volna indulni, a király megfenyegeté és nem mozdula ki helyéből; a másikkal is hasonlatosképpen lön a dolog.

Harmadikat is Markalf kibocsátá, melyet hogy megláta a macska, tovább nem tarthatá a gyertyát, hanem elveté és az egér után futamék és megfogá futtában.

Ezt látván Markalf, monda a királynak: Imé király, te előtted megbizonyítám, hogy nagyobb a természet a szokásnál és tanításnál.

Salamon felele: Üzzétek el ötet és vessétek ki szemem elől. És ha többszer ide jövend, huszísátok reá az én ebeimet, szaggassák el!

Markalf szóla monda: Mostan tudom bizonynyal és nyilván mondhatom, hogy ott vagyon gonosz udvar, ahol nincsen igazság.

Itt kibocsát Markalf egy nyulat és az ebek utánrohannak.

Mikor azért kiüzték volna az udvarból Markalfot, kezde magában ekképen beszélgetni: Sem im így, sem ám úgy az bölcs Salamonnak nem leszen nyugalma Markalftól: meglátja. Másodnap azért felkelvén ágyából, gondolkodni kezde, miképpen mehetne a király udvarába úgy, hogy a király ebei ötet meg ne szaggatnák? És elméne, vön egy eleven nyulat és ruhája alá takarítá és úgy tére a király udvarába. Kit mikor az szolgál megláttak volna, az ebeket öreája huszíták. Markalf pedig az nyulat kibocsátá és mindjárást az ebek Markalfot elhagyák és az nyúl után rohanának. Ekképpen Markalf az király eleibe felméne. Kit hogy az király megláta, monda: Ki bocsátott ide be tégedet? Markalf felele: Nem kevés ravaszság! Salamon monda: Mit üznek az ebek? Markalf felele: Azmi előtttek fut. Salamon: Mi fut előtttek? Markalf: Amit üznek!

Salamon monda: Meglássad, hogy ma itt az én palotámban nyáladot semmire ne pökjed, hanem a pusztá földre, hogy meg ne rutíts az szőnyegekkel bevont padimontomot és falokat.

Vala annakokáért az király palotája bevonva különféle drága kárpitokkal.

Itt az Markalfi pökik az királynak egy kopasz szolgájának az homlokára.

Mikor azért Markalf igen hurútna és az beszélés közben az sok nyál bővelködnék az ő szájában, kétfelé tekinte és láta mellette az királynak egy kopasz szolgáját udvarlani. Akkor azért az szorosságban hogy nem láthata tiszta földet, kire pöknék, meggyüté az ő nyálát az szájában és nagy erőltetve igen nagyot pökék az kopasz embernek homlokára. És az kopasz ember igen elpirula

és megtörlé mindjára az ő homlokát. És az királynak lábához borula és nagy panaszt tőn Markalfra.

Salamon monda: Miért hogy ekképpen rútitád meg a kopasz embernek homlokát?

Markalf felele: Nem rútitottam, hanem megganéjoztam: hiszem az sovány földre szokták hordani, hogy a vetemények benne termőbbek legyenek.

Salamon monda: Miképpen illik ez az kopasz emberre?

Markalf.

Nemde nem te tiltád-é meg, hogy ma sohoval ne pökjem, hanem csak az pusztára földre és hogy látam e kopasz embernek fejét, gondolám mindjára mezíten és pusztára földnek lenni és úgy pökém reája. Nem illik azért, hogy az király megharagodjék ezért, mert én az őmaga hasznáért miveltem. Mert hogyha az ő homlokát ennekelőtte is gyakorta ekképpen megöntözték volna, az haja szépen megnőtt volna.

Salamon.

Isten téged megrontson! Mert az kopasz emberek az több embereknél tisztelendőbbek. Mert a kopaszság nem rútság, hanem tisztességes ékesség.

Markalf.

Sőt inkább az kopaszság csak legyenek való undokság. Mert im jól látom, óh király, hogy a legyek az ő kopasz homlokát inkább szállják, hogysemmint az több hajas embereket, mert azt tudják, hogy valami esztergárban metszett szép szelence, kiből valami édes ital volna. Avagy vélik, hogy valami szép sima kő, ki megkenettetett volna valami édességgel és ezért ostromlják ekképpen az ő homlokát.

Erre az király előtt felele a kopasz ember: Mi dolog, hogy ez hitván, alávaló gallyát embert ide bebocsátják, hogy minket ekképpen rútoljon az mi királyunk előtt? Vessék ki tova az ajtón!

Markalf: Békesség bódogság: hallgass és im én is hallgatok immár!

Itt immár jönnek asszonyállatok az király eleibe két gyermekkel: hólattal és elevennel. Regum 3.

Azonközbe jövének két asszonyi állatok az király eleibe, hozván egy eleven gyermeket és egy hólatt. És vetekednek vala az király előtt az eleven gyermek végett. És egyik is, másik is

mondja vala övének lenni az eleven gyermeket. Mert ezek közül az eggyik mikor elaludt volna, megnyomta vala gyermekét és az élő gyermek végett köztök vetekednek vala.

Ezek előtt azért az bölcs Salamon így szóla és monda szolgálainak: Hozzatok fegyvert ide és vágjátok ketté az élő gyermeket és felét eggyik asszonnak, felét pedig adjátok a másiknak.

Mely beszédet hallván az anyja, akinek tulajdona vala a gyermek, monda: Kérlek, Uram király, adjátok ez asszonnak a gyermeket és ne öléssek meg. A másik pedig, aki nem igaz anyja vala, ezt mondja vala: Se nékem, se néked, de ugyan ketté vágatassék, azt akarom.

Ezt hogy hallá Salamon, monda: Adjátok ám annak az gyermeket és ne öljétek meg, mert ez az igaz anyja.

Markalf kérdé: Hogy ismeréd meg, hogy ez légyen az gyermek anyja?

Salamon felele: Az ő nagy indulatjából és szüvének elváltozásából és sok könnyhúllatásiból.

Markalf monda: Nem jól vagyon. Azvagy hissz-e te, bölcs lévén, az asszonyembernek siralmának? Te még nem tudod az asszonynépeknek az ő mesterségeket: Mikor valamely asszonyállat sír szemeivel, szüvében nevet, ha sír eggyik, higgyed, nevet a másikkal; azt mutatja ábrázatjában, azmi nincsen szüvében; azt gyakorta igéri, azmit be nem akar tölteni: ravasz és változó elméjének általa; budosik széllel az ő gondolatja és számtalan mestersége az asszonyállatnak.

Salamon.

Azmennyi mestersége, annyi jámborsága, azaz sok jósága.

Markalf.

Ne mondd azt, hogy jámborsága, hanem álnok gonoszsága és csalárdsága.

Salamon monda: Bizonyára mondom, aki tégedet szült, nem jámbor asszony volt.

Markalf.

Miért mondád azt felőlem, Uram király?

Salamon.

Mert te szidalmazod az asszonyállatoknak nemeket; mert a tiszteletes asszonyállatot kívánni kell tisztelni és szeretni.

Markalf.

Add hozzá ezt, hogy igen romlandó és hajlandó az asszonyi állat.

Salamon.

Ha romlandó, az az emberi természetből vagyon, ha pedig hajlandó, az a gyönyörűség miatt vagyon. Mert az asszonyi állat az férfiúnak oldalából vétetett és adatott az ember mellé jó segítségnek okáért és gyönyörűségnek okáért. Mert az asszonyállatot mondhatjuk az embereknek úgymint lágy edénnek, azaz hasonlatos az lágy éghez, kit beszívunk.

Markalf.

Hasonlatosképpen mondhatod az asszonyállatot lágynak, mint szinte a bünt.

Salamon.

Hazudsz, álnok lator! Mert gonosszá lehetsz, ha minden gonoszsgót akarsz az asszonyállatról mondani: Az asszonyi állattól születtetik minden ember. Aki azért megrútolja az asszonyállati nemet, az méltó szidalmazásra. Mert nincsen gazdagság, nincsen ország, birodalom, arany, ezüst, drága ruhák, drága kövek, bőv költségű lakodalmok, jó vigasságos üdők, sem kazdagságoknak semminémű hasznai vagy pedig birodalmi asszonyi állatok nélkül. Mert az asszonyi állat fiaikat szül és leányokat nevel fel és szereti őket és apolgatja és kívánja hosszú életeket. Az asszonyi állat igazgatja az házat is, szorgalmatos az ő urának élteért és házanépének megmaradásáért. Az asszonyi állat minden dolgokban gyönyörűség, édessége az ifjúságnak, vigasztalója az véneknek, vidámsága és öröme az gyermekeknek. Az asszonyi állat minden vigassága az jó napoknak is vigasztalója, az éjnek könnyebbsége, az embereknek munkájának és minden szomorú dolgoknak elfeledkeztetője: szolgál családság nélkül és énnékem megtartja és örüzi minden javaimat, melyet beszolgáltának az én házamba.

Erre Markalf ekképpen felele: Igazán mondja egy bölcs, hogy akinek mi vagyon szüvében, azt forgatja szájában. Felette igen szereted az asszonynépeket és azért dicsired őket. Az gazdagság, nemesség, szépség és bölcsesség igen szolgálnak tenéked és azért férnek tehozzád az asszonyi állatoknak szerelmek. De mondom tenéked, hogy im mostan dicsired őket, de minekelőtte elalunál, viszonttag szidalmazod őket.

Kinek Salamon monda: Hazudsz: Mert minden életemnek napjaiban az asszonyi állatokat én szerettem, most is szeretem és még ezután is. De immár távozzál el előlem és meglássad, hogy gonoszul többször én előttem ne szólj az asszonyállatokról.

Akkor azért Markalf kiméne az palotából és hívá hozzája az tisztátalan személt, akinek eleven a király megadta vala az ő gyermekét és monda néki: Tudod-e mi lött az király udvarába? És az felele: Az én fiam nékem megadattaték elevenen, ezt tudom, de egyebet ennél én nem tudok. Kinek Markalf monda: Az király azt parancsolá, hogy holnapi napon tégedet és a te asszonytársodat eleibe híjanak és fele az gyermeknek tenéked, fele pedig az más-toknak adassék. Erre az asszony felele: Oh mely gonosz a király és mely hamisak és álnokok az ő itileti!

Markalf monda: Még ennél nehezbeket és gonoszbokat mon-dok. Mert a király és az ő tanácsi ezt elvégezték, hogy minden férfiú hét feleséget vegyen magának. Gondold meg jól, mit kelljen egy szegény férfiúnak tenni ennyi sok feleségek között. Mert ha egy férfiú ennyi feleséget birand, soha annak háza békességben nem leszén. Mert ha eggyikét szereti, a másikat gyűlöli, az harma-dikat (így) azt irigylí, a többi azt ebe szemmel nézi, mert azmelyiket a férfiú inkább kedveli, avval szerelmét ő közli és véle akar mu-latni, azmelyiket pedig inkább gyűlöli, avval igen ritkán akar ő nyájaskodni. Azért ekképpen eggyik megruháztatik, a másik pedig elhagyatik. Aki szerelmetesb leszén, annak sok gyűrője leszén, kőöntyűje arany leszén; több aranya, ezüsti és selyme, hime, min-den java nagy bőséggel leszén. Ő az háznak örűzője, kolcsár, tiszteli ötét az háznépe és asszonyának híja. Az ő urának minden mar-hája az ő birodalmába leszén. Azért holott az eggyik ha ekképpen szerettetik, vallyon s mit mivelnek ám a hata? Ha pedig ketteit szereti a férfiú, mit cselekedik az öte? Ha négyét szereti, mit mivel az hárma? Ha ötét szereti, mit mivel a kettei? Annakokáért ame-lyiket az férfiú szereti: csókolja, öleli és magához kapcsolja. Mely dolgot az többi látván, mit mondanak vallyon? Mert sem özvegyek, sem házasok, sem férjek, sem semmiek nem leszén és ekképpen megbánják, hogy ők szűzességeket így elvesztették. Harag, irig-yég, háboruság, morgás, vetekedés, üldözés és minden egyenetlen-ség leszén mindenha közöttök, örökkévaló gyűlölség uralkodik önálok. És ha senki ellene nem áll ennek a nyavalyának, eggyik a másikat étetéssel is elveszti. Annakokáért holott asszonyi állat légy és tudjad az ő erkölcsüket, sietséggel izend meg minden asz-szonyi állatoknak, akiknek lehet, ez várasban és mondd meg nékiek, hogy ne engedjenek az király végezésének, de ellene szól-janak mind ő magának s mind pedig az ő tanácsosinak.

És mikor immár Markalf nagy alattomba megtért volna az király udvarába és leült volna a palotának eggyik szegletében, az tisztátalan személy pedig elhitte vala, hogy igazak volnának az Markalfnak beszédei: azért nagy sietséggel az város közepét általfutván, az ő két tenerét nagy erősen veri vala egybe és dobolja vala az ő melljét. Azmely beszédeket hallott vala Markalftól, erősen hirdeti vala és mindenfelől a kofák és szülék nagy erősen futnak vala össze; eggyik szomszédasszony megviszi vala a beszédeket szomszédja asszonyának és nagy zenebona támad vala közöttük.

Csak kevés ideig az egész város asszonnépe egybegyűlenék és tanácsot tartván, egyenlő akaratból menének az királyhoz a palotába.

Mikor azért Salamon király eleibe jutottanak volna úgymint hétezer asszonyállatok: környülvövék az Salamon királynak palotáját és rárohanván, betörék a palotának kétfelé nyíló ajtaját és rettenetes szitkokat hánnak vala az király szemére és az ő tanácsira és egyenlőképpen mindnyájan kiáltanak vala a királyra. Azért az király parancsolatjára is csak alig csendeszedének le és megkérdezé, mi volna oka ez gyülekezetnek és zenebonának?

Itt szembe lesznek az királlyal az hétezer asszonyi állatok.

Az Salamon király kérdésére egy az asszonyi állatok közül, ki állhatatosbna és ékesen szólónak láttatik vala lenni a többi között, ilyenképpen szóla: Te király, kinek arany, ezüst, drága szép kövek és ez földnek minden kazdagsági begyűtöttek és ki minden akaratodat megmiveled és senki ellened nem áll; auna felette tenéked vannak királyné asszony feleségid és több nagy sok szép öltözetű szép személyek; ezeknekfelette behozatsz házadba nagy sok számtalan egyéb személyeket, kikkel azmikor akarod, mulatsz és azoknak mit [akarsz, azt adsz] mert mindenekkel bővességgel bírsz, kit mindnyájan is egyebet nem mivelhetnének: Mire azért hogy mivelünk ekképpen cselekedel?

Salamon monda: Az Isten engemet királlyá kent és tött az Izrael népe között és semmit nem cselekedhetem én az én akaratomból.

Erre az asszonyi állat felele és monda: Tégy eleget az te kívánságodnak és akaratodnak az tiédből, az miénkből pedig miért tennél eleget? Mi nemesek vagyunk, az Ábrahám nemzetségéből valók és az Moisesnek törvényét tudjuk és miért akarod elváltoztatnod a mi törvényünket? Mikor igazságot kellene cselekedned, miért cselekedel hamisságot és álnokságot közöttünk?

Ezen Salamon felette igen felindula haragra és monda nagy búsultában: Micsoda hamisságot művelek, te gonosz vétkes asszonyi állat?

Az asszony felele: Nagy hamisság ez, hogy azt akarod szereznie, hogy minden férfiúnak hét felesége legyen. Bizony a nem léssen. Mert nincsen fejedelem, sem tisztartó, sem hadnagy, kinek annyi kazdagsága volna, sem hatalma, ki csak egy asszonyembernek akarátjának is eleget tehetne: ha peniglen hét lenne, vallyon s mit tenne? Emberi erő felett lenne. Sőt inkább jobb lenne, hogy minden asszonyembernek hét ura lenne.

Ezen Salamon király mosolyodék, így szóla az ő szolgáltnak: Nem véltem volna semmiképpen, hogy az asszonyállatnak sokasága felyülhaladta volna az férfiaknak számokat.

Akkoron azért egész jeruzsálembeli asszonyállatok felkiáltának egyenlő szóval és mondának: Bizony gonosz király vagy te és hamisak az te itiletid! Mostan tudjuk nyilván, hogy igazak, amelyeket hallottunk: Gonoszt végepsz mi felölünk és megcsufolsz és nevetsz minket szemtől szembe. Óh nagy Isten, mely gonosz az óra! Ime Saul király gonoszul bira előszer minket, Dávid meg ismét gonoszban, mostan penig Salamon mindeneknél poklobban.

Ezen az király igen megharagvék és monda: Nincsen álnok gonoszb fő a zomok kígyó fejénél! És nincsen harag nagyobb az asszonyállat haragjánál! Jobb volna az oroszlányokkal és az sárkányokkal együttlakni és mulatni, hogysemmint az asszonyi állattal együttlakni! Mely igen rövid minden gonoszság és kevés ideig állandó: de nincs nehezebb dolog asszonyállat haragjánál. Az asszonyi állat azt is bánja, hogyha tulajdon férje vagyon és mindenkoron ellene vagyon az ő urának. Alázatos szívű, szomorú ábrázatú és nem egyéb, hanem halálnak halála és csak nagy gyötrellem az álnok asszonyember. Mert ő kezdete a bűnnek is és ő általa mindnyájan meghalunk; szűnek nagy fájdalomra és gyötrelme a morgó asszonyember és az állhatatlan asszonyállatnak nagy ostor az ő nyelve, melyet mindenekkel közöl és mindeneket levág. Az asszonyi állatoknak az ő szemekből tetszik ki és az ő szemek semmi tisztességet nem ismernek, azért ne csudálkozzál, te ember, hogyha tégedet sokszor hátravetnek!

Mikor ilyen beszédekot szólna az király, Náthán próféta felkele és ilyen szóval szóla, monda: Mire, Uram király, hogy az egész jeruzsálembeli asszonynépeknek orcájakat ekképpen szégyenítéd meg?

Salamon.

Nem hallád-é, mennyi szidalmat büntelen én reám hányának?
És legottan Náthán felele: Vaknak, sükötnék és némának kell
lenni annak, aki az alatta valókkal békeességben akar élni.

Salamon monda: Meg kell felelni az bolondnak mindenkoron
az ő bolondsága szerint.

Ezt hallván, hamar felugrék Markalf az palotának szegeleti-
ből, ahól ül vala és felele, monda az királynak: Hiszem igazán
kimondád az én akaratomat!

Salamon.

Miképpen? Miért volt akaratod?

Markalf.

Holott ma reggel igen magasztalád az asszonynépeket, mostan
immár szidalmazod őket: Ezt akarom vala én csak, mert ennek-
utána immár mindenkoron igaznak kell mondanod engemet.

Salamon.

Mi dolog, te akasztófára való, ingyen sem tudod, micsoda
zenebona vala ez?

Markalf.

Én nem tudom, de meg kellene gondolnod az ő elméjeknek
rövid voltát és nem kellene akarmi kicsin szót bevenned és mind-
járást elhinned.

Salamon monda: Menj alá innét előlem és meglássad, hogy
soha többszer előmbe ne akadj, hogy én az te szemed közibe ne
nézzek.

És legottan a király szolgái Markalfot kiveték.

Az királynak udvarlói szólának az királynak, mondván: Szól-
jon az mi urunk király ez asszonyállatoknak fülök hallására, hogy
távozzanak el innen.

És a király fordulván, monda az asszonynépeknek: Értse
meg és hallja meg a ti szerelmetek és édességetek, hogy én bü-
ntelen vagyok ti előttetek és sem hírem, sem tanácsom e dologban,
melyről panaszkodtok. Mindezeket ám az álnok hitető lator gon-
dolta, kit mostan látátok, hogy kivetének. Sőt én azt mondom, hogy
minden jámbor asszonyállatnak egy-egy ura légyen. És az ő férje
feleségét tisztességbe tartsa hit alatt és igen szeresse. Ha mit penig
szólottam, én azt csak az gonosz asszonyi állatokról mondtam,
az jó felől penig ki mondhatna gonosz dolgot?

Nagy és jó rész az asszonyi állat az férfiúnak házában és az jó asszonyi állatnak jó kedve igen gyönyörködteti az ő férjét és az ő tetemeit megvelősíti és megkevériti. Az eszes és jókedvű asszonyi állatnak kedve fellyülhalad minden kedvet. A szemérmes asszonyi állat olyan, mint az feljövő fényes nap az magas égből, olyan szép ékesség az jó asszonyi állat az férfiúnak házában és tündöklő szövéndek, miképpen az gyertya az gyertyatartóban és olyan, mint az drága pohárok, serlegeknek aranyas lábai és mint a gyermekded plánták mellé tétetett támaszok.

Az állhatatos asszonyi állatnak fundamentoma épített merő kősziklán és az Istennek parancsolati az ő szüvében be vannak irattatván.

Azért a szent és irgalmas, kegyelmes Isten, az Izráelnek ura, megáldjon tőteket és megsokasítsa az ti magatokat az ti nemzetségeitekben mind örökkön örökké.

És mikoron mind fejenként Ament mondottanak volna, az királt megkövetvén, előle elmenének az asszonyi állatok.

Markalf pedig igen bosszúlja vala ez rajta tölt bosszúságot és miért hogy az király meghatta vala, hogy soha többszer szemébe ne nézne, gondolkodik vala, micsoda fortélt tehetne?

Markalf itt úgy jár, mint egy négylábú oktalan állat.

Másod napra kelvén, nagy hó esék a földre és akkor Markalf vön egy rostát eggyik kezébe és a másikba egy medvelábat és az ő sarjait mindeniket visszavoná lábaiba és mint egy négylábú vad az város utcáján úgy kezde járni. És hogy jutott volna az város végére, találá az utcán egy sütökemencére és belébuék.

És mikor megvirradt volna, az király szolgálai az Markalf nyomát megláták és itilék valami csodálatos vadnak lenni.

Mikoron ezt az királynak megmondották volna, ő is igen elcsudálkozék rajta és legottan az király nagy sok vadászokkal és ebekkel kezdé követni az Markalf nyomát.

Itt immár jut a király az Markalf barlangjához.

Mikor jutott volna a király az kemencéhez, leszálla lováról, hogy benézne a kemencébe. Markalf pedig leborult vala orcájára meggörbedvén és levetette vala gatyáját és kitészik vala minden szekszamontája és szerszáma.

És hogy meglátá a király, monda: Kicsoda fekszik ott?

Markalf felele: Im én vagyok, monda.

Salamon.

Mint fekszel ekképpen?

Markalf.

Te parancsoltad vala énnékem, hogy elkerülnélek, hogy szemembe ne néznél. Azért ha nem akarsz szemembe nézni, nézz immár a s...emnek közepibe.

Ezen az Salamon király igen elpirula és monda a szolgálknak: fogjátok meg és akasszátok fel a latrot!

Mikor azért megfogták volna, szóla Markalf az királynak, monda: Uram király, csak azt nyerhessem meg tőled, hogy azmely fát én szeretendek, arra akasszanak fel.

Salamon monda: Legyen úgy, amint könyörgesz, mert énnékem kis gondom vagyok arra, micsoda fára akasszanak.

Itt vitetik Markalfi akasztani és mint nem találják fát, kire akasszák.

Akkor az szolgálk azért megfogák Markalfot és kivivék az városról, hogy felakasszák és általmenvén Josaphát völgyén, jutának az Olajhegynek tetejére, mind Jerichóig járván és semmi fát nem találának, kire szerette volna magát Markalf akasztani. Innét általmenének az Jordán vizén és bejárák egész Arábiát és mégis egy fát sem találának, kit Markalf magának választana. Ezeknekutána Carmelusnak líge(t)jét, berkét mind bejárák és az Libánus hegynek cedrusfáit és az pusztáknak minden helyeit meglátogaták az Verestenger mellett és ugyan sohul egy fát sem szereté Markalf, kire akarta volna magát felakasztatni.

Itt immár vissza az király eleibe viszik a szolgálk Markalfot és megmondják, mint jártanak.

Végezetre az király szolgálái, hogy nem találának oly fát, kit Markalf is szeretett volna, ezokáért visszavivék kötve a királynak és megbeszélék mind, hogy mint jártanak Markalffal.

Mely dolgot hallván a király, nagy csodálkozva monda: Vagy akarok, vagy nem, de kedvem ellen is el kell énnékem ezt tartanom. Eltartom ennekokáért ötet mind örökké, mind feleségével egyetembe. Mert immár meggyőztettem az ő gonoszságitól és nem akarom, hogy többszer engemet haragra indítson.

Annakokáért mind ömagának s mind feleségének adassék étel, ital és ruházat minden szükségeknek idején. És ekképpen Markalf kimenekedék az Salamon király kezéből és mind éltig nagy békeségben nyugovék.

De ám most is nyúgszik.

FINIS LIBRI MARKALFI.

SZEGEDI VERES GÁSPÁR.

1577.

SZÉP RÖVID HISTÓRIA KÉT NEMES IFJAKNAK IGAZ BARÁTSÁGOKRÓL.

Ad notam: Abigail asszony historiáját etc.

Martialis:

Ut praestem Piladem, aliquis mihi praestet Orestem,
Hoc non fit verbis, Marce, ut ameris: ama.

Csuda szép példákról már bölcsek írtak,
Krónikákat históriákról hattak,
De ez egy dologról még nem szóltanak,
Kit ha meghallotok, majdan csudáltok.

5   Az igaz barátságról példát mondok,
Egymás szeretőkről éneket írok,
Tökéletességekről két ifjakra:
Publius Titusnak és Gisippusnak.

10   Születése előtt Krisztus urunknak,
Mikor az nagy római császárságnak
Birodalma adaték Augustusnak,
Julius Császár örökös fiának.

15   Publius Titusnak akkoron atyja
Híres-neves Rómába lakik vala,
Augustus császárnak nagy udvarába,
Mert császárnak főtanácsa az vala.

20   Annak neve Quintus Fulvius vala,
Csak egyetlen egy fia Titus vala,
Minden gondja vala ez egy fiára,
Vénségének mert ez vala istápjá.

Reménsége semmi ugyan nem vala,
Hogy Titusnál lehetne több magzatja,
Mert ideje szerént vén ember vala,
Azért minden kedve egy fia vala.

25   Virágában mikor már jutott vala,
Hazájából kiindulna, gondolá
És beméne nemes Görögországba,
Különb-különb dolgokat hól láthatna.

Ez dolgot atyjának megmondta vala,
Kinek noha nehéznek tetszik vala, 30
Egy fiának hogy lenne távozata,
Mindazáltal ám megengedte vala.

Régen ő is mert még ifjúságába
Tanult vala az nagy Görögországba
Híres-neves Athenás városába, 35
Holott vala egy szerelmes barátja.

Ez városban laknak vala sok bölcsek,
Fődoctori egész Görögországnak,
Ira azért régi jó barátjának,
Titus fiát ajánlá vén Chremesnek. 40

Sok költséggel hamar útra készíté,
Szép ajándékokkal fiát ereszté,
Kiket barátjának, Chremesnek, küldé,
Titus Athenásban hamar juta be.

Szép ajándékokat ott az Chremesnek, 45
Bemutata atyjátul az jámbornak,
Ezen Chremes hálát ada Istennek,
Hogy szép fiát láthatná barátjának.

Ezen is öröme vala Chremesnek,
Hogy még éltét hallaná Fulviusnak, 50
Kezét fogván azért ifju Titusnak,
Ajánlá ő magát mint jó fiának.

Gondja lenne reá, azt is fogadá,
Mint az önnön fiára Gisippusra;
Gisippust azonban, fiát, hivatá, 55
Titust társul ott fiának ajánlá.

Eggyütt mindkét ifjak tanulnak vala,
Nevekednek vala tudományokba,
Szerelmek egymáshoz örögből vala,
Mint egy atyafiai úgy laknak vala, 60

Dicsiretes vala nemes erkölcsök,
Csudálatos vala éles elméjek,
Tanulásban hamar nevekedések,
Minden jószágokban öregbülések.

- 65 Ifjaknak mind egy ábrázatjok vala,
Beszédek is szintén hasonló vala,
Magasságok, termetek mind egy vala,
Az Gisippust Titusnak vélik vala.
- 70 Ily nagy egyességben mikor élnének
E két nemes ifjak, mint atyafiak
És vén Chremes öbennek gyönyörködnek,
Lőn halála hamar szegény jámbornak.
- 75 Vén Chremes halálán háborodának,
Mint Gisippus, úgy Titus keseredék,
Siraták mindketten édes atyjuknak,
Tisztességgel vén jámbort eltemeték.
- 80 Nem sok üdő mulván tanácskodának
Jó baráti az megholt vén Chremesnek,
Hogy fiának házastársot adnának,
Gisippusnak egy szép leánt lelnének.
- Akkor vala egy szép szüz Athenásba,
Kinek neve szép Sophronia vala,
Jó nemzetű, drága erkölcsű vala,
Szépségének igen nagy híre vala.
- 85 Sophroniát azért az Gisippusnak
Atyjának jó baráti megjelenték,
Az szép leány igen tetszék ifjunak,
Gyűrőjével leánt jedzé magának.
- 90 Ezeknekutána egykor Titusnak
Szóla az Gisippus mint barátjának,
Kéré erre, mátkájához lepnének,
Ketten azért szép leánhoz menének.
- 95 Atyja, anyja az szép Sophroniának,
Mikor vigan ifjakat vendéglenék,
Szép leánnyal nagy vigan táncolnának,
Titus leány szépségén álmélkodék.
- 100 Ime szegény Titus ott mint járt vala,
Az leány szépsége megcsalta vala,
Általhatá szívét szerelem nyíla,
Hogy Gisippus bucsuzék, alig várja.

Az estvélkor már hogy elhajlott vala,
Bucsuzának hamar, menének haza,
De Titusnak szüve vagyon nagy lángba
Mert szerelem tüze őtet gyulasztja.

Gyorsan azért méne ágyasházában, 105
Semmit nem nyughatik nagy szerelmében,
Nem feledkezhetik leány szépségén,
Végre sírván mondja vala kénjában:

„Uram Isten! ó mely nyavalyás vagyok,
Mely nagy kénját szenvedem szerelemnek; 110
Reménsége nincs könnyöbbülésének,
Mert jegyese a szép leány társomnak.

Atyám gyanánt völt penig az vén Chremes,
Kinek egyetlen egy fia Gisippus,
Gisippusnál Sophronia oly kedves, 115
Mint két szeme világa oly szerelmes.

Az Gisippus szerelmes hű barátom,
Udvarába mint atyafia lakom,
Gazdagságát nincsen (így) jóvait birom,
Mint őmaga, szintén úgy uralkodom. 120

Mintegy atyámfia már Sophronia,
Mert szerelmes barátomnak mátkája,
Szerelmemnek ugyan nincs semmi módja,
Azért tőlem távozzál, nagy nyavalya!”

De a szerelemnek tüze oly sebes, 125
Minden törvényeket megtör, oly erős,
Királyokat mind meggyőz, oly hatalmas,
Hát nem csuda szerelmed, szegény Titus!

Sok ideig ellene tusakodék
Tisztessége buzgó kívánságának, 130
De meggyőző hatalma szerelemnek,
Fogságába esék nagy szerelmének,

Nagy gyötrelme vala szegény Titusnak,
Sem étel, sem ital nem kell kedvének;
Ereje nincs, orcái meghirvadtak, 135
Kórágában mint holt-eleven fekszek.

Másodnapon mihelt Gisippus érté,
Barátjának, hogy volna betegsége,
Ágyasházban hamar hozzája méne,
140 Nyavalyáját kéri megjelentené.

De az Titus semmit nem jelent vala,
Csak közbetegséget rajta mond vala,
Noha halálához már közel vala,
Kin Gisippus igen búskodik vala.

145 Doctorokért azért titkon bocsáta,
Mert barátját haláltól félti vala,
Bölcs doctorok jutának hamar hozzá,
Titusnak ereit meglátták vala.

Betegsége honnan volna, megtudák,
150 De csak Gisippusnak titkon megmondák:
Szerelemtől hogy halála történnék,
Ha orvosság néki nem szereztetnék.

Kezdé azért Gisippus igen kérni,
Mint barátját arra kényszeríteni,
155 Mondaná meg, ki szerelme így gyötri
És a személt megszerzené, igéri.

Szüntelenül Titust kérdezi vala,
De hogy semmit nem felel, bánja vala,
Régi barátságokat ott forgatja,
160 Hogy semminek véli, ugyan csudálja.

Végre Titus így szóla Gisippusnak:
„Bizony téged csak tartlak barátomnak,
De sokkal jobb, hogy én halált szenvedjek,
Hogy sem kívánságom beteljesedjék.”

165 Megjelenté osztán nyavalyájának,
Eredeti mint történt szerelmének,
Oka volna szépsége mátkájának,
Szép orcája Sophronia asszonnak.

Ezt hallván Gisippus megszorodék,
170 Sokáig csak hallgat, nem szól senkinek;
Mit miveljen, nem tudja, gondolkodik,
Kedvezzen-e magának, vagy társának?

Végre kezdte vetekődni magában:
„Barátomnak im élete kezemben,
Azt jól látom, vagyon oly gyötrelemben,
Hogy halála leszen nagy szerelmében.” 175

Ha Titusé nem leszen Sophronia,
Bizonyára ottan leszen halála,
Nem lehetek többé én úgy barátja,
Sőt önéki lészek mintegy gyilkosa. 180

Hát jobb nékem megválnom egy leántól,
Hogynem régi szerelmes barátomtól,
Kit vén atyám velem ajánlott társul,
Leányokban ember mindenkor talál.”

Titust azért kezdé vigasztalnia: 185
„Semmit ne félj, tiéd szép Sophronia,
Életem is, ha szükséged kívánja,
Teéretted kiadom az halálba.”

Erre Titus felele Gisippusnak: 190
„Nagy hűségét tudom barátságodnak,
Most is hiszem állanál beszédednek,
De ez dolog távolyn legyen mitőlünk.

Az szerencse téged ítélt méltónak
Szép Sophroniának jámbor urának,
Örülj, vigadj Isten ajándékának,
Hamar én is azonközben meghalok.” 195

Az Gisippus ismét szóla társának: 200
„Ne láthassam óráját halálodnak,
Meghiggyed, ura lesz Sophroniának,
Csakhogy kérlek, adj helt most intésemnek.

Jól tudom szerelemnek keménységét,
Ha kit nyílaival megsebesíthet,
Avagy szörnyü halált avval kóstoltat,
Avagy penig meggyőzi mintegy rabját.

Hidd meg, társom, szeretetem oly hozzád, 205
Hogy nem szánom halálom is éretted,
Ha tenéked ebből lenne halálod,
Tartanám úgy, mintha vólnék gyilkosod.”

210   Soha addig Gisippus nem nyúgovék,
Intésétől soha addig nem szűnék,
Mígnem Titus engede beszédének,
Mert kíváná éltét mint barátjának.

215   Mint ezt véghöz vigye már, gondolkodék,
Mert atyjának baráti főemberek,
Kazdag atyafiai az leánnak,
Társul néki szép Sophroniát adták.

220   Híre vala penig mind Athenásba,
Hogy önéki jegyese Sophronia,
Okot sem lél vala az elválásra,
Mert senki nem szólhat gonoszt leánra.

                    Ketten azért tanácskoztanak vala,
Erről titkon ők végeztenek vala,
Egy palotát csináltattanak vala,
Két ágyasház palota mellett vala.

225   Annak eggyikben Gisippus hál vala,
A másikat Titusnak adta vala,
Az két háznak rejtekajtaja vala,
Eggyikből másikba mehetnek vala.

230   Mennyegzőnap azonközben elforga,
Melyet közönséggel végeztek vala:
Nagy pompával leánt megkérték vala,
Kazdag menyegző is frissen lőtt vala.

235   Az vacsora mikor már felkölt vólna,
Ott Gisippust inték az ágyasházba,
Az leánt is hamar vivék utána,
Titus Gisippusnak eszében vala.

240   Mikor menyegzős nép eloszlott vólna,
Leány mellől Gisippus felkölt vala,
Rejtektajtón Titushoz bement vala,
Így hűségét hozzá mutatta vala.

                    Kénszeríté vala Titust felkelne,
Az leányhoz ágyasházba bemenne,
Kedve szerént Sophroniával lenne,
Betegségből gyógyulása hogy lenne,

Noha Titus ezt majd szégyenli vala, 245
De társának megyőzé nagy sok szava
És a szerelemnek kemény fogsága,
Azért ám bement vala ágyasházba.

Mikor leány ágyához jutott vólna, 250
Leánt, ha szeretné, kérdezi vala,
Ha akarna lenni ő házastársa,
Ezeket bizonynyal hogy megmondóná.

Véli vala leány, hogy ura vólna, 255
Mert úgy Titus, mint Gisippus, szól vala,
Felelt vala azért szép Sophronia,
Hogy szeretné és uralni akarná.

Gyűrőjét újjából Titus kivévé, 260
Azt újjában Sophroniának tévé,
Leánt ő is hogy szeretné, jelenté,
Szerelemnek jegye a gyűrő lenne.

Hajnál után Titus kimegyen vala,
Gisippus virradva visszajő vala,
Asszony véli vala, hogy ura járna
Szükséghelyre félfelé az más házba.

Sok ideig Titussal hogy így vólna, 265
Sophronia ingyen sem véli vala,
Mert Titusnak szava hasonló vala
Gisippushoz, kinek ő véli vala.

Mikor már sokáig így éltek vólna, 270
Egykor juta ilyen híre Titusnak,
Hogy Rómából jöttek vólna követek,
Kik holt hírét hozták vólna atyjának.

Lön nagy gondja és bánatja Titusnak, 275
Hogy haza siessen, mert igen intik,
Ha nem jőne, jószága elvételnek,
Sok kincsét császár számára foglalnák.

Mit kelljen mivelni, nem tudja vala, 280
Eljőne-é véle szép Sophronia,
Ki nem tudja vala, hogy övé vólna,
Gisippussal azért erről szólt vala.

Titkos házban asszont behítták vala,
Nagy sok szóval néki megmondták vala,
Házastársa Titusnak hogy ő vólna,
Noha Gisipusnak öt adták vólna.

285   Okait is ez dolognak megmondák,
Hogy halála így múlt volna Titusnak,
Ki esett vólt törében szerelemnek,
Azért Titust tartaná már urának.

290   Ottan asszony megszorodott vala,
Szép orcáján könyvei húllnak vala,
Atyjának nagy sírva panaszlott vala,
Mert nagy kisebbségét szégyenli vala.

295   Atyja ezen ottan elbúsult vala,
Jó barátit hozzá hívatta vala,
Gisippusra azokkal indult vala,
Titussal Gisippust találta vala.

300   Nagy haraggal kezdé őket dorgálni,
Éktelen beszédekkel pirongatni;
Mind Gisippust s mind Titust fenyegetni,
Ez lött gyalázatnak okát kérdezni.

Mondják vala Gisippust mind vétkesnek,
Még jó baráti is meghólt atyjának;
Sok atyafiai Sophroniának
Halálra is öt méltónak kiálták.

305   Sok szidalmát már hogy megúnták vala,
Magát Gisippus is ott menti vala,
Hogy szidalmat ezért ő nem várt vólna,
De inkább sok jókat érdemlett vólna.

310   Mert nálánál sokkal Titus jobb vólna,
Nagy rendbéli nemes, nemzetes vólna,
Atyja pedig császár tanácsa vólna,
Sok jószággal, sok kincessel kazdag vólna.

315   „Istentől vagyon ez!” — igen kiáltja —
És ő felségének szent akarátja,
Hogy Titusnak lenne ágyasházába
Sophronia asszony szerelmes társa.”

„Az bölcsek is — úgymond — nám mind azt írják,
Hogy minden dolgai az embernek
Csak Istennek rendeléséből vannak,
Nála hajuuk szála is számán vannak.

320

Ha ki ellene igyekezik járni,
Végezése ellen így tusakodni,
Bizony csak héába kezd törekedni
És fejére haragját ígerleni.

Azért hát ha akaratja Istennek,
Titus ura hogy legyen tü leántoknak,
Isten rendelését meg ne vessétek,
Mert bizonynal száll haragja reájatok.”

325

Mikor szava nem fogna Gisippusnak,
Sőt beszédét ugyan meg sem hallgatnák,
Felállá az Titus és inte nekik,
Hallanák meg, mit mondana, mindenek.

330

„Nem véltek-é — úgymond — engem embernek,
Avagy alitotok-é csak gyermeknek?
Megmutatom még nektek, hogy ki legyek,
Rövid beszédemet most hallgassátok.

335

Azmit kívánt hű barátság társomtól,
Az szent tiszta szeretet Gisippustól,
Azt mutatá meg én hozzám jámborul,
Mindenenket mívelt azért emberül.

340

Jó barátom Gisippus énnékem volt,
Szerelemért látta nagy nyavalyámat,
Egy leánnál engem inkább szeretett,
Az haláltól mentette meg fejemet.

Adtátok vólt leántokat kazdagnak,
Azt Gisippus adta sokkal kazdagbnak;
Adtátok vólt nagy nemzetből valónak,
De Gisippus adta sokkal nagyobbnak.

345

Ez szép leánt társom igen szerette,
De én ugyan csak nem holtam meg érte,
Az halálból avval tértem életre,
Sokkal azért társomnak jobb szerzése.

350

355 Üdövel is egy vagyok Gisippussal,
Bölcsességem mind egy tudományával,
Erkölcünk is hasonlatos egymással,
Termetünk is mind egyaránt társommal.

360 Sőt Gisippus született Athenásban,
Ez szabadság nélkül való városban,
Én születtem az hatalmas Rómában,
Nem adófizető nemes városban.

Nem számlálom elő sok jószágimat,
Sok kincsemet, drága palotáimat,
Nemzetemnek híres-neves vóltokat,
Nagy birodalmokat, uraságokat.

365 Mert ezeket üdövel meglátjátok,
Ha engemet Rómában megkerestek,
Barátságom akkor mind vehetitek,
Jóakaratomat ha most vészitek.

370 Jámborul szerettem én Sophroniát,
De jól tudtam tü kemény szokástokat;
Nem adnátok messze szép leántokat,
Azért bíztam Gisippusra dolgomat.

375 Noha penig leánt igen szerettem,
Menyegzőt Gisippus nevével töttem,
De ezt éktelenül nem cselekedtem,
Hanem úgy, mint jámbor házasság, miveltem.

380 Előszer mikor az leányhoz mentem,
Ha szeretne engem? arra kérdeztem;
Azt mondotta: „Kegyelmet szeretem“;
Azután gyűrömet újjában adtam.

Ki annak az oka, ha ő nem tudta,
Én volnék-é, avagy Gisippus volna?
Hogy nem kérte akkor, nevem ki volna,
Az setétben ha meg nem ismért volna?

385 Méltatlanul tihát mind haragusztok,
Hogy én lettem ura Sophroniának;
Akaratja nélkül nem lött Istennek,
Bátor Gisippusnak azt köszönjétek,

Ez vólt-é azért az halálos véték,
Kiért mind kettűnket így fenyegettek,
Hogy én úrfi lévén vagyok tū vőtök,
Jámbor ura a szép Sophroniának? 390

Mostan nékem kellétik haza mennem,
Ez világból mert kimúlt édes atyám,
Im nagy rútul leántokat hagyhatnám,
Ha gyalázatotokat én kéválnám. 395

De ha Gisippussal megbékélletek,
Az szép Sophroniát nékem adjátok,
Asszony lészen Rómában, meghiggyétek,
Én is, az míg élek, szolgállok néktek. 400

Szeretettel azért intlek líteket,
Mind atyámfiait, jó barátimat,
Hogy vegyétek atyafiúságomat,
Mert hátra nem vehetjük, azmi meglőtt!

De ha lésztek ellentartók ezekben, 405
Gisippust én mellém vészem utomban
És ha valahol mehetek házamban,
Még Sophroniát is viszem Rómában.

Erős haddal érte rátok támadok
És avagy holtomig mind érte vívok, 410
Avagy Sophroniát tū megadjátok,
De ez egy asszonyért sokan meghaltok."

Mikor Titus ezeket mondta vólna,
Fejét tekergeti nagy haragjába;
Gisippust ott szólítá, kezét fogá,
Véle házból haraggal kiment vala. 415

Ott görögök ezen megfélemlének,
Mert hatalmát rómaiaknak tudják;
Azért mind egy akarattal végezzék,
Hogy Sophroniát adnák meg Titusnak. 420

Követeket Titushoz bocsátának,
Hogy megadnák asszont mint jó fiuknak,
Kazdag lakodalomban vigadának,
Azután Titus asszonnyal búcsúzóék.

425 Mikor jutott volna haza Rómába,
Megadaték atyjának sok jószága,
Minden öröksége, nagy kazdagsága,
Kik atyjától reá maradtak vala.

Azonközben Gisippus Athenásban
430 Mindeneknek ecék gyűlölségében,
Nagy perekbe, sok hamis patvarokban,
Sok per miá igen nagy szegénységben.

Végre ugyan úzék számkivetésben,
Ne lakhatnék hogy többé Athenásban,
435 Azért esék szegény nagy budosásban,
Oly nagy szegénységbe, nyomorúságban.

Titus társa egykor juta eszében,
Kit nagy úrnak hallott vala Rómában,
Végezé el, hogy menne udvarában,
440 Kérné, tartaná el szegénységében.

Mikoron Rómában eljutott volna,
Titusnak házát megkereste volna;
Mint egy kuldús kapu előtt áll vala,
De őt Titus meg nem esmérte vala.

445 Az Gisippus penig gondolja vala,
Hogy őt Titus nyilván esmérte volna,
De mintha nem esmerné, csak mutatná,
Mert ő nagy úr, Gisippus kuldús volna.

Annál nagyobb bánatban azért juta,
450 Mert Titussal régen sok jót tött vala;
Ő miatta budosóvá lőtt volna,
Kikről Titus elfeledkezett volna.

Nagy sírással innét kiindult vala,
Mert szegénnek szállást sem adtak vala,
455 Éhség miá ina elszakadt vala,
Várás körül egy barlángba ment vala.

Ott Istennek ezen könyöreg vala,
Ne gyötrené, lelkét venné markába,
Mutatná meg, mint lehetne halála,
460 Sok nyavalyákat, mert már elúnt volna.

Mikor az barlángban szegény fekünnék,
Éjjel oda jutának két tolvajok,
Kik az prédán mikor nem alkhatnának,
Eggyik az másiktól ott megöleték.

Onnat gyilkos tolvaj elfutott vala, 465
Meghólt testet barlángban hagyott vala,
Az szegény Gisippus ott hallgat vala,
Néki ezen nagy öröme lött vala,

Hogy halálra ebből útat lelt vólna,
Az gyilkosnak ömagát mondja vala; 470
Az test mellett véres törrel ül vala,
Reggel azért szegént ott fogták vala.

Nagy fogságban ötet vetették vala,
Harmadnap törvénre kihozták vala;
Poroszlók gyilkosnak vádolják vala, 475
Mert test mellett ötet megfogták vólna.

Ömaga is ugyanazt vallja vala,
Mert sok nyavalyákat már elúnt vala;
Éhség miá csak alig szólhat vala,
Életének végét kívánja vala. 480

Méltónak azért halálnak ítélek,
Mert ömaga magát vallá gyilkosnak;
Tagadást hogy nem tött, ugyan csudálják,
Mását néki nem látták, sokan mondják.

Minden főtörvénben egy úr ül vala, 485
Ki ott császár képében itil vala;
Titus penig már császár képe vala,
Kivel régen Gisippus jól tött vala.

Ime az Titus is csudálja vala,
Mint magára az ember vallott vólna; 490
De ki vólna, ő azt nem tudja vala,
Mintha látta vólna, úgy tetszik vala.

Mikor immár az törvény felkölt vólna
És Gisippust vinnék ki az halálra,
Ötet Titus oly igen szánja vala, 495
Azért méne hozzá, kérdezi vala.

Mihelt nevét néki megmondta vala,
Ottan társát ám megismerte vala;
Ijedtében csaknem ott meghölt vala,
500 De ő arról senkinek nem szólt vala.

Azt sem tudja vala, szegény Gisippust,
Mint haláltól menthetné meg jó társát,
Mert fejére mondták már sententiát
És gyilkosnak császár nem ad gráciát.

505 Az praetorhoz hamar ám futott vala,
Ki akkor Rómában főbíró vala;
Nagy torokkal annak kiáltja vala,
Ne vitesse az ártatlant halálra.

„Én vagyok gyilkosa az meghölt testnek,
510 Ne legyen halála az ártatlannak,
Nagy bűneim már tovább nem bocsátnak,
Sok vétkemért ideje hogy meghaljak.”

Ez szót a sokaság kezdé hallgatni,
Mit szállana a főember, csudálni;
515 Mert Gisippus mégis igen üvölti,
Hogy ő gyilkos, mely bűnért kész meghalni.

Ott beszédén Titusnak megállának,
Mert mint császár képét ötet tisztelték;
De nagy kiáltásán elálmélkodnak,
520 Érte Gisippussal hazatérének.

Mégis Titus felszóval mondja vala,
Nem Gisippus, de az bűnös ő vólna;
Azért vólna méltó ő az halálra,
De a szegény ember ártatlan vólna.

525 Ime praetor ezt igen bánja vala
És magában igen szégyenli vala,
Ily főember hogy magát így gyalázná,
Kít mind a sokaság nyilván hallana.

Azért praetor megparancsolta vala,
530 De a Titus ugyan úgy kiált vala,
Gisippus kötélről megszabadulna,
Az Titusnak haraggal így szólt vala:

„Csudálkozom, uram Titus, terajtad,
 Miért kisebítéd így híred-neved;
 Nagy veszélyben ezzel fejedet ejted,
 Gyilkosnak nincsen kegyelme, jól tudod.” 535

Erre Titus felele az praetornak:
 „Tudom, halál jutalma gyilkosságnak,
 De ha vérét kiontod ez embernek,
 Hamis lesz és hogyha én meg nem halok.” 540

Szóla praetor, Gisippusnak is monda:
 „Óh te szegény nyavalyás, nagy goromba,
 Miért szállál ily nagy vétket magadra,
 Lám Titus vált az embernek gyilkosa.”

Legottan Gisippus ám megismeré,
 Hogy az Titus ezt őerte mivelné;
 Hogy halálra kész volna menni érte,
 Csak hogy avval Gisippust megmenthetné. 545

Azért nagy sirással tekinté reá,
 De sirástól semmit nem szólhat vala;
 Titus is őrajta igen sír vala,
 Szerencsáját szegénnek szánja vala. 550

Ezt látván az praetor megkeseredék,
 Nagy felszóval mondá: „Bűn nélkül vattok,
 Jámorok bizony, nem gyilkosok vattok,
 Nem türhetem, hogy ne sírjam rajtatok. 555

Ez eszes ember érté, hogy volnának
 Tökéletes igaz barátságosok,
 Kik egymásért halált is szenvednének,
 Mint Pylades- és Orestesről írják. 560

Eggyik az nagy szegénségnek miatta
 Ömagának ugyan halált kívánna:
 De azt Titus megmenteni akarná,
 Mert életét jó társának kívánná.

Mikor azért az praetor gondolkodnék,
 Mint mulhatnék halálok mindeniknek,
 Mert fél vala haragjától császárnak,
 Ki kegyelmet nem ad vala gyilkosnak: 565

570 Azonközben egy híres tolvaj juta,
Kinek társa az meghólt tolvaj vala,
Kezde igen eskünni, hogy ő volna,
Ki prédáért társát megölte volna.

575 Tevék hírré ez nagy csudát császárnak,
Hogy hárman magokra így vallanának;
Kegyelem lön azért az két jámbornak
És azokért mind az gyilkos tolvajnak.

580 Ezen vala nagy öröme mindennek,
De főképpen Gisippussal Titusnak,
Szabadulását mert láták egymásnak,
Az haláltól mentségit két fejeknek.

Örömekben húllatának sok könyvet,
Titus ölelgeti szegény Gisippust;
Szeretettel feddi kétséges vóltát,
Azután házához vivé barátját.

585 Titusnak házához hogy juttak vala,
Vígán őket Sophronia fogadá;
Noha mint egy kuldús Gisippus vala,
De mint atyafiát úgy látta vala.

590 Ottan Titus szép ruhákat hozata,
Kikbe Gisippust öltöztette vala;
Kazdag lakodalmot készített vala,
Gisippussal nagy örömben lött vala.

595 Örömében kincset előhozatá,
Drága ezüst marháit kirakatá,
Mindeneket kétfelé osztott vala,
Felét Gisippusnak mind adta vala.

600 Egy szép huga is az Titusnak vala,
Kinek neve Fulvia asszony vala,
Feleségül társának adta vala,
Kivel nagy sok jószágot adott vala.

Azután így szólt vala Gisippusnak:
„Im ura vagy, barátom, mindezeknek,
Szabadságot néked arra is adok,
Hogy velem lész, vagy házadba küldjelek.”

Rövideden Gisippus felelt vala,
 Hogy ha élne, ezeket meghálálná,
 De sohová ő menni nem akarna,
 Sőt övéle eggyütt élne és halna. 605

Együtt azért ők maradtanak vala,
 Szeretettel mind holtig laktak vala;
 Nagy tiszteket végre viseltek vala,
 Hóltok után jó hírek maradt vala. 610

Ime mégis emlékezetben vannak,
 Jámborságok még mostan is virágzik;
 Tökéletessége barátságoknak
 Tudva lészen, míg az emberek élnek. 615

Nem lehet drágább jószága senkinek,
 Mint hűsége jámbor házastársának,
 Tiszta szüve megpróbált barátjának,
 De mint fejér hollók, ezek oly ritkák. 620

Ez kis históriát írák versekben
 Désen az nagy Szamos vize mentében
 Ezeröttszázhetvenhét esztendőben,
 Isten légyen vezérünk dolgainkban.

FINIS.

SZAKMÁRI FABRICIUS ISTVÁN.

1577.

HIISTORIA EX PARTENII NICENENSIS DE AMATORIIS AFFECTIONIBUS
 COLLECTA.

Ad notam: Jóllehet nagysokat szóltunk Sándorról etc.

DE LYRICO.

Sok dolgokat írtak az krónikákból,
 Régi királyoknak birodalmokról
 És birodalmoknak nagy romlásáról:
 Szólok én is mostan jeles dolgokról.

5 Tudom hallottatok drága példákat,
Kikből tanoságra vehettek okot;
Számlálok majd én is elő nagyokat,
Szeretet dolgáról jeles példákat.

10 Egy históriába nyilván azt írták,
Hogy Caunus szigetbe egy Ebial volt,
Kinek az leánya Ilebiam volt,
Lyrcus házastársul azt elvötte volt.

15 Panasza nagy esék ezen Lyrcusnak,
Gyermeke nem lenne feleségének;
Okát érteni ő akarná ennek,
Templomához méne Didimeynek.

20 Hamar válasza lőn Didimeytől,
Templomból kimenne, kit talál elől,
Avval közösüljön, fiat lát attól:
Siet haza menni oraculomtól.

Az Lyrcust reménsége ott megcsalá,
Staphilushoz mikor utába szálla,
Éjjel egy szép leányával elhála,
Nem tudván az dolgot, igen megbánta.

DE POLIMELA.

25 Nagy vakmerőség vólt ez Ulissestől,
Mikor szállást kért volt ő Eolustól,
Kitől ő tartatott nagy becsületből,
Tróját megbeszélvén ő romlásáról.

30 Ugyan sok ideig Eolus tartá,
Vala néki egyetlenegy leánya,
Polimela neve, igen szép vala,
Kit Ulisses éjjel megkerölt vala.

35 Sietvén Ulisses haza indula,
Eolus leánnál ajándékot találá,
Mely még az trójabeli ragadomány volna,
Ezen az Eolus igen búsula.

40 Futamék Eolus, leányát megölné,
Ha Diores ötöt ott nem mentené,
Polimelát feleségének jedzé,
Hóltáig övéle jámborul éle.

DE EVIPPE.

Az gonosz Ulissés ezt nem eléglé,
Epyrumba oraculumhoz méne,
Tyrinnusnak egy leányát, Evippét,
Ulissés ezt is ott megszeplősité.

Bezzek szép gyermeke Evippének lön, 45
Eurialus neve Ulisséstől lön;
Felnővén az gyermek Itacába lön,
Anyától jegyezve Eurialus lön.

Rajta Peneloppes igen bosszúla,
Evippést mert Ulisséstől hallotta; 50
Gyermekeket megölje, urát onszolja,
Ulissés gyermekeket megölte vala.

Igy veszté Eurialust az Ulissés,
Felesége szaván ám elindula,
Maga az asszonyembernek tanácsa 55
Ritkán igen hasznos, mert hosszú haja.

Csodadolog bizony, ezféle vétek
Hogy üdőjártában megbüntettetik:
Ulissés tulajdon fiától vágatik,
Tengeri görlice csonttal öleték. 60

DE OENONE.

Ida nevő hegyen egy pásztor vala,
Alexander, Priamus fia ki vala,
Cebrenis leányát szerette vala,
Önon vala neve, társa lőtt vala.

Csoda híres-neves az Önon vala, 65
Jövendőmondásba igen bölcs vala:
Alexander esetét megmondta vala,
Ki végre fejére néki tölt vala.

Sándor Önon asszont elhatta vala,
Europába mikor ő bement vala, 70
Holott egy asszonba akadott vala,
Kíért hazájára hadat támaszta.

75 Szűve szerént Önon ezt várja vala,
 Alexandor hadba megsebesülne,
 Senki ötet gyógyítani nem tudja,
 Kit Alexandornak megmondott volna.

80 Az hadnak üdeje már eljött vala,
 Philoctetéstől Sándor sebesült vala,
 Önonnak beszéde eszébe juta,
 Sándor szolgájával Öront hivatja.

Küldé vissza Önon Sándor szolgáját,
 Mondá, hogy hivatná Sándor Helenát,
 Kiért ötet immár régön megúnta,
 Kivöle szerelmét Helenának adta.

85 Maga Önon asszony hamar készüle,
 Másfelől Sándorhoz hamar erede,
 Önon követségét szolgál beszélé,
 Hallván ezt az Sándor, hamar meghala.

90 Az Önon eljuta, halva találá,
 Nagy fohászkodással Sándort jajgatá;
 Noha Helenáért Sándor elhatta,
 De Sándorért Önon magát megölte.

DE LEUCIPPO.

95 Régen volt egy Leucippus, Xanthius fia,
 Kinek erős vóltát Licius bánta,
 Ki hadakozásba nagy hírét hatta,
 De végre szerelem törébe kapta.

100 Igen szereté Leucippus egy hugát,
 Anyának megmondá ő akaratját;
 Könyörög anyának, ne hagyja szándékát,
 Mert ha az nem lenne, megölné magát.

Nem késék az anyja, fiának mondá,
 Hugával engedné, hogy bátor hálna,
 Leucippus hugával nagy bátron hála,
 Miglen jegyesének megmondták vala.

105 Vala már ifjúnak ezen nagy gondja,
 Mátkájának dolgát mint megtudhassa:
 Atyját és barátit hamar hivatá,
 Xanthius ipának benne hírt ada.

Szomorú kedvű lön az vén Xanthius,
 Leányának esetén ő igen futos, 110
 Azt ki szeplősítötte, felette titkos,
 Evictorát adják, Xanthius szitkos.

De nem sok üdöre leány mátkája,
 Vén ipát behívá ágyasházába,
 Leány zörgés miatt házból kifuta, 115
 Xanthius leányát ott általverte.

Ezen vén Xanthius igen ijede,
 Parázna helyett mert lányát vesztette;
 Leucippus akará megsegéteni,
 Más gyanánt Leucippus ipát megölte. 120

Azon helt Leucippus az Tessaliból,
 Cretába sieté, lön kiugrásból,
 Onnat elfuta az Ephesiasból,
 Egy leánt szerete gyilkosságából.

DE PALLENE.

Mondják Sithon királynak egy leányát, 125
 Neve, Pallena, híres-neves voltát;
 Szépségének messze földre nagy hírét,
 Tráciából, Illiriából kérőjét.

Oly okos királynak ez Sithont mondják,
 Ha ki ő leányát akarta venni, 130
 Az meg kellett véle előszer vinni,
 Ha ki meggyőzhette, annak ígerte.

Régi erejével sok ifjat megölt,
 De mikor ereje néki megszűnt vólt,
 Leánnak két kérőjét öszvevitatta vólt, 135
 Dryantes és Clytus kiknek nevek vólt.

Ebbe a királynak illyen módja vólt:
 Azki az másikon győzedelmesb vólt,
 Leányát, országát annak ígerte vólt,
 Ezzel az két ifjat ingerlette vólt. 140

Immár viadalnak napja eljövén,
 Clytust az Pallena igen szeretvén,
 Szüében az Clitust felette féltvén,
 Szerelmét senkinek mondani nem mérvén:

145   Magába Pallena sok könyvet hullat,
 Miglen ott egy dajka sort hozzá láthat,
 Siralmának okát leányból kivehet,
 Megtudván, Pallenának örömet mutat.

150   Pénzzel és arannyal szekérvezetőt
 Dajka elhité Driantes előtt,
 Öszve ne szegezné kucsi kerekét,
 Ekképpen elvészne Dryantes vitéz.

155   Vala erre gondja ott az kucsinak,
 Mikor Drias fáját hajtá Clitushoz:
 Hullanak kerei ott az kucsinak,
 Így lön Clitustól halála Drias vitéznek.

160   De hírével lön ez Sithon királynak,
 Leánya lest vetett völt vitéz Driasnak:
 Hamar egy asztag fát király hordata,
 Kin Driast áldozná ott Pallenával.

165   Igen hamarsággal csuda adaték,
 Hertelen az égből viz leontaték;
 Sententiája királynak ebből változék,
 Clitusnak leánya hamar adaték.

170   Csodamadár azért az leány madár,
 Gyakran jegyesére nagy romlást hadar,
 Szebbnél szebbet látván, arra vigyarg,
 Szemét arra vetvén, igen hunyorog.

DE HIPARINO.

170   Oly igen szép gyermek Hiparinus volt,
 Heraclea városba azki lakik völt,
 Antileon ötet megszerette völt,
 Közösülni gyermekkel mesterkedik vala.

175   Csoda hizelkedő Antileon vala,
 Mindent gyermek kedvéért megmível vala,
 Archelaus csengetyűjét ellopta,
 Mert gyermek ötöle kívánta vala.

180   Oly álnakságot Antileon szerze,
 Egy tiranus is gyermeket szereti vala,
 Fertelmességre ötet készleti vala,
 Tanácsot Hiparinusnak Antileon ada.

Gondja oly nagy vala Antileonnak,
Bosszúját állhatná az tiranuson,
Házából kilépék, tiranust látá,
Fegyverrel ő hamar általnyársolá.

Itt minden jámbornak példája vagyon: 185
Az rút szerelemnek mely tüze vagyon,
Mely mikor fellobban, ereje vagyon,
Azki itt fütözik, melegge vagyon.

DE ERIPPE.

Találtatott vala egy Xantus ember,
Miletom várasba igen hív ember, 190
Felesége után budosó ember,
Neve Erippe vala, jó asszonyember.

Az gallusok mikor azt elkapták vólt,
Xantus minden marháját eladta vólt,
Celta tartományba Eripest lelte vólt, 195
Siralommal egymást megölelték vólt.

Beszédbe hogy szálla ott az Erippe,
Ura ott létét celtának megmondá
És hogy váltságáért ura jött, monda,
Xantus dolgát celta igen dicsírte. 200

Az celta barátit hamar hivatá,
Xantusnak Erippes asszont megadá,
Az ezer aranyat hamar felosztá:
Xantus Erippes asszont így megváltotta.

DE POLICRITA.

Beszélik ezt is ám az históriák: 205
Egyszer vólt egy szép Policrita leány,
Kit az Diognetes igen szeretett,
Deliom templumba ki mindenkor lakott.

Az Diognetes leányához küldé,
Leány követ által néki izene, 210
Ha megeskönnyék, övé ő lenne,
Dianára Diognetes eskönni kezde.

215 Tanácskozik vala ott Policrita,
Hogy Milesum földét ő elárulná;
Diognetes hallván, ott elájula,
Fegyverével leánt vágni akarta.

220 De ám megtartózik az Diognetes,
Másodnapra választ leánnak ígére,
Naxus népét látá ő nagy énségbe,
Magába végezé, hogy elárólná.

Gyorsan Policrita imezt gondolá,
Rokoninak kenyérbe levelet küldé,
Hamar sietnének áróltatásra,
Mert Diognetes is kész vólna arra.

225 Rohanának mindjárt milesiosokra,
Ekképpen ütének istrásájokra,
Diognetesnek is ez lön kárára,
Az árultatásért ötet megölék.

230 Másodnapon immár az Naxusok
Policritát látni igen akarják,
Igen szép ruhákba felöltözteték,
Mely alatt meghala nagy fuladással.

235 Erről példát vehet minden áruló,
Más veszedelmére igen sovárgó,
Maga ömaga nyaka abba szakadó,
Kit el nem kerölhet csak egy áróló.

DE LEUCONE.

240 Az Tessaliába egy Cyanippus volt,
Megszerette vala a szép Leuconát,
Kit feleségül ömagának jedze,
De végre ifjú ezt igen megbánta.

Csoda szerencséje az vadászásba,
Oroszlán vadaknak üldözésébe,
Ott megfárad vala serénségébe,
Leánt nem illeti fáradságába.

245 Mesterkedni kezde ott az Leucona,
Szomorúságába tanácsot tarta,
Urát megpróbálná, mi oka volna,
Miért ő szerelme már meghült volna?

Hamar hosszú ruháját feltakará,
 Titkon az erdőre ő kiindula: 250
 Urának ebei vadásznak vala,
 Leuconára hamar rohantak vala.

Megbúsulván, ebek asszont szaggták,
 Leucona uráért így veszett vala,
 Cyanipus is hamar oda juta, 255
 Leuconát szaggtatva ebektől látá.

De hallj jeles dolgot, végre mint jára:
 Leuconát ebekkel tűzre áldozta,
 Szolgait hivatván, ott elbúsula,
 Leuconáért sírván magát megölte. 260

Itt megtetszik immár gonosz szerelem
 Embereket gyakran ám mire viszen,
 Azki megkóstolta, jól tudja, hiszem,
 Azért holt meg Didó is, úgy emlékezem.

DE HARPALICE.

Vólt Telery királynak Climenus fia, 265
 Kinek vala két szép férfi magzatja
 És igen szép Harpalice leánya,
 Kit Climenus igen megkedvelt vala.

Dúl-fúl szereteti az Climenusnak,
 Titkon Harpalicét magához hajtá, 270
 Dajka által magának ötet kapcsolá,
 Kivel titkon paráznaságba éle.

Maga Harpalice jegybe már vala,
 Menyegző üdeje mikor eljöve,
 Harpalice jegyese Alastor vala, 275
 Szépen lakodalomra felkészült vala.

Climenus bolonddá ott magát tévé,
 Alastort útába Climenus megölte;
 Harpalicét Alastortól elvötte
 És Görögországba ötet bevitte. 280

Harpalice penig im ezt gondolá:
 Kisebb atyjafiát hamar megölje,
 Gyermekek húsát étek gyanánt ő adja,
 Ezért az Jupiter madárrá változtatta.

285 Búsulog magába gyilkos Climenus,
 Forgatja szívébe, mit cselekedett,
 Gyilkosság szikrája gyakran furdalja,
 Kiért végre magát hamar megölte.

DE ANTHEO.

290 Völt egy Antheus, ki királynemzet,
 Kit az Cleobea igen szeretett,
 Antheustól ő de nem kedveltetett,
 Kiért az Cleobea halálát ért.

Cleobea asszony im ezt gondolá:
 Téteté, hogy kútba beejtett volna,
 295 Egy arany vedre hogy az kútba volna,
 Antheus kivegye, igen onszolja.

Nem tud semmit benne ifjú Antheus,
 Kútba ám leszálla szegény Antheus,
 Reá Cleobea követ bocsáta,
 300 Ily hirtelen Antheus veszett vala.

Halljuk meg, mint jára az Cleobea:
 Ez nagy gyilkosságot szívébe tartja,
 Másfelől Antheust igen szerette,
 Kiért hamar magát felakasztotta.

DE DAPHNE.

305 Halljunk többet még eféle példákba:
 Völt az Amiclasnak egy Daphnis lánya,
 Kinek vadászásra vált igen kedve,
 Diana istenasszon is igen szerette.

310 Ám az Leucippus, Önonnak fia,
 Daphnist felette ő igen szerette,
 Asszonyi ruhába kezde öltözni,
 Daphnissal az erdőn kezde vadászni.

Csuda nagy jó kedve Daphnisnak vala:
 Kockát Leucippussal kezde játszodnia;
 315 Appollo Isten is kezdé ezt bánni,
 Appollo Daphnisnak szívét erre hozta.

Appollo tanácsul néki ezt adta,
 Hogy Daphnis szüzekkel kútfőkre menne
 És ott az kútfőbe ő megfervednék,
 De Leucippusnak ez nem igen tettezék.

320

Mindnyájan a szüzek levetkezének,
 Leucippus nem kezde a vetkezéshez,
 Szüzek de ruháját néki lekapák,
 Akaratja ellen róla levonák.

Hamar Leucippusnak ő ravaszsága,
 Szüzektől mihelt ott hogy megtudata,
 Nyílakkal ötöt általlótték vala,
 Így állá Appollo bosszúját rajta.

323

Im példátok vagyon itt ifjú hűsek,
 Az rút szerelembe ne mesterkedjete,
 Minden leány szavát el ne higgyétek,
 Leucippus módjára hogy ne járjatok!

330

DE LAODICE.

Mondja egy história ezt Laodicéról:
 Mikor Diomedes ment az Helenaért,
 Achamus vitézzel elmentek azért,
 Szerelmébe Achamust Laodices vötte.

333

Igen sok ideig de eltitkolá,
 Szégyenleti miatt ki nem jelenti,
 Perseus feleségének végre megmondá:
 „Vérem, jaj elveszek Achamasért“, monda.

340

Hamar keserülé az Philobea,
 Philobea urának megsugá,
 Achamasnak Perseus tanácsot adna,
 Achamashoz barátságot mutatna.

Perseus felesége szaván indula,
 Laodicest kezdé ő igen szánni;
 Achamatest hamar Perseus áltatá,
 Dardanusba menne, néki tanácslá.

343

Vala főtisztartó vitéz Perseus:
 Laodices leány is oda indula,
 Az trójai módra hogy inneplene,
 Nagy lakodalom lön ott Dardanusba.

350

355 Mikor immár Achamas odaért volna,
Az lakodalomba része lőtt volna,
Perseus egy ágyba őket hálatta,
Achamast ekképpen Perseus csalta.

Egy ném' üdö mulván Achamantesnek
Szép fia születék Laodicétől,
Munitusnak gyermek felnevezteték,
360 Mérges kígyótól végre ki megöleték.

Vegyen példát azért itt minden ember,
Leánnak ne higgyen mindenkor ember,
Mert példa minékünk az Laodice,
Ki magát más által latorrá tövé.

365 Vadnak mi időnkbe ezféle leányok,
Kik az ifjak után igen kullagnak,
Más által ifjaknak ők kérettetnek,
Sok ifjakat leányok ekképpen vesztnék.

370 Sokan férhez menni ők igyekeznek,
De atyjok-, anyjoktól nem merészkednek:
Vén asszonyok után ők leseskednek,
Mint eldicsérhessék, ők igyekeznek.

Ide számlálhatunk sok özvegyeket,
Gyakran kik elfelejtik tisztességeket,
375 Hátravetik ő szemérmességeket,
Csak házasságra adhassák magokat.

DE PERIANDRI MATRE.

Mondok egy nagy csudát, kérlek, halljátok,
Anyától mi esett iszonyu dolgok,
390 Kíról tanóihatnak tü fiaitok,
Az jámbor anyák is ebbe példákat.

Vólt egy Periander az Corintusba,
Kit anyja megszeret ifjúságába,
Ifjat eláltatá álnokságába,
Kivel közösülni akar magában.

385 Tanácsolni kezdé anyja ifjúnak,
Beszédét meg ne vetné mint jó anyának,
Egy szép asszony volna, Periandernek
Szerzeni kit akar mint jó fiának.

Elálatá anyja ifjú Periandert,
Étszaka eljövén az asszonyembert, 390
Fiához beviszi szép ifjú embert,
Gyortyával ne nézné asszont Periander.

Sőt még szavát is ne újítsa véle,
Mert szégyenletébe elmenne tőle;
Anyja felöltözvén, elhála véle, 395
Megvirradván, anyja felkél mellőle.

Kérdeznie kezdé anyja Periandert,
Mint kedvelte volna az asszonyembert?
Periander felele: „Nékem igen tétézett”,
Így Perianderrel anyja vétkezett. 400

Monda Periander ott ő anyjának:
„Személyét látni akarom én az asszonnak,
Hogy megbeszélhessem szerelmem annak,
Kivel én ez éjjel elháltam annak.”

Felele az anyja Periandernek, 405
Szemérme nem szenvedné ezt az asszonnak;
Mesterséggel az Periander annak,
Vélte vala anyja csalárdságának.

Titkon Periander eggyik szolgáját,
Ágyasházba veszteg lenni ott hatta, 410
Anyja ő fiához mikor beméne,
Hogy a szokás szerént véle elhálna.

Hamar Periander ágyból felszökék,
Gyortyát előhozván, anyja felugrék,
Meglátván Periander anyját, felszökék, 415
Anyját ölni akarván, de megtartózik.

Hertelen az anyja magát megöle,
Paráznaságáért fiát is veszti;
Sok anyákat magáról kétségbe ejte,
Paráznaságáért ekképpen vesze. 420

Erről tanólhattok asszonyemberek,
Az természet kívöl ne ballagjatok,
Jámbor uratokkal elégedjete,
Kiért kyriébe be ne keljete.

- 425 Itt az jó anyjoknak példájok vagyon:
Gyermeknek gonoszra okot ne adjon,
Isteni félelemre de tanácsot adjon,
Honnat gyermekébe jó jelt láthasson.
- 430 De vadnak oly anyák, kik magzatjokat,
Paráznságra mert nevelik őket,
Lágy ruhába, hívságba nevelik őket,
Szemekkel de végre látják veszteket.
- 435 Lám példátok volna az Aesopusból
Egy anyáról és egy deák gyermekről,
Ki aprólék kést lopott vőlt az scholából,
Akasztani kit vitték gyermekkorába.
- 440 Mikor az lajtorán gyermek felhágna,
Anyját hamarsággal hivatta vala,
Ötet megcsókolná, jelenti vala,
Az anyjának orrát elrágta vala.
- Kérdezkedik vala anyja gyermektől,
Miért mívelné ezt ily éktelenül?
„Azért — monda — mert apróléklopástól
Meg nem vertél engem anyjatisztedből.
- DE DIMITA.
- 445 Mondják: Vőlt régentel jeles férfiú,
Kinek Diméta neve, igen szép ifjú,
Ki megkedvelte vőlt Evoppin asszont,
Sort mert Evoppinhoz ő saldított vőlt.
- 450 Érté meg Diméta, hogy az Evoppin
Házasság kövül hogy bátyjával élne:
Hamar Trezenisnek hírt ada benne:
Lenne gondja néki atyjafiára.
- 455 Megértvén ez dolgot Evoppin asszony,
Búába nagyhamar tanácsot tarta,
Szegénység miatt mert már nem élhetne,
Ezokáért magát felakasztotta.
- 460 Ebből példa lehet minden üdőbe,
Mely nagy véték legyen az emberekbe,
Kik atyjafiakkal hálnak egy ágyba,
Az természet kívül élnek egymásba.

Istentől büntetést Ammon felvött volt,
Hugával Thamarral ki vétkezett volt,
Erővel kit Ammon fertéztetett volt,
Kiért Istentől végre megbüntetett volt.

Immár ez példákból bár tanóljatok, 465
Kik rokonságokhoz férnek sietnek,
Isten törvényének ők nem engednek,
Sőt az természetnek is ellene élnek.

Tudom csodálkoznak ezen a népek,
Ily éktelen dolgon vélem némelyek, 470
Ez példákat azért jól megítéljék,
Csufságnak ezeket, kérem, ne véljék.

Volt ennek nagy gondja, ki ezt szerzette,
Régi históriákból kiszedegette,
Nevét az versfőkbe behelyeztette, 475
Tanoságokra jámboroknak írta.

Ezerötszázba és az hetvenhétbe
Szerzék ez Krónikát be az versekbe,
Kolos neve várnak Szamos mentébe,
Akkor lakik vala ő is várasba. 480

F
I N I
S.

NÉVTELEN.

AZ FORTUNATUSRÓL VALÓ SZÉP HISTÓRIA, ÉNEK SZERÉNT SZEREZVE:

MIKÉPPEN AZ Ő ATYJÁNAK SZEGÉNSÉGE MIATT KIINDULVÁN SZOLGÁLATRA ÉS
MIKÉPPEN A SZERENCSE — A FORTUNA — EGY ERSZÉNT ADA NÉKI EGY
ERDŐBEN, KINEK SOHA ARANYBA FOGYATKOZÁSA NEM VALA. AZUTÁN
ISMÉT INDIÁBAN OLLYAN SŰGÉGET LELE A KIRÁLYNÁL, KIT MIKOR AZ FEJÉBE
TÖTTE VÓLNA, VALAHOVA KÉVÁNKÖZÖTT, AZON ÓRÁBA ODA JUTOTT ÉS
AZ Ő NAGY KAZDAGSÁGA MIATT CSÁSZARRÁ VALASZTOTTÁK.

Az Cyrus, vagy a Jason nótájára vagyon.

Ifjak, hallgassátok, im egy dolgot mondok,
Kit talán gyakorta még nem hallottatok,
Egy régi beszédet előtökben hozok,
Kiből, ha akartok, mostan tanólhattok.

5 Fortunatus dolgát én mostan beszélem,
Kinek ő életét, nevét tudom, letem
És ennek nemzetit most egyberendeltem,
Mulatság okáért erről emlékeztem.

10 Summa szerént írom ezt udvari rendnek,
Kik az új dolognak oly igen örülnek,
Vitézi dologról ha ők mit értenek,
Ifjak cselekedni azont igyekeznek.

15 Jóllehet talámtán szintén ez dologból,
Oly bölcs hadakozást ez historiából,
Magoknak nem visznek mostan ez írásból,
De hogy tanuljanak az régi példákából:

20 Az régi népeknek írok szokásokról,
Fejedelemségnek ő állapotjokról,
Pogán és zsidó közt mint vólt, szólok arról,
Miképpen viseltek, majd halljunk azokról.

Egy néhány beszéddel még annakelőtte,
Fortunenak mint volt ez világban élte,
Emlékezem arról, mint volt eredete,
Nove fiainak földön telepedte.

25 Hallottuk immáron az vizözön után,
Az nép szaporodék csak Nove magzatján,
Három részre válék három fia után,
Egy várast kezdének, ők megszaporodván.

30 Megsokasodának Novenak fiai,
Japhet, Sem és az Cam magzatokat szülni,
Az napkelet felé mindnyájan lakozni,
De lassan kezdének ők megöregbedni.

35 Magzati Japhetnek csak héten valának:
Gomer és az Magóg Madallal valának,
Javan és az Tubal Mosokkal valának,
Thyras az hetedik, megsokasodának.

40 Ezek az népeknek tartománt osztának,
Mindenféle nyelvnek határt mutatának,
Kinek nemzetségét mennyire valának,
Az áldásból való fiak ők valának.

Az Camnak fiai mindezek valának:
 Chus és az Messarim, Phut, Chanen valának,
 Kik mind az atyjokkal átokban valának,
 Nagy sok nemzetséggel megszaporodának.

Camnak unokája az nagy Nemrod vala, 45
 Ki nagy hatalmassá lenni kezdett vala,
 Vadászás kedvének igen kedves vala,
 Honnan közbeszédet magára vött vala,

Hogy erős vadászó az nagy Nemrod vólna,
 [Isten] színe előtt mindenkor forogna, 50
 Nagy erősségeért ezt mielték vólna,
 Mert semmi előtte meg nem maradhatna.

Nagy ostobasággal az nagy Nemrod vala,
 Első birodalma az Babilon vala,
 Arad és az Akad Kalannval vala, 55
 Simárnak ő földén mindezt birja vala.

Ugyanezen földről Assur jött vala ki,
 És az nagy neveért igen megéppíti,
 Várasnak utcáját Assur elrendeli,
 Resentes az Calits váras közt helyhíti. 60

Nagy váras az Cale két váras közt vala,
 Cam fia, Messarim, Ludot szülte vala,
 Ezekfelett mégis csak öt fia vala,
 Kiktől Philisteus kitámadott vala.

Canan kisebb fia hogy vala az Camnak, 65
 Melynek csak tiz fia töle származának,
 Nagy sokféle népek ezből támadának,
 Az Cananusok tölek áradának.

Határok ezeknek vagyon az Gazamig,
 Mind Sidontól fogva vagyon az Geramig, 70
 Sodoma, Gomorra, Adaman mentéig,
 Seboim és Lasa akkor volt mindeddig.

Mindezek valának eredetek szerint,
 Camnak maradéki, nemzetségek szerint,
 Változva valának ezek nyelvek szerint, 75
 Sokan pogánságban lőnek hitők szerint.

80 Az Semnek öt fia csak született vala,
Sale unokája mert a Semnek vala,
Kitől az nagy Heber születtetett vala,
Ennek idejében föld megoszlott vala.

Ezek Messarimból kiindultak vala,
Sefar hegye alá innét jöttek vala,
Mely hegy napkeletről szépen fekszik vala,
Novénak fiai így lakoznak vala.

85 Vala még előtte ez az Babilonnak,
Novénak fiai egy nyelven valának,
Első lakóföldök mind ezek valának,
Mind egy akarattal több helyt kívánának.

90 Mikor napkeletről kiindultak vólna,
Egy mezőt útokban hogy találtak vólna,
Simárnak földében megszerették vólna,
Sokáig az mezőn hogy lakoztak vólna,

95 Várost csinálnának, egymást intik vala,
Téglát az kő helyén mind csinálnak vala,
Az mész helyén pedig enyvvet főznek vala,
Tornyot és az várost ezből rakják vala,

100 Babilon az neve vala az várasnak,
Melyben magas tornyot ők rakni fogának,
Hogy azban végiglen mind megmaradának,
De gondolatjokban megcsalatkoznak.

Mert ez dolog vala Istennek ellene,
Istenben közölök hogy csak kevés hüve,
Mert fogadta vala, többé el nem veszne,
Vizzel az föld immár hogy el ne merőlne.

105 Azért ő nyelvekben megváltoztak vala,
Kiből ő közöttök nagy budulás vala,
Végre ugyanonnat eloszlottak vala
És széles világon helt foglaltak vala.

110 Bőv beszéddel mostan arról nem írhatok,
Zsidóknak hogy mint volt az ő birodalmok
És holott nekik mindenkoron lakások,
Fejedelemségben mint volt is szokások.

Csak kevés beszéddel arról emlékezem,
Mit Isten vélek tött, azt itt megjelentem,
És mint az írásból eszemben vehettem, 115
Kegyelmét Istennek ezeken ismerem.

Egy részt ő magának mind ennyi nép közül
Isten elválaszta három nemzet közül,
Kit letelepíte Isten az dél felől,
Babilonon felől úgy mint napkeletről. 120

Vala ez nemzetség az Semnek fiai,
Kik szüből az Istent szokták vala félni
És Isten őket is mindenben áldani,
Irgalma azokon végiglen maradni.

Ez népnek az Isten így parancsolt vala, 125
Az rendtartás felől ezt meghatta vala,
Az első születhöz hogy minden hallgatna,
Mert jövőendő dolgot ez is jelent vala.

Iaphet nemzetsége napnyugatra szálla,
Afrika földre mind széllal eloszla, 130
Európa jobb részét magának foglalá,
Ázsia földinek határiba szálla.

Nevezetes nyelvek ezek közt valának,
Kik nagy bölcseséggel teljesek valának,
Görög, olasz, német, lengyel szók valának, 135
Kik főképpen köztök előszer valának.

Azután azokból támada horvát szó,
Tótokkal egyetemben, lengyelből az rác szó,
Olaszból, görögből oláh és a deák szó,
Németből támada cseh és spaniol szó. 140

Ez nép közt is Isten az ő szent igéjét,
Marasztotta vala homályos értelmét,
Míérthogy Japhet is tisztelé szüleit,
De végre ez nép közt nagyobb ismeretét

Felindítá Isten az ő szent lelkével, 145
Mert nagyobb jókat tön hogynem zsidó néppel,
Kiket fogott vala magának izekkel
Látjuk, hogy izeket látta értelemmel.

150 Az harmadik részét Noue fiainak
Holott erős vadak széllal lakoznának,
Isten telepíté földén Ázsiának,
Melyeknek miatta ők ként vallanának.

155 Mert hogy ő szüleit megcsúfolta vala,
Az Cam kisebb fia megmevette vala,
Azért nemzetségét Isten vitte vala,
Kénra, gyötrelemre el-kiüzte vala.

160 Írnak róla bölcsők nagy sok írásokban,
Minémű állatok vadnak Ázsiában:
Féne undok vadak oly nagy sokaságban,
Kik az embert veszti szertelen útokban.

Az napnak hévsége oly igen nagy rajtok,
Nékiknek azt írják hogy oly nagy az lábok,
Mint egy rosta volna, kerék az ő talpok,
Melynek árnyékában nem ég meg az orrok.

165 Nékik pedig köztök az földbe rejtezik,
Homokban, veremben előtte elbuik,
Kitől ő orcájok, látják, feketedik,
Csuda nyavalyákkal ez világot élík.

170 De mindenekfelett nagyobb inség rajtok,
Isteni isméret hogy nincsen önálok,
Csak nagy vakság vagyon fejenként ő rajtok,
Nagy sok nyomorúság vagyon mind ő rajtok.

175 Jóllehet az egy rend köztök megmaradott,
Az fejedelemség még mindeddig tartott,
Kit köztök az végre Isten lenni hagyott,
Az jóknak ostoról, ösztökéjül adott.

180 Kiket nem mondhatunk, hogy meg nem ismértünk,
Mert nem sok ideje, hogy nyakokon nekünk
Esék nagy súlsága, kit előbb nem értünk,
Kiről sok ideig megemlékezhettünk.

Az napkelet felől mely nemzetség vala:
Tatár és szerecsen, Cam nemzette vala,
Babilonból ők is kitámadtak vala,
Novénak átkában megmaradtak vala.

Ez közt is nagysok nyelv Babilonban vala,
Mely közt a magyar nyelv ugyanott támada,
Avaris és Huri elébb az nyelv vala,
Mely két szóból osztán egy beszéd lött vala. 185

Sokan az magyarokkal így magyaráznak,
Japhet nemzetiből hogy ők is volnának
És hogy az magokról magyarnak mondatnak,
Doctorok ezen is meg nem osztozhatnak. 190

Én ezt rövideden mondom mindeniknek,
Akarmelyik nemből magyarok legyenek,
De oly nagy vakságban fottig hogy legyenek,
Írásból sokképpen rólok értettenek. 195

De jobb magyar szóra magyarok kelének,
Mikor Scythiából ők el-kijövének,
Mert Deák s görögből szép szókat szedének,
Végre minden nyelvnek magyarázói lőnek. 200

Mely igen szép példa itt előttünk vagyon,
Hogy még azmely nép is átok alatt vagyon,
Kinek az ő atyja hitlenségben vagyon,
Istentől azban is megtartandó vagyon.

És az üdvösségre azokban is megtart,
Nem mind kárhoztatja, kit az átokban tart,
De még azokból is magának népet tart,
Idvözíti őket, nem vét nekik határt. 205

Erre sok példákat írásból hallhatunk,
Melyet sok írásból megbizonyíthatunk,
Ha csak azon mostan kicsint mulathatunk
És mindazzal mostan hogyha kedvet lelünk. 210

De ez példa legyen bátor nekünk elég,
Miképpen régenten ez magyar nemzetség,
Istentelen, pogán vala mind ez község,
Rajtok uralkodott oly nagy hitőtlenység. 215

Mikoron felkélnek vala ő ágyokból,
Valamely állatot hogy kijött házából,
Elevennek látott lenni ő magából
Azt hitta Istennek gorombaságából. 220

Egy kicsin szikrácska mégis bennek vala,
 Hogyha kigyót, békát nem láthatott volna,
 Vagy barmot és vadot nem láthatott volna,
 Az napon az napot csak imádta volna.

225 Mindez dolgot azért ha nem értik vala,
 De jövőendő üdőt mindez mutat vala,
 Bűnünk kicsin hitünk kis szikrája vala,
 Kire magyarokat Isten hozta vala.

230 Vala ily szokás is még akkor közöttök,
 Mint az Aegyptusban mely Istent féltének,
 Macskát legfeljebben azok tiszteltének,
 Magyarok is inkább ennek engedtenek.

Sok számtalan dolog volna nevezetbe,
 Magyarok mint vóltak aszféle életbe,
 235 De nagy hálaadás Úrnak ez üdöbe,
 Hogy nem hagyott minket vesznünk el ezekben.

Az átkozott földről magyarokat hozta,
 Áldomás földre őket szólította,
 Az áldásból való fiak mellé adta,
 240 Japhet fiainak értelmére hozta.

Im látom, betelik az Isten mondása,
 Fiakat nem veszti atyja gonoszsága,
 Noha az Novénak ilyen nagy átokja,
 Teljes az nemzeten külsőképpen foga.

245 Ezekre találunk még több beszélést is,
 Az atyáknak átkok mint fog fiokon is
 És mennyiben ártson, immár értjük azt is,
 De az több írásra halasztom már ezt is.

Csak ezt rövideden akarám mondani,
 250 Mikor az írásban így szokták szóllani,
 Az atyja bűnejért hetedizig verni,
 Isten az fiakat meg szokta büntetni.

Értsed: Nem lélekben őket mind megölni.
 De csak külsőképpen azért ostorozni,
 255 Mert az Isten embert lélekben megölni,
 Tulajdon vétkeért szokta elveszteni.

Következik az második része az Fortunatusról.

PARS II.

AD REM PROGREDIAR.

Emlékezem immár az olasz nemzetről,
 Azok között való fejedelemségről,
 Minémű szokásban vólt, így értek erről,
 Császárság, nemesség hogy vólt, szólok erről. 260

Ugyanezen nemből Fortunatust lenni,
 Vélem ő szüleit ezekből támadni,
 Vagy atyját császárhoz szolgálatra jöni,
 De a szokás szerint róla így gondolni:

Hogy olasz nemzetből ő szüleje vólna, 265
 Kiért a császárnál ő kedves lött vólna,
 De német írásból így értettem vólna,
 Jó vitézségéért csak kedves volt vólna.

Fortune atyjának nemzete ki volna?
 Ezt még ez írásból nem értettem vólna, 270
 De gyakran világban ezt így láttam vólna,
 Jövevény szolgából jó vitéz lött vólna.

Kik szolgálatjokkal jószágot leltének,
 Császárt, királyt, urat ha ők kerestének, 275
 Fortunatus atyját vélem jövevének,
 Az Olaszországban csak megtelepítnek.

Mikor ez nemzetség szaporodni kezde,
 Az napnyugot felől örökséget szerze,
 Falut, várast, házat építeni kezde,
 Egy főhelt magoknak az nemzet rendele. 280

Mely helt neveznek ők Bizánciának,
 Nagy erős kövekkel megrakták magoknak,
 Kiben lakóhelye lenne császároknak,
 És ott helye lenne nagy bölcs tudománnak.

Itt sem egyenlőknek látom doctorokat, 285
 Kik nem mind egyaránt adták írásokat,
 Bizáncium felől kétes mondásoknak,
 Im ilyen dologban látom mindazokat.

290 Mert Constancinápolt némelyek közülök,
Az Bizánciumnak mondják ő közülök,
Nékik Rómát pedig hívják ő közülök,
Mint császári köny(v)ben szólnak ő közülök.

295 Mondják nagy tartománt ők foglaltak volna,
Miért hogy többiknél ez bölcsőbb nép volna,
Mindenfelé határt messze vitték volna,
Kiért háborúság ebből támadt volna.

300 Nem vala még köztök oly fejedelemség,
Hogy kihez hallgatna főképpen az község,
De csak consulokhoz tart vala szegénség,
Láták, hogy sokfelől volna az ellenség:

Köztök elrendelék, hogy egy fejedelmet,
Elválasztanának, ki az szegénséget,
Megoltalmaznája foglalt örökségnek,
Eltávoztatnája rólok az inséget.

305 Mondják Bizancius ennek neve volna,
Ki az várast rakni indította volna,
Kiért fejedelmmé ötet tették volna
És kire ellenség várast vitta volna.

310 Vagyon azért egyéb sok históriákban,
Hogy első császárság volt Bizanciában,
Constantinus császár első az városban,
Kit rontottak volna ő birodalmában.

315 De mast minderről is nem sokat írhatok,
Az históriákra ezből is halasztok,
Holott is ezekről többet tanolhattok,
Ha nem restellitek azt megolvasnátok.

320 Ezeknek utána hogy az Bizancium,
Elrontatott vala császár Constantium,
Romulusnak kele róla birodalom,
Az város ő róla Rómának, mint hallom,

Nevezetetett vala, hogy azt megépíté,
Nagy munkával lenne, Romulus nem nézé,
Az megépíteni magában végezé,
Róla bölcsék írják, hogy mind ő ezt kezdé.

Ez ígét azértlan hogyha megfordítod, 325
Deák nyelvnek bizony ezt, tudom, találod,
Melyet magyar nyelven szerelemnek mondog,
Ki mindeniket győz, im azt nyilván látod.

Ez hogy feje volna teljes az világnak,
Nem csak szeretetért nevezte azt annak, 330
De hogy sok bölcsesség ott lenne, mondotnák
Jó hírért és névért Romulus császárnak.

Kinek nevezeti mégis várason tart,
Mert az pogánokra azmi üdvösség tart,
Jerusalem után mind ezből kiáradt, 335
Noha az vakságban ő mégis megmaradt.

Ürszületet előtt vólt ennek kezdése,
Nagysok császároktól volt már építése,
Míg ez világ lészen, addig áll szerzése,
De hogy elvégezik, megládd, lesz veszése. 340

Akarmelyik légyen a sok császár közül,
Ürszületet előtt, hiszem, volt az közül
Egy császár, kinek vólt jó vitézi közül
Egy vitéz szolgálja több vitézek közül.

Ennek szolgálatját az császár szereti, 345
Jó szolgálatját is néki nem felejtí,
Egyiknek többi közt főnek szentelteti,
Hogy őt jól szolgálta, sokaknak hirdeti.

Jöllehet nem vala még ez a nemesség,
Az minéműt követ ez magyar nemzetség, 350
Hanem csak az nép közt vólt fejedelemség,
Az osztott mindennek, kinek mint volt szükség.

Senkinek nem adtak az üdőben várat
És nem nagyságolták azok zászlós urat,
Várat tartományban adtak azért házat, 355
Kiből háza népét és táplálta magát,

Hogy senki császárnak vetnie szemére,
Rohanás, támadás sohonnat ellene,
Alatta valóktól senkitől ne lenne,
De csak pénzzel császár azoknak fizetne. 360

Mint ez most is szokás az török nemzetnél,
Többet nem uralnak egy fejedelemnél,
Jószágot nem mondnak lennie senkinél,
Kin birtoka volna császári személynél.

365 Végre hogy sok romlás kezdé rajtok lenni,
Az három nemzetség egymásra budulni,
Fejedelemségért ők egymásra vinni
És elszaporodván lakóhelt keresni:

370 Kénszerítettének ezből fejedelmek
Jószágot osztani a szegén legénnek,
Kik vérrel szolgáltak az fejedelmeknek,
Sokan szegénységből nagy urokká lőnek.

375 Néha jó kedvekből nagy sok fejedelmek,
Jószágot, öröket adott vitézeknek,
Mint szokása ez vőlt az magyar nemzetnek,
Hogy inkább engedtek ezféle szerzésnek.

380 Az császár is azért ily jó szolgájának,
Holott helye vala egyik lakásának,
Az várasban ada lakóhelt ő annak,
Holott majorságot tartana magának.

Házasságra méltó szentelt vitéz vala,
Császár udvarából leánt hozott vala,
Jó szolgálatjából igen kazdag vala,
De gyermek nékie hogy nem lehet vala:

385 Nagysok könyörgéssel az mennyekre óhajt,
Jártában, költében oly gyakorta suhajt,
Térdét szintelenül az Istennek ő hajt,
Kin szüve és lelke mind szüntelenől fáj,

390 Hogy az ő élete ilyen hasznotlan vőlt,
Kiért házasságra magát is fogta vőlt,
Melyért sok marhákat élteben gyűjtött vőlt,
Annak örömében néki nem jutott vőlt.

395 Elvégre az Isten őtet meghallgatá,
Szintén vénségében néki megmutatá,
Hogy könyörgésében őtet meghallgatá,
Azmit őtőle kévánt, néki megadta.

Az üdö betelvén lön fia magzatja,
Kinek oly erősen örül atyja s anyja,
Marhával bővséggel, tudja, eltarthatja,
Kinek neveztesse gyermekeket, gondolja.

400

Mert hogy az vitéznek lön elsőszülötti,
Fortunénak hívá, hogy igen szereti,
Ez nevet nem tudom, hogy csak maga lelte,
Vagy ugyan elébb is ez nevet értette.

Mert ez nevet sohól elébb nem hallottam,
Szent Pál irásában Korintusban láttam,
Tizenhatod részben az első könyvében,
De másutt ez nevet sohól nem találtam.

405

Nagyjó inaskorban Fortunatus vala,
De atyja önéki megszegényült vala,
Kiért nagy bánatban az vén ember vala,
Ezen Fortunatus tudakozik vala.

410

Az mi dolog vólna, hogy édes szülei
Igen ritkán szólnának, úgymond, önéki,
Az anyját fértatja, hogy tőle kivenné,
Miért atyja ötet nem gyakran néznéje.

415

Netalám azt bánja, hogy én születtettem
És tőle eddiglen hogy felneveltettem,
Avagy míg anyámnak méhében nem veszttem,
Miért búslakodik, soha nem érthetem.

420

Nagyszép beszédekkel anyja kezde szólni:
„Ne akarjad, fiam, ingyen is gondolni,
Azt pedig magadban már ugyan elhinni,
Hogy atyád az dolgon ilyképpen busulni.

„De ennek ily oka, bár, fiam, elhigyjed
És ez kiket mondok, jól eszedbe vegyed,
Hitságos dolognak, fiam, te ne véljed,
Magadat ez dolgon felettébb se törjed.

425

„Mert az te szüléden az nagy keserűség,
Látod, hogy mirajtunk vágyon a szegénség
És mirajtunk vágyon, fiam, mind az vénség
Eltávozott tőlünk már mind a segítség.”

430

435 „Mikoron még téged nem szültelek vala,
Nékünk nagy sok marhánk és örökönk vala,
Sokak azkor tölünk mindent kérnek vala,
De miolta Isten az világra adta,

440 „Az órától fogva mindezideiglen,
Az szegénség rajtunk vagyon oly szüntelen,
Atyád mint eltartson, gondolja veszteglen,
Hogy szavát nem nyújtja, ez oka szüntelen.

„Azt gondolom vala, fiam, én azelőtt,
Míg sok marhánk vala nékünk házunk előtt,
Hogyha meghalandunk egyik másink előtt,
Az kinek maradjon, még magzatunk nem lőtt?

445 „Nem hogy megbántanám ezzel Istenemet
És hogy nem kívánnám, fiam, életedet,
Mert mindenek felett szeretlek tégedet,
De az te éltedben láttam szegénységet.

450 „Nem tudom, mint élsz, ha mi meghalandonk,
Kiváltképpen mostan, hogyha kimulandonk,
Nem tudom, életünkben téged kinek hagyjunk,
Mert oly nagy kisebbség vagyon, fiam, rajtunk.

455 „Az kuldulást atyád, fiam, hogy nem szokta,
Ily nagy szegénségben mely hirtelen juta,
Emberek között is szégyenli lakozta,
Magát illyen igen mostan így elhatta.

460 „Nékünk hirünk, nevünk volt ennekelötte,
De az emberséget mostan előlvötte,
Az szegénség bennünk gyalázzván megölte,
Azért jobb halálunk, hogy nem földön élte.”

Mindezeket hallá Fortunatus akkor,
Édes anyja szavát elhallgatá akkor,
De ismét atyjához elindula egykor,
Atyjának köszöne, mint jó fiú akkor.

465 Fiának Beszédét hogy hallotta vala,
Olyan ékességgel néki köszönt vala,
Szüvében az atyja keseredett vala,
De azért fiának nem jelenti vala.

Oly nagy szeretettel akkor néki szóla,
 Miért éjjel és nappal csak gondol őróla, 470
 Miként eltarthatná, szüvén forog vala,
 Az régi jó néki eszébe jut vala.

Ily szóval köszöne ifjú be atyjának:
 „Isten könnyebbitse terhét bánatodnak,
 Én szerelmes atyám, mit téssz kárt magadnak, 475
 Miért adtad magad ilyen nagy bánatnak?

„Netalám azt bánod, hogy előttöd vagyok
 És házadnál néked mostan szélleljárok,
 Avagy hogy kenyeret én töletek várok?
 Szertelen bánkódást kegyelmedtől látok.” 481

Fia busulását szegény atyja látá,
 Nagy édes beszéddel atyja is biztatá,
 Hogy az nem úgy vólna, mint ő elgondolta.
 De ez oka vólna, mint anyja megmondta.

Igen eszes ifjú Fortunatus vala, 485
 Illyen beszédekkel ő atyjának szóla:
 Semmit ne bánkódjék, ötet kéri vala,
 „Ha marhád elveszett, mennyben Isten vólna,

„Ki megvigasztalna téged én általam,
 Mert nagy kegyessége, látom vagyon nálam 490
 És csak benne vagyon nékem bizodalmom,
 Jövendőbe lészen ötöle jutalmom.

„Azért kérlek azon, mint édes atyámat,
 Nékem megbocsássad illyen szólásomat,
 Főképpen most nékem ezzel bántásomat, 495
 Nékem megengedjed már kívánságomat.

„Ha lész akaratod, tőled én elmegyek,
 Valahun magamnak egy urat keresek,
 Kitől én magamnak jutalmat vehessek,
 Jövendőbe néktek segítő lehessek.” 500

Ezt hallván az atyja róla gondolkodék,
 Hogyha eleressze, azon elmélkedék,
 De érté, hogy fia tőle ügyekezék,
 Nem lön, mit tennie, szabadság adaték.

305 Budosni indula idegen országra,
Mert nagy gondja vala immár néki arra,
Mint gondot viselne atyjára s anyjára.
Istennek könyörög, találna jó úrra.

510 Mikor immár sokat szélleljárt-költ vólna,
Afrika földiből Európát meglátná,
Északnak felőle hogy hallotta vólna,
Egy király lakoznék, ki nagy jámbor vólna;

315 Gondolá magában, hogy oda férkeznek,
Mint ott beállhatna, azon igyekeznek,
Minémü emberhöz először szerzőcnék,
Hogy ő szolgálatja hejába ne esnék:

„Ottan megjelentem én akaratomat,
Hogy ezvégre én is elhattam atyámat,
Jó urat keresnék, ki szolgálatomat
520 Kévánná éntőlem, hogy fütsem az házat.”

Úristen akará, akada jó helyre.
És csak gondolkodik gyakorta ő erre,
Vigye szerencséje, hun lenne jobb helye,
Urísten akará, akada jó helyre.

525 Vala az üdőben ott való királynak
Egy főkomornyika, kit tart tanácsának,
Ki tárházával bir akkoron királynak,
Fortunatus esék szolgálatra annak.

530 Szép jeles tisztí lön ott első dolgában,
Az kemencefütés hága ő nyakában,
Agárokkal baval vala ő gondjában,
De hogy gyorsan forog vala hivatalban,

535 Megismeré ottan király komornikja,
Ha másra fogná is, tudná szolgáltnia,
Az ifjút házában fogá jártatnia
És mindenre kezdé ötét oktatnia.

Látá nagy hűségét és jó szolgálatját,
Hogy minden dolgában jól forgatja magát,
Az ifjúra bizá komornik ő dolgát
540 És kezében adá teljes birodalmát.

És ennekutána tárházát királynak,
Valami birtoka vala komorniknak,
Fortunatust tövé örüznie annak,
Mert igen örül vala szolgálatjának.

Sőt még az király is gyakorta őt látván,
Oly nagy szeretettel róla tudakozván,
Hól kapta az ifjat, ily hiven szolgálván,
Budosni találta, királynak így szólván.

545

A főnép között is szeretetben lenni,
Mindeniknek akar örömet szolgálni,
Teljes mindenekkel magát ismertetni,
Sok barátja kezde önékie lenni.

550

Lőn ez azonközben komornik meghala,
Kit jóllehet király magában bánt vala,
De nagy eszességben Fortunatus vala,
Kiért őtet király úgy szereti vala.

555

Azmi méltósága komorniknak vala,
Nem nézé az király, hogy ő ifjú vólna,
Mert nagy okossága és elméje vala,
Komornik és tanács Fortune lőtt vala.

560

Végre mindeniket meghaladott vala,
Király után mindent ő tehető vala,
De abban is magát el nem hitte vala,
Hasonló ifjakkal barátkozik vala.

Noha mindeniknek ő parancsol vala,
De az örög népet megböcsüli vala,
Minden érdem szerént beszéddel fedd vala,
Azki mit érdemlett, csak azban jár vala.

565

Oly meghitt embere vala az királynak,
Semmi válassza nincs, úgy tudjad, azoknak,
Miglen Fortunatus nem ad választ annak,
De ezt Fortunatus nem tartja magának.

570

Ismereti vala néki Isten felől,
Nem felejtkezik el a szegények felől,
Mert tudja, hogy Isten őtet szegénységből,
Azért emelte fel az több népek közül,

575

580   Hogy gyakorta legyen segítség azoknak,
           Azkik szükségekben királyra futnának,
           Hogy mellettek szólna gyakorta királynak,
           Megszerzője vala Fortunatus annak.

          Josephnek példáját ide béhozhatnám,
           De csak beszédemet most ezzel nyujtanám,
           Erről emlékezni sokakat gondolnám,
           Fortunatus azért ezzel nem töldeznám.

585   De nagy csuda dolog legyen emberekben,
           Mely nagysokan vannak ilyen irigységben,
           Főképpen kik vanak az udvari rendben,
           Azmint esett vala Fortunatus ezben.

590   Ha látják másiknak kicsin előmentét
           És valakin látják uraknak szerelmét,
           Avagy ahhoz való kevés segítségét,
           Igyekeznek azon, mint vesszések eszt.

595   Ebből ki ne hagyjuk bár deák rendet is,
           Kiket én jól tudok, hogy ezt mielték is,
           Oly nagy irigységben vannak, higgyed, ők is is,
           Ha ki kap előve kicsin öbennek is.

600   Jelesben mikoron communitert adnak,
           Azon oly erősen szegények osztóznak,
           Kinek mit adjanak, seniorral szólnak,
           Az pontert elviszik kire osztón isznak.

          Más renden is vannak deák nevezetben,
           Kik magokat fogták sokféle életben,
           Procator, székdeák, harmincados izben,
           Vicecancellusok mind forgódnak ezben.

605   Nem tudom, barátok ezben mint vóltanak,
           De hallom, hogy ők is azért mordultanak,
           Mikor nem egy oszlás vólt compraionak,
           Hiszem, tudják azok, ki confrater annak.

610   A szegény papokat én mostan nem bántom,
           De az deákokból lőttek, azt jól tudom,
           Némelyek közöttök jámbor, azt is tudom,
           De soknál Michhösfel ez német szó hallom.

Támadtanak vala király udvarában,
 Irígy társaság nagy álnakságokban,
 Kik irígylik vala ily nagy hatalomban,
 Fortunatus vólna olyan méltóságban. 615

Kezdének azértlan magokban így szólni:
 „Im nem régen vala kemencét fűteni,
 Király ebeivel szokatt vala bänni,
 Az komornik házát csak megsöprögetni. 620

„És mi, kik régülta az királynál vóltunk,
 Nagysok nyavalyákat mellette vallottunk,
 Im ez mostan jöttek fejenként szolgálunk,
 Nincsen az királynál olyan foganatunk.”

Nem itilek lenni Istennek dolgának 625
 És ők azt sem vélik soknál egy szolgának,
 Jobb ő szolgálatja másnál ő urának,
 Hogy nem mint a soknak, kik ahhoz nem tudnak.

Kinek-kinek Isten ám mind rendet adott,
 Az előmenésben ő adott csak módot,
 Egynek több értelmet az másiknál adott,
 Ő azkiket akart, porból feltámasztott. 630

Nem kellene azért hát semmit zugódni,
 Kit Isten felemelt, arra irígykedni,
 Avaгы jó, vagy gonosz, azzal nem gondolni,
 Mert Istentől vagyon mind a sok jó néki. 635

Vala ifjak közül egy barátja néki,
 Kinek ő hitt vala, úgy mint rokon néki,
 Az többiknek szóla, hogy ő azt miveli,
 Hogyha megfizetik, onnat elijeszti. 640

Ezt hallván, társai igen örülnének,
 Ha azt mivelheti, néki fizetnének,
 Kik ötszáz forintot mindjárt ígírének,
 Csak menjen végére az ő beszédének.

Nagyhamar gondja lön az ifjúnak erre 645
 És Fortunatusnak házában beméne,
 Nagy bánatos szóval őnéki köszöne,
 Monda Fortunatus, mit változnék színe?

Oly fohászkodással önéki szól vala,
650 Hogy inkább nagyubban ijesztheti vala:
„Nem mérem mondani, mi az dolog volna,
Mert néked károdra, jól tudom, hogy volna.”

Ily nagy álnokságot csak ingyen sem véle,
Mivelhogy az ifjat jó társának vélé,
655 Az mi dolog volna, belőle kivövé,
Ugy mint titokdolgot az ifjú beszélé.

Vala ez még előtte az ebédkornak,
Monda az az ifjú: „Szólok mint uramnak,
Kit engem úgy tartasz, mint atyádfiának,
660 Én is úgy szolgállok, mint illik uramnak.

„Nem tudom, ha érted, mint az dolog vagyon?
És mostan az király münémü szót szóljon,
Münémü szándékkal kegyelmedhöz vagyon,
Kit nem akar király, hogy sok ember halljon.

665 „Ezt látjuk fejenként, tégedet az király,
Szerette és kívánja, hogy ő képében állj
„És hogy mind kórosként önékie szolgálj,
Teérted könyörög, sokáig még ne halj.

„Nincsen már kivöled, kit ugyan szeretne
670 És az ő dolgában valakit meghinne,
Kinek ő kezébe mindent eresztene,
Kegyelmességével hogy kihez így lenne.

„Jól látod, hogy vagyon néki egy leánya
És önéki nincsen sohol csak egy fia,
675 Ez leánnak sincsen ideje, meg anyja,
Gondviselés nélkül ötet hagyhatnája.

„Király ezt gondolta azért ő magában,
Hogy senkit nem tudna teljes udvarában,
Ki tudnája leánt oktatni magában,
680 Hanem csak tégedet, ki vagy igazságban.

„Nem fél, — úgymond, — attól, hogy tanítsz gonoszra,
De azban viselne, mi volna javára
És ily módot azban király gondolt arra,
Kit nem tudok, végre ha leszen hasznodra.

„Ám megparancsolá mesterdoktorokat,
Hogy hamar hozzanak tudós borbélyokat,
Kikkel elvétesse férfiúságodat,
Hogy inkább megtarthatd tőle temagadat. 685

„Ha hólta lenne is azután királynak
És ha szerencséje lenne az leánnak,
Mind holtig szolgálnál, király magzatjának, 690
Ezben gyorsasággal, higgyed, majd eljönnek.”

Láss im ily főember mely igen csalatik,
Még csak semmit erről ő nem gondolkodik,
Csak hirtelenséggel ott elálmélkodik, 695
Mert hogy vala kedves, ő sem kételkedik.

Megregzött elméje még szinte nem vala,
Mert az ifjúság is még önála vala,
Barátja beszédét nem kóstolta vala,
Kinek félelmében akkoron hitt vala. 700

Ily mondása vagyon az bölcs Ciceronak,
Kit könyvében beírt az Officiumnak,
„Inkább féljed, — úgymond, — te jó barátodnak
Szavát ellenségnél, kit tartanál annak.”

Még csak azt sem várá, hogy ebéd készülne, 705
Vagy a király néki valamit izenne,
Kiből ő dolgában bizonyosb lehetne,
Avagy csak költséget önmagához venne.

Nem sokat beszéle, ám el-kiment vala,
Mint mulatságképpen kapun kiment vala, 710
Egy pénzt is magához akkor nem vött vala.
Mert az beszéd miá elijedett vala.

Ez dolgot senkinek ő meg nem jelenté,
Csak egy szolgáját is véle el nem vivé,
De hogy kimehetne kapun addig, hivé, 715
Magát egy nagy hegyre Fortunatus vivé.

Nem juta eszében a szép sententia
Salamon könyvéből, holott ő azt mondja,
Ecclesiasticus könyvében azt írja,
Minden rendbelinek eleiben adja: 720

„Ha te élni akarsz sokáig világon,
 Fiad, feleséged rajtad ne jargaljon,
 Barátod hűsége nálad ígyyen álljon,
 Hogy végre tégedet meg ne nyomorítson.”

725 Sok szép beszédek immár az Fortuneról,
 Ezek után lesznek az ő dolgairól,
 Kiket beírtanak németek már arról,
 Hogy mint viselt gondot Fortune magáról.

730 Ezben az királynak mikor hir lőtt volna,
 Hogy az Fortunatus ugyan elment volna,
 Csak hírré sem tőtte s nem illette volna,
 De mint esett dolga, az király nem tudta.

Más hogy Isten dolga, hogy ez dolog vala,
 Mert csak Isten tudta, hogy ő mire vala,
 735 Jövendőbe lenne országnak szolgáló,
 Az szegény atyjának még lenne táplója.

Ifjak is ezt értvén, igen örülének,
 Hogy ők már királynál nagy kedven lennének
 És az király után nagy urak lennének,
 740 Azki elijeszté, annak fizetének.

Fortunatus ismét budosnia esék,
 Az hegy tetejére mikoron érkezék,
 Akkor Fortunatus igen megéhezék,
 Egy vad körtvélyfára ám ott találkozék.

745 Egy tört ő magával mégis kivitt vala,
 Ki akkor oldalán az körtvélyfán vala,
 Azonban egy medve odatalált vala,
 Kitől Fortunatus megijedett vala.

Nagy fohászkodással kezde így szóllani:
 750 „Ime, én Istenem, hún kezdek meghalni,
 Akar az királynál, vagy itt kelljen veszni,
 Mégis jobb lőtt volna ott nékem kimúlni.

Ezenközbe medve kezde reá kapni,
 Fortunatusnak is ott nem lön mit tenni,
 755 Az undok medvével kezde tusakodni,
 Ígye oly jól esék az medvét megölni.

Fortunatus akkor nem sokat mulata,
Az körtvélyfa alól onnat el-kifuta,
Az uton hogy menne, távol földön látá,
Egy oroszlán ő száját rajta feltartja. 760

Látván ő sebességgel, hogy rajta jőne,
Előtte már annak hogy el nem mehetne,
Vagy megvína véle, vagy ugyanott veszne,
Nagy félelem miatt változék a színe.

„Ha visszatérek is, engem ott megölnék,”
Azt mondja Fortune — „szók is elvesztenek,
De sokkal jobb nékem mostan adnom ennek
Halálra fejemet, hogy nem visszamenjek.” 765

Nem sokat mulata, oroszlán érkezék,
Az Fortunatus is küzdéshöz szerződék,
Ott erős oroszlán tőle megöleték,
Kin Fortunatusnak nagy öröm adaték. 770

Gondolja nyavalyás, hogy megmenekedett,
Hogy két ellenségét immáron meggyőzött,
De még egy ellenség, kit ingyen sem véllett,
Nem messze útában ő rajta érkezék. 775

Mikor nagy futástól még meg nem szünt vólna,
Idegen országra igyekezett vólna,
Egy sárkánt útában ismét talált vala,
Kiről Fortunatus akkor így szólt vólna: 780

„Ime, én Istenem, mely nyavalyás voltam,
Hogy ily úndok vadak közükben adattam,
Noha kettőt benne én immár megbirtam,
De félek, már eztől torkában adattam.

„Nem tudom, halál közt melyik jobb lött vólna,
Ha szolgált uramtól megölettem vólna,
Ki rólam azt mondta, megöletett vólna,
Ha kívánságának nem engedtem vólna. 785

„Az vagy itt én mostan essem ez torkába,
Ki testemben vagyok oly nagy fáradtságba,
De nincsen mit tennem, vagyok én útomba,
Meg kell véle vinom mostan én útomba.” 790

795 Harmad ellenségét Fortunatus ölé,
Mindeniknek nyelvét szájából kiszelé,
Ígen kezde menni az úton egyfelé,
Azonközbe juta ő egy bokor mellé.

800 Verejtezik vala az nagy sok futásba,
El is fáradt vala már az nagy vívásba,
Ott egy kútra ére, mely nagy szép folyásba,
Lőn ott Fortunatus nagy hálaadásba.

Az kútnál leüle és ott megnyugovék,
Mert hogy szomjú vala, az vízben is ivék,
Hogy meghüvesedjék, folyásból megmosdék,
Azonba egy szózat ötöle hallaték,

805 Kitől Fortunatus igen megijede,
Mert tőle azt kérdik: „Miért jöttél ide?”
Hirtelenségébe így esék beszéde:
Sohonnan nem vólna nékie segéde.

810 De hogy Fortunatus talpára felállá,
Idestova széllal azt szemléli vala,
Az szózat hogy kitől nékie lőtt vólna,
Egy leánzószemély eleiben állá.

815 Személlyel az leány arcúl oly szép vala,
Homlokán aranyhaj lefügdegél vala,
Hától feje néki igen kopasz vala,
Tekintetre úndok és szídalmas vala.

820 Kérdé tőle nevét az leány, ki vólna:
„Fortunatus nevem”, leánnak így szóla;
„Ha Fortunatus vagy” — leány is így szóla, —
„Én Fortuna vagyok, ha mi dolgod vólna!”

Nagy kemény beszéddel Fortuna szól vala,
Fortunatus néki szemében néz vala,
De leántól akkor ő igen fél vala,
Mert az is ellenség, mégis véli vala.

825 Monda: „Nézz szemembe, lássad, ha szép vagyok,
Nálad ugyan mostan én miképpen állok?”
Fortunatus szóla: „Szép színt rajtad látok,
Kinél szebbet földön lennie nem vallok.”

„Szép aranyfűrthajat homlokodon lenni,
Kin eleget rajta nem győzők csodálni.” 830
Azonközbe leány megkezde fordulni,
Fejének más részét kezdé megmutatni:

„Mond meg ezt is mostan, tenéked mint látszik,
Ha nézésre néked valamiben tetszik?”
Fortune azt mondja: „Kopasznak láttatik, 835
Kin lelkem, hogy látom, ottan szomorkodik.”

Vala az leánzó akkor az Szerencse,
Ki azon jár vala, hogy mint megsegítse,
Fortunatus szegént akkor megsegítse
És jó reménségbe életéről ejtse. 840

Monda Fortunének: „Kérj valmit tőlem,
Mert csak azért mostan teelődbe jöttem,
Látod, hogy üstököm elől oly szép nékem,
Ha meg nem ragadod hajam most énnékem,

„Elmulik ezennel alkalmatos üdő, 845
Ki tehozzád vólna im mostan illendő,
Embernek ő dolga oly hamar veszendő,
Ha akkor nem keres, mikor vagyon üdő!”

Üstökös szerencse néki mondja vala,
Járná el dolgában ha mi szava vólna 850
És kérnéje tőle mi szüksége vólna,
Mert majdan elmulik, mi hasznodra vólna.

Hirtelenségébe nem tuda mit szólni,
Semmi hasznos dolgot magának ő kérni,
Igen szegény vólna szóval jelenteni: 855
„Az atyát sem tudom mivel eltáplálni.”

„Látom, nem tudsz kérni, Fortune” — azt mondja —
„Mert még ifiú vagy és igen goromba,
Noha oly felségnek laktál udvarába”,
Egy erszént Fortuna ott nékie ada. 860

Soha azt magától messze ne hagynája,
Fortunenak akkor az Fortuna mondja,
Kórosként nyakában erszént hordoznája,
Hogy mi haszna vólna, nékie megmondája:

865 „Soha ezer arany ezből el-ki nem fogy,
Ha tudod örüzni, te nem költheted úgy,
De ha elvesztended, nem keresheted úgy,
Ki helyébe osztón mást keresnie tudj.”

870 „Nem mindenkor találsz elől üstökemet,
De fordulok hozzád eggyüld kopasz fejemet,
Az hova indultál, immár ott te menj el,
Én is eltávozom tőled már ezennel.”

875 Elmulék előle akkoron Fortuna,
Fortunatus vígan az útra indula,
Mikor bokrok közé előjutott volna,
Ugymint egy álomból felébredett volna.

880 Kezde csudálkozni, hogy mi rajta esett,
Mint álom úgy tetszék, azmit cselekezett,
Arról gondolkodni, mit leány beszélett,
Gondolá magában, hogy csak esze veszett.

Kebeléből akkor az erszént kivivé,
Melyet, mikor láta, igen rút, gyűléle,
Bokorban nagy gyorsan magától elveté,
De az derék útat mikoron eléré:

885 Topankodik vala, hogy mit mivelte volna,
Az egy hitván erszény nem nagy terhe volna,
Ismét szegénységre látta jutott volna,
Az míg jobb lehetne, az is szükség volna,

890 Mert bátor az ember igen eszes légyen,
De csak kazdagságból szegénységet érjen,
Vagy oly kisebbségbe hogy valaki essen,
Az szegénység miatt még bolonddá lészen.

895 Vissza megfordula, az erszént felvévé,
Kebelébe ismét Fortunatus tövé,
Némelykor az úton ismét elővévé,
Rút vala az erszény, mégsem igen hivé.

900 De mikor felnyitá és meglátta vala,
Sok arany forinttal erszény rakva vala,
Ottan megismeré, hogy az igaz volna,
Valamit Fortuna néki mondott volna.

Némikor bejuta akkor egy városba,
Sok pénz vala immár néki társolyába,
Akar vala lenni akkor jólakásba,
Megéhezett vala az nagy sok járásba.

Kezdé kérdeznie: Hún a szállásadó? 905
Holott ő lehetne ételre maradó
És hogy mellyik vólna jobb vendégfogadó,
Hól bővebben főznek, ott lenne maradó.

Am ott igazíták az főszálláshelyre. 910
Holott szállottanak urak az nagy hírre,
Mindenféle népek tartottanak erre,
Szegény Fortunatus találkozik erre.

Jóllehet ruhája rongyos vala néki,
Mert futásban sok gaz vontá vala néki,
De rakott tarsolya azért vala néki, 915
Jó étel és ital csak kell vala néki.

Szálláson köszöne, ottan bement vala,
De mikor az gazda őt meglátta vala,
Monda, hogy más szállásrendi néki vólna,
Csak főnépek házát hogy tartanák, szóla, 920

Oly erősen kéri Fortunatus az gazdát,
Hogy enni adasson, ne nézné rutságát,
Mert nem keresheti más szállásnak házát:
Nem fogadja gazda Fortunatus szavát.

Nagygyakorta mondja, hogy onnat elmenjen, 925
Mert kiigazítja, ötöle ne kérjen,
Monda Fortunatus, hogy nem kéri ingyen,
Az árát megadja néki azon helyen.

Elúntatta vala gazdát a sok szóval,
Monda, hogy elvinnék, egyék a szolgálkkal, 930
Ha léssen, tartsák jól ötöt maradékkal,
Azután késérjék el-ki hasábfákkal.

Mikor Fortunatus nagyjól lakoznejék,
Gazda szolgálától gyakran kínálatnék,
Azonban küldűsok, hogy ott beszéllenék, 935
Istennek nevében alamusnát kérnek.

Elhagyá ételét, nyula az erszénybe,
 Az aranyba kívön, mi fère kezébe,
 Nyútá az koldúsnak, adá süvegében,
 940 Azok nagy szép szóval lönek köszönésben.

Bátorsága vala immár Fortunenak,
 Látá az egyikét akkoron kuldúsnak,
 Jó termettel vólna, miért kuldúlnának,
 Tőle megkérdézé, hogy mi oka annak?

945 Szűkölködik vala egy jó szolga nélkül,
 Elgondolta vala, nem lehet annálkül,
 Mert nem akar lenni már szolgálát nélkül,
 Ki végrevihetné azt ő maga nélkül.

Nevét is megkérdé tőle, hogy ki vólna?
 950 Felele: Péternek őt nevezték vólna,
 Az szolgálórenden ő is lakott vólna,
 De sokszor jószágát elvesztette vólna,

Ezen Fortunatus sokat gondolkodék,
 Hogyha kérhetnéje, véle megszerződnék,
 955 Őtet megvárnia kéré, míg ennejük:
 „Veled egy keveset én azután szólnék.”

Mert gondolta vala, hogy az tud valamit,
 Hogy már vesztett vólna oly gyakorta annyit,
 Sok hadban beszélé vala akkor létét,
 960 Gondolja, Péterre ő bizhatja fejét.

Mondának kuldúsok, hogy ott kinn várnaják,
 Azt szemlelik vala felette a szolgálák,
 Sok arany önála, vélék oly nagy úrnak,
 Azt hamar jelenték szolgálák ő uroknak.

965 Nem hiheti vala urok, el-beméne,
 Fortuneval akkor, hogy ő szembe lenne,
 Ha az gazdaságtól néki megfizetne,
 Akkoron üzése házából nem lenne.

Látá Fortunatus, az gazda leüle,
 970 Ott nem sokat akkor gazdával beszéle,
 Sok aranyat akkor Fortunatus tön le,
 Gazdának köszöne, hogy jót tött ő véle.

Felszökek az gazda, hogy látá költségét,
 Hamar talpon állva levévé süvegét,
 Fortunének kéri vala ő kegyelmét, 975
 Nem tudta, ki légyen, bocsássa meg vétkét.

Hiszem rajta tellék Ovidius szava,
 Amorum könyvébe vagyon ez megírva,
 Annak az levélnek másodikba mondva,
 Igen szép beszéddel ott előnkbe adva. 980

Megengesztel, higgyed, embert az ajándék,
 Isten is szereti, ki néki áldoznék;
 Juppiter is erről, hogy ajándékoztatnék,
 Még bolond is vigad, hogy néki adatnék.

Ó mely gyorsá téssen az adakozó kéz, 985
 Csak adhass embernek, higgyed, mindenre kész,
 Az data manussal magadnak sok jót téssz,
 Ezt mindenütt látod, valahova te néssz.

„Uram, ha parancsolsz, kész vagyok szolgálni,
 Még én házamat is tőled nem tagadom, 990
 Mert te főember vagy, azt én egy jól látom,
 De hogy egyedül vagy, ezt igen csodálom.”

Monda Fortunatus: Semmit vétett volna,
 Ki még eddig néki ellenesedett volna,
 Csakhogy egy kevéssé szállást néki adna, 995
 Míg szolgát gyűthetne, addig ott maradna.

Örömet az gazda ott engedelmes lön,
 Az Fortunatus is Péterrel szóban lön,
 Minden jó végezés akkoron köztök lön,
 Mert oly szép oktatás Pétertől ám ott lön. 1000

Pétert elbocsátá, hogy szolgát gyütene,
 Gazdának meghagyá, hogy bőven főzetne,
 Mint nagyságos úrnak ő ugyan készülne,
 Mindeneket néki bővön megfizetne.

Kész engedni gazda parancsolatjának, 1005
 Szolgákkal egyemben igen forgódának,
 Péter is szolgákat keres ő urának,
 Nagy bővséggel fizet, kit találhat annak.

1010 Ugyanott csakhamar ő szolgálakat lele,
 Az étel is ottan hamar elkészüle,
 Fortune ruhákat igen hamar lele,
 Mint úrfi nagy gyorsan ő ugyan készüle.

1015 Baráti kezdenék öneki lennie,
 Kikkel az ebédre akkor leülnie
 És kazdag ebédet sokan ott ennie,
 Sok jó szolgáláival igen örülnie.

1020 Mindenre nagybőven Fortune költ vala,
 Kit az egész község igen csudál vala,
 Fortuna mondása eszébe jut vala,
 Erszént ő magával igen örzi vala.

De mikor Fortune kezde sokasodni,
 Az tisztességben is ő megörögbedni,
 Ezből bátorságot is magának venni,
 Jövendő dolgokra nem kezde gondolni.

1025 Mert kik szabadságra nyavalyákból jutnak,
 Az szabadság után oly nagybátron vannak,
 Még ismétők egyre soha nem gondolnak,
 Hogy arra jussanak, mint elébb vóltanak.

1030 Óránként az Péter úgy forgódik vala,
 Hogy jó ura vólna, igen örül vala,
 Biztában elméje örögbedik vala,
 Jó tanitaival urát csak illeti vala.

1035 Ime az szegénység azkit bolonddá tön,
 Fortuneval együtt igen eszessé lön,
 Kit végre Fortuna nagy fejedelmmé tön,
 Szolgája bővséggel Fortunatusnak lön,

1040 Mert haszna jó vala az rút erszéynének,
 Hogy végre nem éri soha nagy kéncsének,
 Sokat eloszt vala benne szegényeknek,
 Kiből vala néki híre jó nevének.

Nem sok üdő mulva, hogy ott lakott vólna,
 Tartományban széllal meghiresült vala,
 Kimiletlen pénzét szolgálknak kiadná,
 Péternek meghagyá, zsoldot kiáltatna.

Mert hallotta vala már ez üdöközbe,
 Hogy egy király vólna igen nagy örömbe,
 Új udvart hirdetett föld kerektségébe,
 Mindent behivatott ő az vendégségbe. 1045

Jöllehet Fortunet, hogy nem hitták vala,
 Mert oda az földre még híre nem vala,
 De látni s tanulni kívánczik vala,
 Azért nagysok népet Péter gyűjtött vala. 1050

Mikoron gondolná, megérné szolgálkkal,
 Mert nagy mező vala már teljes azokkal,
 És hogy beférhetne tanácsba urakkal,
 Szépen felkészíté minden szerszámokkal. 1055

Csudálatos vala Fortune serege,
 Ember álmétkodott minémű szépsége,
 Szem fényét elvötte arany fényessége,
 Semmiben nem vala nékie szükségé. 1060

Elindula ő is nagy roppant hadával,
 Tevékkel, öszvérrel, nagy sok lovagokkal,
 Mikor az országon ő ment vólna által,
 Csudálják Fortunet, hogy nagy kazdagsággal.

Ott elközelíti király lakóhelyét,
 Közel az várashoz megszállítá népét,
 Gondolá városban nem lehet seregét,
 Hogy betakarítsa minden ékességét. 1065

Azért elől Pétert ő beküldte vala,
 Ha szállást üresen valahún találna,
 Ha pedig mindenütt elfoglalták volna,
 Azért az királynak Péter azról szólna. 1070

Mikor Péter azért az városba juta,
 Oly nagy sokaságot az városban láta,
 Szállást ürest sohól ő nem találhata,
 Az királyhoz méne, mint ura meghatta. 1075

Róla emlékezők, hogy ura ott vólna,
 Nem messze várashoz, hogy kiszállott vólna,
 Kérdi király tőle, hogy ura ki vólna?
 Péter is felele, Fortunatus vólna. 1080

Monda király akkor: „Még ezt nem hallottam,
Ily főrenden valót nem gyakorta láttam,
Jóllehet, hogy szállást immár elosztottam,
Magamnak egy házat városban meghattam.”

1085

Tudakozék rajta, ha oda beférne,
Minden seregével hogyha ott lehetne,
Közölben is hozzá, mondja, hogy lehetne,
Isméretben volna, véle szemben lenne.

1090

Szolgálatját akkor az Péter ajánlá,
Urának magának mindenben mutatá,
Jóllehet népe sok, Péter mondta vala,
De hogy kívül hadná, őket be ne hozná.

1095

„Semmire felséged pedig ezt ne vélje,
Idegen földről jött hadat itt viselje
És hogy szomszédságban nincsen néki helye,
Gondolt csalárdságot Fortune mielő.

1100

„De hogy e szokása legyen vitézeknek,
Tanuság okáért sok földre menjenek,
Utánok valóknak ők is hogy legyenek
Minden oktatással utánok valóknak.

1105

„Ismeretségeért másodszor jött volna,
Felséged házához ő elindult volna,
Hogy ilyen nagy gyűlést mostan hallott volna,
Tudja sok főember ez városba volna.”

1110

Király parancsolá szállást megmutatnák,
Péternek kölcsait ő kezében adnák,
Azkit akarnának, csak azt szállítanák,
Fortuneval együtt ottbenn marasztanák.

Ételt, italt sokat király kihordata,
Az gazdának azt is ott megparancsolta,
Hogyha valamikor annak lészen fotta,
Ismét mást vigyenek miként ő meghatta.

1115

Péter el-kiméne urához mezőben,
Látá ott Fortunet már elközelésben,
Megbeszélé néki, mint járt követségben,
Azért esett volna kevésbé késésben.

Seregét Fortune egyszersmind inditá,
 Magát egy hegy megöl ott el-kimutatá,
 Kít az király akkor ablakról megláta,
 Váras mellé népét ismét leszállitá.

1120

Csudálkozik vala király mindezeken,
 Hogy Fortune vólna olyan nagyékesen,
 Honnat vötte vólna drága öltözetén,
 Sok szép ruhát láta akkor mindeneken.

„Látom Fortunatus, hogy ezt megtartotta,”
 Környüle állóknak az király azt mondja,
 „Az páva farkával hogy igen szép vólna,
 Szolgái ruháját mindennek megadta.”

1125

Nem sokadmagával várasban beméne,
 Akará királlyal mindjárt szembe lenne,
 Gondolá azonban, hozzá ez nem férne,
 Péter is tanácslá, hogy szállásra térne:

1130

„Mert idegen földről hogy te mostan jöttél,
 Te nagy seregeddel kívül telepedtél,
 Kétség tefelőled, szállásra sem tértél,
 Igen nagy lehetne, ha így cselekednél.

1135

„Az értés, hallás is nem tudom, mint lenne,
 Kiért idejöttél, ismeret hogy lenne,
 Kevés tanuságod így néked lehetne,
 De hogy hivatással jobb tisztelet lenne.”

1140

Az Péter intését Fortune szereté,
 Noha ő is eszes, de ezt meg nem veté,
 És ha szolga tanács, de hasznos, jól érté,
 Kiért a szállásra ötet előlereszté.

Példáját követé nagy Alexander[nek],
 Mert szokása vala az fejedelemnek,
 Nem nézte személyét semmiben embernek,
 Tanácsát kívánta hamar mindeneknek.

1145

PARS III.

AGITUR IAM HIC DE CONVIVIO ET FORTUNA DICTI FORTUNATI.

- 1150 Vigan kezdé lakni szálláson Fortune,
Kazdasággal vala étek mindenfelé,
Nagysok főurakat akkor jól vendéglé,
Mikoron lött volna az nap estve felé.
- 1155 Szállásáról urak mind haza menének,
Fortune ott voltán sokan örülnének,
Ha mikor szálláson ők is lefekőnek,
Egy jó hajnál felé szöla így Péternek:
- 1160 „Tudom csak hírért is engemet elhínak,
Ő lakóházához itt való királynak,
Vélem, egyeledőnk akkoron jó bornak,
Szándékom így vagyon, hogy szóljak királynak.
- „Ha ellene való dolog ez nem volna,
Engem szállásomon jó kedvéből látna,
Csak egy ebédemen vélem is mulatna,
Teljes mind urakkal velem vígadozna.
- 1165 „Ne nézné azt király, hogy jövevény volnék,
Vagy hogy ismeretlen így nékie szólnék,
Mert gonosz szándékban semmiben nem volnék,
De hogy világszerte sok jót tanólhatnék.”
- 1170 Elvégezek azért ketten ezt Péterrel,
Hogy bőven készülne ott minden étellel,
Ne gondolna semmit Péter nagy költséggel,
Ha király nem jó is el az ő népével.
- 1175 De egész seregét ott való uraknak,
Vendégségbe híják szolgálait királynak,
Kivel jó hírt-nevet vehetnék magoknak,
Ismeretségében lészen mindazoknak.
- 1180 „Tudom, azok osztán megmondják királynak,
Hogy nem rontására jöttem országának,
Sem hogy ajándékot kívánnék magamnak,
Mert sok javát vöttem az mennyei úrnak.

„Nem kívánom azért semmi ajándékok,
Csak legyenek velem ittegyen ömagok,
Inkább ajándékot én nékiek adok,
Drága kazdagságot nékik megmutatok.”

Mikor azért szépen felvirradott vala, 1185
Házától az király hozzá küldött vala,
Ebédére ötet elhívatta vala,
Királynak tanácsul mert ezt adták vala.

Fortune királynak szépen megköszöné,
Hogy örömet megyen, azt is megízené 1190
És idegen voltát nékie nem nézné,
De méltóságából szállásán meglenne.

Ebéd elkészülvén, király főemberi
Fortunéért mennek, hogy az király küldi,
Immár hozzá menjen, néki azt izeni, 1195
Az mit főzött volna, véle azt meg teszi.

Nagy kazdag ebéde az királynak vala,
Oda minden urat elhívatott vala,
Fortune királyhoz, mint illik, ment vala,
Evének, ivának nagyjól laktak vala. 1200

De megszájosulván, sok szót indítanak,
Elnémi üdőkora vége lón lakásnak,
Szállásokra ismét haza búlsuzának,
Fortune azértlan így szóla királynak:

„Csak kevés beszéddel kérem Felségedet, 1205
Énnékem megbocsásd minden vétetemet,
Ki ellened esett, nehéz beszédemet
És mindezek felett végyed kérésemet.

„Jöllehet enmagamat én méltónak erre,
Nem itilem lenni én kérelméssemre, 1210
Felséged engedne ilyen intésemre,
Teljes udvaroddal jönél ebédemre.

„De ha kedves dolog leszen Felségednél,
Multság okáért egy kevéssé lennél, 1215
Nálam szállásomon jó kedvedből ennél,
Bátor ismét haza mindjárt eljönél.”

1220 Nem sokat hallgata király, ígérkezék,
 Fortune is ottan tőle elbúlsuzék,
 Az szállásra azért mikoron belépék,
 Péter is előtte gyorsan megállapék.

Kérdi Fortunatust, ha készen volnának
 Minden készületi az lakodalomnak,
 Monda Péter néki, semmi hiba annak,
 Minden készülettel kazdagon volnának.

1225 Igen nagy erősen kéri, hogy forgódnék,
 Drágaképpen lenne minden, ügyekeznek,
 Mint meghaladhatná, azon gondolkodék,
 Királynak ebédét mint előlvehetnék.

1230 De mikor az üdö elérkezett volna,
 Királynak ebédre jöni kellett volna,
 Mint fejedelemért szépen küldött volna,
 Teljes udvarával elhívatta volna.

1235 Szálláson akkoron kik bemennek vala,
 Az nagy kazdagságot csak csudálják vala,
 Ebédét kazdagon elfogadta vala,
 Kit király magában igen csudál vala.

1240 Hogy ily kazdagságnak hól tehette szerét,
 Mert nem sok ideje hogy ott érti létét,
 Nagysokfelé kezdé forgatnia szüvét,
 Mint tenné övéje Fortune szépségét.

Vigan lakozának ott mind estvéiglen,
 Különb-különb dolgot látnak mind szüntelen,
 Drága öltözetet csuda véghetetlen,
 Mindenféle vala oly nagy mértékhetlen.

1245 Lakását mikoron elvégezte volna,
 Sok drága szépségét előhozott volna,
 Királynak, uraknak elosztatta volna,
 Kivel mindeneknél nagy kedvet találta.

1250 Már elúnták vala nézni a sok jókat,
 Királlyal egyembe vőnek búlsujokat,
 Hogy ideje volna meglátni házakat,
 Mert megúnták volna már sok lakásokat.

De im ezekután király is Fortunet,
Kéré ebédére hozzá menne ismét,
Meg akarná adni viszontag az övét,
Fortune ígéré, hogy ott lenne ismét. 1255

Végre mindezekből ily dolog lött vala,
Egyik az másikat úgy vendégli vala,
Kazdagsággal feljebb mellyik haladhatna,
Vendégségben egymást ezzel üzik vala. 1260

Elvégre az király gondolá magában,
Hogy megfogyatkoznék ő a sok lakásban,
Hamar esett vala ilyen álnakságban,
Fortunet mi módon lenne megcsalásban.

Nagyhamar hivatá Fortune gazdáját 1265
És kérdezé tőle ő nagy kazdagságát,
Ha tudja, hól vötte annyi nagysok marhát,
Mert igen csudálja annak sokaságát.

Az gazda nem késék, felele királynak,
Bocsánatot kéri ottan ő magának 1270
És kegyelmét várja főhajtva királynak,
Megmondá, mint látta házát Fortunének:

„Számptalan sok aranyt látok ő asztalán,
Soha nem esmerem azt elfogyatkozván,
Akarmely nagy sokszor azból ő kiadván,
Tárházát én látom mindenkoron rakván.” 1275

Gondolkodik rajta, hogy hallá gazdától,
Ügyekezik azon, mint mentse meg attól,
Mert elijedt vala király Fortunetől,
Netalám háborút szenvedne hadától. 1280

Erősen meghagyá azért az gazdának,
Ha éltét szereti világon magának,
Elhozója legyen teljes marhájának,
Hól mi kazdagsága vólna Fortunének.

Hogy megszegényüljen mind baráti előtt,
Kivel ő érkezett nagysok ember előtt, 1285
Kiből hirtelenől igen kazdagga lött,
Megfosztassék tőle, lássa semmié lött.

1290 Mindezben az gazda nem mulatott vala,
Jöllehet nagy gondja ezben esett vala,
De mivelhogy éltét úgy szereti vala,
Éjjel-nappal erre szorgalmatos vala.

1295 Sok büvel és bájjal ezt mielte vala,
Péttert és Fortunet elalotta vala,
Hogy házban étszaka fel nem serkent vala
És mind a sok kincsét el-kihordta vala.

1300 Kit hamar királynak eliktatott vala,
Kiből az királynak nagy öröme vala,
Fortune életét nem reménli vala,
Szegénységre már jött, azt üvölti vala.

El jó virradatkor Péter felserkene,
Indula asztalhoz, hogy költséget venne,
Urának ebédet kiből készitene,
Addig elvégezné, míg ura felkelne.

1305 De hogy sietséggel lött vala felkölte,
Hogy mint jártak volna, csak ingyen sem vélte,
Mint annakelőtte, hogy szabadon vötte,
Mindenkor asztalon nagy bővséggel lelte.

1310 Mert noha Péter is nagy hív szolgál vala,
De soha nem tudta, hogy az honnat vala,
Csak készen mindenkor asztalon találná,
Kiből aztán Péter csak kiadott volna.

1315 Jöllehet ezt Péter immár látja vala,
Hogy minden marhától az ház üres volna,
De álmos szemének ezt itili vala,
Végre hozzá nyula, ott semmi nem vala.

1320 Igen elijede, nem tud mit tennie,
Míg ura felkelne, akar elmennie,
Im ezt is gondolja, hogy ura vélnéje,
Ha tőle elmegyek, engem elvélnéje.

Mégis mindazáltal hogy biza urához,
Ottan ő járula akkoron ágyához
És nagyhamar nyula ő az Fortunához,
Csak lassan beszéddel serkenti már ahhoz.

Mikor Fortunatus felébredett volna,
Kérde Pétert akkor, hogy mi dolog volna?
Péter azt felelé, hogy nagy üdö volna,
De mindent házából eltakartak volna. 1325

Ezen Fortunatus nem sokat gondolkodék,
Csak magában akkor arról gondolkodék,
Az gazda övéle hogy mit cselekedék,
Nem sokat mulata, ám felöltözödék. 1330

Monda az Péternek, semmit ne bánkódnék,
Csak jó gazdagságban erősen forgódnék
És nagy kazdag ebéd tőle készíttetnék,
Ki hamar királynak ott benn bemondatnék. 1335

Péter hogy kiméne, fordita társolyát,
Arannyal megtölté ismét ő asztalát,
Kiből gyorsan ismét teljes mind ő házát,
Drága öltözettel betölté szállását. 1340

Kimenvén házából, Péter is beméne,
Nékie meghagyá, semmit ne kémélne,
Minden nagy bővséggel nagyhirtelen lenne,
Magához sok aranyt Péter akkor vive.

Péter is csudálja, ez mi dolog volna?
Aranyat ily bőven hogy húl találhatna,
Hogy annak ő száma tudhatalan volna,
De azban forgódik, azmi dolga volna. 1345

Ugyanezen dolog ismét esett vala,
Háromszor Fortune ez megtörtént vala;
Kit mind az királynak gazda beád vala,
Mert néki az király parancsolta vala. 1350

De hogy gazda tőle mind elhordja vala,
Király úgy csudálja, honnat vészi vala,
Kit végre Fortune hogy megismert vala,
Az gazda mieli rajta, bánta vala. 1355

Mert végre Fortune gazdával így jára,
Noha nagy kárt vallott, de nem gondol arra,
Hogy jövendőben is mi jőne magára,
Csak vette ő magát oly nagy bátorságra. 1360

Hogy immár nyugodnék Fortune ágyában,
Péterrel egyemben alosznak azonban,
Gazda is bejőve nagylassan házában,
Ruhát, kincset, marhát takarja az várban.

1365

Valamit talála rajtok ott lennie,
Mindent hagyva vala tőle elvennie,
Fortune nyakában vala rossz erszénye,
Kivoná nyakából, kezdé elvinnie.

1370

De látá az gazda, hogy igen rossz volna,
És magában akkor megutálta vala,
Miért ott viselte, csak gondolja vala,
Azért tőle hamar hagyította vala.

1375

Már hogy nálok többet semmit nem talála,
Szinte kuldússá lött, azt gondolja vala,
Kit az királynak is gazda mondott vala,
Kiből ő veszését már reménlik vala.

1380

El némi üdökor hogy felserkent vala,
Gazda álnakságát immár tudja vala,
Mert annakelőtte sokszor lopta vala,
De azzal, mint előbb, ő nem gondolt vala.

1385

Megérzé azértlan meztelen vóltát,
Minden ruhájától való megfosztottát;
Hogy valami volna, mind elvitték javát,
Kezde keresnie nyakában tarsolyát.

1390

Im annakelőtte nem tud vala félni,
De hogy rossz erszényét nem kezdé találni,
Oly nagy félelembe kezde ottan esni,
Péter is erősen kezde üvölteni.

1395

Hamarsággal mondja, hogy gyertyát gyútana,
Mert mindent elvitték, az valami volna,
Péter csudálkozik, hogy mint jártak volna,
Urának ezt sokszor megmondotta volna.

De mikor az gyertyát meggyútotta volna,
Házban idestova Fortune jár vala,
Erősen magában bosszonkodik vala,
Fél nagy szegénységtől, Péternek szól vala:

„Soha nem tudhatom, innét mint menjünk el,
Mert ha megérthetik szolgálaink odaki
És az királynak is megmondja valaki,
Tőlünk eltávoznak, kik vannak odaki.”

1400

Nagy fohászkodással mikor így bánkódnék,
Széjjeljárván házban az asztalhoz lépnek,
Buában asztalra hogy lekonyöklének
És gyertyának hamma tőle elvételnek,

Tekinte le akkor ám ott az pad alá,
Holott rosztarsolyát ő meglátta vala,
Kin magában akkor igen örült vala,
De Péternek arról semmit nem szólt vala.

1405

És hogy felvehesse, el-kiküldte vala,
Ismét hogy nyakában helyezettette vala,
Pétert beszólítá, azt meghatta vala,
Mentől jobb kazdagság eszébe juthatna,

1410

Mindent megszerезzen, semmit ne gondoljon,
Aki ő reája valamennyit szálljon,
Azban gyorsasággal Péter hogy eljárjon
És ha lehetséges, sohul meg se álljon.

1415

Mikor ezben Péter hűséggel forgódnék,
Mennyi kazdagságot gyűjtson, gondolkodnék;
Kin a király ismét igen álmélkodnék,
Honnat teszi szerét, azon csudálkoznék.

1420

Nem tudhatja senki annak vége-hosszát
És meg nem mérheti oly nagy sokaságát,
Nagy álmélkodásban ám elhagyá magát,
Fortunetól félti vala ő országát.

Sokakat elhíva ismét vendégségbe,
Fortune begyüté akkor hősejében,
Mind letelepíté ő nagy örömeiben,
Bulcsúznia kezdé ott az ételközben.

1425

Igen szép beszéddel követi barátit,
Istenektől kéri azoknak életit,
De Fortune bánja, elhordták javait,
Ám előszólítá akkoron szolgálait.

1430

1435 Az ország láttára gazdát megfogatá,
Minden javaitól gazdát megfosztatá,
Csakhamar ott gazdát im négygé vágatá,
Utcánként városon széllelhanyattatá.

1440 Igen megrémüle tőle a sokaság,
Mert az Fortuneban vala nagy bátorság,
Az Péterrel együtt ily nagy jó okosság,
És a király ellen lön ilyen anyosság.

Kivül, belől népe már mind készen vala,
Kapu körül bennekk akkoron áll vala,
Király bosszút rajta ezért nem állana,
Nem sokat mulata, onnat elment vala.

IV. RÉSZ.

NUNC AGGREDITUR FORTUNATUS IN MELIOREM FORTUNAM SUAE VITAE.

1445 Igen híres-neves már Fortune vala,
Nagy hada mindenütt, hova megyen vala,
Hún megtelepednék, gondolkodik vala,
Mert hún maradhatna, még hely nem vala.

1450 Nagy titkos embere Péter Fortunének,
Erről ök egymással ott szót indítanak,
Miképpen jószághoz földön juthatnának,
Kiben nagy jómódon megmaradhatnának.

1455 „Ha — úgymond — én erővel jószágot vészek
És valamely szegént méltatlan kiűzek,
Vagy fejedelemtől hatalmammal vészek,
Tudom, mindezekből csakhamar kivészek,

1460 „Mert nem törvény szerént én azokhoz jutnék,
De az Úristennek ellene én vetnék,
Ha valamely szegént megnyomorítanék,
Így maradékimnak hasznót nem szerzenék.

„De ily gondolatom“, — Péternek szól vala
Hogy egy császárságot laknia hallana,
Afrika földében, hogy ki nagyot birna,
Az napnyugat felé sokat parancsolna.

Csuda dolog vala ez az Fortuneban,
Noha édesatyja vala az birtokban
És lakozott volna császár városában,
De soha nem mondta senkinek tudásban. 1465

Mindazáltal vala nagy gondja reája,
Mert jól tudja vala, nem volna marhája,
Szívében szüntelen őket úgy szánnája,
Mint lenne segédje, igen forgatnája. 1470

„Én elmegyek most az hatalmas császárhoz
És csak ragaszkodom annak óltalmához,
Tudom is pediglen vészen ő magához,
Így hamarabb jútok valamely jószághoz. 1473

„Eleget is immár ez világban jártam,
Nagysokféle dolgot emberek közt láttam,
Sok ellenséggel is földön tusakodtam,
Mindent késértettem, azhól mit hallhattam. 1480

Látom az üdö is naponként elmúlik,
De még is kevésbé az még hozzám illik
És mint szolgálatnak rendinek érdemlik
Az szolgáló renden és azmint beszélnek,

„Szolgálók nékie, azmig tölem lehet,
Az szélléljárástól, tudom, az megmenthet
És hogy országokat miattam megvehet,
Együtt birtokában engem részeltethet. 1485

„Mert ha pénzen vészek magamnak jószágot,
Tudom senki nem ad pénzen uraságot,
Hogy magától mind elpusztítsa országot,
Mert minden szereti, látom, uraságot.” 1490

Imé természetnek vólta Fortuneban
Mely szépen megtetszik vérhez vonásában,
Minémű nemzetből vala kis vóltában,
Természeti szerént ahhoz vonásában. 1495

Egyenlő tanáccsal Péterrel levének,
Azért szép sereggel császárhoz menének,
Mikor udvarához császárnak érének,
Erről az császárnak ottan izenének, 1500

Hogy ők szolgálatra odajöttek volna,
Ha szükség császárnak szolgálatja volna,
Fortune mindenben örömet szolgált
És helyt néki adna, hól hada leszállana.

1505 Bátor nagy költsége császárnak ne lenne,
Mind annyi sok népre kevés gondja lenne,
Hópénzre, ruhára kicsint ő költene,
Csak leszállításra helyt nekik rendelne.

1510 Császár gondolkodik, hogy hallotta vala,
Fortunet jó kedvvel befogadta vala,
Népét is nem messze szállította vala,
Fortune császárral jól forgódik vala.

1515 Mert hogy földösura, azt jól tudja vala
És természetiből való ura vólna,
Minden nagy hűségét ám mutatja vala,
Kiért az császárnál igen kedves vala.

1520 De császár Fortunet nem ismeri vala,
Hasznát is öneki nem értette vala,
Mivel szolgáltatóna, gondolkodik vala,
Ki venné belőle, mire való volna?

Mert embert nem tudják gyakran, mire való?
Jelesben magában ki csak ritkán szóló,
Az sok szegénységért bolondhoz hasonló
És ingyen sem vélik, hogy ő mire való?

1525 De csak valamire szegény szolgát fogják,
Szólok most azokról, kik szót megfogadják,
Szolgálatjuk hasznát azok is ha látják,
Mind jó szolgálatban ezfélekét látják.

1530 Császár Fortunatust kezde hozzáfogni,
Nagysok szép marhákkal megajándékozni,
De Fortune császárt feljebben haladni,
Mert drágább ajándék viszontag ada néki.

1535 Miérthogy Fortune mindennel bőven,
Néki sok ajándék nem igen szükséges,
Azoknak személye nékie csak kedves,
Kik jó szemmel látják, annak engedelmes.

Im ez üdőközben ily dolog történék,
 Ellene császárnak egy király szerződék
 És nagy haddal király akkor gyülekezők,
 Császárnak ellene sokat cselekedék.

1540

Ő nagy búsultában császár elbocsátá,
 Fortunet nagy haddal reája indítá,
 Mindenben ömagát Fortunera bizta,
 Királyt fogva hozná, nékie meghatta.

Császárnak is hada jöllehet nagy vala,
 De Fortune népe ezeknél több vala,
 Kazdagság, ékesség közöttök nagy vala,
 Urok hogy vólna, ők úgy örülik vala.

1545

Nem sokat mulata, oda elment vala,
 Császár ellenségét ott megverte vala,
 Az királynak fejét hamar vötte vala,
 Császárnak sok rabbal hazaküldte vala.

1550

Vala több ország is ellene császárnak,
 Kít nem hagyott vala császár Fortunének,
 De azt is meghajtá sokat az császárnak,
 Azonban másfelé lön hada császárnak.

1555

Hivatá meg császár Fortunet hadával,
 Urához ám tére megbirt királyokkal,
 Magát bemutatá rabokkal, urakkal,
 Szerze nagy országot nagy birodalmokkal.

1560

Elindula ismét császár hagyásából,
 Erős hadat gyüte ő nagy tarsolyából,
 Ellenségét győzé hatalmasságából,
 Azt is kipusztítá minden országból.

Megírá császárnak, hogy megverte vólna,
 Minden javaitól megfosztotta vólna,
 Immár nagysok ország császárnak hódolna,
 Ez földnek jórésze nékie szolgálna.

1565

Ily jó szolgálatját mind az császár látván
 Hitős feleségét házában behíván
 És Fortune felől egymással ott szólván,
 Néki jámborságát mindenekben látván:

1570

1575 Vala már Fortune császárhoz megtérvén,
Ellenségnek java mind kezében lévén,
Szolgái császárnak nagy örömben lévén
És Fortune felől ily szóval beszélvén:

1580 Imé Fortunatus mely szerencsés volna,
Minden rendbelinek hogy jó ura volna,
Tökéletességgel hogy csak teljes volna,
Minden rendtartása fejedelem volna.

„Méltó volna, úgymond, ez a császárságra,
Akar császár után minden méltóságra,
Ha ötet vennők is oly nagy királyságra,
Császárnak illenék urunk sinossága.”

1585 Fortune császárhoz még meg nem jött vala,
Mikor ez itélet az köznép közt vala,
De ez nem ok nélkül köztök indult vala,
Mert Fortunet Isten erre viszi vala.

1590 Akképpen szól vala császár az asszonnak:
„Csak tenálad vagyon helye főtítkomnak,
Előmentét várván édes magzatunknak,
Jámborságát látom én az Fortunenak.

1595 „De most honnat vagyon nekünk ilyen szolgálánk,
Kihez csak félkedvvel mi előszer valánk,
Ennek tartására nem mindjára hajlánk,
De ismeretire hogy mi ennek jutánk.

1600 „Minden nagy hűséget im látunk őbenne,
Ha néked tetszenék, bátor fejünk lenne,
Az mi vénségünknek hogy segítő lenne,
Mert jobbat már ennél, nem tudom, ki lenne?

„Noha ő nemzete nem igen nagy nemből,
De senkit nem tudok lenni királynemből,
Állani valakit ilyen ékességből,
Sokakat meghalad ő szép természetéből.

1605 „Ennek szolgálatját meg nem fizethetem,
Ő akarki legyen, én azt nem nézhetem,
Mert nagyobb hatalma, magamban mint véltem,
Hogy nem mint énnékem, ki vénséget értem.

„Látod, hogyha adok nékie valamit,
Viszontag ő is ad énnékem két annyit,
Nem adhatok ezért én néki most annyit,
Kiért én nem venném néki több jutalmát.

1610

„Ezhez szereteti vágyon az községnek
És nagy épülése gyakran seregének,
Már nagyobb híre is vágyon ő nevének,
Hogy nem ez világon volna én nevemnek.

1615

„Gondolom magamban én immáron azt is,
Mierthogy nincs nekünk sohált egy fiunk is,
Több egy leányunknál csak egy magzatunk is,
Kezdi ezt mielni még az országok is.

1620

Utánunk emelik ötet császárságra,
Főképpen ha jutok én kimulásomra,
Nem tudom, ha visel cszton gondot arra,
Házastársom vóltál, avagy leányomra.

„Mert nagysok tartomány már ötet szereti,
És nagysok tartomány viszontag rettegí,
Némely szeretetből véle ezt mieli,
Némely félelemből ötet felemeli.

1625

„De mindezfélekét mostan hátrahagyván,
Engem híven szolgál, ezt bizonynal látván,
Nem tudom, mit lennék őnékie adván,
Ilyen jó voltáért, hogy ajándékoznám.

1630

„Mert ha őnéki drága kincset adnék,
E nélkül jól tudom, hogy nem szűkölködnék,
Ha marhát, jószágot nékie ígérnék,
Ezekkel őnéki örömost fizetnék.

1635

„Ennek kazdagsága honnat, én nem tudom,
Temérdeki nagy kincse nála egy jól látom,
Maga nem keresi semmiből, mint látom,
Szolgái kazdagok, ezt igen csudálom.

1640

„Országomban néki nagyörömost adnék,
Ha enélkül mostan ő is szűkölködnék,
Várust, falut néki ezekért ígérnék,
Immáron éltében hogyha telepednék.

- 1645 „De mennye sok kincse vagyon önécie
 És nagy sok serege mint látom nékie,
 De végső ideig ő legyen mivelünk,
 Nékem úgy tetszenék, hogy így cselekedjünk.
- 1650 „Mi édes leányunk, ki csak egyszülöttünk,
 Mely helyében soha immár többni nekünk
 Nem születik többé, mert vénség életünk,
 Melyet emberkorba nálunk felneveltünk.
- 1655 „Hogyha akarátja, vennéje magának,
 Lenne neve rajta immár fiúságnak
 És hitőse lenne mi szép leányunknak,
 Jövendőbe lenne ura ez országnak.
- 1660 „Ezben is ily módon mégis cselekedjünk,
 Hogy mi nagyobb bizonyosb ezről lehessünk
 És értelmet tőle inkább is vegyünk,
 Elgondolt dolgunkban ne hirtelenkedjünk.
- „Mert együld öneki fog hitőse lenni,
 Kit mindeddiglen is nem mert jelenteni,
 Azvagy mást magának eznél választani,
 Netalám is fog ott egyebet szeretni.
- 1665 „Mert a szeretetnek oly nagy ő kötele,
 Hogy valakit vehet világon előve,
 Vagy szegény vagy gazdag, lészen ő elege,
 Azhoz figyelmezik mindenkor elméje.
- 1670 „De mikor megjutand Fortune mihozzánk,
 Kit szép beszédünkkel tőlünk elbocsátánk
 És mi személyünknek népünk között hagyánk,
 Főkapitányunknak utánunk választánk:
- 1675 „Ottan behivassuk akkor mielőnkben
 És mitőlünk legyen jó szerencsélésben,
 Üdöt ne halassunk mi nékie ezben,
 Ne essék felőlünk oly elmélkedésben.
- 1680 „Kényszerítjük arra, tőlünk kérőt kérjen,
 Jó szolgálatjáért hogy jutalmat végyen,
 Nagy kegyelmet tőlünk mindenekben leljen,
 Mindent, azmit kíván, megadnia higgyen.

„Mindannyira tölünk azvalamit kíván,
Azokat öneki teljességgel adván
És mindaddig erre ötet hozdagolván,
Mikoron Fortune végre erre jutván.

„Látván, hogy mindenek néki adván vannak,
Végre kérelmére hogy jut leányunknak,
Tudom, hogy mindjártást nem vehet magának
Illyen bátorságot, hogy mondjon atyjának.

1685

„De mindaddig ebben én ötöt ingerlem,
Hogy mégis ő kérjen azkor kérőt tőlem,
Mert mit kíván, higgye, azt mind megmielem,
Adván lészen néki, azmit kérend tőlem.

1690

„Ott eszében veszi ily jó akarattal,
Vagyok öhozzája illyen jó szándékkal,
Hogy fiamnak híjam mi szép leányunkkal
És hogy részesítsem teljes országgommal.

1695

„Ezből indittatik aznak kérelmére
És igyen hajlani mi végezésünkre,
Mert így jobban esik mi tisztességünkre,
Ha kötötte is magát másnak szeretetre.”

1700

Igen nagy szép dolgot itt vegyünk eszünkben,
Kit bátor követnünk kelljen életünkben;
Az embernek dolga mint legyen ezekben,
Ez is világ szerént való rendelésben.

Csuda sok rendtartás vagyon házasságban,
Jelesben azok közt, kik nagy méltóságban
Vannak uraságban és az királyságban,
Rendtartást szoktanak megházasulásban.

1705

De ez honnat jött be, bizonynal nem tudom,
Mert a szentírásban sohúl én nem hallom,
Pogán írásban is nem igen hallhatom,
Azmint hozzá tudnék, sohúl nem olvasom.

1710

Én bejöttek lenni hiszem kevéségből
Inkább, hogy sem lenni Isten szerzéséből,
Mert ezt így értettem Ūrnak beszédéből,
Nem jó lenni — úgymond — senkit egyességből.

1715

- Vagy pedig ez esett telhetetlenségért,
Emberekben való oly nagy kevéségért,
Az ördögtől talált való negédségért
1720 És kárhoztatandó hitván kazdagságért.
- Ne bánjátok, ifjak, sok hejöl beszélek,
Ezféle írással mostan megkéslellek,
Mert nékiknek hasznot én ezben is lelek,
Jelesben ezekben kit forgani vélek.
- 1725 Ezt előszer mondom, mint a szokás vagyon
És az embereknel mely igen jól álljon,
De az főnépeknek néha mint szolgáljon,
Sőt sokaknak mostan ez mind ellent tartson.
- Az Istentől Adám mikor teremteték
1730 És Éden kertében hogy ő helyezteték,
Csak egyedül akkor vadak közt hagyaték,
Kivel társalkodnék, ott nem találtaték.
- Úristen beszédét már mind hallottátok
És írást főképpen azkik olvastátok,
1735 Hogy nem értettitek, azt sem mondhatjátok,
Mert természetből is fattig ezben vattok.
- Nem jó az embernek már egyedül élni,
De szükség, hogy legyen segítőtárs néki,
Magához hasonlót Isten terem néki,
1740 Kiből üdvösségesb lehessenéleti.
- Más oka mi légyen, azt is tudod annak
És hogy csak ez földön megsokasodjanak,
Mert az más világon nincsen helye annak,
Csuda cégért ada ime Isten annak.
- 1745 Mert az írás mondja ezt Adám atyánkhoz,
Mikor vitte volna Isten az Évához
És hogy jutott volna akkoron atyánkhoz,
Igen nagy szerelme indula asszonyhoz.
- Már ketten valának, de egynek nevezé,
1750 Hogy ő teste volna, magától megérzé,
Husának, testének ott ötet nevezé,
Isten jóvoltából ezt Adámnak szerzé.

Nagy kötést utána ennek vetett vala,
 Kit nagy szerelméből Ádám mondott vala,
 Atyját, anyját ember elhadná, szól vala, 1755
 Valakit szeretne, az mellé állana.

Másik erősséget ezt ada hozzája,
 Valakinek Isten szerelmét vonnája,
 Igaz házasságra egymásnak adnája,
 Egymás akaratból azt megmutatnája. 1760

Senki ne mernéje azt elválasztani,
 Sem atyja, sem anyja ezeket veszteni,
 Igaz szeretetről őket is elvenni,
 Mint gyakorta szokták ezt most cselekedni.

És minémű dolgot előtekben adok,
 Ifjak, megértsétek, mit írni akarok 1765
 Mert ilyen dolgot sohél nem találok,
 Hogy ez törvény volna, azmit itt hallotok.

De csak a szokásból mindezek löttenek,
 Hamikor Istentől néha rendeltetnek, 1770
 Végezése szerént ezek egyben esnek,
 Az kazdag kazdaggal hogy egyesüljenek.

Ezek nem törvényöl nekünk irattatnak,
 De csak ilyen okért előnkben adatnak,
 Isten szabadsága mint megmutattatnak, 1775
 Kit akar, ő szerez, bátor higgyed, annak.

Ha mind elkeresed ezt a szentírásból
 És megtanólád szentek példájából,
 Azvagy bibliákban való mondásokból,
 Nehány királyoknak históriájokból: 1780

Soha nem találod ezt ilyen mondásban,
 Hogy valaki vólna már nagy méltóságban,
 Azvagy uralkodnék földön királyságban,
 Még király leányát vegye házasságra.

De erről sok példánk az írásban vagyon, 1785
 Pogán írásban is behelyezve vagyon,
 Astiages király mint megházasuljon,
 Szegény nemből való házásával háljon.

1790 Ezeket olvasni az több királyokról,
Az patriarcháknak ő házasságokról,
Vénsége idején szent Dávid királyról,
Sokakkal egyemben szegény Tóbiásról.

1795 Nem üztenek azok akkor oly nagy gögre,
De mindenkor néztek Isten beszédére,
Hogy mikor juttanak ők ilyen üdöre,
Valamely személynek az ő szerelmére:

1800 Azok szegény nemből társot ömagoknak,
Ki illendő személy vólt házasulásnak,
Nem nézték, hogy szegény atyja s anyja annak,
De szép ékessége ha láttatott annak.

Nékiket pediglen ugyan rokonságból,
Magoknak vöttek törvényházasságból,
Azi sem nézték pedig, hogy vólna rabságból,
Vagy hogy az lött vólna az sült parasztságból.

1805 Megmaradt ez ugyan még nagy sok nemzetnél,
Jelesben olasznál és német nemzetnél,
Nem keres más társot tagánál, vérénél,
Mert birtokát félti, ne legyen más kéznél.

1810 De atyák elvégre, tudom, hogy mivelik,
Hogy a szegény nemből való társot vöttek,
Ezt természetben inkább meggyőzették,
Mi kedvekre való, mind azt cselekdöttek.

1815 Lám ez nyilván vagyon mostan sok embernél,
Ki nagyobbbat vészen gyakorta rendinél,
Az visszavonásban oly sok vagyon ennél,
Fiának is mondják, ha nem kedves ennél.

1820 Az Soltárkönyvben is így vagyon megírván,
Illyen házasoktól a szent Dávid szolván,
Kik egyenességből vannak házassulván,
Egyik az másikat mindenben hallgatván:

Nagy hosszú életek lészen mindazoknak,
Megáldja munkáit Isten mindazoknak
És fiai lészenek kazdagok, sok jóknak
Megszaporodása lészen mindazoknak.

Mindenestől fogva im ezt sem ólcsárlom
És némely példákban így lennie látom,
Az Ádám mondása szerént meg is vallom,
De derék írásban így lenni nem hallom.

1825

Hogy valakit szerez Isten földön egyben,
Mint Adámot viszi társához üdőben,
Ha császár császárnak leánya kedvében
Lészen Úristentől néki rendelésben.

1830

Mert Dávidot immár királynak felkenték,
Saul is kent király, ötet is felemelték,
Saulnak leánya az Dávidnak adaték,
Istentől ez Saul és az Dávid inteték.

1835

De az írás mondja, nem csak kazdagságért,
De két személy között való szeretetért,
Mert csak Isten hordoz idestova azért,
Hól a tört megvette, el nem hagyhat azért.

1840

Valamely házasság emberek közt vagyón,
Az mind Úristentől megszerelve vagyón,
De három okáért ez rendelve vagyón,
Kiért az Úristen házastársot adjon.

Sokakat ez dolog meg is botráncoztat,
Jelesben egymáshoz kit úgy találkoztat,
Hogy egyiket mással szüntelen átkoztat,
Kit szemben, kit titkon társa szidalmaztat.

1845

Mindezben Istennek ily szokása vagyón,
Szeretetből soknak nagy jó társot adjon,
Néiknek pediglen hogy ostorúl adjon
És néiknek ismét csak próbájul adjon.

1850

Hogyha mellyik ezből keresztyén embernek,
Istentől adatnék az istenfélőnek,
Csak hálaadással köszönje Istennek,
Mert így rendelte vólt az ő életének.

1855

Im ezt is találom ugyan az írásban,
Királyokról való beírt írásokban,
Sámuel könyvének az ő folyásában,
Sidóknak királya megházasulásban.

1860

Feleséget hogy vött Aegyptom földéből,
 Pogán közöl való fejedelemségből,
 De mégis elégnék nem itilem ezből,
 Valaki idejét mulassa ezekből.

1865   Hogyha Ister mutat néki ezenközben
 Tökéletes személt, bátor szegény nemben
 És magában lenne ily ügyeközésben,
 Ismét olytant keres ő minémű rendben,

1870   Vagy pedig, ha lehet, bizony olytat vészek,
 Ki miá ingyen majd én is úrrá leszek,
 Ha kinek sok pénze, csak illyent kérdezek,
 Csak fia ne legyen, aggot is elveszek.

1875   Mert igen szeretem én az kétszer főzést,
 Ottan elhallgatom agnétől a szörzést,
 Meghal talám hamar, ott kiveszem az részt,
 De gyeleksírástól nem hall sükötelést.

1880   Ifjaknak szokások, hogy nagy rendre vágnak,
 Ha jószágos leánt, vagy asszont hallhatnak,
 Azok marhájáról gyakran tudakoznak,
 De ha falra rugók, eszekbe sem jutnak.

Illyen kívánságban szegények vólnának,
 Kazdagot és szépet együtt találnának,
 Ki jámbor is vólna, örvendezne annak,
 De nem sok akadhat mind utába annak.

1885   Az szegént pediglen csak megsem tekintlik,
 Jámbor és szép legyen, semminek itilik,
 Mert az kapanyelvtől az kezeket féltik,
 Hogyha szegént vészen, kevésben tisztelik.

1890   De sokkal jobb — úgymond — hogy legyen valami
 Hogy semmi nem vólna, kit fognék szeretni,
 Mert marhát nem tudok én ugyan keresni,
 Szántást és aratást nem szoktam mielni.

1895   Gyakorta szép dolog következik erre,
 Mert ha pusztá kézzel száll a gazda helyre,
 Oly sokszor im ezt is hányják ő szemekre,
 Mi nem te kerested, lassan ígyál erre.

De ha lehet, ugyanoly rendet keresek,
 Hogyha nem szeret is, csak kazdag lehessek,
 Erre barátomat valljon hűn keressek,
 Kitől ruhát reám kevésbé kérhessek.

1900

Nem rendet emlíget Adám beszédében,
 Kit szent Máthé is ír az ő levelében,
 De hogy valakiket Isten szerez egyben,
 Vagy szegény, vagy kazdag, de a lesz éltiben.

Az férfiú volna feje mindeniknek,
 Kazdaggal egyemben ugyan a szegénnek,
 Ennek választása legyen jegyesének,
 Néki engedtetett, hogy kerestessenek.

1905

De minémű dolog imé ezből lészen,
 Az pápától rendelt szokás mire viszen,
 Isten ellen való dologra vezérljen,
 Testi fogvatkozást mely nagyot mieljen:

1910

Mind főképpen esik ez az császárokon
 És az méltóságban való királyokon,
 Ő utánok való hatalmas urakon,
 Azkik uralkodnak nagy sok országokon.

1915

Ezt ugyan már törvénné már közöttök tartják,
 Királynak, császárnak ha leányát hallják,
 Annak ábrázatját szépen megíratják,
 De valóban leánt ők meg nem láthatják.

1920

Az képét meglátván, úgy kéri magoknak,
 Maga az kezében vagyon képirónak
 És színt adhat hamar ő szép kolorának,
 Kit alája vetnek valamely királynak.

Lám, ha csak egy marhát ember venni akar,
 Sokszor megkerüli és nézi, mit akar
 És ha következik véle reá az kár,
 Azvagy jövőendőben mi hasznót azból vár:

1925

Lám ezt mind jól tudják, azkik késértették,
 Nyereségét azok, azkik ezt megnyerték,
 Ez földön nyertének, kik jó hitből kérték,
 Kinél nagyobb jó nincs, kik ezt meglelhatték.

1930

1935 Nagy messze országra készülnek utána,
Mintha országában leánt nem találta,
Azvagy Isten honnat felemelte volna,
Nemzetéből senki csak egy úr sem volna.

1940 Idegen nemzetből való behozása,
Somma kincssel készül olyan nagy lakásra,
Mely a szegénységnek vagyon romlására,
Sok nyomorultaknak sívás és rívásra.

Azmit oda elkölt temérdek kincsből,
Tudom, hogy mind vagyon ez csak negédségből,
Azvagy azt mieli ilyen reménségből,
Hogy uraságot lel ily egyesüléséből.

1945 Ládd-é, ennek oka az telhetetlenség,
Kit az Isten gyűlöl, az undok kevélység,
Kit eszében nem vőtt az császári felség,
De viseli őket ez földi tisztesség.

1950 Mert ugyan ezt vélik ez földön magokban,
Hogy nagy kisebbséget vallanának abban,
Ha szegént vennének mostan házasságban,
Kit helyheztetnének velek méltóságban.

1955 De hogy ez törvényül ez világon volna,
Császár és az király valahül találta,
Császárnak, királynak hól leánya volna,
Ismétlen azokból társot választana:

1960 Im elébb jelentém, ezt nem láttam volna,
Szentek írásában behelyeztetvén volna,
De hogy csak szokásból ez is bejött volna,
Bátor magyarok is ne követték volna.

Mert azmennye kincssel asszonyunkat hoznák,
Sok szegény legénnek inkább azt kiadnák,
Kik az határt, földet igen óltalmaznák,
Mert az pénzadással szemeket felnyitnák.

1965 Nekik beszédére mégis azt mondhatom,
Ádám mondásából ezt is én írhatom,
Követni azértlan szinte nem hallhatom
És szokásnak lenni ezeket vallhatom.

Hogyha az Úristen azból is rendelend,
 Vagy idegen nemből tenéked jelentend 1970
 És eszközök által néha is vezérend,
 Néked házastársot életedben szerzend:

Nem azvégre Isten veled ezt mieli,
 Hogy törvényül hadná tenéked követni,
 De hogy ezből inkább ötet megismerni, 1975
 Rendelt dolgaiban szabadosnak lenni.

Mert azkiket Isten földön egyberendelt
 És társul egymásnak kötelesül szerzett,
 Kit soha életében senki nem kerülhet,
 De az lészen övé, kit néki épített. 1980

Im látjuk, gyakorta emberek közt esik,
 Sokat járnak-kelnek és ugyan keresik,
 Sokan pedig ugyan magokban végeznek,
 Hogy valamely személt magoknak elvésznek.

De gyakorta aztól hamar megfosztatnak, 1985
 Gondolt szerelmekre azok nem juthatnak,
 Hanem kik önékik elfondáltattanak,
 Az üdő forogván oda vonattatnak.

Mind úrnak, királynak ezek is úgy esnek,
 Az három adásból Úristentől lésznek, 1990
 Kinek jó kedvéből és ostorul lésznek,
 Kinek csak próbájul ezek következőznek.

Énnékem írónak ez mind így tetszenék,
 Sokakkal egyemben ily ítélő vólnék,
 Hogyha az uraktól ez megtartatnejék, 1995
 De tudom csak csúfság, mit most beszéllenek.

És kívánságomnak helye is nem lenne,
 Ki ámbátor oda mind éltig is lenne,
 Csak fejedelmünknek hogy vége meg lenne,
 Ezkiket mondanék, hogyha törvény lenne. 2000

Az kazdagot adnák bátor a szegénnek,
 De ellene esnék ez az rendelésnek
 És a szegént adnák az jó kazdag hősnek,
 De tudom, nincs helye itt is a szerzésnek.

- 2005 Ezt azok nem bánnák, azkik velem tartják,
Jó leány, asszonyok kik szerencsét várják,
De ezt minden rendek bátor meggondolják
És velem együtt is bár igaznak vallják.
- 2010 Azhoz az Úristen őket szerkeszteti,
Kiket ő magában csak ingyen sem véli,
Az szegént kazdaghoz sokszor szerkeszteti,
Kazdagot szegényhöz ő gyakorta viszi.
- 2015 Azért azonkívül akarkit szeressen
És ugyan gyakran is közölök keressen,
De nem engedtetik, hogy azhoz mehessen,
Kit igen szeretne, azzal örülhessen.
- 2020 Igen ritkán esik eznek megvétele,
Kinek csak Istenben vagyon jó hitele,
Gyakorta könyörög Istennek felöle,
Szerelméből leszen annak elvétele.
- És hogy beszédemet mostan tovább nyuítsam,
Annak gondolatját ezben megjobbítsam,
Őt ily gondolatból megvigasztalhassam
És jó értelmére azt igazíthassam,
- 2025 Kinek ily gondolat vagyon ömagában:
Nám én is keresztyén vagyok enmagamban,
De kérésem Isten nem lön hallgatásban,
Hogy jó társot adna énnékem világban,
- 2030 De vagy ugyan annak ha nem adott volna,
Azvagy ha adott is, de ellene volna
És nem kedve szerént való társa volna,
Hiszem, hogy az gonosz nem Istentől volna.
- 2035 Rövideden ennek mostan így felelnék
És ha én tanácsom ezeknek tetszenék,
Hogy gonosznak nekünk valami látszanék,
Az írásban gyakran kétképpen mondatnék.
- 2040 De mindenik vagyon Istentől engedvén,
Ő akaratjából csak mireánk jövőn,
És az három okért az mi rajtunk lévőn
Ezt mindennek illik békével szenvedvén.

Lám meg vagyon hagyva, hogy minden úgy éljen,
 Örögbet nálánál kiki megböcsüljen,
 Nem illik valaki anyja kárát vegyen,
 Kazdagság kívánót Isten ezzel verjen.

Ezeknek más helyen kell vala lennie,
 Vagy ilyen dolgokban nem egyelednie,
 De természetünket mind ezben lennie,
 Igazat hitván közt eszében vennie.

2045

REDIIT FORTUNATUS E BELLO ET AFFICITUR BENEVOLENTIA CAESARIS
 FILIAMQUE CAESARIS COPULAT.

Fortune megjuta urához hadával,
 Magát bemutatá nagyszép ajándékkal,
 Kiket nyertek vala marhákkal, lovakkal,
 Császár örvendeze azkor Fortuneval.

2050

Nem tudja Fortune császár akaratját,
 Mint végezte volna róla ő tanácsát,
 Hogy néki akarná adni szép leányát,
 Egy néhány napokon nyugatá meg magát.

2055

Gyakran jut eszébe az ő édesatyja
 És szívében forog nagy keserves anyja,
 Még élnek ez földön, azt is egyjől tudja,
 De hogy üdö előtt magát meg nem mondja.

2060

Igyeközik azon, mint megsegítené,
 De hogy üdö előtt meg nem jelentené,
 Honnat való volna, senki nem értené,
 Okának magában Fortune végezé.

Ha császár megérti az én mivóltomat,
 Várasában lenni atyámat s anyámat,
 Nem nézi annyiban jó szolgálatomat,
 Nem tölti nétalám én kívánságomat.

2065

Mert ezt ő magában elvégezte vala,
 Ha szinte császár is néki nem szól vala,
 De ilyen szándékban már Fortune vala,
 Atyjának örökké mely várasban volna,

2070

2075 Ily jó szolgálatért császártól megkérné,
Hogy könnyebben atyját őltalmában venné,
Mondott beszédének már végét érhetné,
Könyöreg Istennek, hogy az üdöt érné,

2080 De mint elgondolta vala ömagában,
Jobb módot Uristen néki adott azban,
Végezett tanácsát császár ő magában,
Kórosként forgatja vala már házában.

Izene ezenben ottan Fortunének,
Csak egyedül jőne házában császárnak,
Mert némi dőlgei nékie vólnának,
Kit megbeszéllene csak titkon magának.

2085 Mindazáltal Pétert ezekről megkérde,
Az császár emberét tőle elereszté,
Hogy mindjárt menne, néki megizené,
Péter is tanácsát urának jelenté.

2090 Miérthogy Péternek elgondolt szándékát,
Jelentette vala minden akaratját,
Az császárnak kérné egy kis ajándékát,
De néki sem mondta vala meg ő magát.

2095 „Énnékem is tetszik kegyelmed beszéde,
Mert annak is vólna immáron ideje,
Rendelt életednek holott lenne helye,
Nagy bátorságosan kívánjad őtöle.

2100 „Hiszem, megtekinti ily jó szolgálatod,
Kinek mind kórosként hűséged mutatod,
Kegyelmét császárnak, hiszem, hogy találod,
Mert immár holtiglan csak őtet szolgálod.”

Ezenben Fortune császárhoz beméne,
Mint illik, urának házában köszöne,
Miért hogy kevésbé távol volt őtöle,
Kit jó kedvvel vévén az császár is tőle,

2105 Mindjárt behivatá császár feleségét
Fortunenak monda, meghallja beszédét,
Mert császárnak venné minden nagy kegyelmét,
Valamit kívánna, most kérné köröjét.

Hogy hallá urának ily jó akaratját,
Előlvötte volna Fortune szándékát, 2110
Míg megjelentené elrendelt tanácsát,
Atyjának kíváná inkább nagyobb javát.

Szépen megköszöné császár ő beszédét
És hogy vötte volna ilyen nagy kegyelmét,
Azkor császár előtt így ejté beszédét: 2115
„Nem kívánom — úgymond — felségednek kincsét,

De vagyon egy város császár birtokában,
Csak egy házhelyt hallott lennie ott azban,
Császár adná néki az ő jóvoltában,
Hogy csak majorságot ott tartana azban.” 2120

Ezt hallván a császár felele mindjára
És nem tön ő azban akkor semmi várast:
„Nem csak a helyt adtam, de teljes az várast,”
De mégis mást kérjen tőle ott mindjára.

Mind a szokás szerént ezt is megköszöné, 2125
Császárnak kegyelmét nagy jó néven vivé,
Urát ő magához jókedvűnek hivé,
Ura mit parancsol, nagyörömetst tövé.

De erről magában föga gondolkodni,
Akkoron császártól mit kellene kérni, 2130
Ott egy szerencsére önne magát vetni,
Erre is magában így megbátorkodni.

„Ha kívánom — úgymond — tőle oly jószágot,
Ki megháborítja talán uraságot
És megkisebbíti császárnak birtokát, 2135
Így fogja megvonni tőlem akaratját.

„Kincsét ha kívánom, azban elég vagyon,
Bátor is énnékem affélét ne adjon,
Végezett tanácsban hogy hátra ne álljon,
Tőlem legelőször ilyen szókat halljon. 2140

„Ha mégis kénszerít engemet azután,
Hogy tőle ismétlen valamit kívánnám,
Én gondolatomat azután kimondván,
Tőle szép leányát magamnak kívánom.

2145 „Felségednek látom most kegyelmét rajtam,
Ezzel ha ezt mostan császárt nem bánthanám,
Egy kicsin jószágot mégis tőle várnám,
Kiért holtig érte mindéltig szolgálnám.”

2150 „Ez is adván vagyon, valamit te kértél,
De többel akarok néked lenni ennél,
Valamit illendőt éntőlem kérhetnél,
Mindeneket mostan tőlem megnyerhetnél.”

2155 Immár mindezekből Fortune megérté,
Végezett tanácsát urának jelenté,
Mégis erről császárt viszont megköveté,
Urának leányát mert igen szereté.

2160 „Ha most mindenekben nálad kedved leltem,
Beszédét én ezben felségednek hittem,
Kiben én soha is hogy nem kételkedtem,
Mostan azért magam én is erre vöttem.

„Egy leányát láttam lenni felségednek,
Ha lehető dolog, legyek ura ennek
Es hogy fia legyek mostan felségednek,
Ha lész akaratom, légy engedő ennek.”

2165 Császár mindezt hallván, oly igen örüle,
Mert mit kíván vala, nagyhamar meglelé,
Fortunenak azért asszonnyal felelé:
„Kész vagyok engedni”, azért meghitölé.

2170 Mihelyt elvégezők magokban ezt hárman,
Császárnak házából asszony kiindulván,
Leányához anyja mikoron eljutván,
Atyja eleibe leányát behozván,

2175 Mint kívánta vala Fortune császártól,
Am neki adaték atyjától, anyjától,
Addég nem távozóék császár leányától,
Mig bulcsúját vövé Fortunatus aztól.

2180 Erre készületi nagy lön a császárnak,
Izen mindjára ő jó szomszédjának,
Eladását írja nagyszép leányának,
Lennének ott jelen lakásában annak:

„Immár hallottátok hírét Fortunének,
 Ki értem rontója volt sok országoknak,
 Nagy jámborságáért választám fiamnak,
 Én utánom lenne birodalma annak.

„Hozzám bejöjtek most nagy szeretetből,
 Semmit ne véljétek egyebet itt ezből,
 Leányomat vötte nem császár nemzetből,
 Azvagy kit nem tudnánk, ki volna földéből.

2185

„Lám ez írván vagyon bölcseknek könyvében,
 Az jó erkölcs viszen embert nemességben
 És az kazdagít meg embert életében,
 Főképpen ha marad végig az hűségben.

2190

„Gyermekek énnekem ugyan nem szolgálna,
 Azmint Fortunatus, ki már fiam volna
 És akaratomat úgy nem tötte volna,
 Ha ily szükségemben elbocsáttam volna.

2195

„Vajjon s ki adja meg jó szolgának zsöldjét?
 Ki fizetheti meg annak szolgálatját?
 Ki urát szolgálja tulajdon mint atyját,
 Illik ezt úgy tartsa, mint hű jó barátját.

2200

„Az Jézus Sirákban bölcs Salamon hagyja,
 Igen szép beszéddel előnkben is adja
 És ezt megtartani jó uraknak mondja,
 Valamely szolgának ha hűségét látja.

„Oly nagy szeretetben tartsa azt mindenben,
 Mint tulajdon lelkét örözze életében,
 Mert ha azt történik tőle elvesztésben,
 Nem mindjárást talál mást ollyant hűségben.

2205

„Magamban ezeket én mind meggondolván
 És immár vénségre életemben jútván,
 Fiúmagzatam egy is nem adatván,
 Én az Fortunének szolgálatját látván:

2210

„Ezből indúltattam fiammá fogadni,
 Értvén leányomat őt igen szereti,
 Örömet életemben én ezeknek látni,
 Mert elméjét értem, tőle el nem vonni.

2215

- 2220 „Meggondolván azt is sokszor én magamban,
Ha megháborítom mostan ötöt azban,
Mire figyelmezett leányom magában,
Féltem, hogy ne esnék jövőndő buában.
- 2225 „Mert immár ég alatt már nincs nagyobb ennél,
Ki embert meggyőzzön, méltó szeretetnél,
Mely főképpen lakik földön embereknél
És kinek ő szüve gyakran forog ennél.
- 2230 „Nám Parist meggyőzé Helena szerelme,
Azkiből adaték Trójának törölmé,
Soha nem lön néki addig nyugodalma,
Míg nem teljesedék véle nagy öröme.
- 2235 „Noha másnál jegyben elébb szép Heléna,
Menelaus király őt elvötte vala,
De azután is Isten másnak adta volna,
Kihez jobb szerelme indította volna.
- 2240 „Diomedes dolgát ki hallotta volna,
Mint az Cataristát megszerette volna?
Noha szegény varga leánya az volna,
De éltében igen megszerette volna.
- 2245 „Kiért atyja szavát megvetette volna,
Mikor ezről ötöt szépen inti vala,
Az Telamon király néki mondja vala,
Nem hozzá illendő szegény nemzet volna.
- 2250 „De mit cselekedék ezzel a szeretet,
Nem néz Diomedes itt semmi nemzetet,
Sőt érette halált magának végezett,
Kit végre Telamon önnönmaga vesztett.
- 2255 „Mert mikor ő eztől megtiltatott volna,
Telamon az leánt vízbe vette volna,
Fia is álmában ezt meglátta volna,
Teste hülve gyorsan ám felugrott volna:
- 2260 „Megjöve csak gyorsan az országos haddal,
Hova küldte vala atyja ez dologból,
Hogy inkább veszthesse leánt ömagából,
De társot szerezzen néki nagyságból.

„Érté meg mindjára: mátkáját megölték,
Oly nagy szeretelenül szegént elvesztették,
Elevenen leánt az vízben vetették, 2255
Mint tőle vesztessék, csak azért elküldték.

„Kezdé nagy erősen Telamont átkozni,
Kegyetlen atyjának szemében mondani,
Kiért elvégezé magát is megölni,
Hól mátkája megholt, vízben szökölni. 2260

„Keserű sírással víz mellé ment vala,
Hún belévetették, azt megkér(d)te vala,
Népeket magától tovább küldte vala,
Az vízbe hertelen beszököllött vala.

„Ezt atyjának hamar megmondották vala, 2265
Kin atyja magában elbolondult vala,
Az vízből is fiát hogy kihozták vala,
Egymáshoz ölelvén az két holttest vala,

„Kiknek az Telamon mind egy sírt ásata
És ott egy koporsót nekik csináltata, 2270
Hogy őket szerelem ott is egybevonta,
Sok sírással fiát atyja takartatta.

„Azután az vargát házához hozatá,
Mint fiának atyját tisztességben tartá,
Azután királynak csakhamar lón holta, 2275
Mint az is nékie fia felől mondta.

„Mindezekről féltém én szép leányomat,
Ezekben én törtem jóllehet magamat,
Királyfinak adnám édes magzatomat,
Kire én hagyhatnám én uraságomat: 2280

„De ezt aránzotta csak hozzá illeni
És házasságára ötet választani,
Fortune jóvoltát mind eszében venni,
Sokakból itílem mind ennek engedni.”

Ezt értvén császárnak szomszédi, örülék, 2285
Semmiben magokat akkor nem remélék,
Nem sok üdő azkor mindezekben telék,
Szép ajándékokkal Fortunet tisztelék.

2290 És a szokás szerént eljöttenek volna,
Baráti császárnak ígérkeztek volna,
Országában valót mind begyűtött volna,
Császárnak, uroknak mind engedték volna.

2295 Nagy szép rendtartással az hűtölés meglőn,
Sok népnek Fortune ismeretiben lőn,
Mint fejedelmek lakása ott ugyan lőn,
Szép jegyesétől is szereteti nagy lőn.

2300 Ugyannyira mikor ennie kezdének,
Hegezők és lantok zengnie kezdének,
Néki drága étkek azkor nem kellének,
Fortuneval ketten asztalnál beszélnek.

Ennek örvendezvén mind az egész község,
Nem esék senkitől közöttök irigység,
De éltesse őket az menybeli felség,
Mert egybe illendők, érje őket vénség.

2305 És nagy örömekben mindnyájan azt vallják,
Hogy holtig Fortunet császárért uralják,
Atyja hólta után császárrá választják,
Mert nagy jámborságát önégie láták.

2310 Sokáig ez öröm azkor tartott vala,
Vendég az császártól hogy bulcsúzott vala,
Fortune társával örvendeznek vala,
Kinek atyja s anyja úgy örülnek vala.

2315 Császár felesége ő nagy örömében,
Aldja vala őket ilyen beszédekben;
Istenek éltessek nagy sok ideiglen,
Vagy szegény vagy kazdag ki ily szeretetben,

2320 „Mert ilyen fiúval minket Isten láttál,
Vénségünk idején segítséget adtál,
De inkább örülem, leányomnak adtál,
Szegény nemből való kazdag társot hoztál.

„Mi haszon énnékem az nagy úr rendiben,
Vagy azki lőtt volna fejedelemségben,
Hacsak ejtett volna engem kesergésben,
Hogyha leánnyal nincsen békességben.”

Számlálnom sok vólna most a sok szerelmet,
Melyet Fortunatus azkoron megszerzett,
Ki illendő dolgot közöttök illetett,
Ennek végső napot megában végezett.

2325

Ezben véget vetvén, császártól bulcsúzóék,
Szállására tőle kevéssé kéredzék,
Péterhöz házána Fortune érkezék,
Mit kelljen mielni, vele tanácskozóék.

2330

Vígan vala immár Fortune Péterrel
És oly nagy lakásban császárnak népével,
Forgódik erősen ő nagy seregével,
Csuda ajándékot szerze nagy kincsével.

2335

Nem kíván senkitől semmi ajándékot,
Sőt ajándékozza vala mindazokat,
Kik jelentik vala nékie magokat,
Szereték mindenek, mint édes urokat.

2340

Jegyesének küldé Pétertől azokat
És néki izene tőle ilyen szókat:
„Most vegye éntőlem ily ajándékokat,
Jövendőben vészen ennél is jobbakat.”

Követségét Péter Fortunének mondá,
Leány is mit küldé, nékie megadá,
Szép szókkal is a leány az urát áldá,
Örömmel Fortune Pétertől fogadá.

2345

Már hogy mindenekről igen böcsültetnék
És császár fiának Fortune hivatnék,
Elkezdett dolgában kevés üdö mulnék,
Egykoron magában igen gondolkodnék,

2350

Éltében egy házat hogy ő építene,
Kinek mássa immár világon ne lenne,
Császár leányával kivel holtig élne
És holtá utána is fiájé lenne.

2355

Az császártól azért mely várást kért vala,
Kiben ő szülei még lakoznak vala,
Házat csináltatni ott rendelte vala,
Kitől az Péterrel azkoron szólt vala.

2360

26+

Elküldé az Pétert várat csináltatni,
 És az formáját is néki megmutatni,
 Sok bölcs mestereket néki kerestetni
 És drágakövekkel azt megépíteni:

2365 „Ne kíméld semmiben bátor én kincsemet,
 Csak vidd gyorsan véghöz igyekezetemet,
 Mert addig nem viszem haza jegyesemet,
 Mig nem látom lenni ott nékem helyemet.

2370 „Négy szegevén azért várat te csináltasd,
 Szép kis házakat oldalin hagyattasd,
 Azon erkélyeket nézni el-kinyútasd,
 Kapuját északra annak megrakattasd.

2375 „Az császárnak csinálj napkeletről házat,
 Asszonyom anyámnak délről drága házat,
 Napnyugatról csinálj jegyesemnek házat,
 Északról építtess enmagamnak házat.

2380 „Ennek fondálása mindenütt úgy legyen,
 Hogy az napnak fénye azokra mind érjen,
 Szép világossággal rajta által menjen,
 Erkély bővségesen mindenfelől legyen.

„Azban mulatóhelyt mind négy helyen hagyass,
 Az derék házakban evőhelyt szakasztass,
 Táncolásnak való hosszú helyt te mutass,
 Gyakran ily helyeket várban te hagyattass.

2385 „Alattvaló házak sűrő sok bástyákkal,
 Legyen mindenfelől rakva kőfalokkal,
 Azonkívül legyen alább felrakással,
 Azoknak kivőle szép bélétt árkokkal.

2390 „Különb-különb kertek környüle legyenek
 Hova azon várból ajtók kimenjenek,
 Mind kökerítéssel kerítvén legyenek,
 Sokféle füvekkel teljesek legyenek.

2395 „Az házakat rakasd fattig drágakövből,
 Bővségesen legyen aranyból s ezüstből,
 Mi fa benne lészen, légyen a setimből,
 Semmit ne tartozzál bátor az költségből.”

Mely nagy szeretettel Péter ő urának
Mindenekben szolgál, enged mondásának,
Noha nagy gondot ád ura ő nyakának,
Megszerzője Péter azért mindazoknak.

2400

Elindula Péter temérdeki kinccsel,
Az házat csinálni nagy sok szekerekkel,
Onnat is indula sok bölcs mesterekkel,
Péter úgy sieté elmenni ezekkel.

Serénkedik vala azban mind eljárni,
Ura beszédében semmit hátrahadni,
Mint jobban lehetne, azon gondolkodni,
Mert csak reá bízták azt megépíteni.

2405

Tizenöt szekerek utána Péternek
Fortunetól ismét hamar küldetének,
Kik arany forinttal mind megtöltetének,
Ezek után sokszor gyakran küldetének.

2410

De mikor Pétertől ház elvégezteték,
Urának Pétertől az megizenteték
És látni Fortune tőle hivattaték,
Mert nem látta addig, míg megépítették.

2415

Rá bizott vala Fortune dolgában
És nem kételkedék semmit ő azban,
Hogy nem tudott volna eljárni dolgában,
Mert sokszor jól használt Péter tanácsában.

2420

Ezeket megérté, hogy igen szép volna,
Teljességgel immár mind elkészült volna,
Beméne császárhoz, hogy nékie szólna,
Vendégségbe atyját véle oda hívá:

„Felségedhöz, atyám, mostan azért jöttem,
Ha kedvet tenálad én ezben is leltem,
Uram felségedtől az mely várást kértem,
Azban egy házacsát mostan építettem.

2425

„Kit eddiglen én is még ingyen sem láttam,
Pétert csináltatni csak oda bocsáttam,
Már most elvégezte, azmint meghallottam,
Ezért felségedhöz most ide ballagtam,

2430

2435 „Hogy felséged legyen immár erre méltó,
Én asszonyanyámmal beszédem hallható,
Jegyesemmel együtt most lennél áldható,
Felségedet kérem, ne lennél mulató.

2440 „Azokat meglássa császár kegyelmével,
És áldomást tegyen nagy szép beszédével,
Énvélem legyenek sok jó vitézimmal,
Szomszédságból legyen nagy sok vendégivel.

„Az is felségedé, valami ott vagyon,
Kit akar felséged, senkit el ne hagyjon,
Felséged népében kevés honn maradjon,
Kévánom minden rend engem ott megáldjon.”

2445 Ezt hallván a császár, úgy örülte vala,
Magát is elmenni ott ígérte vala,
Hadat igen nagyot ott begyűtött vala,
Együtt Fortuneval oda indult vala.

2450 Nagy roppant hadával már hogy császár menne,
Hogy ő Fortuneval vendégségben lenne,
Leánya megkérte nem tudja ott lenne,
Azhoz készületben nem tudja, mint lenne.

2455 De hogy közöliték várasnak határát,
Fortune elhagyá ott az útban urát,
Hogy elébb láthassa mint rakták meg várát,
Titkon a seregből el-kilopá magát.

2460 Fortune Péterhez ezenben eljutván,
Ott is sok szolgálít Péterrel találván
És véle egyemben erősen forgódván,
Fortune házakat azkor mind megjárván,

Nagyszépen Péterrel elvégezték vala,
Kit hún telepítsen, azt meghatta vala,
Igen nagy hadával el-kiindult vala,
Császár eleiben kinyomtatott vala.

2465 De mikor elkezdék ott az várast érni,
Oly nagy fényességet az városban látni,
Kin az császár azkor igen csodálkozni,
Hogy mi állat legyen? kezdé azt kérdeni.

Neki megjelenték, fia háza vólna,
Fortune magának kit épített vólna, 2470
Ezt szinte magában nem hihette vólna,
Ezenben nagy hadat jöni látott vólna.

Nem tudja, mi dolog, szinte arcúl jőne,
Gondolá ellenség az nékie lenne,
Ezenben Fortunét kezdé kérdeznie, 2475
Hadnak akaratját tőlek értenie:

Megállá serege legottan császárnak,
De nem sokan tudják dolgát Fortunének,
Hogy nem találhatják, megmondák uroknak,
Gondolat szüvében ily esék császárnak: 2480

„Nem tudom mit akar fiam most mielni?
Azvagy ugyan akart engem megcsúfolni?
Netalám is akar engem itt veszteni,
Így az birodalmat magának elvenni?”

Ezenben Fortune seregét elhíván, 2485
Csak egyedül ismét császárhoz indulván,
Atyja népét látván azkor veszteg állván,
Fortune nem érti, magában csudálván.

Császárnak megmondák, hogy Fortune jőne,
Csak egyedül majdan a seregben lenne, 2490
Kiből császár akkor bizonyosb lehetne,
Mi szándékban néki az Fortune lenne?

Ezt hallván az császár, maghagya hadának,
Semmit ne féljenek, bátor induljanak,
Mert azt hogy mondának: népe Fortunének, 2495
Bátorsága ottan jobb lön vén császárnak.

„Mert alitom vala azt idegen népnek,
Nem hittem lennie Fortune népének,
De mint ellenségtől lenni seregének,
Csudálom húl tőtte hamar szerét annak. 2500

Fortune császárnak eleibe méne,
Kéré indulásban már házához lenne,
Minden seregével várasában lenne.
Helye mindeneknek nagy bővséggel lenne.

2505

„Csak nem tudom vala, mit késik felséged?
 És hogy megállapodt vala nagy seregéd,
 Hiszem, immár vólnék én is te gyermeked,
 Uram, bár ne legyen énhozzám kétséged!”

2510

Erről császár fiát megkövette vala,
 Mert hogy seregében meg nem lelték vólna:
 „Kihez mindenkoron én úgy bízam vólna,
 Hír nélkül mellőlem hogy elmentél vólna.”

2515

„Ezt mielttem vala én annakokáért,
 Hogy elmentem elől csak szállásosztásért,
 Felséged házának most meglátásáért
 És asszonyanyámnak való nyugolomért.

2520

Nagy vígan azértlan onnat indulának,
 Várhoz mentől közölb hogy ők is valának,
 Drága sok szépséget ott lenni látának,
 Kin felette igen sokan csudálának.

2525

De mikor az várban bejutának vólna,
 Csuda épülését hogy mind látták vólna,
 Mely drága szépségből készítették vólna,
 Fejenként magokban úgy csudálták vólna.

2530

Mind ennek felette eszét Fortunenak,
 Hogy honnat találta formáját ő annak
 És nagy mesterségét az Péter pallérnak,
 Mondják bölcsen szolgált vólna ő urának,

Mert nagy okossággal az házat elosztá,
 Népeknek is szállást renddel megmutatá,
 Külön-külön házban vendéget szállítá,
 Az rend szerint mindent szállásra elosztá

2535

Nem vala semminek azkor ott szüksége,
 Ételnek, itálnak vala ott nagy bővsége;
 Valami Péternek lön ott tehetsége,
 Magában forgatja: ura tisztessége.

2540

Nagy vígasságokkal kezdenek lakozni,
 Minden gyönyörűség ott kezde zengni,
 Mindenféle renden való örvendezni,
 Sokan Fortunatust ott kezdék áldani.

Sőt nagy örömében császár is így szóla,
 Fortunet, leányát kezén fogta vala,
 Hogy nagy szeretetek már egymáshoz vala,
 Minden hallására megáldotta vala:

„Istenek titeket földön megáldjanak,
 Sok hosszú életet tinéktek adjanak,
 Nagy sok nemzetségre hogy szaporodjanak
 És nagy sok királyok néked szolgáljanak. 2545

„Mert az én szememnek ti vattok öröme
 És én életemnek oly nagy gyönyörűsége,
 Kiknek egymás között, látom, oly szerelme,
 Hogy kiből nem leszen jövődő félelme. 2550

„Ennek rendeltetett az én szép magzatom,
 Dicsírlek istenek, hogy most ezt láthatom,
 Kinek még éltemben örömét vallhatom,
 Egymásnak engedők, örölök, mondhatom. 2555

„Nagy szomorú vólna ez az én lelkemnek,
 Akaratja kívül ha ötet illyennek,
 Én eladtam vólna oly fejedelemnek,
 Ki nem tetszett vólna leányom kedvének. 2560

„Noha szolgarenden nálam Fortune vólt,
 De oly nagy hűséggel hozzám mindenkor vólt,
 Engedelmessége nálam tekintve vólt,
 Fiammá istenek ötet rendelték vólt.”

Számtalan beszéddel ezt mieli vala,
 Császárral az község annyian áldják vala,
 Császárrá emeljék, mind kiáltják vala,
 Harmadnap lakásban immár betölt vala. 2565

Ez bár példa légyen nekünk ismeretre,
 Valakit úr viszen fel az tiszteletre,
 Vagy szegény, vagy kazdag leszen nemzetére,
 Méltóságos leszen minden böcsületre. 2570

IAM FORTUNATUS POST BENEDICTIONEM CAESARIS VULT CELEBRARE NUPTIAS.

Fortune atyjához egykor bement vala,
 Erről az császárnak azkor így szólt vala,
 Nagy sok jó áldását már hogy vőtte vala,
 Kevés beszédekkel meghálálta vala: 2575

2580 „Uram, így végeztem én mostan magamban,
 Miérthogy idő is immár haladt azban
 És ez hogy ne legyen felséged gondjában,
 Jegyesemet kérem haza itt házamban."

Császár menti vala fia előtt magát,
 Mert ingyen sem vélte így lennie dolgát,
 Másképpen akarta erre ő országát,
 Reá készíteni császár méltóságát.

2585 Fortune szép szókkal császárnak felele,
 Mint erről is neki ott szólnia kelle,
 Atyja előtt magát mentenie kelle
 És akaratjának teljesedni kelle:

2590 „Nem vólna ez szükség mostan felségednek,
 Hogy másszor már erre többől készüljenek
 És hogy haladéki ennek lehetnének,
 Felséged ne tartson mostan ellent ennek,

2595 „Mert itt felségedé, az valami vagyon,
 Minden készülettel Péter készen vagyon,
 Egy bizonyos urat csak felséged mondjon,
 Ezben mint fiadnak bizodalmat adjon."

2500 Jól érté az császár, hogy nem halaszthatja,
 Már nem övé volna, őt meg nem tarthatja,
 Mert Fortunatusnak ilyen akaratja,
 Ellent nem tartának azért atyja s anyja.

Az valami lakás vólt annak előtte,
 De sokkal nagyobb lön osztán is kétszerte,
 Az nagy kazdagságot senki nem érthette,
 Néznie, csudálni soha nem győzhette.

2605 Számtalan sok jókat Fortunetól vőnek,
 Mindenek két annyit mennyit azok vének,
 Három hólnapiglan mind lakásban lönek,
 Ezek elvégezvén, mind búlsúkat vőnek.

2610 És a szokás szerint császár is búlsúzván,
 Isméglén szép szókkal gyermekét megáldván,
 Onnatton házához el-hazaindulván,
 Sok jó szomszédjával házához megjutván,

Fortune marada házában atyjától,
Császár leánya is búcsút vön anyjától,
Anyjától asszontól, sok jó barátitól,
Sokan nem türhetik magokat sírástól. 2615

Vala még élteben ez is vén császárnak,
Egy fiúmagzatja lön az Fortunenak,
Császár és az ország örülének annak,
Gyermekeket nevezék Andalosiónak. 2620

De hogy nagy lakása ennek is lött volna,
Kiért Fortunatus kedvesb is lött volna,
Az császár és asszony mind meghóltak volna,
Nem sok üdö mulván, hogy gyermek lött volna.

Nagy bánatja esék ezen Fortunenak 2625
És véle egyemben császár leányának,
Keveset szolgáltak volna vén atyjoknak,
Kicsin vígasságot látta kis fioknak.

Már az ország vala fejedelem nélkül,
Szűkölködnék vala és jó császár nélkül, 2630
Ne bontakoznának ők meg azok nélkül,
Láták nem lehetnek ők Fortune nélkül.

Országul tövének hamar egy nagy gyűlést,
Melyben is tövének ők ilyen végezést,
Azmint tötték volna császárral a szerzést, 2635
Tulajdon élteben Fortunenak kötést.

Mind egy akaratban hogy most is vólnának,
Országul mindnyájan néki szolgálnának
Többet is nálánál hogy nem urálnának,
Illik azért ötet emeljük császárnak. 2640

Egy közakarattal mindezt elvégezvén,
Fortunet mindenek ezzel megtisztelvén,
Minden nagy hűséggel önekie lévén,
Ő is országához szeretettel lévén,

Kezde határokat megszélesíteni, 2645
Mindenütt világon igen híres lenni,
Édes hazájáért igen tusakodni,
Egykor békességben ellenségtől lenni.

2650 Másik fia ismét Fortunatusnak lön,
Kiért dicsíretet sok népektől ott vön,
Nevezésben gyermek hogy szüleitől lön,
Jánosnak nevezék, kin nagy örömök lön.

2655 Éltében Fortune, hogy vígan lakoznék
És hogy már senkitől nem háboríttatnék,
Nagy kazdagságában igen elhirdetnék,
Két kazdag királyság tőle hallattatnék.

2660 Egyiket dél felé mondják vala lenni,
Ázsia földében igen sokat birni,
És az Áfrikában valami részt birni,
Aegyptomnak földjét teljességgel birni.

Jó szomszédság szerint ennek izent vala,
Levéllal követit hozzá küldte vala,
Szándékát királynak megjelenté vala,
Otet is szomszédnak akkor írta vala.

2665 Szándéka az vólna, hogy ő hazamenne
És semmi csalárdság tőle is nem lenne,
De ilyen dologért vele szemben lenne,
Csak kevés magával, gallyával ott lenne:

2670 „Régólta ezeket sokaktól hallottam,
Oly nagy kazdagságod, kit én még nem láttam,
Sokszor hozzád látni mennie akartam,
Jó szomszédságodhoz mulatni indultam.”

2675 Az király megérté Fortune szándékát,
Hogy látni kívánná ő sok kazdagságát,
Ezben király hívé igen el ömagát,
Hogy kevesen jőne, nem félté országát.

2680 Mert nagy jámborságot Fortuneban érte,
Nagy tökéletesség öbenne, elhitte,
Követét ily szókkal tőlek elereszté:
Örömet elvárja, ezt ingyen sem vélte.

De mikor egymással szembejöttek vólna,
Kazdagságát király megmutotta vólna,
Lakásban Fortune ezt mondotta vólna,
Kérdi, ha több annál az királynak vólna?

„Énnékem ennél több nincsen kazdagságom.” 2685
Király azt felelé — „semmi drágaságom,
Hiszem, ezt is látod, hogy nagy birodalmom,
Feljebb egyebekben magamat mondhatom.”

Fortunatus szóla: „Im ezeket látom,
De alábbvalónak magam nem mondhatom, 2690
Kazdagbnak most királt nálam nem mondhatom,
Ezből engedelmem néki nem mutatom.

„Mert csak egy oszlop vagyok én házamban,
Ki meghaladnája királyt kazdagságban,
Birtokom is vagyok még annyi világban, 2695
Mint azki birtokod vagyok Ázsiában.”

Onnat visszatérvén Fortune házában
És hogy uralkodnék vígan országában,
Mindenek volnának már ő határookban,
Egy király lakozik vala Indiában. 2700

Nagy kazdagságának oly nagy híre vala,
Ki az Fortunera ügyeközik vala,
Hogy oly kazdag császár országában vólna,
Magában gyakorta ezt gondolta vólna:

Miképpen mehetne annak ő végére, 2705
Fortunet vehetné valahogy ő erre
És közöttök való ilyen szerződésre,
Mint lehetne elég annak győzésére?

Izene mindjára ez is Fortunének
És ilyképpen íra király az császárnak: 2710
„Értem rövid napját te uraságnak,
Ki ellene vóltál elébb országomnak,

„De hogy megtartassék köztünk az békesség
És megmaradhasson végig jó egyesség,
Tőlünk ne rontassék már a szegény község, 2715
Tegyük oly végezést, ki köztünk oly szükség.

„Hozzám, ha lesz kedved, bár te magad jönél,
Minden bátorsággal népeddel jöhetnél,
Egy falka ideig hogy énnálam lennél,
Ha kazdagb nálamnál világban lehetnél. 2720

„Én azután téged földön uralnálak
 És én országgommal téged hallgatnálak,
 De hogyha tégedet én meghaladnálak,
 Én hatalmam alá én is hajtanálak.”

2725 Fortune magában kezde gondolkodni,
 Jámbor vén szolgálótól tanácsot kérdeni,
 Kik sokat jártanak, tőlek tudakozni,
 Ha tudnák az királt ők kazdagnak lenni?

2730 Ha adnák tanácsul, hogy úgy oda menne,
 Csak kevés magával császár elkészülne,
 Ha szükség királlyal azért szembe lenne,
 Kisebbség magára ezből ha nem lenne?

2735 Mind az főtanácsok és szolgálók szólának:
 „Ha ily akaratja vólna az császárnak,
 Hogy látni akarna menni az királynak,
 Semmi haladékot ő ne tenne annak.

2740 „Mert ha el nem menne, király azt gondolná,
 Nem mertél elmenni, másnak azt mondaná,
 Kivel méltóságod ezben megbutaná,
 Jó híred és neved mind megrutitaná.

„Más dolog ez benne, tudom, hogy az királt,
 Ezeknek felette azt is, azmit talált
 És ő maga felől nagy sokaknak kiált,
 Magadnak meghajthadd ezekkel a királyt.

2745 „Mi tanácsunk azért ilyen végezésben,
 Ha császárnak tetszik valami részében,
 Hogy így cselekedjék mostan mindenekben,
 Valami csaltság ne essék ügyében.

2750 „Királyhoz induljon csak kevés magával,
 Más úton bocsásson népét lovagokkal,
 Külön-külön vala úton gyalogokkal,
 Hadnagyok legyenek mindenütt azokkal.

2755 „Mindenik seregben légyen annak híre,
 Hogy az Fortunatus ott közöttök menne,
 De ők körüljenek egy megmondott helyre,
 Holott beálljanak azok rejtekhelyre.

„Fortune királyhoz közülök bemenjen,
Mint király kívánta, csak kevesen legyen
És ígyen királlyal császár szembe légyen,
Kit király jobb kedvvel azkor vendégeljen.”

2760

Fortune ezeket nagy jó kedvvel vívén,
Mert járás és kelés ő kedvében lévén,
Erre gyorsasággal Fortune készülvén,
Mint tanácsul adták, seregét rendelvén.

Nem messze királyhoz őket hatta vala.
Sokféle útakról egybengyültek vala,
Hogy foltónként jőne, csak híre sem vala,
Fortune királyhoz így el-bement vala.

2765

Megérté az király Fortunet ott lenni,
Kin az király azkor úgy kezde örülni,
Itilé ömagát oly nagy^u úrnak lenni,
Hogy ollyan császárság messzül hozzá jőne.

2770

„Tudom kazdagsággal engem meg nem halad,
Immár én ellenem, nem tudom, ki támad,
Ez is többé hozzám kardot is nem ragad,
Mert semmiben engem, tudom, meg nem halad.”

2775

Házában jó kedvvel király vitte vala,
Három nap Fortunet vendéglette vala,
Azután ismétlen kezén fogta vala,
Egy magas hegy alá ötet vitte vala.

2780

Oda hű emberét véle vitte vala,
Kire minden dolgát király bízta vala,
Hegy alatt kilenc bólt csináltatott vala,
Ki sok drágasággal betöltetett vala.

Am ott parancsolta egyik szolgájának,
Ajtaját megnyitná akkoron az bólnak,
Mutatása lenni immáron mindannak,
Valamit ő mondott volna Fortunének.

2785

Mikor első bóltban bementenek vala,
Ezüstnek soksága ott helyhetvén vala,
Valami ezüsből csináltatott vala,
Az egy bóltban rakva behelyhetvén vala.

2790

2795 Szóla Fortunének, jól reá vigyázna,
Mindent megszeméllene, azmit ott láthatna,
Ha ezféle marha néki ennye volna,
Mit király csak oda behelyhetett volna.

2800 Nem sokat mulata Fortune, felele:
Igen alávaló önála azféle,
Szolgának fizetne országában véle,
Azért beljebb vinni az királynak kelle.

Rend szerént az király hogy bevitte vala,
Csuda drágaságot néki mutat vala,
Ki földön embernél nevezetben vala,
Jó része királynál ott az boltban vala.

2805 Minderre Fortune akkor mondja vala,
Csak egy oszlopa is annál többbe volna,
Nem hogy ő házánál az egyenlő volna;
„Még több kazdagságom meg sem mondtam volna.”

2810 Mikor már vólnának kilencedik házban,
Fortunatus hallá, azt igen csudálá,
És azmi kazdagság volna az nyólc boltban,
Aranyat, köveket nem vön kazdagságban.

2815 Monda Fortunének király is akkoron:
„Valami nékem vólt, mind láttad immáron,
Kazdagnak magamat véltem ez világon,
De mindezek felett még egy marhám vagyon,

2820 „Kinél már nagyubbat földön nem itílek,
Illyen kazdagságot senkinek nem vélek,
Ki miatt ez földön senkitől nem félek,
Valamíg világban im ez földön élek.”

Fortunatus hallá, azt igen csudálá,
Hún volna az marha? tőle kérdi vala,
Mert sohúl oly marhát még nem látott volna,
Kiben Fortunének része nem lőtt volna.

2825 Felele az király: „Itt vagyon az boltban,
Minden kazdagságom, ki vagyon világban,
Az többít mind tartom tőlem elmúlásban”
Fortune királynak lön illyen szólásban:

„Látok most itt lenni egy kicsin ládácskát,
De annak nem tudom még én semmi hasznát,
Azban sem remélek lenni olyan marhát,
Ki meghaladnája Fortunének házát.” 2830

Jól látá az király, szavát hogy nem hivé,
Csak azzal Fortunet véli ieszteni,
Mint hatalma alá Fortunet vehetné,
Kazdagságnak nevét magának vehetné. 2835

Az ládát előtte megnyitotta vala,
Egy karimás süveg ott azmelyben vala,
Előtte ládából el-kivőtte vala,
Hasznát Fortunének megmondotta vala: 2840

„Aranyból, ezüstből látom kazdagb vólnál,
Kikkel mostan, értem, engem meghaladnál,
De ezzel nálamnál kazdagb itt nem vólnál,
Ez földén ez küvül felől nem haladnál.

„Süvegemnek vagyon azért ilyen haszna,
Valaki ez földén nagy rabságban vólna,
Azvagy kívánsága valahova vólna,
Vagy hadban valahún fegyver között vólna, 2845

„Ha fejemben lenne szőke papsüvegem
És ilyen gondolat azkor lenne bennem,
Vajha most ott vólnék, hún kívánja szívem,
Mindjárt teljesedik, mit kíván én lelkem. 2850

„Nagy hadat és népet én ezzel megbírok,
Ottan odamegyek, azhún mit hallhatok,
Nagy sok fejedelmet benne megpróbálok,
Senki birtokában ezzel nem maradok. 2855

„Ezért mondom magam feljebb mindeneknél,
Mert mi lehet immár mostan nagyobb ennél?
Kinek maradása nem lesz ellenségnél,
Nagyobb gyönyörűség annak győzéséről? 2860

„Valamit akarok mielni én velek,
Mikor táboromban vagyok őellenek,
Gyorsan én kezemben leszen ő életek,
Hamar itthon ismét, ha akarok, lesznek.”

2865

Monda Fortunatus: „Im értem ezeket;
Vagyon-é több marhád mégis ezek felett,
Kivel haladhatnál felől te engemet,
Hogy én uralnálak ez úton tégedet?”

2870

Ezt mieli vala azkor ilyen okból,
Mint kiszabadulna onnat a sok bóltból,
Fortune mint jőne király hatalmától,
Gondolá ezeket azért ömagából:

2875

„Most elég nem vagyok ennek győzésére,
Talám jobb énnékem entisztességemre,
Magamat most vegyem ily engedelemre,
Hogy ötet ítéljem nagyobb tiszteletre.

2880

„És feljebb lennie sokkal is magamnál,
Kazdagbna is lenni ötet sok királynál,
De mikor én lések oszton én házamnál,
Ezzel király oszton nem oly sokat használ.”

2885

Monda király akkor ismét Fortunenak,
Hogy több vóltát kérdi ő kazdagságának,
Nagyságát jelenti sok bőv országának,
Naponként begyűlni ő sok aranyának:

2890

„Ily bővsége sohl nincs immár ez világban,
Mint én országomban itt énnálam vagyon,
Ennek ő sokasága mind szám nélkül vagyon,
Ezzel is, nem tudom, ki most meghaladjon.”

2895

Nem lön mit tennie szegény Fortunenak,
Mondását megtartja vala bölcs Catonak,
Ideig kelleték engedni királynak,
Az főtiszteletet hogy adnája annak.

Szava ilyen vagyon azért bölcs Catonak,
Kit Athenásban küld Cato kis fiának,
Mely közöttte vagyon ő szép írásának,
Nescio könyvében vagyon Distichonnak:

2900

„Emberek közt látom, — úgymond — én ezt lenni,
Gyakorta meg szokta egy másikat győzni,
Vagy szóval, erővel sokakat megbirni,
Fiam, azért hagyom, ved eszedbe venni:

„Ha véle nem birnál, engednél te annak,
Mert így jobbat lelnél, higgyed, temagadnak,
Ideig hogy lennél birtokában annak,
Míg jobb utat lelnél te birodalmadnak.

„Mert gyakran az győzett ismét felfordulni,
Az nagy hatalmason igen erőt venni,
Engedelmességből hatalmassá lenni,
Az rajta tött bosszút azon megállani.” 2905

Nagy Alexandernek bölcs mestere írja,
Az Aristoteles őt arra tanítja,
Hatalmasb erejét néki megmutatja,
Erősbnék nálánál engednie hatta. 2910

Ezenben az bóltból ismét kijövének,
Királytól ez okért úgy vendégletének,
Hogy már igényesek igen örülének,
Bölcsúvételekkel útra eredének. 2915

De mikor Fortune népe közé juta,
Ott mint végeztenek, senkinek nem mondta,
Csak titkon magában ezt lenni gondolta,
De bánkodik azon, királyt nem próbálta. 2920

Immár ő népével vala indulásban
És Fortune azért lön ily gondolásban,
Egyke vessé mégis lenne maradásban,
Az királyhoz lenne visszafordulásban.

Ezt valamiképpen hogy ő megpróbálná,
Azmit király mondott, ha az igaz vólna,
Csak beszéddel király eláltatta vólna,
Ily kevés dologért néki engedt vólna. 2925

Királyhoz azértlan Fortune megtére,
Követvén ismétlen őhozzá beméne,
Miért hozzá megtért, királlyal beszélne,
Kit csak önmagának titkon jelentene: 2930

„Uram, mostan azért hozzád visszatértem,
Kit hasznos dolognak én magamban véltem,
Miért hogy barátom nagy sok vagyon nékem,
Hól jártam, mit láttam, megkérdenek engem. 2935

2940 „De hogy hiresdjék az felséged neve,
Kérésemre király engedelmes lenne,
Engemet börtéből ismét el-bevinne,
Kiből jövőndöbe nagy sok haszna lenne.

„Az süveget ismét néki megmutatná,
Mert csak formája is eszében nem jutna,
Ha ki kérdenéje, hogy mi színű volna,
Mikoron sok helyen ő azt megmondaná,

2945 „Senki kazdagsággal azt meg nem győzheti,
Az ő nagy jószágát meg nem böcsülheti
És hatalma alá senki nem veheti,
Olyféle őltalma vagyon, úgymond, néki.

2950 „Hadd tudjam bátor csak színét megmondani,
Ha ő formáját is nem tudnám mutatni,
Hogy kiből fogjanak tenéked engedni,
Azoktól békével országodban lakni.”

2955 Ezt ingyen sem vélé az király, mint csala,
Ismét kezén fogva el-bevitte vala,
Süvegét ládából el-kivötte vala,
Fortune kezében király adta vala.

2960 Csudálkozik rajta, hogy minémű volna,
De hogy ő fejében helyheztette volna;
Illyen gondolatban azkoron lött volna:
Vajha népe között most Fortune volna!

Legottan Fortune népe között ott lön,
Kiért Fortunatus nagy örömben is lön,
Gyorsan ő népével indulásában lön,
Miert hogy királynak határában ő lön.

2965 Nagy fohászzkodással király jajgat vala,
Fortune mint csalta, igen bánja vala,
Mert mihez élteben inkább bizik vala,
Egy szempillantásban elvesztette vala.

2970 Buvában kiméne az börtből házában,
Gyorsan elizene király határában,
Ha Fortunet érnék valahun útában,
Ötet, ha lehetne, fognák meg útában.

De mikor Fortune vissza kezde menni,
 Sok nép vala véle, kezdék úgy csudálni,
 Nem lönek elegek őt megkésértetni,
 Mert nem úgyan vala, mint az király véli.

2975

Megírá Fortune, hogy hozzá hallgatna,
 Mint király azelőtt nékie megírta,
 Mert ha nem mieli, szomszédság bomlana,
 Azért azt is hozzá így hajtotta vala.

2980

MIKÉPPEN FORTUNATUS MEGJELENTETTE MAGÁT AZ Ő ATYJÁNAK
 'S ANYJÁNAK ÉS HALÁLÁRÓL.

Mikor mindezeket Fortune késérté,
 Házában vigada, hogy ezt meggyőzheté,
 Mindenfelé határt igen messze veté,
 Egykor új udvarban szolgálait hirdeté.

Nem tart vala immár senkitől világban,
 De Fortune vala oly nagy jámborságban,
 Mindent békével tart, kit bir hatalmával,
 Nem akar rontani senkit határiban.

2985

Elege hogy vala immáron is néki,
 Ha ki nem háborog ellene őnéki,
 Semmiben nem akar szomszédságnak vétnei,
 Inkább ellenségtől őket óltalmazni.

2990

Nagy vígan lakozék jámbor szolgálival,
 Mindent ajándékoz sok szép ajándékkal,
 Dicselkedik vala nagy szép udvarával
 És jó szomszédival, két szép magzatjával.

2995

Már hogy mindenfelől hozzá begyűlének,
 Sokfelől baráti Fortunehoz jönnek,
 Sokan penig hozzá messzéről küldének,
 Kik az Fortunetól ott vendégletének:

3000

Rend szerént azoknak mind megmondta vala,
 Hogy az király őtet miért hitta vala,
 Kazdagságát annak megpróbálta vala
 És ez is immáron őhozá hallgatna.

3005

De a süveg felől emlékezet nem lön,
 Miérthogy az haszna köztök titokban lön,
 Azért csak magánál mind eltitkolva lön,
 Hogy oda ily jól járt, nagy dicsiretet vön.

3010

Még ő vén szüléje ez világon vala
 És azon várasban, hol Fortune vala,
 Kit senki addiglan még nem tudott vala,
 Kíről önmagában gondolkodik vala.

3015

Hogy nyilvánban lenne ez mind ez világban,
 Miképpen forgódott Fortune dolgában,
 Mindenek valának még ott az lakásban,
 Fortune mezőre méne mulatságban.

3020

Péttert ám mindjárást előve szölítá,
 Egy kisdéd házacsát néki megmutata,
 Konyháját Péterrel ott felcsináltatá
 És mint cselekedjék, néki megmutatá:

„Ha valakit találsz ott lenni az házban,
 Főképpen, ha lenne annak birtokában,
 Vagy szegény vagy kazdag volna ömagában,
 Ha rongyos volna is minden ruhájában

3025

„És ha másutt volna valahun várason.
 Hogy nem találhatnád őket az szálláson,
 Tudakozzál széllel te meg hamar azon,
 Kerestess meg őket, várjon addig otthon.

3030

„Mig én az mezőből házamhoz megtérnék
 És mikor ebédre hozzád ide jönék,
 Mind házam népemmél nála ebéllenék,
 Teljes udvarommal ő házában lennék.

3035

„Sohova ne bocsásd, ha akarna menni,
 De ott azon házban mindvégig maradni,
 Akarmint akarja önmagát menteni,
 Ötet kényszerítsed engemet megvárni.”

3040

Gyorsan megszerzője lön Péter ezeknek
 És megkeresője lön szegény embernek,
 Elkészülése lön ottan az ebédnek,
 Ily beszéde esék nyomorult embernek:

„Nem tudom, mi oka mostan ennek legyen,
 Hogy hatalmas császár én házamhoz jöjen,
 Ily szegény embernél nem szükség, ebéljen?”
 Követi az Pétert, kéri, hogy elmenjen.

Az szegény embernek ez nem engedteték,
 De Péter azban jár, mi néki hagyaték,
 Pétertől akkora nékie mondaték,
 Sohova ne menne, azért leülteték. 3045

Ideje hogy vala már jó ebédkornak,
 Péter megüzené ezt az Fortunának,
 Hogy immár mindenek mind készen volnának,
 Szegény emberek is otthon tartatnának. 3050

Szépen háza népét készítötte vala,
 Az szegény emberhez Fortune ment vala,
 Véle mindeneket odahívott vala,
 Ezt miért mieli, nem érthetik vala. 3055

Mikor nagy sereggel bemennének házban,
 Nékiket bocsáta ott szomszéd házakban,
 Őmaga beszálla az kis házacskában,
 Atyja s anyja vala néki udvarlásban. 3060

El-kiindulának, az császárt hogy láták,
 De hamar a szolgák ott őket megtarták,
 Az házból is szegént csak ki sem bocsáták,
 Hagya Fortunatus őket megmosdaták.

Oly nagy pirongással szegények valának,
 Nagy esedezéssel Fortunának szólnak,
 Nékik békét hadna, méltók nem volnának
 Elötte császárnak, hogy megmosdanának. 3065

Kemény szókkal monda Fortunatus erre,
 Hogy szót ne tennének bátor mostan erre,
 De gyorsan mieljék hamar beszédére,
 Azután üljenek mindjárt az főhelyre. 3070

Nem lön mit tennie, azban eljárának,
 Vagyon oly csudája császár leányának
 És véle egyemben nagy sok asszonyoknak,
 Mi szándéka volna ott az Fortunának? 3075

Oly igen erősen Fortune forgódik,
 Talpon állva ültet mindent, hova illik,
 Nem gondola azzal, hogy hozzá nem illik,
 3080 Mert ő császár volna, szolgálak megmielik.

Mert eszében vala vén atyjának szava,
 Kórosként forgatja, mit fogadott volna,
 Szegény vén atyjától mint búlsút vött volna,
 Éltekben nékiek öremest szolgálna.

3085 A sok keserőség ki vala őerte
 És az nagy szegénség, az mely őket érte,
 Mindezek löttének utána, hogy szülte,
 Szolgálnia akart önékik érette.

3090 Mikoron immáron vígan lakoznának,
 Jó bornak miatta megszájosulnának,
 Jó étel-italtól hogy megvidulnának,
 Fortunatus szóla akkor vén atyjának:

„Semmiképpen tőlem, gazda, meg ne tagadd
 És beszédem mostan énnékem megfogadd,
 3095 Hogy nagy büntetéstől magadat megójad,
 Mond meg azt igazán, ha vólt néked fiad?”

Ezt hallván az ember igen megfélemlék,
 Asztalnál talpára szegény emelkedék,
 De az Fortunetól ismét leülteték,
 3100 Rend szerént szegéntől előmondattaték.

Miképpen éltében hogy igen kazdag vólt,
 Császártól is akkor ő tiszteltetik vólt,
 Végre házastársot magának hozott vólt,
 Sok ideig nékik fiok is nem lött vólt.

3105 Elvégre Jupiter őket meghallgatta,
 Vénségek idején jóvóltát mutatta,
 Egy fiúmagzattal őket látogatta,
 Kít nagy szerelméből Fortunenak hítta.

3110 Az szegénség rájuk miképpen jött volna,
 Ő kicsin magzatjok hogy született volna,
 Az napságtól fogva szegényedett volna,
 Fiok is ötölek hogy mint elment volna:

„Kit immár nem várok soha én éltemben,
Melyért eddig voltam az keserűségben,
Hiszem, hogy életem hogy lesz végezésben,
Társommal kimúlok ezen szegénységben.” 3115

Fortune ezt hallván igen keseredék,
De hogy ezt mindenek nyilvánbbak értenék,
Mit ő vén atyjával akkor cselekedék,
Gazdától ezféle gyakran kérdetteték. 3120

De hogy már ezeket megmondotta volna,
Éltében nyavalyás miképpen élt volna,
Fiát szüntelenül haza várta volna:
Anyja mind szüntelen ötet nézte volna.

Mert arcúl Fortunen elő oly jel vala, 3125
Kit császár homlokán vénasszony néz vala,
Szüntelen magában azt gondolja vala,
Illyen kérdésekből azt itili vala.

Netalám ez volna egyetlen egy fia,
Kit oly nagy erősen várna atyja s anyja, 3130
Fiokon ollyan jegy, magában azt mondja,
De hogy császár volna, nem lehet, gondolja.

Mínderre sok szavát nem tűrhetta vala,
Sírástól ő magát nem tarthatta vala,
Mindennél ez dolog már hogy nyilván vala, 3135
Miképpen vén ember ez földön élt vala:

Félfelé asztalnál atyját megölelé,
Minden hallatára Fortune felelé:
„Én vagyok te fiad.” Vén atyja örülé,
Keserű sírással anyja megölelé. 3140

Oly erősen atyját Fortunátus kéri,
Hogy eddig nem mondta ő magát meg néki,
Kegyesen bocsássa vétkei meg néki,
Ennek sok oka vólt, hogy nem mondta néki.

Ő is megbeszélé, miképpen járt és kelt, 3145
Hogy keresett volna mindenőtt ő oly helt,
Holott vén atyjának találna életet,
Kit végre Jupiter nagy jó végre rendelt :

3150 „Hogy immár lehetek néktek szolgálattal,
 Én mind holtodiglan lések óltalommal
 És együtttartalak mindaddig magammal,
 Míg Jupiter együtttart asszonyanyámmal.”

3155 Mint keserves népek igen örülének,
 Hálát Jupiternek erről ők tevének,
 Vénségek idején segítőt lelének,
 Asztalnál isméglen ott mind leülének.

3160 De ez csuda dolog, hogy császár leánya,
 Vén asszont ölelé, mintha édes anyja,
 Vólna önékie szülő és nagyanyja,
 Semmivel nem gondol, ötet úgy apolja.

Mert azki ő urát valóban szereti,
 Semmi atyjafiát az nem gyűlölheti,
 Annak szerelmejért ezt megmíelhethi,
 Hogy ötet tiszteli és igen böcsüli.

3165 Ezen mind fejenként, azkik ott valának,
 Dicsiretet tőnek fattig Fortunének,
 Nem nézte rút voltát atyjának s anyjának,
 De hogy ura lött vólt ő fogadásának.

3170 Már hogy vólna vége a sok beszélésnek,
 Elhagyása hogy lőn akkor ételeknek,
 Ismét ömagokat adák nagy örömmek,
 Fortune meghagyá azt hamar Péternek:

3175 Szép ruhákat hamar Péter hozattasson,
 Atyjának, anyjának öltözni mutasson,
 Szekeret utánok mindjárást hozasson,
 Szép házat az várban nékik tisztíttasson.

3180 Házához felvivé azért tisztességgel,
 Az népek valának véle nagy örömmel,
 Dicsérték, tisztelék azért sok nemzettel,
 Hogy így cselekedett vólna szüleivel.

Jó falka ideig nála éltek vala,
 Kikre császárnevet ő is adta vala,
 Mind azban jártanak, mit atya mond vala,
 Egyik másik után kimúltanak vala.

Kiből nagy bánatja lön ott Fortunének
És véle egyemben szép házastársának,
Hogy nagy betegsége ezből lön asszonnak,
Halála is juta eszében atyjának. 3185

Ugy annyira ezből következett vala,
Nagy hosszú betegség reá esett vala,
Kiből végre asszony ugyan megholt vala,
Melyért Fortunatus igen búsult vala. 3190

Nagysok beszédekkel kellene mondani,
Fortune szép társán mint foga bánkódni
És teljes életben ők egymást szeretni,
Kíért keservesen kezde veszekedni. 3195

Mindenik halála szűvén forog vala,
Kiknek kimulások nehezítik vala,
Minden gondolatit elfordítják vala,
Ő is nem sok várván, megbetegült vala. 3200

Társ nélkül élt vala jó falka ideig,
Betegségben sindék Fortune mindaddig,
Magában gondolja, ha él is valamig,
De társ nélkül lészen éltében mind fattig.

„Mert nincsen szerelem felette már annak,
Azmint hozzám vala császár leányának,
Elöttem lön hólta atyjának s anyjának,
Azért azont várom mennyekből magamnak.” 3205

Megismeré azért, sokáig nem élne,
Gondolá magában, azmíg eszén lenne,
Két fia utána birtokában lenne,
Éltében előttök hogy végezést tenne. 3210

Behívatta vala teljes mind országát,
Azokkal egyemben sok jó szomszédságát,
Azkikre gondolá, hogy bizhatja magát,
Pétert is magához úgy, mint jó hű szolgát. 3215

Szép renddel mindenről testamentomát tön,
Ha fiát uralnák, arról bizonyos lön,
Teljes udvarától akkor felelet lön,
Mindéltig uralják, kiről hitölés lön. 3220

Nagy szép beszédekkel mindent úgy kér vala,
 Hogy egymást szeretnék, nekik mondja vala,
 „Mert így maradtok meg”, — azt üvölti vala, —
 „Ha egyik másikon bosszút nem állana.”

3225 „Lám én nem bántattam, azki békét hagyott
 És én határomban engemet nem bántott,
 Sokat elszenvedtem, azki megbosszantott,
 Ily engedelemért végre hozzám hajlott.

3230 „Ezt tudom peníglén, mindnyájan tudjátok,
 Azkik értelmesek most előttem vattok,
 Jó egyenességgel végig uralkodtok,
 De visszavonással igen bontakoztok.

3235 „Szüvemből kívánnám megmaradástokat,
 Istentől is kérem minden javatokat,
 Ha engem szerettek, fogadjátok szómat,
 Mert nem enmagamnak keresem hasznomat.

3240 „Tudjátok, sok dolgot mieltem véletek,
 Kikről, ha akartok, megemlékezhettek,
 Immár Isten légyen, hűveim, veletek,
 Boldogságot lássam ismét tiveletek.

„Mégis erre kérlek, mieljétek értem,
 Ne háborítsátok, kérlek, két gyermekem,
 Míg élnek világon, legyen hirem nékem,
 Engem szerettetek, legyen ilyen nevem.

3245 „Hiszem, szolgálatomért megmielítek,
 Kik én tüteket még eddig öröztelek,
 Isten után, kérlek, el ne felejtsétek,
 Mire én most kértem mindnyájan tüteket.

3250 „Mert jól látjátok, hogy órámnak ideje,
 Elközelgetett én életemnek vége,
 Én lelkemnek nincsen itt maradó helye,
 Am két fiaimat hagyom most érette.”

3255 Sirván és óhajtván ott minden hívei,
 Előtte valának néki jó szolgálai,
 Teljes seregével minden azt üvölti:
 „Miért Isten velünk mostan ezt mieli?

„Hogy tölünk elvészen ilyen fejedelmet,
 Kitől várunk vala mostan hiedelmet,
 Sokáig éltünkben való segedelmet,
 Nám tőle vallottunk lenni győzedelmet.” 3260

Előle kiküldé szép szókkal mind őket,
 Uralni, böcsülni hagyá nékik Pétert,
 Mert sok szolgálattal nékiek ő lehet,
 Kit sok ő közülök soha is nem tehet.

Nem feleltheté el Péter szolgálatját,
 Az is elunta vala világban magát,
 Kit jól megértétek és nagy jámborságát,
 Erről minden eszében veheti magát. 3265

Nem vete már nagy gondviselést Péterre,
 Ismeré nékie is hamar lenne vége,
 Fiaitól semmi bántása ne lenne, 3270
 Hogy nyugodalomba lenne már ő szüve.

De hogy az ország ötet is úgy uralná,
 Mint önnön két fiát, Fortunatus hagyá,
 Érdemlette régtől fogva szolgáltatta,
 Két fiára az ország lássa, ott hagyá. 3275

Forgatja elmében ő kincses tarsolyát
 És ennek felette süvegének hasznát,
 Fiainak hadná, megmondaná ő hasznát,
 Mert látá előtte ő végső óráját. 3280

Szóla két fiának, ottbenn maradnának,
 Csak ketten az házban előtte állnának,
 Néminémü dolgot tőle hallanának,
 Kivel jövőendőben sokat használnának.

Ugy mint édes atya szóval megdorgálá,
 Egymás szeretnejék, nékik hatta vala, 3285
 Még ne osztoznának, őket inti vala,
 Visszát birodalmon egyik is ne vonna.

Mert mihelt ők ha egymást gyűlölni kezdnék,
 Egyik-másik ellen víni ügyekeznek, 3290
 Teljes birodalmok tőlek bontakoznák,
 Híres és jó nevek nékik megbomlanék.

3295 „Jó hírem és nevem nékem megörüzzétek,
Ha ki gonoszt rám mond, megércsítetek (így),
Az ki jó erkölccsel, mind előlvegyétek,
Ha mi hiba benne, azt is betöltsétek.

3300 „Mert néha ez vagyon és sokszor világban,
Ha kinek ő atyja volt fajtalomtságban,
Vagy emberek előtt volt volna szólásban,
Fia jámborsága azt megjobbitásban.”

Ezenben kivövé nyakából tarsolyát
És előhozatá fiával ládáját,
Szépen mind elkezdé fiának mondását,
Süvegnek, erszénnek megmondá ő hasznát.

3305 „Még eddig senkinek meg nem mondtam vala,
Fiaim, ezeket nem hirdettem vala,
Ezeknek mi haszna és ereje volna,
Mely nagy csudaképpen hozzájuttam vala.

3310 „Im látjátok ketten én rút erszényemet,
Isten után ez gazdagított engemet,
Aranyba nincsen fogyatkozása ennek,
Nem mondtam senkinek, hanem most tinéktek.

3315 „Ne legyen gondotok, míg ez erszény léssen,
Szegények nem lésztek, míg nálatok léssen,
Ígen örüzzétek, töletek ne vesszen,
Nem leltek erszént többet, ki ilyen léssen.”

3320 Azt is megmondá, mint jutott volna hozzá,
Egy erdőben adta volna az Fortuna,
Nagy paranccsal néki is meghatta volna,
Idegennek, hogy senkinek ne mondaná.

„Eddig régen vesztettem volna engemet,
Ha megjelöntöttem volna erszényemet,
Ha élni akartok, most kérem tüteket,
Nagy böcsületben tartsátok erszényemet.”

3325 Eleitől fogva mint az dolog vala,
Fiainak szépen megbeszélte vala,
Mégis szép beszéddel őket inti vala,
Süvegét ládából hogy kivötte vala.

Az süvegnek hasznát azt is megbeszélé,
Mint jutott kezében, ő mind megbeszélé,
Senki már ez világon olyant nem lelne,
Senki sem volna, ki azt megböcsülhetné. 3330

János kisebb fia Fortunének vala,
De Andalosánál mégis eszesb vala,
Erszént és süvegét néki adta vala,
Hogy ő örüznéje, azt meghatta vala. 3335

Senki önáloknál már kazdagb nem lenne,
Ha nálok titokban örülésben lenne,
Kéri házastársa ha melyiknek lenne,
Annak is tudtára soha az ne lenne. 3340

„De ha megszükölné bátyja életében,
Vagy valahún esnék ellenség kezében,
Titkon csak süvegét néki engedésben,
Bizott emberedtől hogy hozzáküldésben.

„Erszént is nyakadból soha ki ne vessed,
De mindenek előtt mint én, úgy elrejtse,
Sok ember láttára onnat ki se vegyed,
Ha így cselekesztek, haszon lesz, higgyétek. 3345

Mindeneket immár elvégezett vala,
Fiait, szolgát megkövette vala,
Szemét az egekre felemelte vala,
Lelkét ő testéből kibocsátta vala. 3350

Mint illik, urokat szépen eltemeték,
Fortune jóvoltát mind megemlígeték,
Két fiát utána éltekben tisztelék,
Mint urok meghatta, szeretvén becsülék. 3355

Végre Andalosa kezde szélleljárni,
Sok különb helyekre kezde igyekezni,
Végre egy leányhoz együtt találkozni,
Kit azkor magában úgy kezde szeretni. 3360

Mind elfelejtkezék atya mondásáról,
Meg sem emlékezék immáron ő arról,
Nem foga élnie leánnyal jámborul,
Az leánnak szóla tarsolynak hasznáról.

- 3365 Mert igen szereté, de végre megcsalá,
Süvegnek hasznát is megmondotta vala,
Kit szép szóval otthon öccsétől csalt vala,
Leány ismét tőle mind elcsalta vala.
- 3370 Nagy pirongatással öccséhez megtére,
Bátyja szegény vólna, Jánosnak lön hire,
Kit akkor nem tudá vélnie, hogy mire
Bátyja jutott vólna hamar szegénségre.
- 3375 Andalosa öccsét félre hívta vala,
Hogy mindent elvesztett, néki mondta vala,
Kiért az Jánosnak gondja esett vólna,
Szóval ő az bátyját igen feddi vala.
- 3380 De néki meghagyá, senkinek ne szólna
És hogy titkon nála végig megmaradna,
Mert tanácsot néki ismét olyyat adna,
Kivel mindeniket onnat meghozhatná.
- Csuda kalmárárut ott szerze nékie,
Ötet kényszeríté meg oda mennie,
Az várnak előtte áróval lennie
És hogy leány szokott egyházhoz mennie.
- 3385 Melyből következék, hogy megnyerte vala,
Süvegét és erszént visszahozott vala,
Ki már csak magokban nagy titokban vala,
Végre ha nem éltek, meghóltanak vala.
- 3390 Ifjak, hallottátok Fortune életét,
Kiből érthetitek részszerént nemzetét,
Mire vitte vala ez világban végét,
Hogy atyját tisztelé és ő vén szülejét.
- 3395 Mindezekre azért bocsánatot kérek,
Azmi vétket ezben ellenetek leltek,
Ifjak, mindezeket, kérlek, megértsétek,
Az mire ez tanít, esztekben vegyétek.
- 3400 Derék írást erre én még nem olvastam,
Életét is ennek többé nem hallottam,
Gondolatból azért nem szinte ezt írtam,
Ezt írván németből Szebenben hallottam.

Azért ha valaki ezt olvasta volna
 És erről különbet ha az értett volna,
 Kivel én irásom nem egyenlő volna,
 Oka mindezeknek, mert csak ki tudhatná?

Mindenestől fogván azt meg nem érthettem,
 Azmint Fortuneról eszembe vehettem,
 Sokak kérelmére ide behelyhettem,
 Neveket atyjának, császárnak ejtettem.

5405

V É G E.

JEGYZETEK.

Hartyáni Imre.

Mielőtt Hartyáni Imréről és a többi kisebb énekszerző társairól szólnánk, meg kell emlékeznünk röviden az első protestáns énekeskönyvekről. Tudva azt, hogy Luther nagy fontosságú szerepet juttatott az istentiszteletben a gyülekezet nemzeti nyelvű éneklésének és hogy e célból maga is szerzett egyházi énekeket — egészen bizonyosnak vehetjük, hogy a reformáció elfogadásával egyidejűleg nálunk is készültek prot. énekeskönyvek. Ezeket az első énekeskönyveket kezdetben kézirati másolatban terjesztették. Az első szerzők maguk a reformátorok voltak, akik eredetileg az általuk reformált egyházak használatára szánták énekeiket, ezeket aztán az énekszerzésre magukban tehetséget nem érző más reformátorok és lelkészek is átvették, ha pedig énekszerző ihlet szállta meg őket, az énekek számát újjal is gyarapították.

A legrégebbi fennmaradt énekeskönyv, melynek töredékét Erdélyi Pál közölte a M. Könyvszemle 1887. évfolyamában, talán csak Luther énekeinek fordítása volt Gálszécsitől (1536). Legalább a töredék az ajánlólevélen kívül csak két Luther-éneket tartott fenn. Valószínű, hogy a prot. énekeskönyvek csakhamar ezután felvették később szinte általánossá vált alakjukat, t. i. hogy egy részét a Dávid zsoltárai foglalták el, másik részét ünnepi (karácsonyi stb.), valamint alkalmi énekek. A Dávid zsoltárainak előtérbe nyomulását az magyarázza meg, hogy Kálvin ezeket többre becsülte az emberi szerzeményeknél.

De azután mikor a magyar reformáció az egyházalapítás után a szervezkedéshez látott, az istentisztelet ünnepélyesebbé tétele végett, főként a nagyobb egyházak számára Gradualét is szerkesztett, melyhez mintául a katolikus Gradualét vette, kihagyva belőle a hittételeivel össze nem egyeztethető részeket. Ilyen a Batthyány-kódex (1541—63); első ismert nyomtatott formája a Kálmáncsehi elveszett Gradualéja, első fennmaradt nyomtatott formája pedig a Huszár Gál énekeskönyve.

Huszár Gálról szólva, meg kell említenem, hogy ő valószínűen először a gyülekezeti és magánistentiszteleti használatra szánt *rendes* énekeskönyvet szerkesztette és adta ki 1560-ban (ennek a címe lehetett: *Isteni dicsérek és Psalmusok* (8°, Meliusnak ajánlva). Ez nem maradt fent, de azért — mint erre alább rátérünk — azt hisszük, ismerjük a tartalmát. Mivel a Székely István „Istenes énekek. Krakkó 1538” című kiadványa sem maradt ránk, Zsoltára pedig, épen úgy mint a Heltaié, prózai fordítás, tehát nem tartozik az énekirodalomba, a Hoffgreff-féle énekeskönyv pedig főként bibliai históriákat tartalmaz: Gálszécsi töredéke után Huszár Gál énekeskönyve az *első ismeretes* (l. alább) *nyomtatott énekeskönyv*. Övé az első fennmaradt Graduale is. Eddigi ismereteink szerint ugyan Kálmáncsehi S. Márton volt az első, aki Graduale szerkesztésére és kiadására rászánta magát. Erről szóló tudomásunkat ismét csak Ujfalvi S. Imrének köszönhetjük, aki az 1602. évi énekeskönyv történeti visszapillantásában ezeket mondja róla: „Kálmáncsehi Márton mester (ítlelem, hogy azt hívják Sánta Mártonnak) egy keresztyéni gyülekezetben való reggeli énekléseket, melyeket primáknak hívnak, magyarra fordította (így) a psalmusokkal egyetemben. Vannak ebben Hymnusok, Antifonák, Psalmusok, Responsoriumok, versiculi, praecationes seu Collectae et Benedictiones in 8°.” Ennek létezését az Ujfalvi hitelére el kell fogadnunk, de meglep bennünket, hogy midőn Huszár Gál egy szakasztott ilyen Gradualét szerkeszt, egy szóval sem emlékezik meg arról, hogy ő előtte már valaki csinált ilyet, sőt inkább munkája előszavából azt olvashatjuk ki, hogy úttörőnek tartja magát e téren. „Minekokaért — úgymond — hogy a mi Urunkat Istenünket a régi szent emberekkel mi is egyelőképpen dicsérhetnénk, im az ő tőlök szerzőtt isteni dicsérek közöl, ahol mit a jámbor keresztyén atyafiak magyarul csináltak, öszveszedegtem. Melyekhez a régi és mostani anyaszentegyháznak különb-különféle szükségiben való imádságát is néhol-néhol beírtam.” Ez a kijelentés utal ugyan „jámbor keresztyén atyafiak” korábbi munkájára, de az összeszedégetés mégis csak szerkesztést jelent. Az így elkészült művet 1574-ben (4°) Komjátiban ki is nyomtatta. Címe: „A keresztyéni gyülekezetekben való isteni dicsérek és imádságok” és két részből áll. Első része Graduale, mely hangjegyekkel ellátva közli, amit a Ministernek, a Községnek, a Kórusnak, a Gyermekeknek kell énekelni, vannak Hymnusok, Psalmusok, Antiphonák, Responsoriumok utasítással, mikor következik a Prosa, Epistola, Capitulum, Benedicamus stb. Ezek közé vannak beiktatva az imádságok. Ez van az első részben. Ennek a végére a következő érdekes megjegyzést teszi: „E könyben (így)

való Psalmusokról és egyéb dicséretekről. Miért-hogy a Psalmusok a diákul való régi translatioban sok helyen igen különböznek a sidó Bibliában való értelemről, ezokáért e mi fordításunkban nem a régi translatiot, hanem a sidó textust vettük. Azért akinek nem mind járton tetszik, ne siessen adzig (így) itélni (coecus de colore), hanem olvassa meg először a sidó textust, s ám bátor kárhoztasson azután bennünket. Az Hymnusokat kedig, Antiphonakot (így) és egyéb lelki énekeket abban hadtuk, amiben találtuk. Mindezekkel nem ártani, hanem inkább szolgálni akartunk a Krisztus hiveinek. Csináljon jobbat, akitől lehet, hogy ne menjen üres kézzel az ítéletre Krisztusnak eleibe." Ez a jegyzet a „Finis primae partis” után a „Registrom” előtt áll.

Eddig nem ismertünk olyan példányt, melyben több lett volna ennél az I. résznél, pedig az Ujfalvi-féle bibliográfiái felsorolás világosan mondja, hogy „H. G. A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséreteket és imádságokat kibocsátá in 4°, két részben Komjáthiban laktában 1574”. Az eddig ismeretes egyetlen eperjesi példányban nincs is több ennél az első résznél. Újabban azonban előkerült egy másik példány, amelyben benne van ez a második rész is. Igaz hogy végül csonka, de nem sok hiányozhatik belőle. (L. alább.) Ennek a II. résznek ebben a példányban nincs külön címlapja. Valószínű, hogy egyáltalán nem is volt, legalább az ívjege arra mutat. T. i. A-val kezdődik az ív, pedig ha címlap is van, azt is beszámítják az ívjelzésbe, ha nem teszik is fel a címlapra (kivételesen erre is van példa), de azért a szöveg első lapja A., szokott lenni. Címfelirata: „MÁSODIC RESZE A | SZENT GYÜLEKEZETBEN | VALO ISTENI DICZERETEKNEK”. | ; a díszítés után: „A PREDICATIO VTAN VA- | lo Isteni Diczeretec.” Lehet, hogy Huszár Gál nem akarta megvárni, míg a II. rész nyomtatásával elkészült s mihelyt az első készen volt, azt külön is kibocsátotta, s a II. rész elkészülte után pedig teljes példányokat (I., II. rész) adott ki. Ezt a feltevésünket látszik támogatni az I. rész Registroma után nyomtatott figyelmeztetés: „A Psalmusokból és a régi szenteknek egyéb könyörgéseiből való több isteni Dicséreteket, Istennek kegyelmes segítségéből e könyvnek második részében adjuk ki.”

Ennek a II. résznek (Fejcíme rendesen: a) A SZENTEGYHAZ-BAN VALO b) ISTENI DICZERETEC) tartalma három részre oszlik, ú. m. 1. Prédikáció után való isteni dicsérek; 2. XXXII^a: A Psalmusokból való isteni dicsérek; 3. CXXIII^b: Halotttmetéskor való isteni dicsérek (csonka). Halotti ének csak hat van benne; Az istennek jó voltáról kezdetű ének hatodik versszakának „hogy haragom ne mennyen be De” szavaival (a CXXVI. levelen) szakad meg. Terje-

delme e szerint: 4°, A—Z |||| + a—i ívjeggyel I—CXXVI számozott levél (több helyen hibás levélszámozással).

Ha összehasonlítjuk a Huszár Gál énekeskönyvének ezt a második részét a Bornemisza Péter 1582-ben megjelent *Enekec, három rendbe* c. művével, arra az érdekes eredményre jutunk, hogy ezt Bornemisza teljes egészében bevette a maga gyűjteményébe. Csak a főcímet (MÁSODIC RESZE... és A PREDICACIO VTAN VA- | lo Isteni Diczeretec) hagyta el, ahelyett az első éneknek, melynek kezdete: Áldott az Ur Isten örökké mennyekben, ezt a címet adta: Isteni dicséret és hálaadás. Notája: Tudni adta nyilván. A másodiknak is más címet adott. Huszárnál: Más dicséret a predicatio után (Tű keresztyének), Bornemiszánál: Hogy az Istent dicsérnénk. A harmadik és negyedik ének mindkettőben egyformán van, de az 5. ének elé Bornemisza egy főcímet is tesz: KÖZÖNSÉGES ISTENI DICZERETEC. A 6. énektől kezdve azután a két énekeskönyv egyező, sőt Bornemisza az átvételkor a részcímetek (A Psalmusokból való isteni dicséreték; Halotttemetéskor való Isteni dicséret [így, H.-nál: „diczeretec” van sajtóhibával „diczeretec” helyett]) is meghagyta, a sorrenden sem változtatott, nála a Psalmusok után egy csoport más különböző tárgyú dicséret következik, csak hogy a Palatics György 1570-ben készült éneke után, mellyel Huszárnál zárul ez a „Psalmusokból való isteni dicséreték” c. rész, Bornemisza még két éneket told be: a Valkai Kelemen énekét (Az Isten előtt való megigazulásról: „Csak tereád Ur Isten” kezdettel) és saját szerzeményét: „Enekeczke gyermekec (így) regentesere (így), kit Bornemisza Peter szerzet Szulok (így) Anna Balasii Janosne nevere. Notaia: Meni sokat szol etc.” A Huszár Gál énekeskönyvét annyira híven követi, hogy még a hibás sorrenden (144., 143., 145., 142. Psalmus) sem változtat, de elhagyja Huszár Gálnak a 142. Psalmus után tett subjectiv jellegű nyilatkozatát: E Psalmusokra azután találkoztunk, hogy immár a töbit (így) kinyomtattuk volt. Kiket el nem akartunk hadni: Mert az hiveknek nagy vigasztalásokra vadnak.

Ez az egybevetés amiatt is érdekes, mert Bornemiszánál a Halotttemetéskorra való isteni dicséreték cím alatt a Huszár Gál csonkán maradt énekén kívül még csak két ének van, ú. m. Megis azonról. Megszabadultam már én az testi haláltól és Az halálról való emlékeztetés. Batizi Andrásé. Ember emlékezzél az szomorú halálról: tehát csak ennyi lehetett a Huszár Gál énekeskönyvében is. Ezt megerősíti az a körülmény, hogy a Bornemiszánál (CLXVI^a oldalon) ezután következő „Az hiveknek regveli könyörgések az anya szent egyháznak szükségéért” Huszár énekeskönyve első részéből (201a, 233b, 143b) vannak átvéve s ezután még csak egy ének

van: Könyörgés. Notaia: Szannya az Ur Isten etc. Lass hozzám Ur Isten kegyelmes szemeiddel. Ez az ének az, melyet Szilády Áron Balassa énekének fogadott el azért, mert Balassának van egy elveszett éneke: „Láss hozzám idvességemnek Istene” kezdettel, holott inkább valószínű, hogy ezt maga Ládoni Sára szerezte, mert a versfökbén Ládoni Sára sk. áll, az sk pedig, ha név után áll, azt szokta jelenteni: saját keze írása. Ezek után Bornemisza énekeskönyvének II. része következik, ebben hosszabb énekek vannak (Az Teremtésről, Bornemisza P. saját műve stb.), tehát jogosult a feltevés, hogy Huszár énekeskönyve a temetési énekekkel zárult s csak egy ív hiányozhat a csonka második részből s azt a fentebb említett temetési énekeken kívül az Index foglalta el. Ennélfogva a második rész előkerülésével énekirodalmunk tartalmilag nem gyarapodott.

De ez a II. rész előkerülése más szempontból nagyon becses. Ennek alapján joggal tehetjük fel, hogy Huszár Gálnak 1560-ban Debrecenben nyomtatott „Isteni dicséreték és psalmusok” c. énekeskönyve tartalmilag ezzel a második résszel megegyezett, úgy hogy ez úgy tekinthető, mint az 1560-iki kiadás második bővített kiadása. Már a cím is arra vall, mert ebben vannak a dicséreték és psalmusok. Az is lehet, hogy első énekeskönyvének több énekét az első részbe osztotta be. Ezt abból lehetne következtetni, hogy az 1566-iki Váradí Énekeskönyv és Szegedi Gergely Énekeskönyvének több éneke megvan a Gradualéban is, — de ez nem változtatta meg a Gradualéhoz II. rész gyanánt csatolt énekeskönyv alaplényegét. Hogy bővített kiadással van dolgunk, az kétségtelen abból, hogy 1560 után készült énekek is vannak benne. Azon fentebb idézett megjegyzése után („E Psalmusokra azután találkoztunk” stb.) mindjárt az első közölt éneke (VII. Ps. Számkivetésre Dávid megyen vala) 1564-ből való, a másodiknál (X. Ps.) nincs dátum, a 3-ik (XXIII. Ps.) ismét 1564-ből, a 4-ik (LXXI. Ps.) 1563-ből való, ezeket tehát a bővített kiadás rendezésekor a Szegedi Gergely 1569-iki énekeskönyvéből vehette át. A váradí 1566-iki énekeskönyvben egy sincs meg e négy psalmus közül. De hogy a Váradí énekeskönyvet is felhasználta, azt abból következtetjük, hogy olyan is van nála (pl. Én Istenem benned biztam; Istenünkhöz fohászkodván), ami viszont Szegedinél nincs meg, de megvan a Váradí énekeskönyvben, habár közös forrásuk is lehetett. Mivel ezeken kívül Palatics Györgynek először nála található éneke az utolsó versszak szerint 1570-ben készült „Csonka toronnak erős tömlőcében”, tehát kétségtelen, hogy ez a betoldás 1570-ből vagy 1570 után való.

Mindezek előre bocsátása után így képzeljük el a II. rész kelet-

kezését: Huszár Gál 1560-ban kiadja az „Isteni dicséreteket és psalmusok”-at; 1562-ben Szegedi Gergely szerkeszt és ad ki Debrecenben egy „rövided” Énekeskönyv”-et, amint Sz. Ujfalvi Imre mondja; 1566-ban az L. F. monogrammos szerkesztő (amely monogrammm minden valószínűség szerint Literatus Ferenc nevét rejti, amint ezt S. Szabó József b. cikke a Debreceni Szemlében (1929. 350—1. l.) meggyőzően bizonyítja) a Huszár Gál és Szegedi Gergely énekeskönyveiből egy újat kompilál („egybőn szedőget”, amint maga mondja). 1569-ben Szegedi Gergely újonnan kiadja (1563-ban és 1564-ben fordított énekeivel bővítve) „Énekeskönyv”-ét. Ezek után Huszár Gál Gradualét szerkeszt, melybe beilleszti első énekeskönyve, valamint a Szegedi Gergely és Literatus Ferenc énekeskönyveinek odaillő énekeit, a többi pedig második rész gyanánt mellékeli hozzá. E második rész nyomtatásával 1569-ben már a XCII. oldalig haladhatott s az ekkor megjelent Szegedi Énekeskönyvének újabb bővüléseit (7., 10., 33. stb. psalmus), melyeket már a sorba be nem oszthatott, soronkívül a 142. psalmus után lenyomatta. Így jelent az meg Komjáthiban 1574-ben.

Hartyáni Imre kötetünkben közölt énekének, az LI. Zsoltár fordításának legrégibb szövegét az 1566-iki Váradi énekeskönyvből ismerjük. Az énekszerző nevét a versfők tartották fenn. De nem egyformán. Az 1566-iki énekeskönyvben HARSIANI IMRÖHHUS, az 1569-ikiben HARTIANI stb. név jő ki a versfökből. A két alak közül, miként Szilády, mi is a HARTIANI-nak adjuk az elsőséget, mivel a T után következő I betűre szükség van, hogy (régí írásmód szerint) TY legyen belőle, de a HARSIANI-ban levő I felesleges. Mindamellett, hogy mégis az 1566. évi szöveget közöljük, ennek oka az, hogy e kiadvány eddig követett eljárásához, hogy minden irodalmi emlék a *legrégibb* szöveg szerint közlendő, hívek akartunk maradni. Egyébként a szövegen a versfő kedvéért esett változtatást alább közöljük. Nem tartjuk egyébként lehetetlennek, hogy ez az ének meg lehetett a Szegedi énekeskönyvének 1562-iki (elveszett) kiadásában, az 1560-iki (szintén elveszett) Huszár Gál-féle énekeskönyvben is.

Erről a Hartyániról semmit sem tudunk. Balassa Bálintnak volt egy Hartyáni Imre nevű inasa, akiről végrendeletében így emlékezik meg: „az zabola-lovamat és az pej paripát minden... egy ezüstös csákánnyal egyetemben, ki merő ezüst aranyazott, Pándy Zsigmondnál vagyon és szablyával egyetemben hagyom az én inasomnak Hartyáni Imrének.” (Századok 1873.). Szilády, aki Balassa-életrajzában e végrendeleti intézkedést szintén idézi, megmagyarázza, hogy az inas szó a régi magyar családéletben írődeákot, titkárt jelentett. Ehhez adhatjuk még a későbbi időből azt, hogy

Mikesnek sokáig ez volt a címe, Gyöngyösi komornyik volt, Rimaynak is hasonló állása lehetett egy ideig. Szilády utal arra, hogy a Bornemisza énekeskönyvében (1582) van ennek a Hartyánnak egy éneke s megjegyzi, hogy a későbbi énekeskönyvek, mint már az 1593-iki bártfai is, a *Hartiáni* névből *Harsiáni*-t formáltak. Akkor, mikor Szilády ezt írta (1879), sem a Szegedi-féle, sem a Váradi énekeskönyv nem volt ismeretes. Azért nyilván úgy okoskodott, hogy 1582-ben a Balassa hatása alatt írta az énekét. Ma már tudjuk, hogy Balassa a Hartyáni éneke írásakor 16-, esetleg tízéves volt. Tehát inkább ő hathatott volna Balassára. Azért még később lehetett volna a Balassa inasa. A két ló, aranyazott csákány és szablya hagyományozásával — mint Szilády teszi — még arra is lehetne következtetni, hogy bujdosásában is társa volt Balassának. De sem erről, sem pedig arról, hogy — ugyancsak Szilády szerint — ő volna a Radványi kódex összeírója, nincsen semmi adatunk.

Hartyáni éneke a népszerű énekek közé tartozik. Ennek bizonyossága, hogy majd minden énekeskönyv átvette. A már említeteken kívül megvan az 1579-iki énekeskönyvben, Huszár Gál énekeskönyve újabban felfedezett II. részében (LIVa), Bornemisza Ék. (1582), 1590., 1592. és a Gönczi-féle Ék. lenyomataiban, sőt meg rövidítve a Kájoni Énekeskönyvében (1676, 1719) is.

6. s. Váradi Ék. *el veszē*. Szegedi: *el veszē*.

7. s. Váradi: *Büneimel*. Szegedi: *büneimvel*.

10. s. Itt van a verső kedvéért való szövegmódosítás: Váradi: *Szent templomodat megsz.* Szegedinél: *Templomodat en megsz.*

14. s. Vár. *Mint*. Szeg. *Mind*.

15. s. *Mint a nyárlevél én úgy reszketek*. A népies szólás-módok közt *Reszket mint a nyárfalevél* alakban fordul elő s népies magyarázat is fűződik hozzá, hogy miért reszket a nyárfalevél? Az eredetiben, sőt az LI. zsoltárnak ugyancsak a Váradi Énekeskönyvben levő másik két fordításában sem fordul e hasonlat elő, tehát kétségtelenül Hartyáni betoldása.

16. s. Vár. *méhébe*. Sz. *méhében*.

22. s. Vár. *eleibe*. Szeg. *élíben*.

33. s. Vár. *büneseknek*. Sz. *bünösöknek*.

36. s. A Váradiban lévő *dicseret* sajtóhiba *dicseretet* helyett, miként a Szegediében van.

37—8. s. Vár. *jószágomot-marhámot*. Szeg. *jószágomat-marhámot*.

39. s. Szeg. *igaz vállassomat*.

41. s. Vár. *most*. Szeg. *mostan*.

47. s. A Váradiban *tészé*: azt hisszük sajtóhiba *tészē* helyett. Szegedi: *teszen*.

István deák.

A versek fejéből ISTVÁN DEÁK KÉSZE jő ki. Valószínűen a helyes kiegészítés KÉSZÉTETTE. Ezt az István deákot rendszeren egy személynek veszik avval a *Temesváry István deákkal*, aki a Báthori István és Kinizsi Pál kenyérmezei diadalát megénekelte 1569-ben, „hogý Telegden laknék scholamesterségben”. (L. *Temesvári* I.-t alább.)

Ez ének megvan az 1566-iki Váradí, az 1569-iki Szegedi Gergely-féle, az 1574-iki Huszár Gál-féle, az 1579-iki, az 1582-iki Bornemisza-, az 1590, 1592-iki és későbbi, sőt a Kájoni 1676-iki és 1719-iki énekeskönyveiben is.

Dallama a Váradí Énekeskönyvben és a Huszár Gál Énekeskönyvében is (II. rész LXIII/a.) Cyrus éneke nótája. Ez alatt bizonyára Kákonyi Péternek 1549-ben írt „Historia Astiagis regis et Ciri” (Kiad. R. M. K. T. II. köt. 301—14. l.) értendő, melynek legrégebb kiadását (Debrecen) 1574-ből ismerjük. Szegedi Gergely Énekeskönyvében nincsen nótajelzés; Huszár Gál a Váradí Ék. nótajelzéseit veszi át s mivel (mint fentebb említettük) Bornemisza a Huszár Gál Ék.-e második részét bekebelezi a maga énekgyűjteményébe, tehát ezt a nótajelzést is változatlanul veszi át.

6. s. Szegedinél: *Még el nem mulnak.*

10. s. Sz. *jót tehessen.*

16. s. Sz. *szerzettél.* Váradí: *szörszöttél.*

22. s. Váradí: *féné.* Szegedi: *fené.*

25. s. Váradí: *énnek fölötte.* Szeg. *feletté.*

26. s. Vár. Szeg. *Ó közzül is.*

32. s. Szegedi: *önnen.*

37—38. Váradí: *Késsz.* Szegedi: *Kesz.*

40. Szegedi: *Szent nevedet örökké d.*

41. Vár. *Kelly.* Szeg. *Kely.*

50. Váradí, Szegedi: *ötvenhat részében*, a címül közölt 57 helyett. Némely kiadás a címfeliratot változtatta 56-ra.

[Szegedi] Lajos.

A szerző nevét a versfők adják: LUDVVICUS. Már Kálmán Farkas megjegyezte, hogy ez a *Ludvivicus* valószínűen Szegedi Lajos. Először a krakói magyar bursa jegyzőkönyvében találkozunk a nevével, amely bursába Kálmáncsehi Márton seniorsága alatt 1525-ben lépett be. Az egyetemre pedig 1525 okt. 9-én iratkozott be: *Ludovicus Dyonisy de Zegedino dioc. Baciensis (Magyarországi tanulók külföl-*

dön. III. (Bp. 1893.) 25. 97. l.). Ebből tehát azt is megtudjuk, hogy az apját Dienesnek hívták. Az is figyelemreméltó, hogy miként a Bursa jegyzőkönyvében neve a Kálmáncsehiével együtt fordul elő, úgy később is többször szerepelnek együtt, úgy látszik itt olyan barátság szövődött köztük, hogy később is szívesen dolgoztak együtt közös egyházuk előmeneteléért. A krakói tanulóév után sok ideig nem hallat Szegedi magáról. Csak 1547-ben szept. 26-án bukkan fel ismét a neve Sylvester Jánosnak Bécsből Nádasdyhoz küldött levelében. A levélíráshoz az adott okot, hogy Ludovicus Teghezinus valami zsoldárokat (quosdam psalmos) küldött magyar fordításban dedikációval ellátva Nádasdynak. Nádasdy felküldte e művet Bécsbe Sylvesterhez nyomtatás végett, de egyszersmind meghagyta, hogy mielőtt a nyomdára bízna, a fordítást bírálja meg. Sylvester készséggel eleget tett a megbízásnak, de a bírálatban nem volt köszönet. Sylvester nagyon haragudott a fordítóra, mert mikor Új Testamentum fordításából egy csomó példányt Fejérvárra küldött, ezek ott a vértanuvá lett Bertalan házában elvesztek. Ez a fordító, mikor Fejérváron működött, kárhóztató nyilatkozatot tett erről a művéről s Sylvester annak tulajdonította példányai pusztulását. Most azután (bár előre tiltakozik, mintha rosszat rosszal akarna visszafizetni) visszaadja a kölcsönt, sőt megfenyegeti, hogy kihuzza rejtékéből és megveszi rajta hitvány munkájának jutalmát, a 32 aranyat. Nem is tagadhatja meg azt tőle — úgymond — ha Isten igéjének igaz szolgája.

A bírálat leleplezéssel kezdődik. Megmagyarázza, hogy a Ludovicus Teghezinus álnév, mert ez a szó hazai nyelvünkön *Zeghet*-nek hangzik, ha a betűket megfordítjuk, amit más városok és falvak nevével is meg kell tenni, hogy azok jelentése (!) kiderüljön. E leleplezés után beleköt a Nádasdyhoz intézett ajánlólevél címébe s annyi hibát talál ebben az egy mondatban, hogy ideje sem jut a zsoldárok bírálatára. Az ajánlás így kezdődik: *Az tholmach istennek esmeretibe való nevekedeset kevanna az olvasonak*. Sylvester minden szóban talál hibát. Pl. *tholmach* v. *tholmacz* az, aki előszóval magyaráz, az *istennek* szó elől elmaradt a névelő, az *olvasó*-hoz oda kellett volna tenni, hogy *ember*, mert így a templomban használt olvasót érthetnék alatta stb. Végül aztán azt is megmondja, hogy így kellett volna e mondatot fogalmazni: *Az ki ez könnuet Magyar nélwre fordította Kivannia az istentul azoknak, kik ezt olvassak hog az ü esmeretiben neuekeggenek*. Van a Sylvester levelében több érdekes megjegyzés is, pl. hogy ezt meglehetne tanulni az ő Grammatikájából, mely Nádasdynál a porba hever, elkallódik s borstakaró lesz belőle; hivatkozik Erasmusnak újszövetségi jegyzeteire s panaszkodik, hogy régebben is, mostan is sokan szorgoskodnak minden haszon nélkül az efféle írásban, mint amilyen ez a mi tegzesünk (pharetratus nos-

ter). Azt is említi, hogy ő különböző egyházi és világi írókból összeszedte a jó fordítás általános és különös szabályait és azokat szokása szerint közhelyekké rendszerezte, hogy akár beszéd-, akár írásközben készen és számozva legyenek. Ilyenek szabályok nélkül — úgymond — ebben a studiumban senki sikerrel nem forgolódhatik, ehhez a korhoz méltó dolgot senki ki nem adhat. (Ir. Közl. 1893. 96—98. l.)

Ilyen ajánlás után Nádasdy alig vállalkozott a neki ajánlott zsoldárok kiadására.

Ha Teghezinus csakugyan álnév, ill. anagramma v. metathesis, amit egyébként nem gondoltunk volna, de amit valóság gyanánt kell fogadnunk, mert hiszen Sylvester nagyon jól látszik ismerni azt, akiről szó van, akkor az ő megfejtése szerinti Szegedi Lajos a mi Ludovicusunk lehet. Annál is inkább öreá gondolhatunk itt, mert épen zsoldárfordításról van szó. Tehát több zsoldárt is fordított. Sőt, aki nem fogadná el S. Szabó József feltevését (Debr. Szemle, 1929. 350—1. l.), hogy a Váradi énekeskönyv (1566) szerkesztőjének titokzatos L. F. betűje alatt Literatus Ferenc, a Bocskay Györgyné provisor a lappang, még arra is gondolhatna, hogy ez az álnevet használni szerető Ludovicus lehet s talán a maga zsoldárfordításait is belevette ebbe az új énekeskönyvbe. Későbbi életrajzi adatai, hogy 1553-ban kevés ideig Bécsben volt tanár, hogy 1556 táján krasznai plébános volt s Kálvin urvacsorai tanát vallotta s Kálmáncsehivel együtt munkálkodott Erdély reformálásában (V. ö. RMKT. II. 464. l.) s jelen volt az 1557 jún. 13-án Kolozsváron tartott zsinaton és a beteg Kálmáncsehi helyett ő vitatkozott a kálvinisták részéről: ennek nem mondanának ellent, az pedig, hogy 1561 körül Heltainak segítségére volt az Újtestamentum fordításában, még kevésbbé. Heltai halálával emlékezik meg itt szerelmes vény bátyjáról tiszt. Lajos mesterről, mint dézsi főlekipásztorról (Bod: *Bibl. hist.* 140. l.). De minek akarjuk a feltevések számát szaporítani. Szegedi Lajos további élete folyását az egyháztörténet tartja számon. 1564—5. kolozsvári magyar pap, 1567. unitáriussá lett s a gyulafehérvári második disputáción is (1578) megjelent. 1571-ben Szászvároson működött 1583-ban bekövetkezett haláláig. Nem tartjuk lehetetlennek, hogy e név alatt két egyházi férfiúnak (talán apának és fiúnak) életrajzi adatai keveredtek össze. Szegedi Lajos 1525-ben már a krakói egyetem hallgatója, tehát legalább húszéves s így halálakor közel járt volna a 80. évhez. Ez túlhosszú életkor ezekben a mozgalmas időkben.

Ez ének a közkedveltségű énekek közé tartozik. Megvan a Váradi énekeskönyvön kívül Szegedi Gergelynél (1569), Huszár Gálnál (1574. II. r.), Bornemisznál (1582), az 1579, 1590 s a bártfai Ék. 1593 (216. és 307. l.) későbbi énekeskönyvekben is, a Vasady-kódex-

ben (78^b—79^a), sőt a református énekeskönyv revisiója alkalmával ezt átvették a régiék közül.

A feliratban sajtóhiba az I. Psalmus, helyesen LI-nek kellene lenni. Az ugyanott idézett II. Reg. 11. (a Károli Gáspár-féle bibliafordításban II. Sám. 11. rész) az Uriás megöletését beszéli el. Maga a zoltárfelirat is utal erre.

2. s. Váradi Ék.: *álnoktul*. Szegedi: *álnokul*.

5. s. V. *Derékképpen megtisztits*. Szeg.: *Derékképpen te m*.

32. s. V.: *meqbántunk*. Sz.: *meqbántottunk*.

Tesini [Imre].

Az ének versfőiből TESINIS vagy TĚSINIS jó ki. Először Kálmán Farkas gondolt arra, hogy ez *Tessényi Imre* cenki pap neve lehet, aki 1591-ben jelen volt a csepregi colloquiumon. Ilyen család csak ugyan élt Magyarországon s nevét valószínűen Teschentől (Teschentseh alakja: Tešin) vette. Teseni Vencel, „Szép Magelona” fordítója és kiadója valószínűen későbbi bevándorló.

A XXX. Psalmusnak a Károli Gáspár bibliafordításában XXXI. felel meg. Megvan e zoltár a Váradi Énekeskönyvben (1566) 59. l., a Szegediében (1569) 23. l., Huszár Gál Énekeskönyve (1574) II. részében (XLV^a l.), Bornemisznánál (1582) XCIII^a l., az 1579-ikiben (22. l.), az 1590-iki, az ajánlásról Nagy Dorkó (Váradi Kis Gáspárné, a könyvnyomtatóról Csáktornyai énekeskönyvének nevezett) debreceni énekeskönyvben 25. l.; 1592-iki 20. l. s a későbbiekben is.

1. s. *En Istenem* helyett, mint már Kálmán F. észrevette, az 1579-iki Ék.-ben *Uram Isten* van, így találjuk ezt az 1590-ikiben és később is.

7. s. Váradi: *bè kéuér*, Szegedi: *be keuer*.

11. s. Szeg.: *tartasz*.

19. s. Vár.: *vagy e mentségem*. Szeg.: *vagy mentségem*.

Tseh.

Az író neve a versek fejeiben van. Ilyen nevű egyházi író ebben a korban nem ismerünk. Szerepel ugyan egy Cseh Márton, a Lovak orvoságos könyvecskéje szerzője, de ez ekkor még gyermek volt. Túlmerész feltevés volna Kálmáncsehire gondolni, akinek ugyan volt egy énekeskönyve, mint fentebb említettük.

Ez az ének nincs meg Szegedi Gergely énekeskönyvében, ahol a 183—9. lapokon a *Halotttemetésről való énekek* mind egy csoportba.

vannak összegyűjtve. A Huszár Gál énekeskönyve II. részében (1574) szintén el vannak már a halotti énekek különítve s itt a CXXIII^b lapon van! Megvan Bornemisszánál, az 1590. évi Ék.-ben (281. lapon) s a később külön kiadott halotti énekeskönyvekben is. A debreceni 1632. évi *In exequiis defunctorum. Halot (így) temetes korra való énekek* c. kiadásban, melynek *Rövid előljáró beszéd-e* Debrecenben, 1598-ban Pünköst havának 12. napján kelt s aláírása E. S. U., (Kálmán Farkas aláírt jegyzete szerint Emericus-Szilvás-Ujfalvi), ez az ének szintén megvan s felirata szerint Esaiás 64. részéből készült.

4—8. s. Az Esaiás könyve 64. r. 3. 4. verse van itt szabadon átalakítva, mely így hangzik a Károli fordításában: Hiszen öröktől fogva nem hallottak és fülükbe sem jutott, szem nem látott más Istent te kívüled, aki így cselekszik azzal, aki őt várja. Elébe mégy annak, aki örvend és igazságot cselekszik, akik utaidban rólad emlékeznek! Ime, te felgerjeddél és mi vétkeznénk; régóta így vagyunk; megtartunk-é?

A Váradi énekeskönyv (1566) névtelen szerzőktől írt énekei.

A Váradi Énekeskönyvet, mely a nyomtatás helyéről neveztetik így s melyet előbb is gyakran emlegettünk, Hellebrandt Árpád 1892-ben fedezte fel a wolffenbütteli könyvtárban. Címe: A KERESZTYE | NI GYÜLEKEZETBEN VALO | ISTENI DICZERETEK EGYBEN SzE- | Dö-GETTEK, ES MOSTAN, NYOMTATTA. | tak vyonnan eregbitetek (így), es emen- | daltattatak (így) L. F. altal. | PSALMO C.XLIX. | Diczeretet modgyatok az Istennek az szen- | teknek Gyülekezetiben. | VARADON. | Nyomtatot (így) Raphael Hoffhalter, ANNO D. | M. D. LXVJ. || 4°. A — Z + A — A új = 186 + 1 levél: TABLAYA (azaz Mutató-tábla). A cím 1. 3. 5. 7. sora, a nyomtatás helye és éve minium-nyomással.*

Mivel Szilády Áron a Szegedi Énekeskönyve kiadásához csatolt függelékben ezt az énekeskönyvet is összehasonlította a Szegediével (IX—XII. lap), az újra összehasonlítást feleslegesnek tartjuk, csak azt jegyezzük meg, hogy ahol a Szegedi Énekeskönyvében hiányzó énekeket felsorolja (XI—XII. lap), a Bornemisza Énekeskönyve helyett most már több helyen az ennél régebbi Huszár Gál-féle Énekeskönyv második részét lehetne felemlíteni, amelyet Szilády még nem ismert. Azért írjuk: több helyen, mert olyan ének is van, amely nincs meg Huszár Gálnál.

* A nyomda a második sorban *GYülekezetben* szó V betűje s a 9. sorban ugyanezen szó u betűje felett levő kis c jelt, mely az ü-t jelzi, valamint a *szedögettek* ö betűjét jelző o felé tett c-t nem tudta visszaadni.

Mint nevezetes dolgot említjük föl, hogy a címben említett L. F. monogram S. Szabó Józsefnek a Debreceni Szemle 1929. évfolyama szeptemberi számában (350—351. l.) megjelent „Ki volt az 1566. évi váradi énekeskönyv emendátora?„ c. b. közleménye szerint Literatus Ferenc, másképen János deák, a Bocskay Györgyné jószágigazgatója nevét rejtí, akink nőtestvérét Erzsébetet, Melius Péter vette feleségül. Ez állítás bizonyosságára S. Szabó Debrecen város jegyzőkönyvéből három érdekes birtokügyi adatot közöl. Ez a feltevés futólag nekünk is eszünkbe ötlött, midőn ez adatok közül kettőt az Irod. Közl. 1910. évfolyama 108. 109. lapján Csűrös Ferenc közlésében olvastunk, s örömmel látjuk, hogy ez nemcsak másnak is eszébe jutott, hanem S. Szabó alapos érvelése által valószínűvé válik. A Literatus Ferenc neve még később is szerepel. A Daróci Imre éneke versfőiből ez jő ki: *Emericus Daroci Francisco Literato in Oroszi fecit.* De ez már aligha a mi Literatus Ferencünk, mivel 1604-ben írja, tehát nagy időtávolság van 1566 és 1604 között, de meg úgy látszik, hogy ugyanerre vonatkozik az ének utolsó két sora: Ez éneket Csapán Ferenc Deáknak Holtom után hagyom testamentumban.

A Váradi és Szegedi Gergely Énekeskönyve egybevetésének eredménye, hogy a Váradi Ék. következő énekei nincsenek meg a Szegediében:

1. *Kérlek és intlek. 2. Senki ne bizzék. 3. Tudjuk Uram Isten.*
4. *Istenünkhöz foháskodván. 5. Legyen nagy vígasságunk. 6. Én Istenem benned bíztam. 7. Csuda dolgot beszéllenek (A fősvényről).*
8. *Magasztaljuk az Ur Istent már hívek (Dobokai M.). 9. Hallgasd meg Ur Isten. 10. Atya Ur Isten, mennybéli. 11. Jövel szent Lélek Isten (Szegedi Kis István). 12. Hajts meg Ur Isten kegyes füleidet. 13. Mi Urunk Jézus Krisztusnak. 14. Emlékezzél Ur Isten híveidről. 15. Dicsérlek téged mennybéli Isten.*

E tizenöt ének közül a 7. 8. 11. számúakat még Szilády Áron közölte e mű korábbi köteteiben, a 3. számút (a *Tseh* versfővel) ebben a kötetben a 8—9. lapon, a fentmaradó 11 éneket „A váradi énekeskönyv (1566) névtelen szerzőktől írt énekei“ cím alá foglalva itt adjuk ki. Evvel elértük azt, hogy a Váradi Énekeskönyv egész anyaga napvilágot látott, t. i. a többi rész a Szegedi Gergely Énekeskönyvének különkiadásában (Bp., 1893.) könnyen hozzáférhető.

Ezek az énekek nincsenek meg Szegedinél (ezért nem közlünk itt varianst), de nagyszobrászt megvannak a későbbi énekeskönyvekben.

1. *Kérlek és intlek.* Megvan a Huszár Gál Ék. II. rész XX^b lapján; a Bornemissza Ék. (1582) LXXI^b (sajtóhiba LXVIII); 1592-iki Ék. 156. l., s ennek későbbi kiadásában, sőt Illyés István: Soltári énekek (1693) c. kath. énekeskönyvében is (147. l.).

2. *Senki ne bizzék jó szerencsében.* Bornemisza Ék. (1582) CCXLIX^{a-b} lapon. Itt a felirata: Hogy csak Istenben kellessék bízunk; 1593. bártfai Ék. 366. l. A váradi Ék.-ben nótául idézett ének: Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben, u. o. 33. lapon van e címmel: „Az Miatyánk azon nótára”; az előtte álló, melyre ez utal: „A tíz parancsolat a Saphicum carmen notaiára.” Tehát ez az ének is a sapphói versformára menne. De itt természetesen mértékes versről nincs szó, csak a szótagok száma szerinti utánzatról, bár erre se nagyon ügyel a szerző, mert az Adonicus sor hol 5, hol 6 szótagból áll. Ugyanolyan versformát használ, mint Péchy Ferenc Szent Miklós-hymnusában, csak hogy az szerényebben Endecasyllabon-nak nevezi versformáját. Ilyen nótajelzést többet is találunk énekeskönyveinkben. Pl. Huszár Gálnál (I. rész CLXXIX. b.): Az Elegiacum avagy Pentametrum vers Discant notájára; Bornemiszánál (LXII. b.): „A Mecoenas (így) atavis edite regibus Discant notaiara” stb.

3. *Istenünkhöz fohászkodván.* Megvan Huszár Gálnál (II. rész XCIX^a) és Bornemiszánál (CXXXIX^a). Mindkét helyen ez a címe: Az mi időnkben való nyomorúságainkról való panaszolkodás. Notaia: Dicséretes példát mondok nektek etc., az 1590-iki Ék.-ben (277. l.) „Anyaszentegyház panaszolkodása” a címe; 1592. 152. l.; Kájoninál 1719. 452. l. és a későbbi ref. énekeskönyvekben is.

4. *Legyen nagy vigasságunk.* Nincs sem Huszár Gálnál, sem Bornemiszánál.

5. *Én Istenem benned bízam.* Megvan Huszár Gálnál (II. rész. XCVIII^b). Itt felirata: Azon Psalmus (Előtte a LXXI. Ps. van). Notaia: Uram Isten magasságban. Bornemiszánál (CXXXVIII^b) ugyanilyen felirattal.

6. *Hallgasd meg Őr Isten, mi beszédünket.* Megvan Bornemisza Ék. CCLV^a lapon; a Gönczi-féle énekeskönyv különböző kiadásaiban.

7. *Atya Őr Isten, mennybéli teremtőnk.* Megvan az 1590-iki énekeskönyvben (258. l.). Itt felirata: Más ének. Felséges Isten notára; az 1592-ikiben (139. l.) és a későbbi kiadásaiban.

8. *Hajts meg, Őr Isten, kegyes tüleidet.* 1590-iki énekeskönyvben, a 258. lapon címül: „Szép ének” van, maga az ének a 259. lapon kezdődik; 1592 (139. l.) és a későbbi kiadásokban.

9. *De populi Israelitici numeratione. Mi Urunk Jézus Krisztusnak.* Az 1590-iki énekeskönyvben (260. l.) címe: Az Izrael fiainak számlálásokról. A későbbi kiadásokban (1592. kk.) rendszeren ez a címe: Döghalálnak megszüntetésejért. Ex 2 Sam. 24. Egyébként mint elbeszélő költemény, kirí ez énekek sorából.

10. *Emlékezzél Őr Isten, hiveidről.* Megvan Huszár Gálnál (II. rész IV^b, l.). A címe: Más könyörgés a lelki ételnek és italnak adásáért, a notaia: Légy irgalmas etc. Ugyanígy nyomatta le Bornemisza

Ék. LVIII^b. (S. h. LVI.); megvan az 1579-ikiben; az 1590-ikiben (262. l.), 1592-ikiben (125. l.) és a későbbi kiadásokban.

11. *Dicsirlek téged, mennybeli Isten, én édös teremtőm.* Az 1590-iki énekeskönyv szerkesztője ismerte ez éneket, mert a 273. lapon a „Mikor a Sidó nemzet tartatnék Babiloniában” kezdetű éneknek nótájául választotta. Megvan a Lugossy-kódelexben is (84. lev.) A versfökből: DOMNUS M LEKS (Dominus mea lex?) olvasható ki.

Dóci Ilona (1567).

A *Dicsérlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességédért*” kezdetű ének versföiből DOCHI ILONA neve jö ki s habár gyakori dolog, hogy valakinek a nevére szerez az énekszerző éneket, akinek nevét a versföbbe is befoglalja, mégis hajlandók vagyunk az ének szerzését Dóci Ilonának tulajdonítani, mivel az utolsó előtti strófában maga hangsúlyozza, hogy annak van az énekben panaszolt szomorúsága, aki az éneket rendelé versekben 1567-ben pünkösdednek elmúltában.

Megvan Bornemiszánál (254. l.); Bártfai Énekeskönyv (1593) 350. l.

Bornemisza Miklós (1568).

Bornemisza Miklós életéről nem maradtak fenn adataink. Az utolsó versszak szerint ez egyetlen művét 1568-ban „Istennek hivein keserűségben” írta, ebből, valamint a mű végén levő intealéből azt lehetne következtetni, hogy pap volt. Az énekszerzők rendes szokását nem követi és nem árulja el működési helyét. Nevét a címlapon kívül a versfökbén latinul mondja meg: MARTIRIVM ELEASARIS ET SEPTEM FILIORVM EIVS CUM MATRE SOLO[M]ONA GRAFICE DESCRIPTVM PER NICOLAVM BORNEMISSA IN LAVDEM ALTISSIMI AMEN EEA. E latin akrostichonból valószínűnek látszik, hogy latin műveltségű pap vagy tanító lehetett. Művének négy szövegét ismerjük, két nyomtatott kiadását és két kézirati másolatát. Az egyik nyomtatott kiadást Szabó K. (Régi M. Kvt. I. 356. sz.) XVI. századi bártfai kiadásnak gondolja, a másikon a kolophon megmondja, hogy Debrecenben 1605-ben nyomtatott. (U. o. 396. sz.). Kardos Lajos szerint a két kiadás nyomása, betűi, s egész kiállítás megegyezik egymással, tehát — úgymond — a nyomtatási hely és év nélkül megjelent kiadás lehet akár előbbi, akár későbbi, csupán annyi látszik bizonyosnak, hogy csak egy pár év különbség van a kettő között. Az év nélküli a M. N. Múzeum könyvtáráé, a debreceni kiadás a debreceni ref.

kollégium tulajdona. Az egyik kézirati másolat a Lugossy-codexben (146^b—155^a) van ugyancsak a debreceni ref. kollégiumban, ezt Kardos az előbb említett két kiadásnál korábbi és gondosabb kiadás másolatának tartja (egy versszakkal bővebb is; l. alább), a másik a Kuun-kódexben van (1—18. l.).

Az Eleázár és a hét Makkabeus-testvér története azok közé a bibliai elbeszélések közé tartozik, amelyek leghamarább magukra vonták az egyházi költők figyelmét. Már a negyedik században élt Caius Marius Victorinus Afer neve alatt találunk egy *Carmen de fratribus VII Maccabaeis interfectis ab Antiocho Epiphane* c. bibliai epikus művet, melynek régebbi szerkezete 394 hexameterből áll s mint ál-Victorinus mű szerepel, egyébként szerzőségét egy darabig Hilariusnak is tulajdonították. (Manitius: *Gesch. d. christlich-lat. Poesie*. Stuttgart, 1891, 113—9. l.). A német irodalomban Hans Sachstól (1552. *Die Machabeer*) elkezdve számos tragédiai feldolgozása van, amelyek közül a Werner Zakariásé (*Die Mutter der Makabäer*) és Ludwig Ottóé (*Die Makkabäer*, 1852) a legismertebb. A mi elbeszélésünk nem az ál-Victorinusén alapul, mely retorikai gyakorlatnak látszik s a benne levő beszédek nagyobb része az anya szájába van adva s a fiai hősi halála felett érzett örömeiben hal meg. Itt nincsenek ilyen beszédek s Antiochus végezteti ki fiait után az anyát is.

Hogy e bibliai tárgy nálunk is népszerű volt, bizonyosága az, hogy a 16-ik századtól három magyar verses feldolgozását ismerjük, úgymint Sztárai Mihályét (1546), a Bornemisza Miklósét, melyet itt közlünk és Zombori Antalét, mely 1583-ban Debrecenben jelent meg s egyetlen példánya a British Museumban van. A Sztárai Mihály énekét Szilády névtelenül közölte a Régi M. Költők Tára II. kötetében (317—24. l.), de később, mikor Sztárai többi műveit is kiadta, maga is utalt erre. (V. köt. 349. l.). Ez főként abban különbözik a Bornemisza feldolgozásától, hogy Eleázár történetével foglalkozik részletesen, a fiai vértanúságát nem részletezi. Zombori művének csak második része szól Eleázárról és fiairól, de így is nagyobb (800 sor), mint Sztárai (228 s.) és Bornemisza éneke (464 s.) együttvéve.

A bibliai história nótájául idézett „Nagy bánatban Dávid etc.” a 37. zsoltár Szegedi Gergelytől származó fordításának kezdő sora és mások is használják a nóta gyanánt.

Forrásául az ének a Makkabeusok könyve 6., 7. részét nevezi meg. Ennek a Vulgata szerint kanonikus, a protestánsok szerint apokrifus műnek II. könyvéről van itt szó. Csakhogy ebben a hét Makkabeus-testvér neve nincs meg, úgy hogy bár Bornemisza ezt vette alapul, de egyben-másban másunna (V. ö. Makkabeusok IV. könyve) vett adatokkal kiegészíti. Előadása eléggé szabatos és folyamatos, de verselése nagyon gyenge, rímeire semmi gondot nem fordít.

9. s. L. *Lugossy-kód. Roppantot(t) sereggel.*
 11. s. L. *Jerusalembe hogy ő b. v.*
 13. s. L. *szent Templomban.*
 17. s. L. *Igen sok praedáját.*
 18. s. L. *tékozlásból.*
 24. s. L. *elhadnák, monda.*
 28. s. L. *koromlja vala.*
 29. s. L. *szöndülés az népek között.*
 32. s. L. *minden nép között.*
 33. s. L. *Magzatját két asszony. A Bibliában is két asszonyról*
 van szó.
 36. s. L. *tartja vala.*
 38. s. L. *hordozták vala.*
 39. s. L. *kivette vala.*
 47. s. L. *Egy nagy magas.*
 53. s. L. *emberek kik ott állnak vala.*
 56. s. L. *Disznóhust ne önnének meghagyván vala.*
 57. s. L. *Eliázár, alább Eleazárt ír.*
 62. s. L. *Disznóhussal ötet.*
 63. s. L. *uszollá.*
 71. s. L. *rád szánt fogsága (valószínűen soksága helyett).*
 75. s. L. *Ily fertelmes étet hogy ő utálna.*
 81. s. L. *Soha az ég alatt többet vallok (így).*
 96. s. L. *le vonják.*
 97. s. L. *az égben.*
 98. s. L. *nagy sok kénjaival.*
 104. s. L. *Kikre keservesen rejá néz vala.*
 118. s. L. *Az poroszlók semmit nem nyerhetének.*
 126. s. L. *örök Istene.*
 135. s. L. *ingörli vala.*
 136. s. L. *izgatja vala.*
 137. s. L. *még hét.*
 140. s. L. *parancsolja.*
 147. s. L. *Salomona.*
 158. s. L. *szépségökön álmélkodása.*
 159. s. L. *Nagy bátor voltokon oly nagy csodája.*
 163. s. L. *én intésömet.*
 171. s. L. *tömérdék kéncsökkel.*
 175. s. L. *fogók(k)al szag(g)atni mindon husokat.*
 178. s. L. *nagy vas fazekakat.*
 187. s. L. *Sok k.*
 188. s. L. *vagy tanétója.*
 189. s. L. *csak bizodalmunk.*

193. s. L. *merészségöket.*

A 200. sor után a Lugossy-kódexben ez a strófa van, amely nincs meg a nyomtatott kiadásban:

*Mindön tagjából már vér kifoly vala,
Nyelvét gyökerestül kivonták vala
Es fejének bőrét levonták vala,
Kezeit, lábait elvágták vala.*

Ennek hiányzását már Kardos L. észrevette (id. h.) s ebből azt következteti, hogy a Lugossy-kódex egy elveszett (az ismeretesektől különböző) kiadás szövegét tartotta fent. Ezt az állítást helyesen támogatja avval az észrevételével, hogy e hiányzó strófa *M* betűjével a versfökből kijő a SOLO[M]ONA neve. Az is támogatja ez állítást, hogy a bibliában is van e strófa tartalmának megfelelő szövegrészlet.

212. s. L. *hagyá (mondja helyett).*

215. s. L. *Szép szóval az ifjat ő inti vala,
Disznóhusban önnék, úgy kéri vala.*

217. s. L. *Rejája az ifjú —*

225. s. L. *Pogány király láta ezt is hogy megholt.*

236. s. L. *Bürét (buret) levonyatá.*

241. s. L. *Ezt ifjunak neve szent Aber vala* (később is Abert ír).

255. s. L. *Örökkül örökké.*

257. s. L. *Istennek lelkét ajánlá.*

259. s. L. *hozná kénra.*

267. s. L. *együtt származtunk.*

271. s. L. *az halálra mert látod, bizvást megyünk.*

284. s. L. *kénlódjál azért.*

286. s. L. *Mert látá az Machert.*

288. s. L. *Judást azért fogák.*

289. s. L. *kénzatni kezdé.*

292. s. L. *tagjai.*

293. s. L. *Röppenetössen őt kénozák vala.*

299. s. L. *örökké leszön.*

300. s. L. *örökkül örökké.*

302. s. L. *Akas ifjat.*

304. s. L. *kénzatá.*

308. s. L. *Gyötrelmet mi kénunk hoz te fiadnaknak (így).*

311. s. L. *Aret.*

314. s. L. *Rettönetös kéntul megótalmazlak.*

318. s. L. *neveltettünk.*

319. s. L. *születtünk.*

320. s. L. *Azért az Isténért mind meghalunk.*

321. s. L. *nagy csudája.*
 323—4. s. L. *parancsolja—hagyja.*
 326. s. L. *rakattak vala.*
 327. s. L. *Hogy az láng immáran megfojtja vala.*
 330. s. L. *tajtékkzik vala.*
 343. s. L. *ennek az ő neve vala.*
 349. s. L. *Mönyemő nagy.*
 352. s. L. *hidd meg én szómat.*
 364. s. L. *feledője.*
 366. s. L. *kilenced holnapig én hordoztak (így, hordoztalak h.)*
 371. s. L. *örökké leszünk.*
 372. s. L. *szép atyáddal együtt örülünk.*
 377. s. L. *Légy követője hat szép bátyaidnak.*
 384. s. L. *megoldta vala.*
 392. s. L. *feje vagy királ.*
 395. s. L. *inkáblan.*
 396. s. L. *Ő nyelvecskáját is kivonták vala.*
 399. s. L. *fejét töröli vala.*
 404. s. L. *nagy lángazó tűzben őt vették vala.*
 409. s. L. *Tén ilyen óhajtást.*
 411. s. L. *Bátyjaival, atyával.*
 416. s. L. *bocsáta asszont.*
 417. s. L. *kenzátá asszont.*
 419. s. L. *szaggatják vala.*
 425. s. L. *Eleázárt.*
 427. s. L. *ként szenvedését.*
 428. s. L. *Hitlen Antyochus (így) kegyötlenységét.*
 434. s. L. *mint fiaira.*
 439. s. L. *Bününkből serkenjünk akaratjára.*
 441. s. L. *Mind (így) szent Eleázár mi is szenvedjünk.*
 460. s. L. *ronts el ellenségidnek.*
 461—2. s. L. *Az ki ez éneket költé versökben,*
                   Nevét el-beirták versök fejében.
 464. s. L. *Istennek hivei keserűségben.*

Nikolsburgi névtelen.

A kenyérmezei diadalról két históriás énekünk van. Az egyik Temesvári Istváné, amelyet hátrább közlünk, a másik egy névtelené, akit Toldy *Nikolsburgi névtelennek* nevezett el. Ez elnevezés onnan ered, hogy az utolsó versszak szerint 1568-ban „ez éneket szerzék az jó Morvaságban, Boldogasszony havában (január) Nekki Purgh

várában, Jó Magyarországrul való gondolatban." Nekki Purghról, azaz Nikolsburgról (Morvaországban) tudjuk, hogy Kerecsényi László véggyulai kapitány 60.000 forintot vette meg s családjá is ott lakott, tehát magyar deáknak lenni kellett a várban. Gyuláról ismerünk egy énekszerzőt, Balázsdeák Mártont, vagy Szilády szerint Békési Balázst, aki Gyulán volt még az 1566-iki ostrom alkalmával is s Pető Gáspár szerint a vár feladásakor török fogságba esett. Csakhogy ugyanerről Istvánfi azt írja, hogy az ostromkor kapott sebébe belehalt. De ha nem ez volt az énekszerző, kétségtelen, hogy Nikolsburgban volt magyar énekes, aki a kenyérmezei diadalt megénekelte.

Ennek a históriás éneknek nyomtatott kiadását nem ismerjük. Műve talán még sem jelent nyomtatásban. Kései XVII. v. XVIII. századi másolatban Tinódi 1554. évi Chronicája mellé kötve maradt fent a késmárki ev. lyceum könyvtárában. Onnan közölte Pekár Károly a budapesti VII. ker. külső állami főgimnázium 1904/5. évi értesítőjében, mely *Históriás ének a kenyérmezei diadalról 1568-ból* címmel (1905) különnyomatban is megjelent.

Forrása neki is, mint Temesvári Istvánnak, a másik feldolgozó-nak, Bonfini történeti műve. Tizenkét szótagú sorokra minden versszakban ötödikül egy tizenhárom szótagú sor következik egy rímmel, azaz ötsarkú strofában, mint a Czobor Mihály Kariklia-énekében. De verselése nagyon gyenge, még a szótagok számát is sokszor elvétí, az ötödik sorban 12—14 szótagot is találunk.

A késmárki ev. lyceumi másolatot nem kaphattuk kölcsön; szövegünk az akadémiai másolat és a Pekár összehasonlításán alapul.

18. v. s. Akad. más. *es* (is) *esék*. Pekárnál: *ez esék*.

22. s. Pekár említi, hogy a kézirat *Kenésy* alakja helyett a szokásos (Kinizsy) kiejtést használja. Az akadémiai másolat többféleképen írja e nevet.

50. s. Ak. *tudtak vala*, Pekár: *juttak vala*.

53. s. Pekár: *meghallották vala*.

69. s. P. *székelyek*.

70. s. P. *meghálának*.

79. s. P. *étele, itala*.

81. s. P. *másikkat*.

111—5. s. Protestáns szerzőre vallanak.

134. s. P. *megvívunk*.

161. s. P. *halljátok az ő sirásokat*.

166. s. P. *csincsér*. M. Ny. Sz. I. 435. h. *csincsér*: manila = bilincs.

183. s. P. *az Jézus Krisztustul*.

199. s. P. *idején*.

201. s. Ak. *in*.

219. s. P. *Hogy nem mint ő néki pironkodjatok.*

306. s. *nagy sebbel.* V. ö. *sebbel-lobbal.* Temesvárinál 293. s. oly nagy sietséggel.

329. s. Pekár: *Két felől nagy rést tör, ő oda lenn vala.* Akad. *Kétfelől nagy két tör ő odalán vala.* V. ö. Temesvárinál: *Valamerre téről: hátat ad a pogán, | Két éles tör vala néki az oldalán.*

376. s. Ak. *hácsok.*

385. s. P. *Akiket ő benne erővel kaphatnának.* Ak. *Akiket ő benne érének kaphatnának.*

390. s. P. *parasztok.*

395. s. P. *a melyet.*

399. s. P. *hálana.*

414. s. P. *csókolják.*

420. s. P. *Láták, hogy már az éjjel közelget volna.*

429. s. P. *Vitézek jó kedvet.*

478. s. P. *Nekyspurgh.* Akad. *Nekij Purgh.*

Hunyadi Ferenc.

Trója veszedelmének históriáját Hunyadi Ferenc írta meg először hat részre osztott verses históriájában. Kiadásából ítélve, ez volt a legnépszerűbb Trója-história. Kolozsváron 1577-ben jelent meg először, vagyis ez a legrégebbi fentmaradt kiadás. Az utolsó versszak szerint másfélezer és a hatvankilencben írta művét, tehát a nótául választott Mátyás király históriája (Görcsöni műve) vagy már ez év előtt megjelent, ami ellenkezik Szabó Károly azon feltevésével, hogy Görcsöni a munka írása közben 1574-ben meghalt s azért nem folytathatta művét, vagy pedig utólag kapta a nótajelzést, amire van példa. Későbbi kiadásai: Debrecen 1582; Kolozsvár 1586, 1613, 1651; Sic 1592; Lőcse 1656, 76, 92; Pozsony 1729 és még több kiadás. Kéziratban megvan a Csoma-kódexben is.

Hunyadit mint magyar költőt Szabó Károly fedezte fel (Régi M. Könyvtár 130. sz. a.). Ő jött rá, hogy neve a Trója históriájának hatodik részében a versfőkbe van foglalva: S. (Scripsit) *Franciscus Huniadinus*).

Hunyadi Ferenc neve egyébként addig is ismeretes volt. Külföldi egyetemeket látogatott híres orvosdoktor volt. Utazott Belgiumban, Francia- és Angolországban, valószínűleg egyetemlátogatás céljából. Páduában húzamosabb ideig tanult s Wessprémi Csanádi István szerint (*Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia*. Cent. II. Pars. I. [Wiennae 1778] 86. l.) ott nyert orvosi doktori oklevelet is. Egy *Epigrammation*-ja és *Votivum*-a Hieronymus

Mercurialis két orvosi műve üdvözlésére azok előtt Velencében 1588-ban jelent meg. Nem tudjuk, nem füzte-e vérségi kötelék Hunyadi Demeterhez, aki 1568. ápr. 19-én indult Olaszországba tanulni (Veres E. *Matricula*. Vol. I. *Padova* 73. l. Tört. tár 1889. 800. l.) s ugyancsak Páduában húzamosabb ideig tanult és 1579-ben unitárius püspök lett. Hunyadi Ferencről még több latin művet is ismerünk. Ilyen egy hosszabb költeménye Báthori Istvánról Zucconelli Hippolytnak „*Viridarium* (Venetiis 1583)” c. kötetében (Apponyi: *Hungarica* I. 500. sz.); ugyancsak Báthorihoz írt egy üdvözlőverset „*Ob felicem Stephani ad oppidum Miechoviam adventum* (1586); Báthori András kardinális római útjáról szól „*Ephemeron s. Itinerarium Bathoreum* (Cracoviae 1586) c. verses műve s van egy Báthori István lengyel királyt elsírató elegiája (*Piis manibus D. Stephani Bathorei* u. o. 1588); Weszprémi még azt is említi, hogy Cornides Dániel gyűjteményében van magyar nyelvű gyászverse, melyet Báthori temetésekor énekeltek. Báthori Istvánnak és később Báthori Zsigmondnak házi orvosa volt s Bod Péter ebből az időből egy anekdotát is tud róla t. i., hogy a Szinán basa elleni hadjárat alkalmából (1595) Báthori Zsigmond mellől hazakéredzett Brassóba, hogy onnan golyó ellen biztos orvosságát elhozza s mikor hazaérkezett, azt írta a fejedelemnek, hogy a golyó ellen legbiztosabb orvosság, ha az ember otthón ül. 1594-ből egy VIII. Kelemen pápához írt levele maradt fent. (Erd. Prot. Közlöny 1880. 34. sz.?) Midőn a fejedelem otthagyta Erdély trónját, Hunyadi magával vitte s ezután nem is hallunk róla többet. Azt sem tudjuk, mikor halt el.

Hunyadi Trója-históriáját az énekmondók szokott módja szerint avval kezdi, hogy „Históriák immár nagy sokak voltak... Jer, halljuk meg mi is szörnyű romlását, Szép Trójának kegyetlen viadalját; Görögországnak nagy szörnyű haragját, Két jeles császárnak fölindulását.” E bevezetés után elbeszéli Hector születését, Hecuba álmát, Alexander (París) kitételét és felneveltetését, továbbá Hector ifjúkori párviadalát Alexanderrel, mely avval végződik, hogy Priamus ráismer benne fiára. Az almajelenetet teljesen mellőzi. Ezután szól Trója első romlásáról Laomedon király alatt és Hesione rabul ejtéséről, anélkül, hogy a romlás előzményeként az argonauták megsértését egy szóval is említené; végül Helena megszőktetéséről (1—292. v. s.). A II. rész a Trója ellen való hadikészülődések ismertetésével, seregszemléjével és Trója leírásával kezdődik; azután mindjárt következnak a részharcok: Cygnus viadala Achillessel, Protesilaos és Antilochus viaskodása Hectorral; Trója megszállása, Diomedes, Rhesus és Patroclus halála (293—640). A III. rész az ostrom ötödik évébe vezet. Itt Memnon és a szerezsenek segélye, Achilles és Sarpedon, Hector és Menelaus, Hector és Ajax küzdelme, a Penthesilea

vezetése alatt álló amazonok harca, Memnon halála és Hector bosszúja a kiemelkedő jelenetek (641—988). IV. Hector halálát a görögök elhatározzák; Ajax és Hector, Penthesilea és Diomedes viadala; fegyverszünet; a galamb, sólyom és sas jelenet vészjósló példája; amazonok veszedelme; Diomedes és Aeneas bajvívása; Hector megsebesíti Achillest (989—1404). V. A scythiaiak segítséget hoznak Trójának; a háború tizedik éve; Troilus eleste; Hector halála Achilles mérgezett nyilától; Priamus a Hector holttestét kíváلتja; Hector dicsérete, Paris nyila megöli Achillest; Ajax vetélkedése Ulissessel Achilles fegyverzetéért; Neoptolemus (1405—1824). VI. A faló bevitele Trójába; a Laokoon-jelenet; Aeneas és Hector szel-leme; a királyi palota ostroma; menekülés Trójából; Androgeus, Cassandra, Paris halála; Priamust megöli Neoptolemus; Aeneas és Anchises megmenekülése, Deiphobus megcsonkítása; Trója elfoglalása (1825—2300).

Hunyadi utolsó sorában említi forrását: „Sok Cronikákból írák ezt versekbe.” E szerint több munkából szerkesztette volna egybe históriáját, noha ez a forrásjelölés-mód nem zárja ki a közvetlen forrást sem. Az események elbeszélésében sem Homerost, sem Vergiliust, sem Dares Phrygiusnak és Dictys Cretensisnek már keletkezésükre nézve is mesés históriáit nem követi. Ezek későbbi feldolgozásai, ú. m. Simon de Capra aurea (Chèvre d'or) kb. 1152, Hildebertus, Josephus Iscanus kb. a XIII. század elejéről való verses latin, valamint Benoît de Sainte-More francia, Herbort von Fritzlar, Konrad von Würzburg német, Guido de Columna latin prózai munkája, sem ennek számos leszármazottja, amennyire összevethettük, közvetlen forrásul nem szolgáltak. Közvetett forrásai Daresen és Dictysen kívül Ovidius (Heroid. V., Metam. XIII.) Vergilius (II. k.), Hyginus. Hunyadi művének egyes jelenetei pl. Alexander (Paris) és Hector ifjúkori párviadala, középkori feldolgozók művével (Konrad v. Würzburg, Cronica Troyana, Trojumanna Saga és a szláv Trója-vers) sokszor meg-lépő egyezést mutat. Ennek magyarázatát a mindenik által használt, ma már talán ismeretlen latin forrásban találhatjuk meg. (W. Greif: *Die mittelalterlichen Bearbeitungen d. Trojanersage* 96, 100, 102, 105, 121, 148, 160. l. — H. Dunger: *Die Sage vom trojanischen Kriege* 47, 77. l.)

A trójai históriának ez a legterjedelmesebb magyar verses feldolgozása, úgy szerkezet, mint verselés tekintetében gyengének mondható. Tizenegyzöttagú sorokban van írva, de elég sok tíz szótagú is akad köztük. És a rímei! Mintha erre gondolt volna Szenci Molnár, midőn a sok „valá”-s verseket megróttá. Jellemző sajátysága (egyéb-ként humanista divat) a hősök és más szereplők szájába adott, sok-szor hosszadalmas beszéd s a szerző morális elmélkedése pl. a vak-

merőségről (IV. 157—60. v. s.), a holttest elégetéséről (V. 225—8. v. s.) stb. Szókészlete meglehetősen fogyatékos, ami különösen a jelzők használatánál tűnik szembe. Nála nemcsak Helenának jelzője: „szép“, hanem *szép Trója, szép seregek, szép síkmező, szép sátor* stb., *jeles császárok, jeles fejedelmek, jeles úrfiak, jeles urak, jeles vitézek* stb., állandó jelzők: *erős Hector, tollas görögök, piros hajnal, éles tör;* igen kedveli a *szörnyű, rettenetes, iszonyú* jelzőket.

Ezt a trójai históriát, mielőtt még Szabó Károly rá nem akadt a versfőkben a Hunyadi Ferenc nevére, Toldy és mások mint a Dálnoki János művét emlegették. Ennek az a magyarázata, hogy az 1631-iki kolozsvári kiadásban a Trója-história előtt Dálnoki latin versei olvashatók s azt hitték, hogy ezek csak a mű szerzőjétől származhatnak. Álljanak itt, mivel úgyis e tárgyról szólnak, e tévedés emlékéül:

Nulla adeo est pugna urbs, aut respublica, quam non
Funditus evertat luxuriosa Venus.

Troja fuit celebris quondam victricibus armis,
Nunc Helenae et Paridis diruta amore jacet.

Anno
16

Domini
31

Causa Phrigum casus Helenae Ledea fuisti
Causa mali tanti forma venusta tua est.

Te Paris abreptam Spartâ—Phrigiâ urbe locavit
Coepta hinc sunt causa Praelia saeva tui:

Et Paridis reputes Helenes et semper amores
Cautius ut vivas, nec tua damna feras.

Iudicium Paridis.

Piramides juvenis, quo non praestantior alter,
Qui renuit magni Troica sceptrâ Senis,

Pallados et Veneris formae Iunonis et olim
Arbiter electus, talia verba tulit:

Quam magna pòtes Iuno conjuxque sororque
Illius excelsi, qui juga summa tenet.

Non tamen his moveor, curae mihi non tua dona,
Haud referes formae praemia digna tuae.

Non tua forma placet, svades nunc quam mihi Palla,
Ingenii quamvis gloria magna tui.

Namque Venus Cytheraea placet, calor ossibus ardet,
Munera iudicio nunc ferat illa meo.

Hoc igitur capias malum, quae svavia reddis
Pectora, quaeque potes flectere cuncta Venus.

In gravibus mihi sola dabis solatia curis
Te nihil in tanto firmitus orbe colam.

Johannes Dalnoki Alumnus Scholae
publicae Claudiop.

Érdekes, hogy Dálnoki külön költeményben énekli meg a Paris ítéletét, amelyet Hunyadi kihagyott Trója-históriájából, mintha evvel akarta volna pótolni a hiányt, vagy figyelmeztetni a Trója-históriák gyakori bevezetésének elmaradására.

Szövegünk az 1577-ik évi kolozsvári kiadáson alapul, melynek legteljesebb példánya a M. Nemz. Múzeum könyvtárában van; ugyanott van egy csonka példány. A harmadik példány, mely egykor Fáy Alajos tibold-daróczi könyvtárában volt, jelenleg lappang. A múzeumi példány néhány sora alól kézirattal van kiegészítve s végül hiányzik pár levél. Ezt Szabó Károly, aki a példányt épnek mondja, azért nem vette észre, mert a hiányzó levelek helyére a Lévai Név-telen művének 3 levele (250—356. v. s.) van kötve (Ir. Közl. 1917. 13. l.). Ezt a hiányzó részt (Hunyadi Tr. v. 2165—2268. v. s.) a Csoma-kódexből pótoltuk. Ennek az orthographiája (Deyphobus, Neoptolomus stb.) elárulja, hogy nem a leggondosabb másolat.

Megemlítjük, hogy az elbeszélés legjellemzőbb epizódjainak forrását Király György igyekezett kimutatni (Ir. Közl. 1912. 13—23. l.), megjegyezve, hogy az aprólékos, színtelen részletek hovátartozása nem állapítható meg pontosan. Nem tartjuk valószínűnek, hogy Homerosból, Vergiliusból, Ovidiusból, Dictysből, Colonnai Guidóból stb. maga Hunyadi szerkesztette volna elbeszélését. A Király által említett Ubertinus-féle Ovidius-kommentar felhasználását sem tartom valószínűnek. Itt t. i. Hecuba a Priamus kijátszásával menti meg Parist, míg Hunyadinál a király szolgái, akiknek megölés végett átadták, könyörültek meg a gyermekek s azok parancsolták meg a kecskepásztornak, hogy nevelje fel az árva gyermeket mint sajátját. Valószínűbb, hogy valami összefüggő Trója-ének szolgált Hunyadi forrásául, amelyhez esetleg nem ragaszkodott szorosan. Latin forrásra vall, hogy többször *amazones*-t, sőt *amazonesek*-et is) ír (682, 1106, 1124, 1157, 1168. v. s.), holott az *amazon* alakot is (879, 1103, 1182, 1185, 1195, 1124. v. s.) ismeri és használja.

Ujlaki Péter.

Neve a versfőkbe van foglalva. Életéről semmi adatot nem ismerünk. Ez énekének — a III. zsoltár szabad átdolgozásának — legrégibb szövege a Szegedi Gergely 1569-iki énekes könyvéből ismeretes. Megvan Huszár Gál énekeskönyve (1574) II. részében (CII^b l.), az 1579. évi énekeskönyvben 76. l. „Azon Psalmus” felirattal. Előtte ugyancsak a III. Psalmus „Szent Dávid próféta háborúságában” kezdetű átdolgozása van. Átvette Bornemisza 1582-iki énekeskönyvébe (CXLII^a [CXL]), valamint a Bártfai 1593-iki énekeskönyv szerkesztője is (287. l.).

Temesvári István deák. 1569.

Temesvári István deák telegdi iskolamester 1569-ben írta históriás énekét a kenyérmezei győzedelemről. Ezt az írási évet régen a nyomtatás évével egynek vették s beszéltek 1569-iki debreceni kiadásról (Szabó: R. M. K. I. 73. sz.), amelyből egy példány sem maradt fent. Valószínű, hogy ilyen kiadás nem is volt. Első évszámmal ellátott kiadás (Kolozsvár, 1576) a Heltai „Cancionale”-jában lenyomatott szöveg a IV. részben, amely rész ezenkívül még Tinódi hét énekét foglalja magában. A kolozsvári 1579. évi kiadást Szabó Károly Sándor István „Magyar Könyvesház” c. bibliográfiája után veszi fel (R. M. K. I. 158. sz.) s valószínűen meg sem jelent, legalább egy példányát sem ismerjük. A marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban van még egy nyomtatási év nélküli kolozsvári kiadás. Szabó K. ezt tartja a legrégebb kiadásnak, amely után a Cancionale fentebb említett lenyomata készült (R. M. K. I. 351. sz.).

A 19. században fedezte fel újra Benedek István növendékpap, aki azt lemásolta. Másolata dr. Ötvös Ágoston gyulafehérvári orvos és történetkutatóhoz került, aki azt a Batthyány-könyvtárnak ajánlódokozta (1855) s onnan azután Veszely Károly az „Idők tanuja” c. ujság 1863. évfolyama márc. 19-iki számában közzétette. Ezt nyomatta le azután Thaly K. a „Vitézi énekek és elegyes dalok” (Pest, 1864) I. kötetében 56—84. l. „Hegedős-ének a kenyérmezei diadalról” címmel.

Temesvári István, épenúgy mint a Nikolsburgi névtelen, a Bonfini előadását foglalta versbe s egy tárgynak ugyanazon forrás alapján való feldolgozásáról lévén szó, összehasonlításra e két mű önként kínálkozik. Különböző a forma: Temesvári négysarkú, ú. n. Zrinyi-strófában ír, a Nikolsburgi névtelen ötsoros alexandrinusokban, mint Czobor Mihály (Kariklia). Ez utóbbi inkább hajlandó az

elmélkedésre s főként retorikai gyakorlatra. Neki kapóra jön, hogy Bonfini a harc hevében is szónokoltatja Báthori Istvánt s ő is 137 soros beszédet mondhat el vele, míg Temesvári ugyanezt 54 sorban jól el tudja mondani. Hogy a kettő terjedelme mégis csaknem egyenlő (a Temesvárié 488, a Nikolsburgié 480 sor), annak magyarázata az, hogy Temesvári viszont nagyobb gondot fordít a történet részletesebb előadására, míg a névtelen ezt inkább összevonja.

Temesvárinak a kenyérmezei győzedelem leírásán kívül több művet is tulajdonítanak. Így Thaly Kálmán a „Vitézi énekek”-ben (I. 352—7. l.), a Csoma-kódex „Járulok elődben, szerelmes Jézusom, | Az én könyörgésemben” kezdetű énekéről, mely szerinte a XVI-ik század közepe tájáról való, állítja határozottan, hogy a versfőekben rejlő ISTVÁN DEÁKH, az a Temesvári István, „aki a kenyérmezei diadalról írt hosszabb éneket is szerzé”. Nem tudjuk, hogy mire gondol, mikor u. o. azt is mondja, hogy „ő magát többször csak István deáknak nevezi”, mivel mi bizonyosan tőle származó művet a kenyérmezei győzelmen kívül nem ismerünk. További megjegyzése pedig ez: „Nevezetes, hogy a jelen költemény, mely Balassa Bálint műveinél régiebb — az úgynevezett Balassa-mértékben van írva, csakhogy középrímei nem oly szabályosak. Ime e versmérték már Balassa előtt használtatott, ő csak népszerűvé tette.” Megjegyezve, hogy ez már a Balassa-strófa tovább fejlődése, mert ez négy, a Balassa-strófa pedig 3 sornak felaprózása, épen e versforma ejtethet volna gondolkodóba a Temesvári szerzőségére vonatkozólag. Ugyanott közöl „Édes vigasztalás az bűnnek nehézségi alatt. A XVI-ik századból” címmel egy „Mennybéli Úr Isten, Hallgass meg engemet az én könyörgésemben” kezdetű másik éneket ugyancsak a Csoma-kódexből. Ez is ugyanolyan versformában van írva. Thaly erről azt mondja, hogy „nagyon hasonlít az előbb közlött István deákéhoz; lehet, hogy szintén Temesvári István írta, a codexben is egymásután következnek. Nyelvezetők is igen egyforma.” Természetesen ennek még az előbbinél is kevesebb a valószínűsége. István deákat a Csoma-kódex írási koráig többet ismerünk, pl. Óváry István deákat, aki 1589-ben Báthori Zsigmond szolgájának mondja magát (Erd. tört. ad. III. k. 316. l.); gondolhatnánk magára a másoló Csoma Istvánra, a szintén énekszerző Decsi 6stvánra, a Decsi-kódex összeírójára stb.

Több joggal lehetne a fentebb (4. lapon) közölt ének István deák nevű íróját egy személynek tartani Temesvári Istvánnal: 1. mert az 1566-iki Várad-i énekeskönyvben már benne van az éneke, tehát csaknem összeesik a két ének írási ideje; 2. mindkét ének Cyrus, azaz Kákonyi Péter Astiages király és Cyrus históriája (1549) c. műve nótájára készült.

Lévai névtelen. 1570.

A Trója-monda egyik földolgozóját műve szerzési helyéről *Lévai névtelen*-nek nevezte el az irodalomtörténet. T. i. 1570-ben írta az, „ki nevét ez énekben meg nem írá, híres Léva város kerületiben”. Ez a *Trója veszedelem*, vagy egy újabb kiadás címe szerint a *Páris és görög Ilona históriája* Kolozsvárt 1576-ban és u. o. 1597-ben jelent meg nyomtatásban s ezenkívül kézirati másolatban megvan a Csoma-kódexben is. A szerző hozzá forrás gyanánt, mint a címlapon is említi, Ovidiust használta. A négy részre osztott mű derekát az Ovidiusnak tulajdonított XVI. és XVII. heroida: Páris levele Ilonához és Ilona válaszlevele Párishoz foglalja el. A két levél előtt bevezetésül (I—II. 104.) Priamus nejének álmát, Páris kitételét, Peleus király lakodalmát az aranyalma-jelenettel, Páris ítéletét, Ilona szépségét, Párisal találkozását, utána pedig befejezésül a IV-ik részben Ilona megszöktetését, a Trójába küldött görög követséget, Ilona bűnbánatát, Trója pusztulását és Priamus halálát (e két utóbbinak csak három versszakot szentelve) beszéli el a költő. Ezek forrása még nincs kiderítve. Eddig legbehatóbban Király György foglalkozott vele „*A trójai háború régi irodalmunkban*” c. dolgozatában (Ir. Közl. 1917. 129—132. l.). Az elbeszélte események sorrendjéből némi joggal lehet arra következtetni, hogy Huszti Péter és a Lévai névtelen közös forrásból merítettek. Noha a cím szerint gyönyörködtetés (voluptatis causa) volt a szerző célja, még sem állhatja meg, hogy közbe-közbe (pl. Ilona bűnbánatánál) és a mű végére erkölcsi tanulságot ne illesszen, mely szerint „példa Ilona tinektek szép szüzeknek, Hogy ifjak szavának ti ne higgyetek”. A 11 szótagú négysoros versszakokból álló mű gyenge verselése kezdő, gyakorlatlan verselőre mutat, ki talán iskolamester lehetett avval a barátjával együtt, akinek művét ajánlotta. A műnek az ad némi jelentőséget, hogy Besenyei Jakab művével együtt legrégibb Ovidius-átdolgozásaink közé tartozik.

Palatics György. 1570.

A Szegedi Gergely énekeskönyvében több olyan éneket találunk, mely a török pusztításán kesereg. Ilyen a „Nagy Uristen, ne hagyj minket, ne akarjad veszésünket, Pogány kézre ne adj minket”; ilyen a Szegedi Kis István „Szánja az Uristen híveinek romlását” kezdetű éneke, melyet „Egren” 1566-ban írt s megindító szemléletességgel rajzolja benne a szegény rabok szenvedéseit. Szegedi maga is volt török rabságban, tehát tapasztalatból írja le a végtelen megaláztatást és kinszenvedést s éneke valóban rabok éneke: „Nagy sírván

anyjoknak az gyermekek kiáltnak: „Adnál vizet innom, édesanyám” azt mondják, Ő édesanyjoknak csaknem hasad szívök, hogy csak azt sem adhatják”. Ezt az éneket Szegedi egyházi éneknek szánta, az utolsó versszakba be is vette: „Sírván így könyörge az Istennek egyháza, mikor tatár miatt felföldnek lén rablása” és ez valóban be is került az énekeskönyvekbe „A magyarok siralmas éneke a tatár rablásáról” címmel.

Négy év múlva újabb rabéneket ír a budai Csonkatorony egyik rabja, Palatics György; ezt is felveszi a következő énekeskönyv: a Huszár Gál énekeskönyve s a címben is jelzi, hogy „a keresztyén rabok könyörgésének formája”. Annyi rab volt, hogy külön éneket lehetett írni számukra, mint ahogy a betegek számára éneket és könyörgést írtak s itt maga a rab írta a rabok számára való könyörgést. A budai Csonkatorony Budának egyik városrésze volt, sűrűn szerepel az e korbéli oklevelekben, mert rakva volt magyar foglyokkal (l. Takáts S. Rajzok a török világból I. köt.). Palatics is itt sýnlódott s itt írta 1570-ben rabénekét.

Figyelemreméltó, hogy a bécsi udvari (most nemzeti) könyvtárnak abban az arab betűkkel írt kódexében, mely a Divinyi „Madzsar türki”-jét fenntartotta, több ének között ez is ott van.

Ebben a kis kötetben Gévay Antalnak egy Döbrentey Gáborhoz írt levele (I. r. Közl. 1901. 109—10. l. [Rexa Dezső közlése]) és Szilády Áronnak egy kézirati jegyzéke szerint ezek foglaltatnak: 58^b: Alázatos könyörgés Istenhez. Kezd. Uram, benned még az én reménységem. Vége: Palaszki (sic.) György igen bízik Istenben, Hogy nem hagyja sokáig az büntetésben; 61^a: Áldott az Urísten örökké menyekben (evvel az énekkel kezdődik a Huszár Gál (1574-iki) Énekeskönyvének II. része (megvan Bornemisánál is (LIV^b); 61^b: Diker madzsari (Más magyar): Dicsérlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességédért, Dóczy Ilonának itt a 21. lapon közölt éneke; 63^a: Jézus születése: Nekünk születék mennyei király, kit üdvözítőnek monda az angyal. Szegedi Ék. (1569. 98. l. Bornemisza XV^a.) Dávid panasza Istenhez. Mikoron Dávid nagy busultában. Az LV. Psalmus. Kecskeméti Vég Mihály (Vég Kecskeméti) éneke; Gónczi énekeskönyvében (1592) 41^b; 66^a: Madzsar türki: Fekete szemű, szemöldökű, szeretlek én tes megh szeres. (L. Tudománytár V. 1893. 326—8. l. Toldy F.: A m. költ. kézik. 2. kiad. 81—2. l.; Abafi: Figyelő II. köt. 134. 219. l.) 66^b: Ghazel türki ve madzsari (Török-magyar ghazel). Egy makaronikus vers: Én nem bántom te kegyelmed, Jöszte, szívem, énvelem. Csekmeszun hidszánill dzsàn ü dil derd ü elem (Gévay ford.: Ne szenvedjen elválás által lélek s szív fájdalmat s bánatot); és így felváltva magyar és török szavak, illetve

mondatok. A „jere szívem, jere lelkem, jere“ refrainül szolgál. 67^a: Horvát ének. Ah evista dusha moja etc.

Palaticsról, vagy ahogyan ő olvasta, Palaszky Györgyről így emlékezik meg Gévay idézett 1832. június 5-én kelt levelében: „...a *Kalemmel* író hazánkfia' *keresztény nevére* is akadtam. *Palaszky* Györgynek hívták a szegényt, ki legalább három eszt. sinlődött török fogságban (1567—1570) „*az csonka toronnak erős tomloczeben* (hogya maga szavait felhozzam), míg talán ezen nyomorúságának súlya arra bírta, hogy lemondjon a keresztény hitről és az izlamhoz ragaszkodjék: mely gyanítást leghihetőbbé teszi az, hogy költeményeiben eleinte a' régi magyar négy-négy sort hasonrímmel öszvecsatló verselés nemét követi, ettől magyar ghazelében már egészen eláll, utóbb egy kavarek ghazelben (macaronicum) a' magyar nyelvet a törökkel elegyíti és végtére mintha evvel búcsút akart volna venni édes hazai nyelvétől, magyarul többé nem is ír, a kéziratjának következő lapjain csupán csak török darabokat adván.“

Gévaynak ebben a „gyanításá“-ban az a legérdekesebb, hogy ő Palaticsnek (v. Palaszky Györgynek) tulajdonította az egész kézirat írását, aminek van annyi valószínűsége, mint a másik feltevésnek, hogy t. i. Divinyi volt az egész kézirat. Természetesen ez nem érinti a „Madzsar türki“ szerzőségét, mert annak végső szaka világosan mondja: „egy divini eszt meghírta, meddig az eszível bírta“. Fel lehetne tenni, hogy Palatics fogságában tanult törökül s előbb magyar énekeket másolt (ezek közül legelőt saját énekét) s azután Divinyi magyar nyelvű szerelmes versét, majd egy félig magyar, félig török nyelvű, úgynevezett makaronikus verset. Divin vagy Diviny (Nógrád vármegye) a Balassáék egyik vára volt s nem lehetetlen, hogy a versszerző egyideig Balassáék foglya volt s ott tanult meg magyarul. Toldy Ferenc Divinyi Mehmedet (így említi a madzsar-türki szerzőjét), egy személynek gondolja avval a portai tolmáccsal, aki a portánál 1571-ben Békési Gáspár erdélyi fejedelem törekvéseit közvetítette. (*M. költ. kézik.* 2. kiad. id. h.) Gévai gyanúsításának az a része, hogy Palatics búcsút vett édes hazai nyelvétől és áttért az Iszlám hitére. azért nem valószínű, mert Illadii Palatics György neve később többször szerepel Udvarhelyszéken birtokügyi oklevelekben, aki rabságból való szabadulása után Erdélybe ment volna, feltéve természetesen, hogy ez azonos az énekszerzővel. A neve előtt álló „Illadii“ előnév krasó-szörénymegyei származásra vall. (Kemény L. *Palaticz Györgyről.* Ir. Közl. 1912. 472—6. l. Századok 1912. 476. l. Jakab E.: *Dávid F. eml.* 220. l.)

Palatics éneke megvan Huszár Gál Énekeskönyve (1574) II. részében (CXVIII^a), ez a legrégebb ismert szöveg, onnan vette át Bornemisza 1582-iki Ék.-e (CLV^a, sajtóh. CLIII.); megvan az 1579-

ikiben (182. l.); a bártfai énekeskönyvben (1593. 310. l.), sőt kéz-íratos kódexben is, pl. a Decsi-kódexben 35^a—39. l. Megemlítjük, hogy Balassa ennek nótájára írta „Láss hozzám üdvösségemnek Istene” kezdetű énekét. Különkiadása nem ismeretes. A Jankovich-gyűjteményében volt ugyan egy ilyen különkiadásnak látszó példány, de erről maga a volt tulajdonos megjegyezte: „ezen kis munkátskák, mellyek csak két levélből állanak, nem különösen ki nyomtatott könyv, hanem Valamely Énekes, Ditséreték vagy könyörgések könyvének véglapjai. A' betű formája azonnal el árulja a nyomtató Műhelyt, a' vég czífrázat még bizonyosabban, hogy t. i.: Lipsiai Pál Debreczeni könyvnyomtató Műhelyéből 1596—1620. esztendőök között adatott ki. W. Jankowich m. p.”

A nótául választott *Abigail éneke* a Küküllei névtelen 1560-ban írt bibliai históriája (R. M. K. T. VII. 36—46. l.).

A versfökből e név jön ki: VPALATICH GyÖRGI SSzERSzEMT-TEMCHAE.

II. A Palatics másik éneke az 1579-iki énekeskönyvben van meg, „Más ugyanazoné” felirattal. Ez a „Enekes Keoniv Melibol szoktanak az Vrnak dicziretet mondani... Debreczembe M:D:LXXIX.” egyetlen csonka példányban maradt fent a kolozsvári ref. kollégium könyvtárában. Dr. Csűry Bálint ak. tag volt szíves számomra betűhíven lemásolni.

36. v. s. Az ezután következő versszakból egy sor hiányzik.

Névtelen: Béla király és Bankó leánya. 1570.

Nem Dugonics volt nálunk az első, aki úgy fordított, hogy megváltoztatta az eredeti mű cselekvényének helyszínét, megmagyárosította személyeinek neveit. Már Ráskai is ilyenformán járt el, midőn verses elbeszélésének színterét Budára és Zebernik várába tette át. De az olasz földből magyar talajba átültetett növény így is magán viseli idegen származása bélyegét. Tárgyánál fogva ugyanilyennek tekinthető a Bankó leánya, amely horvát eredetűnek vallja magát, de a budai király udvarát teszi meg eseménye színhelyének.

Arról szól az elbeszélés, hogy Béla király (nem mondja meg, hogy melyik, de a széphistóriának alapul szolgáló monda nem is szokott ilyennel törődni) Budára új udvart vagyis lovagjátékokat hirdetett s arra a vén Bankó, mivel fia nem volt, legkisebbik leányát küldte el, aki a versenyben, sőt még az ivásban is rendre legyőzte a férfiakat. Mikor pedig a király leányos külsejű vitézéről fürdéssel akarja kideríteni az igazságot, török-tatár betörésre hivatkozva, búcsút vett

az tőle s csak mikor már a Duna hátán az útra kész gályán biztonságban érezte magát, akkor árulta el nőiségét. Az újabb versenyben, melyet a király most érette rendeztet, hogy feleségévé tehesse, megint csak ő lesz a győztes a vén Bankónak nagy büszkeségére.

Egy fényes és derűs kép tárul ebben a költeményben elénk, abból az időből, midőn még a budai várban fényes lovagjátékokat tartottak. Horvát költő volt, aki a mondát énekbe foglalta, de a horvát mondák is vágyva tekintettek Buda felé és sűrűn emlegetik a budai királyt (Egy. Phil. Közl. 1913. 109—10. l.). Tárgyánál fogva inkább a Lajos, Zsigmond vagy Mátyás király korába illenék, de az elbeszélés Béla királyt emleget, alighanem ugyanazt a Bélát, akinek udvarában egy másik új udvar alkalmával vitéz Francisco tette kockára fejét hitvese hűségéért. Nagyon messzemenő feltevés ebből egy Béla-mondakörre következtetni, mint Széll Farkas teszi (Egy XVI. sz. hist. énekei 57. l.). A Bankó leánya és Francisco meséje közt különben is van némi rokonság. Amint bizonytalan megjelölés a Béla király neve, úgy Bankó v. Bánkó aligha történeti név, noha okleveleinkben elég gyakran előkerül. 1211-ben pl. a királyné udvarbírája is egy Bankó nevű főúr, de ez nem a Béla király korába esik; IV. Béla korában is élt egy Bankó, Ibraim fia, akinek a király 1263-ban egy pusztát ajándékozott, de ez jelentéktelen ember volt (Budai F. *Polg. Lex.* I. köt. (Nagyvárad 1804.) 147. l. Széll F. id. ért. 56. l.)

A magyar elbeszélést egy ifjú rendelte versekbe „Sebes Vág mentibe Semphe városába 1570-ben, Kisasszony havának (augusztus) legelső hetiben.” Ez a Semphe a nyítramegyei vágsellyei járásban fekvő Sempthe v. Sempte nagyközség lehet, tehát ugyanaz, ahol két év múlva Bornemisza Péter is működött

Nem eredeti műve ez a semptei névtelennek, maga megmondja, hogy „horváltul magyarra nem régen fordéták”. A kis elbeszélés arányos szerkezete, derűs humora, naiv bája elfeledtetik a verselés gyarlóságait, mert verselése valóban gyenge, egy-egy sorban nem egyszer találunk 12 szótag helyett 13-at; a rimeire se fordít gondot.

A horvát eredeti nem maradt fenn. De az átalakult mondát, vagy annak egyes alkatrészeit már Szilády Áron megtalálta (R. M. K. T. VI. k. 312. l.), Pável Ágoston (*A Bankó leányáról szóló széphistória forrásai.* Egy. Phil. Közl. 1913. 104—12. l.) és Szegedi Rezső (*A „Béla király és Bankó leánya” forrása.* Bp. Szemle, 1913. CLIII. k. 404—22. l.) tanulmányai azután ezeket többféle változattal egészítették ki. Szilády utalt az 1879-ben megjelent *Hrvatske narodne pjesme* 8. és 17. sz. két dalára, melynek Vidovics leánya (Vidovics Margitka) és Duncsics Romanija a főhősnői.

Az elsőben a vén Vidovics 9 fiával dicsekszik, holott 9 leánya van s midőn a császár hadba szólítja, leánya megy el helyette férfiruhában. Leányos külseje feltűnik s a császár próbának vetteti alá, de az ékszer-, fegyverpróbát, lópatkolást, sőt versenyúszást is sikeresen kiállja a leány s azután 9 évig harcol a császár seregében. A másokban Duncsics János dicsekszik el 9 fiával, holott neki is csak 9 leánya van. Őt is hadba szólítják s a király fiának tűnik fel a leányos külső s ez is kiállja az ékszer- és kardpróbát s a királyfival rendezett versenyúszásban, messze meghaladva versenytársát, ő is megmutatja két almáját. Szegedi ezekhez sorakoztatja a Szultánija c. éneket, melyben a vén Vida leánya az ifjú császárt szedi rá a próbák alkalmával; a Zlatija, a Gyejván leánya történetét, melyben a köhajtás, a heverő test nyomai a fűben s a fürdés szolgálnak próba gyanánt, s itt is koholt hírrel menekül haza a leány a kíváncsi Omer cselebia elől s végül le is fordítja egészen a Nejmana és Mujo c. éneket, melyhez az elaggott Dizdar-aga kapja a szultán hadba szólító levelét s helyette a spahinak öltöző Nejmana szolgál kilenc évig s a szultán fia (Mujo) veti őt próba alá (köhajtás, kardöv, fürdés) s épen úgy koholt hírrel menekül meg az utolsó próbán, mint Zlatija s nemcsak elárulja leány voltát, de fel is szólítja, hogy ha szereti, kérje feleségül, amit Mujo nem is mulasztott el.

A Páveltől közölt változatok egyikében Krajcsevics Marko helyett megy a hadba kilenc évi szolgálatra huga Andjelija s Perisa nagyvezért játssza ki s nemcsak elmarad a fürdés, hanem a próbák alkalmával tükröt, selymet és csecsebecséket is választ, de elfogadható okát adja, t. i. három huga számára vette azokat. A másik változatban Markót legifjabb leánya Mandolina váltja meg a kilenc évi hadi szolgálatból s Zrinovic bán teszi próbára s véletlenül ugrásközben kapcsolódik ki keblén a dolmány. Ez a sok változat egy se a mi széphistóriánk, de annak rokonságához tartozik valamennyi.

Az a mesemotívum, hogy a leány derekasan megállja helyét férfinak való foglalkozásban is, nagyon régi. Egy kínai hősi ének Mou-lanról (a Kr. u. 6. századból) arról beszél, hogy ez a leány szomorúan látja, hogy apja nem mehet el a császár hívó szavára, fia sincs, aki helyettesítse s maga öltözik férfiruhába s tizenkét évig szolgál vitézül, anélkül, hogy gyanút keltett volna s midőn kitelt a szolgálati idő s vitéztársai hazakísérik, elváltak tőlük s leányruhába átöltözve mutatkozik előttük, akik az ámulattól nem tudnak hova lenni. Ebben nincs meg a Bankó leánya legfontosabb alkatrésze, a próbatétel. Viszont a próba már a Homéros utáni Achilleus-mondában szerepel: a Skyros szigetén a Lykomedes királynál leányruhában lappangó ifjú avval árulja el magát, hogy az Odysseus által elébe tett szövőszerszámok és fegyverek közül az utóbbit választotta. Széll

Farkas szerint a Bankó leánya Shakespeare „What you will” (Vízkereszt vagy amit akartok) c. vígjátékára emlékeztet. Igaz, hogy ebben a darabban egy leány (Viola) mesterien játssza Cesario néven a férfiszerepet, szerelmet is ébreszt Olivia grófnőben maga iránt, de a két mese semmi rokonságban sincs egymással. Az újabb költők közül Torkos László dolgozta fel a Petőfi-Társaság 1907. ápr. 14-iki ülésén bemutatott költői beszélyében.

A Bankó leányát Széll Farkas fedezte fel a birtokába került kódexben s ő tette először közzé *Egy XVI. (recte XVII.) századi codex históriás énekei* címmel a Századok 1884. évfolyamában (670—4. l. és különnymat). A kézirat, melynek 107—112. lapján van, Kubelíkné sz. Bessenyei Marianne könyvtárában Prágában van.

72. v. s. *ölönk*, 74. v. s. *öltetének*, 95. v. s. *ölének* a m. ülünk, ültetének, ölének; 98. v. s. *ül*. Az eredetivel összehasonlítani nem volt módunkban.

75. v. s. *Bachus isten* említése, mint már Pável megjegyezte, nem vall népi eredetre, bár lehet, hogy ez csak a magyar szerző fordításában van így.

Temesvári János deák, 1571.

Temesvári János Tatárjárási Krónikájának két régi kiadását ismerjük. Az egyik Heltai „Cancionale”-jában első mű gyanánt jelent meg Kolozsvárt 1574-ben az alatt a cím alatt, melyet a mű élén közöltünk. Utána következik mindjárt Tinódi Sebestyén „Sigmond királynac és Császárnac Chronicája” c. műve. Ebből a kiadásból egy különlenyomat készült, mely csak e két művet foglalja magában s némileg eltérő címe van: *Chronica, A Bela Kiralyrol, kinec Királysága allatt be iönnenec à Tatárok Magyar országban, és el pusztitottac aszt Soc üdeig*. És Sigmond Királynac és Császárnac Chronicáia, Szép énekben szerezuén. Nyomtatta Colosvarot Heltaj Gáspár, 1574. (Szabó: R. M. K. I. 112, 113. sz.). Elmondja ebben a versszerző, hogy a tatárok, midőn a készületlen magyar sereg elvesztette a csatát, előzőnlőtték az országot és sorra megadásra kényszerítették a városokat és várakat. Csak Esztergom, Székesfehérvár és Szent Márton klastroma tudott ellenállni. Elbeszéli a király pecsétjével üzött csalárd-ságot s a Várad ostrománál követett cselt; e városnak és Esztergomnak ostrománál időz hosszasabban. Azután arról is megemlékezik, hogy a tatárok elvonulása után sem szűnt meg Isten ostorozása: dög-halál pusztította a kevés megmaradottakat. A keresztyén tanulja meg ebből, hogy kerülnie kell a bünt s hallgatni Isten ígét, mert „Isten bosszút állott tudod a zsidókon, Nagy sokszor im az Magyarokon.”

Ilyen bosszúállás most újabban a törökök pusztítása, mely kevés

hiján felér a tatárpusztítással; de a jobbulást, t. i. az egyetértést s a vallásosságot azért csak nem vehetni észre.

A versfőkből e hosszú mondat jő ki: KALAMITOSISSIMA DEVASTATIO RÖGNI HVNGARIAE A TARTARIS PERPETBATA (a. m. perpetrata) TEMPORIBUS REGIS BELAE KVARTI VERSIBUS KOMPREHENSIO A IOANNE LITERATO THEMESVARINO IN MÖMIRUAM (a. m. memoriam) PANNONIAE VT TANDEM TOT CLADIBVS EDOCTA POENITERE DISCAT T.

A nótául idézett „Szent Tóbiás” históriája Dézsi András „Az iffju Tóbiásnak házasságáról való história” (1550). A másik, melyre cím szerint inkább gondolnánk, Székely Balázs „Az szent Tóbiás egész históriája” (1546) tizenháromszótagos sorral kezdi a versszakot. Az utolsó versszak szerint Temesvári János Deák öszveszedé, Deák Chronikából versekbe rendelé Dézsén (nem Desz, mint Szabó K. R. M. K. I. köt. 59. l. írja, akit az írásjegyek hasonlósága tévesztett meg) lakásában beszörzé énekbe, Ezerszázhetven és egy esztendőben.

Az itt említett deák krónika Bonfini történeti műve, melyet gyenge verselésű tizenkét szótagos soraiban nyomon követ az események előadásában, csupán itt-ott nyilvánul némi önállóság az összefoglalásban és kihagyásokban, némi eredetiség a közbeiktatott feddésben és példalózásban.

A szerző 1575-től 1584-ig Belső-Szolnokmegye főjegyzője volt s egyúttal 1584. augusztus táján Dézs város jegyzőjének is megválasztották, 1588–90-ig városi esküdt, 1589-ben főbíró volt. Ekkor ügylátszik leköszönt a bíróságról, mert ez év május 20-án már más viseli e tisztet. Ezután, úgy látszik, prókátorkodott s még 1606-ban is szerepel a neve egy sikeresen védett perben. (Lukinich Imre: *Adalékok Temesvári János deák életéhez*. Egy. Phil. Közl. 1905. 902–3. U. a. *Temesvári János deák életéhez*. U. o. 1909. 643–4. l.).

Névtelen. Az Turi György haláláról. 1571.

Turi György vitéz kapitánynak újabban egy kiváló történetíró és egy jeles költő állított maradandó emléket. A költő Vargha Gyula, aki egy kis eposzt szentelt a törökverő hősnek (Vitézi énekek Thúry Györgyről, 1923), a historikus Takáts Sándor, a XVI. század legalaposabb ismerője s prózai eposzok írója, aki *Vitéz magyar híres kapitányok és generálisok* (Bp., 1922) c. kötetében annyi jeles és hősi kapitány közt is kiemelkedőnek, páratlannak rajzolja őt. Ez a költői és írói lelkesedés nem a jelenkor felbuzdulása, hanem a múlt visszhangja.

Legméltóbb énekese a szintén törökverő Zrinyi Miklós volt. A Szigeti Veszedelem második énekében magasztalja hősi tetteit. A kéziratban még több volt róla, mint a nyomtatott kiadásban, evvel a három versszakkal:

És ez az bátor vitéz vala Palotán
 Király hagyásából jó gondos kapitán.
 Ez Arslánnak mérgét idején meghallván,
 Kezde szorgoskodni mindenrül gondolván.
 Először is ira az Salmensis grófnak,
 Küldjön segítséget korán Palotának;
 Azért gróf meghagyá Izdenczi Istvánnak,
 Hogy száz gyaloggal segítsen Palotának.
 Lén Pápáról is alkalmas segítsége,
 Mert harmadfél száz gyalog onnan eljűve,
 Túri Farkast öccsét kapitán elküldé
 Maximiliánhoz, segítséget kérne.

Majd elmondja, hogyan kérkedett Arslán bég avval, hogy „elvágja Túri Györgynek vitéz nyakát.” Azután az erős oroszlánhoz hasonlítja, melyet a vadászok fektében lepnek meg barlangjában s onnan haraggal kiugorva vadászt halomban mar és valamerre fordul, piros vért sokat ont.

Mikor Túri az itt megénekelt hősi tettet véghez vitte, akkor már fényes hadi mult állott mögötte. Ott volt a lévai támadás után Balassi Menyhárttal együtt a törökűzők között (1544), ott volt 1552-ben a palásti mezőn is. A Miksa koronázásakor Pozsonyban adott lakoma alkalmával bajvívásra hívta ki Gyulaffy Lászlót (1563) s úgy belemelegedtek a vitézi játékba, hogy Ferdinánd abba hagyatta velük, mert az egyik vagy a másik életét féltette.

Egy vitézi éneket is írtak a nevére: „Zöldítsétek egek hamar az erdőket, Hogy próbálhassuk már nyugott fegyverinket” kezdettel, de Horváth János fejtegetései után („Thury György éneke.” Irodalomtört. 1914. 393—401. l.) nyilvánvaló, hogy ez az elkeresztelés nagyon is újabb keletű.

De egykorú az itt kiadott históriás ének: *Az vitéz Turi Györgynek haláláról*, melynek csak egy nyomtatott kiadását ismerjük. Kéziratban megvan a Lugossy-kódexben is (155^a—161^b lapon) *Az vitéz Turi Györgynek vitézségéről és haláláról való szép história* címmel.

A históriás ének, melyet valószínűen a temetésen is elmondtak, mintegy halotti búcsúztatóképen, elbeszéli, hogy a török előhaladásának egyetlen gátja Túri volt, azért ha erőszakkal nem lehetett, csellel, ravaszsággal igyekezett eltenni láb alól. Ilyen fortély volt az is,

amely Túri halálát okozta. Kicsalták Túrit várából kopjatőrésre, de nem jelentek meg, hanem egy kisebb csapatot elküldtek „rablani” Kapornak felé, a derékerő pedig lesbe állott. Túri a kisebb csapatot megtámadta, a foglyokat kiszabadította, de mikor a derékerőhöz ért, mindjárt tudta, hogy ily nagy sereggel az ő kisdied csapata nem mérkőzhetik. De mikor látta, mennyi sok fogoly van ott is, megesett a szive rajtok s megtámadta a túlerőt s ez okozta vesztét. A török minden áron élve akarta kézrekeríteni s lovát is leszúrták alatta. György deák új lóra akarta felsegíteni, s fellába már a kengyelben volt, midőn mindenfelől körülfogták. Eleinte csak lábát „sebösítették”, hogy élve küldjék Konstantinápolyba, de mikor Túri ezt észrevette, ledobta sisakját s oly hevesen osztogatta halálos csapásait, hogy jobbnak látták leszúrni s a fejét küldeni a török császárnak.

A végzetes harc 1571-ben történt s ennek elbeszélése után vitézségének még néhány példáját hozza fel (Palota védelmét, a fehérvári bég elfogását), de abba hagyja, mert ki tudná azt mind előszámolni. Szerzője valószínűen Túri egyik embere, írődeákja, vagy lantosa volt, aki talán ezen a harcon is résztvett, mert azt írja, hogy mikor a vitézek a harcra felkészültek, „Turi György jöve ki *közinkben*.” Hogy az egyszerű vitézekkel együttérző írődeák lehetett a szerző, abból is következtethető, hogy a Turi halálát egyenesen annak tulajdonítja, hogy a király nem fizeti a vitézek zsoldját, tehát a jó kapitány elvesztésén kívül ugyanazt kesergő, amit a gyulai kaland megénekölője, a „Cantio de militibus” szerzője. Két vitéz deákot, Györgyöt és Vincét névszerint is megemlít, talán ő volt a harmadik. Takáts Sándor Alistáli Mártont tartja szerzőjének, Vargha Gyula is ezt szerepelteti Túriról írt kis eposzában hűséges írődeákként.

Tizenegy szótagú négysarkú versekben van írva s a verselésre fordított kevés gond is arra vall, hogy a szerző sietve készítette el, hogy előadhassa, halotti emlékversét. A nótául idézett *Laknak vala régente (Aegyptomban)* Szeremlyéni Mihálynak Kanizsa várában 1544-ben szerzett éneke: *Aegyptombeli kijövéséről Israelnek* (R. M. K. T. II. k. 233. köv. II.).

Csanádi Demeter: II. János király élete. 1571.

János király első krónikása Tinódi volt, aki Erdéli história c. művét e fejedelem születésével kezdi s hosszasan tárgyalva Fráter György politikáját és megöletését, valamint a korabeli hadi eseményeket, az Izabella és János Zsigmond életrajzában a Lengyelországba való kibujdosásig jut el. Ebben a krónikában főhős gyanánt talán nem is Tinódi tudatos alakításából, hanem az események ala-

kulásából Fráter György alakja emelkedik ki. Tinódi maga is észrevehette ezt, mert egy külön „János király fiáról való szép króniká”-t is szerkesztett három részben, mely habár az Erdéli história kivonatának látszik, de mégis János Zsigmondot helyezi előtérbe s Buda elveszésének és a gyermek fejedelem bujdosásának elbeszélésén kívül búcsúbeszédet is ad szájába. Műve mint verses életrajz, töredék, mert mikor János Zsigmond valósággal uralkodni kezdett, akkor már Tinódi rég halott volt.

Tinódi krónikája folytatásának tekinthető Csanádi Demeter műve: *Vita Joannis Secundi Electi Hungariae Regis Scithico sermone a Demetrio Chanadi eiusdem Principis Secretario miserabiliter decantata*. Címlapja nincs, a nyomtatás helye és éve nincs rajta feltüntetve, de valószínűen 1571 körül Debrecenben nyomtatott. (Szabó K. (R. M. K. I. 88. sz.). Hogy ugyanabban az évben (1571) Kolozsvárt is jelent volna meg egy másik kiadása, mint Szabó Toldy után írja (u. o. 89. sz.), az nyilván tévedés, mivel a két különböző kiadás gyanánt felvett két példány egy nyomdából került ki. Kissé különösnek látszik, hogy a Tordán író Csanádi Debrecenben adja ki művét, mikor közelebb volt hozzá Kolozsvár (t. i. csak az erdélyi és nem Bihar-Tordára gondolhatunk), de Szabó Károly állítja, hogy „nyomdai kiállítása Debrecen mellett bizonyít.” A debreceni 1577-iki kiadást Szabó (u. o. 124. sz.) csak Seivertnek a „Siebenbürgische Quartal-schrift”-ben (VI. köt. 220. l.) megjelent közléséből veszi át, de egy példányát sem látta. A cím itt változik, nev. Historia de Vita, morte vniversaqve fortunae alea Illustris Principis ac D. D. Ioannis Secundi, Regis Hung. Dalm. Croat. Dei Gratia Electi, per Demetrium Chanadium in gratiam suae gentis studiose collecta. Debrecini 1577.” Nem ismerünk példányt a kolozsvári 1582-iki kiadásból sem, melyet Toldy említ s Szabó tévedésnek gondol (R. M. K. I. 197. sz.), ellenben a debreceni 1577-iki kiadásból fennmaradt egy példány a szatmári püspöki könyvtárban s a címlap belső oldalán Kállai Jánosnak az olvasóhoz intézett latin distichonait közli. Ezekből látszik, hogy ez ének, ha több kiadást is ért meg, elég ritka, mivel példányai elkallódtak.

Csanádi munkája sem szerkezet, sem előadás, sem verselés tekintetében nem jobb a Tinódiénál. Annyiban is Tinódi műve mellé állítható, mivel az alaphangja ennek is épenúgy szánakozás a fejedelem (János Zsigmond herceg) gonosz szerencséjén, mint a Tinódié, aki látta is őt Kassán „bánkódva és búskodva”.

A szerencse forgandóságának rajzával kezd, mert erre lehet példa a jó János király élete. Ez az élet a szerencsétlenségek szakadatlan láncolata volt, születésekor apját elveszítette, a német meg-

támadta s pártfogója a bárányt pártfogoló farkasra emlékeztet. Fráter György elárulta, úgy hogy kénytelen volt Lengyelországba bujdosni. Öt év múlva tért vissza, de a szerencse ekkor sem szegődött melléje s holtáig betegeskedett. Mikor leánymátkáját akarta elhozni, halála is akkor következett be. A gonosz szerencséével kezdte, avval is fejezi be elmélkedését, elmondva, hogy a régi bölcsek hogyan ábrázolták a Szerencsét s intést is csatolva hozzá, hogy ha Isten ostoroz is, „áldomással” kell venni tőle és kérni kell őt, hogy tartsa meg a nekik mutatott vezért, tegye „egyessé” hozzá mindeneknek szívét, oltalmazzon alatta gonosz pogány kéztől s „építse már meg az ű anyaszentegyházát, Ne szenvedje nevének ily nagy káromlását.”

Szövegközlésünk az elsőnek vélt (1571) kiadáson alapul. A versfőkből: CHANADI DEMETER ENEKLE NAGY SOK ELMVLT DOLGOKROL GONDOLKODVAN jő ki.

209. v. s. Az 1582-iki debreceni kiadásban ez a sor így hangzik: *Az ki szerze ezeket nem regen versekben.*

215—6. v. s. Az 1582. kiad. *Tordan leteben iria enni esztendőben | Az io ezer öt szazban es az hetuen hatban.*

Zeleméri László: II. Psalmus. 1574. előtt.

Az énekszerző nevét csak ebből az egy énekből ismerjük, melynek versfőibe foglalta nevét (ZELEMÉRI LÁSZLHSEMSBD). Ez ének megvan Huszár Gál énekeskönyve (1574) II. részében (XXXIII^a l.). Az előtte álló ének: I. Psalmus. Bodoğ az olyan ember az Istenben, tehát az „Azon nótára” erre utal. A „*Quare fremuerunt gentes*” a II. Psalmus Vulgatabeli fordításának kezdő szavai. Lenyomatta Bornemisza Péter is Ék. (1582): LXXX^a, lapján; az 1590-iki (Nagy Dorkónak ajánlott) énekeskönyv 93. l., Huszár Gál, Bornemisza és az 1592-ikinek tartott Gönczi György-féle énekeskönyv mindjárt elől közlik beiktatva a zsoltárok sorrendjébe, míg az 1590-iki kiadás mintegy függetlenül közli több más zsoltárfordítással együtt a törzszsoltárfordítás után. Megvan a Gönczi-féle énekeskönyv későbbi le nyomataiban is.

Enyedi György: Gisquardus és Gismunda. 1574.

Enyedi Györgyről a legtöbb adat a Kénosi Tözsér-Uzoni Fosztó-féle kéziratoss Unitárius egyháztörténetben található. Főként ez adatok alapján írta meg életrajzát Jakab Elek a Keresztény Magvetőben (*Enyedi György élete*. K. M. 1890. évf. 131—151, 211—44. l.), művei ismertetésével együtt. E szerint 1555-ben született, s való-

színűen Kolozsvárt járt az iskolákba, mert a kolozsvári tanács 260 forintnyi támogatásával kelt külföldi útra. Saját nyilatkozata szerint három és félévig volt külföldön: Genfben volt másfélévig, ugyanannyi ideig vagy valamivel tovább Páduában, egy féléven keresztül Német-, Francia- és Olaszország több városát látogatta meg. 1574-ben Bécsben énekelte meg a két szerető nyomorult halálát, a versfőkben Komáromi Ferencnek ajánlva azt (GEORGIVS ENIEDI TRANSILWANVS IN GRATIAM NOBILIS FRANCISCI KOMAROMI THIRNAVIENSIS FRATRIS VNICE DILECTI CECINIT VVIENNNAE MISERAM MORTEM DVORVM AMANTVM OB IMPATIENTIAM AMORIBS (sic.), [a verső tovább nem ad értelmes szót]). Az utolsó versszak is, melyben megmondja, hogy „piros pinkösd havának (május) közepiben, másfélezer hetvennégy esztendőben ezt éneklé társához szerelmében”, ugyanezt erősíti meg.

Enyedi György rövid élete alatt (negyvenkét éves korában 1597 nov. 24-én, Szabó K. sz. 28-án halt meg) úgy a tanári, mint az egyházi pályán folyvást magasabbra emelkedett. Előbb kolozsvári tanár, 1587-ben rector, 1592-ben unitárius püspök lett. Mint író és egyházi szónok is kimagaslott a korabeli egyházi férfiak közül. Egyházi beszédei a korabeli állapotokra való vonatkozásai miatt voltak nevezeteseek. Mint dogmatikus író is híres volt. Kéziratban maradt *Symboli Apostolici fons et origo* c. értekezése és több egyházi beszéde. Nem maradt fent az elődje, az 1592 július 6-án elhunyt Hunyadi Demeter unit. püspök felett tartott „*Oratio funebris*”-e; továbbá *Responsio ad Michaelis Chierényi de Balásfalva Assertiones scholasticas de sanctissima et individua Trinitate* (1593) c. vitairata. Nagy hírre tett szert *Explicationes locorum Veteris et Novi Testamenti ex quibus Trinitatis dogma stabiliri solet* c. műve, mely sorra veszi a Szentírás azon helyeit, amelyekben alapul a Szentháromság dogmája s unitárius egyházi felfogás szerint értelmezi azokat. Ezt a művét holta után (Kolozsvárt) 1598-ban püspökutóda, Toroczkai Máté adta ki s példányai egy részét elégették. (Szabó: R. M. K. II. 281. sz., e szerint újra kiadták Gröningben 1670-ben: R. M. K. III. 4237 sz.). Toroczkai Máté magyarra is lefordította (Kolozsvár, 1619. Szabó: R. M. K. I. 494. sz.). Jelentőségét mutatja, hogy 1619-ben Szentkirályi Benedek, 1634-ben Tályai Z. Márton, 1640-ben Almási P. András írt rá cáfolatot.

Két műve érdekelt különösebben bennünket. Az egyik a Heliodoros „Aithiopika” c. görög regényének latin fordítása, melyet 1592-ben Báthory Zsigmondnak ajánlott, de sajnos, kéziratban maradt. A másik a „*Historia elegantissima regis Tancredi filiae necnon secretarii regii Gisquardi*” latin című magyar széphistóriája. Állítólag már 1574-ben megjelent egy debreceni kiadása, de ebből egy példány sem

maradt fent. E kiadást, ha csakugyan megjelent, valószínűen megelőzte egy kolozsvári kiadás. Első ismert kiadása, melyen szövegünk is alapszik, megjelent Kolozsvárt 1582., későbbi kiadásai: Monyorókerék 1592., Hely (Kol.) nélkül 1624., Lőcse 1683., Lőcse 1700. A Nemzeti Múzeumban van egy Fraknoi által könyvtáblából kiáztatott töredéke (R. M. K. 2135. sz.), mely a XVII. század végén 1697 előtt nyomtatott. XVIII. századi kiadásai: Buda 1737., u. o. 1750., 1765 és bizonyára sok elveszett kiadása is volt. Újabb kiadás Henrich Arnold tanítványunktól: Enyedi Gy. Tancredus király leánya Gismunda és Gisquardus széphistóriája. Ért. a Kol. egy. magy. irod. szemináriumából 2. sz. (Kol. 1912.). Kéziratban is megvan a 8 első versszak a Csereyné-kódexben, a Csoma-kódex Jankovich-féle másolatában és a Lugossy-kódexben.

Ezen elbeszélés Boccacciónál a IV. nap első novellája (31.). Honnan vette Boccaccio, van-e mondai alapja: Landau szerint (*Die Quellen des Dekameron*. 2. Aufl. Stuttgart 1884. 115—6., 218—9. l.) nem ismeretes. A Decameronból indult el ez is viládkörútjára s vált latin, angol, francia, német stb. verses és prózai átdolgozásban minden nemzet kedvelt olvasmányává. Angol névtelen verses átdolgozásán kívül versben dolgozta át Banester, William Walter és Dryden; Franciaországban a Gismunda története a Boccaccio-fordításokból vált külön s lett kedvelt népkönyvvé. Verses feldolgozása Jean Fleurytől 1493-ban jelent meg; német átdolgozás (Aretino után) von Wyletől, Albrecht von Eybe-től stb. Hans Sachs egy drámát és két verses művet írt róla (1516, 1549) (Égy. Phil. K. XIV. 1890. 320. l.). A német népkönyvet l. Simrocknál (*Deutsche Volksbücher* VI.). Olasz- és Angolországban tragédiává is feldolgozták. Cammeli (Pistoja) olasz „tragédiá”-ját 1499-ben adták elő; Frederigo Asinarinak († 1576) is van hasonló tárgyú darabja. Lásd ezeknek, valamint az angol Tancred és Gismunda- (1568) feldolgozások ismertetését Creizenach: *Gesch. d. neueren Dramas* II. Bd. 231. 404. és 471. kk. 496. l.). Latinra Leonardo Aretino prózában fordította s Beroaldus ezt szedte distichonokba. Több átdolgozásnak s ezek között a magyarnak is Beroaldus szövege szolgált alapul. Beroaldus átdolgozásában inkább rontott, mint javított a novellán, t. i. mythologiai elemet vitt bele s oktató elméldéseivel meg-megakasztotta az elbeszélés menetét.

Amit Beroaldus még némi önmegtartóztatással tett, abban Enyedi nem ismert korlátokat. Nem annyira a mythológia alkalmazását vitte túlságba, bár itt is saját szerzeménye a halálra készülő Gismunda hosszú imádsága Venushoz, hanem az erkölcsi oktatást, amelyre mindenféle alakban visszatér, nemcsak ezzel kezdi és végzi. Beroaldus mint Boccaccio rögtön az elbeszélésbe kezd (a Bentivolus

Hannibalhoz intézett ajánlás az elbeszéléstől egészen külön van választva), csak a lapszéli jegyzet említi a tanulságot, hogy korán férjhez kell adni a lányt, akkor nem jár úgy mint Gismunda, de Enyedi előbb még a bevezetésben hosszan fejtegeti, hogy mint az okos róka vagy „tanólt héja”, tanuljunk más kárán; azután az elbeszélésbe beillesztett egy hosszú elmélkedést a valódi szívbeli és nem örökölt nemességről, a női nem állhatatlanságáról és az atyák könnyelműségéről, hogy nem vigyáznak eléggé „házasságra illendő magzatjokra”, a szerelem állhatatlanságáról. Itt prózában elmondja Paris idahegyi kalandját is a három istennővel s azután tovább folytatva Tarquinius és Lucretia, Dido és Aeneas, Achilles és Briseis szerencsétlen szerelmének leírásával, a gazdagok szerencsétlen sorsáról, Q. Scipio, Agesilaus, Q. Aemilius, Tarquinius, Belisarius példájával; a szegény sorból magas polcra emelkedésről, a Rómát alapító pásztorok, Hostilius, Ptolemaeus, Darius, Parrasius, Locastus, Agathokles példájával (Beroaldusnál a lapszélén ezek közül csak Romulus és Darius van meg). Ismét újabb elmélkedés következik ezután a nemességről, befejezésül az ördög serénységének rajzával és a jámbor atyákhoz és tutorokhoz vagy gyámokhoz intézett intéssel, hogy ne rekesszék útját a házasságnak. És azonkívül kicsoda hosszú beszédet ad a Tancredus, Gismunda és Gisquardus szájába! A mi Beroaldusnál 2—4 sor, itt 8—12 sorra vagy még egyszer ennyire is megnő. Ez a bőbeszédűség nemcsak Enyedi önállóságának jele, hanem átdolgozásának is legfőbb hibája. Ez is, valamint egyes félreértései (Heinrich is felemlít egyet (Boccaccio 193. l.), de van több is) azt mutatják, hogy sietve dolgozott. De önállósága nemcsak ebben, hanem főleg forrásától való számos tárgyi eltérésben nyilvánul meg. Ilyen eltérés Beroaldusnál is van, pl. Boccaccionál a szerelmesek utolsó találkozója nem a barlangban, hanem a Gismunda szobájában van, ahol akkor véletlenül Tancredus is ott volt, de Enyedi lépten-nyomon elcsapong forrásától. Az ő leleménye, hogy Gismunda a keresztségben kapta nevét; hogy első férje rut, de gazdag volt, valamint a kikoszorózott többi kérők irigysége, férje halála után az urak kíséretében visszautazás, azok megajándékozása; annak megtiltása, hogy elhalt férje nevét említsék előtte, csak ő teszi meg Gisquardust cancelláriai fődolgosnak; a király asztalánál csak ő ülteti Gismundával szembe (V. ö. Tinódi Jason és Medeájával); csak nála találjuk, hogy Gismunda a találkozón „szép jegygyűrűjét” adja Gisquardusnak, valamint egész beszédét (Beroaldus: „Illa suum dominum iam vocat, ille deam”), miközben „szép Gismunda ajaki mosolyognak”; másképp adja elő a szerelmesek leleplezését, a felfedezés módját; csak nála tanácskozik a király az urakkal, mitévő legyen a szerelmesekkel (V. ö.

„Telamon király”); a király beszédében az az ötlet is töle ered, hogy inkább Thrácia királyához ment volna feleségül; továbbá az aranybetűs koporsó, melybe a két halottat tették; hogy a király a temetés után negyven napig nem ment ki s végül az önmagával meghasonlott király öngyilkossága. (A Gismunda-tragédiák némelyike szintén Tancredus bűnhődésével végződik pl. egyikben kétségbeesve ollóval szúrja ki szemét [Creizenach id. m. II. 405. l.]) Ezen eltérések nagyobb része lélektanilag megokolt, az előadás élénkítésére szolgál s így költőiségét emeli. Figyelemreméltó, hogy Enyedi az érzelmek festését is megkísérli, ami a Pataki névtelen Euryalusát (1577) kivéve, sőt ezután is egész Gyöngyösig példátlan a széphistóriákban. Hogy Enyedi lírai tehetség, kifejezései is mutatják. Pl. Gismunda nevét virággal cseréli fel: „Nem lön ehhez késedelme virágnak”, „Rajta esék virágnak nagy öröme”, „Melly bánatot hozza a szép virágnak”, „Véget veté a szép virág éltének”. Mintha a „Házasok éneki”-t hallanók: „Az virág így szól viszontag szeretőjének”! Költői hasonlatot is gyakran használ. Ilyen hasonlat a szerelem ébredéséről: „Lám virágnak földben rejtett gyökere, Hideg előtt csak napig áll rejtezve, De ha éri tavasznak meleg szele, Nem titkolja, fűben lesz jelensége”. Vagy egy másik: „A szép rózsza kedves csak idejében, Ha megnézed mosolygó szép színében, De ha hervadt, nincsen oly böcsületben”. Ismét másutt madárhoz hasonlítja a leányt, aki szerelmét soha el nem felejt, mint a madár régi fészket. És még sok ilyen példát idézhetnénk, hogy annál inkább sajnálhassuk, hogy a tanítás, egyházkormányzat és felekezeti polémia egészen elvonták Enyedit a Muzsától, melynek szolgálatában önálló maradandó becsű művet is alkotott vola.

A Gismunda-elbeszélés hatása alatt keletkezhetett a Percy balladagyűjteményében (I. köt. 50. sz. a.) a „Ballad of Sir Cauline and the daughter of the King of Ireland” c. skót ballada (Greguss: A balladáról 1886. 61—62. l. Egy. Phil. Közl. XIV. 1890. 320. l.); Bürger „Lenardo u. Blandine” c. balladája és a mi „Szép Júlia” c. székely népballadánk, melynek két változatát közli a Gyulai—Aranyféle Magyar népkölt. gyűjtemény (III. k. 8—12. l. és jegyzet 426—427. l.). Itt Gyulai figyelmeztet Enyedi hatására (V. ö. Egy. Phil. Közl. id. h. és Heinrich id. m. 179—202. l.).

107. v. s. *búcsúja* helyett az eredetiben sajtóhiba: *baczuia*.

141. kk. és 660. kk. v. s. A nemességről való elmélkedés Enyeditől ered. Ebből nem lehet az Enyedi származására következtetni, mivel annak hangsúlyozása, hogy a valódi nemességet önerejével szerezheti meg az, akinek tehetsége és szorgalma van, a humanisták kedvelt retorikai tárgya volt. (V. ö. Báró Tököly Miklós heidelbergi egyetemi beszédével: Oratio de nobilitate [Heidelbergae, 1604]. Apponyi: Hun-

garica IV. 1969. sz.). Enyedi is állítólag a nemes Mészáros-nemzetségből származott.

232. v. s. *Fuallo*. Az eredetiben: *Littera dissecta celatur arundine furtim*, amit a lapszéli glossa így magyaráz: *Arundine, baculo concavo et fistuloso aut revera arundine cannam arundinem*. Boccaccio még bővebben foglalkozik vele: Gismunda írt egy levelet... ezt aztán beledugta egy nádszárba, melyet tréfálkozva átadott Guiscardónak és mondá: Csinálj ebből szolgálódnak fuvót, hogy estére vele tüzet élesszen (Bokor J. ford. 256. l.).

332. v. s. után mi szedettük jegyzetként az idahegyi jelenetről szóló prózai elbeszélést, mivel úgy véljük, hogy Enyedi is jegyzetnek szánta azt.

643. v. s. *csizamik*. L. Ny. Sz. I. 468. h. *csuszamik* (hitnek vége) alakban idézi.

840. v. s. Az eredetiben: *Passamesat* van. A Ny. Sz. innen idézi s zárójelben utána teszi: *scharteke?* A Lugossy-kódexben: *mondgiak hata megöött Bassus notaiat*.

860. v. s. *hidasba*. Lugossy-k. *hidasban*. Beroaldusnál nincs megfelelő szöveg.

865. v. s. *arany mosdó*. Boccacciónál: *kehely*. Beroaldusnál: *in fulvo auro*, alább *patera*.

867. kk. v. s. A szív ilyen megküldésének több példáját sorolja fel Heinrich G. Egy. Phil. Közl. 1890. 319—22. l. („Fayel”) és Greguss id. m. 61—62. l.

870. v. s. *Kochonyául*. Lugossy-k. *koczioniaiul*.

880. v. s. *fogyád*. Lugossy-k. *fogiad*.

922. v. s. *öttösse*, valószínűen sajtóhiba *öttözze* helyett. A Lugossy-kódexben: *öntözze meg*. Az *ött, öt* alak ebben a korban még gyakori; egyébként itt is előfordul alább a 928. verssorban: *kiönté*.

956. v. s. *medgyek*, többször előfordul *mit tegyek* helyett (l. pl. Balassánál).

1016. v. s. *lábna*, l. Ny. Sz. *lább* alatt v. ö. *lábbad*.

1109. v. s. A Lugossy-kódexben két versszakot úgy vont össze a másoló, hogy az öngyilkosság kimaradt. Ez az összevont versszak:

Irva hagyja mindön testamentomat,
Az urakra biza orszagnak gondgyat,
Budulása nag' vala orszaganak,
Mert helyeben idegent választanak.

1115. v.s. *Budosása* sajtóhiba lehet *budulása* (bódulása) helyett, miként a Lugossy-kódexben van.

Sztárai Miklós (1576).

Sztárai Miklós itt közölt éneke tudtunkkal egyetlen kiadást ért meg. 1581-ben Kolozsvárt került ki a Heltai Gáspár műhelyéből. Címe az, amit az ének feliratául közlünk. Az ugyanott nótául említett Sodoma veszedelméről való ének, mely így kezdetik el: *Beszélek Abrahám atyánknak dolgáról*. Balázsdeák Márton vagy Szilády szerint Békési Balázs műve (R. M. K. T. VI. 265—91. és Egy. Phil. Közl. 1885. 155—62. l.). Nagy Sándor szerint ez a Balázsdeák Békésen tanult, talán éppen Sztárai Mihály tanította, aki 1552—53-ban itt működött. Ez az adat annyiban is érdekes, hogy némi valószínűséget ad annak a feltevésnek, hogy a nevén kívül valami rokonsági kapcsolat is lehetett Sztárai Mihály és Sztárai Miklós között.

Sztáray az utolsó strófa szerint „Balázsfalván Kikellő mentében” 1576-ban szerezte énekét. Utolsó sora: „Kiből dicsértessék az egy Isten”; ebből, valamint abból, hogy az unitárius Bogáti Fazekas Miklós a Dávid Ferenc fiával és Kornis Mihályéval együtt jegyezte fel halála évét, következtetni lehet, hogy unitárius volt. A versfőkből ez az ajánlás van: NICOLAVS STARINVS EGREGIO DOMINO GEORGIO BAGDI PATRONO SVO SEMPER COLENDISSIMO SALVTEM DICIT ET SE COMMENDAT. A fentebb említett halálozási adatot Bogáti az Eber „*Calendarium Historicum*”-ába jegyezte be: „1582. apr. 18. Nicolaus Starinus moritur tertia nocturna Thordae” (Ker. Magvető 1902. 265. l. Idézi Borbély is Egy. Phil. Közl. 1914. 6. l.).

Forrásául Sztárai maga megnevezi a Genesis VI—IX. részét. Előadása meglehetősen száraz, verselése se mutat gyakorlott verse-lőre. Nem elégszik meg a bibliai elbeszélés versbe foglalásával, hanem megmagyarázza, hogy a Noé bárkája egyszersmind allegória az anyaszentegyházról. Minden ember elveszett, aki a bárkába be nem juthatott. Így kell elveszni mindenkinek, aki az anyaszentegyházon kívül van. Ezt az egyébként bibliai gondolatot Sztárai kibővítette s egyes részleteit magyarázta. De nyilván tőle származik a pápa ellen való kifakadás, amiért Pénteken Kántoron (azaz Kántorbőjtben) a húsvétot eltiltotta. Ez kissé erőszakosan van Noé bárkájával kapcsolathozva.

118. v. s. az *bárka tétova labb vala*, tulajdonképen: *lább*, Ny. Sz. II. 501. hasáb: fluctuo, schwimmen.

347. v. s. *házunkat*, valószínűen sajtóhiba *hasznunkat* helyett.

Névtelen: Salamon és Markalf.

A legismertebb, legelterjedtebb és legnépszerűbb népkönyvek egyike nemcsak nálunk, hanem az egész világon a Salamon és Markalf tréfabeszédei.

E népkönyv eredete még nincs kiderítve. Valószínű, hogy Salamon és az elmés paraszt dialogusa volt az alapréteg, melynek egy része, mint Benary és nálunk Loósz (Egy. Phil. Közl. 1889. 783—8. l.) kimutatta, úgyis a bibliából (Példabeszédek, Prédikátorok, Énekek éneke) van kiszedve. Keretül kezdetben a Bölcs Salamon ítélete szolgált (I. Kir. 3., Vulgata: III. Reg. 3.), később a dialogus is bővült s a kerethez is újabb elbeszélő részek járultak, de így is nagyon vékony meséje elárulja eredetét. Eredetére nézve hasonlít az Achikar történetéhez, vagy a Vita Aesopi-hoz. Keletkezési ideje ismeretlen. Elsősorban a héber rabbiirodalomra lehetne gondolni, melynek chokmáirodalmába e művet jól be lehetne illeszteni. De ennek legfőbb akadálya, hogy e mű irányzata az, hogy mindig Salamon maradjon alól a vitatkozásban, vagyis Salamon-ellenes. A negyedik században a tiltott könyvek közé soroztak egy „*Contradictio Salomonis*” c. művet, de erről nem tudunk ez adatnál többet. A cím az azonosításnak nem mondana ellene. Az angolszász „*Dialogue of Salamon aud Saturnus*”, melyben Salamon a keresztyén, Saturnus a pogány bölcsesség képviselője, csak annyiban említhető itt fel, mivel Salamont ép úgy vitatkoznakak lépteti fel, mint népkönyvünk, de egyébként, vitatkozási tárgy, szelleme váltig különböző, Minutius Felix „*Octavius*”-ára emlékeztető s természetesen benne Salamon győz. A 10-ik században Notker Labeo, a Zsoltáráról híres szentgallení szerzetes (952—1022) a 118. zsoltár parafrázisában már azt is említi, hogy Marcholfus Salamon példabeszédei ellen (*Proverbia Salomonis*) harcol. Ez már a mi Markalfunk s ettől kezdve különböző (Markolf, Morolf) alakban elég gyakran emlegetik nevét. A nyelve sem mondana ellent annak, hogy ebben a korban keletkezett. Kormeghatározóul szolgálhat az is, hogy Lüttichi Egbert (szül. 972. körül) *Fecunda ratis* c. mondás-gyűjteményében (kiad. E. Voigt, Halle 1889.) népkönyvünk több mondása megtalálható (Benary XII. l.). A francia eredet mellett bizonyít, hogy a vulgáris latin szöveg számos szava (mint azt Benary, aki maga is a francia eredet felé hajlik, kiadásában felsorolja) román eredetű, sőt a példabeszédek egy része is ilyen alakban van meg az ó-franciában, de erre azt is lehetne mondani, hogy innen kerültek ki a nép közé.

A német eredet mellett szól a Marcolf neve. Nem valószínű ugyan e névnek az Ipolyitól említett ó-alnémet Markolf, (szajkó) madárnévvel való azonosítása. De Markalf nejének, Lupitana, Lupicana nemzetsége (néhány kéziratban Lupa, stb.) figyelmeztet arra, hogy a

Marcolf v. Marolf névben is a Wolf ősi alakja lappang; a német eredet mellett szól az is, hogy leghamarább német vidéken emlékezik meg róla. Egyébként egyes részei (mint azt Benary kimutatja) görög-latin, más részei (mint versenyvirrasztás, a gyertyát tartó macska) keleti kölcsönzésre vallanak.

A legrégebb kézirat, mely lényegesen eltér a vulgaris szerkezet-től, az erfurti városi könyvtárban kb. a 14-ik század második feléből való; a későbbiek XV., XVI. századiak. A XV. századból való az 1453—70. táján írt Beldi-kódex töredéke. (Benary nem ismeri.) A legrégebb kézirat korából nem lehet a mű keletkezési idejére következtetni, mivel a német és francia átdolgozás legalább XIII. századi szöveget feltételez (Benary id. XIII. l.). Nyomtatásban Kölnben 1473 körül jelent meg először; a nyomtatott mű címe rendesen *Dialogus* (v. *Dyalogus*) *Salomonis et Marcolphi*, vagy pedig: *Collationes* quas dicuntur fecisse mutuo rex Salomon sapientissimus et Marcolphus... Német verses átdolgozásai közül nevezetes az Eschenburg-féle kézirat szövege, melyet egy névtelen (Benary szerint) a XIII—XIV-ik század évfordulóján szerkesztett. Ezt megelőzi a kéziratban egy Salman és Morolfról szóló másik német verses história, melyet a Vogt kiadásából ismerünk. (L. alább).

A héber legendában Salamon a szellemek királya s testvére Markolis. Némelyek ebből származtatják a Marcolf nevét. De ha a népkönyv írója ismeri a héber legendát, a nevéen kívül bizonyára egyebet is átvész abból. A középfelnémet Salman és Morolf c. költemény már rokonságot mutat a héber legendával, de a Markolis nevet még sem veszi át. Története, melynek szövegünkhöz kevés köze van, t. i. ennek a hőse Salman jeruzsálemi király, az egész keresztyénség császárja s az elbeszélés arról szól, hogy nejét, Salmét kétszer is elrabolják: egyszer Fore (Farao), máskor Princian s mindig Morolfnak, Salman „testvérének” és vezérének kell az ellopott császárné tartózkodási helyét nagy ravaszsággal kikutatni és azután őt magát is visszaszerezni. Itt vitéz és varázsló (v. ö. a Merlin-mondával) s csak annyiban emlékeztet a *Collationes* (a mi szövegünk) Marcolfjára, hogy némely csinjét (a nyülelbocsátást, kemencébebúvást) ő is elköveti, egyébként a talmudi és az orosz Salamon-mondára emlékeztet. Másik német feldolgozás a Hayden Gergelyé, mely a XV. század harmadik negyedében készült (Schaubach, E. *Gregor Hayden's Salamon u. Marcolf*. Meiningen, 1881). Nevezetes olasz nyelvű szabad átdolgozása Croce Giulio Cesaretól: *Vita di Bertoldo*, melyben a paraszt Bertoldo Markalfot helyettesíti s a királyon kívül a királyné is szerepel. Ennek aztán ismét vannak utánzatai.

Hogy mikor készült a magyar fordítás, nem lehet megmondani. Kétségtelen, hogy Kolozsvárott 1577-ben már megjelent, mert egy ki-

adás metszetén a metsző jelvénye mellett ott van az 1577. évszám s Bod is említ ebből az évből (M. Athenás 194. l.) egy kiadást. Mivel egy képducot későbbi kiadáshoz is felhasználtak, az 1577. évszámmal ellátott kiadás is származhat későbbi időből s valóban Körösi László az Erdélyi Múzeumnak egy ilyen képes címlapú példányát legalább ötven esztendővel későbbinek tartja.

A népkönyv bibliográfiáját Ferenczi Zoltán a M. Könyvszemle 1896. évfolyamában (52—60. l.) állította össze; ugyanott helyreigazításokat közölt hozzá Kanyaró Ferenc (269—275. l.). Ferenczi Zoltán a fentemlített kiadást az Erd. Múzeum Szabó Károly által (R. M. K. I. 133. sz.) leírt példányát tartotta első kiadásnak. Szabó műve megjelenése után az esztergomi főszékesegyházi könyvtárból is előkerült egy példány, melyet mi is használtunk, mely úgy Körösi, mint Kanyaró szerint a Ferenczi most említett példányánál régebbi kiadás. Ez utóbbi véleményyt elfogadva 1. kiadás (1577 körül) az esztergomi példány. Későbbi kiadásai: Kolozsvár 1585 (elveszett); H. és év nélkül (XVI. század); Monyorókerék (Manlius János könyvnyomdájából 1591); Erdélyi Múzeum (régén első kiadásnak tartott) példánya. Még mindig kérdéses, hogy hová illeszthető be, vagy új kiadás-e a debreceni ref. kollégiumi könyvtár (R. M. K. 133. sz. a.) említett példánya? Lőcse XVIII. század. A későbbi kiadásokat a XIX. század közepéig összeállította Ipolyi Arnold (*Vizsgálatok a régi magyar népkönyvek felett I. Salamon és Markalf.* Új M. Múzeum 1855. évf.), ezt kiegészítve Ferenczi Zoltán adataival, köv. kiadásai vannak még: Buda 1744; 1749; Hely n. 1760; Vác 1783; Buda 1786; Vác 1795; Pozsony 1795; Pest 1796; Buda 1808, 1847; Buda 1878; Buda év n. Körösi László megcsonkított kiadása: Esztergom 1885.

Ki lehet e népkönyv magyar fordítója, nem tudjuk megmondani. Toldy valószínűnek tartotta, hogy Heltai vagy valamelyik „erdélyi társa” fordította le s utal arra, hogy Heltai nem csupán nyomtatott, hanem ezenkívül a keze ügyébe eső műveket, ha nem kapott alkalmas fordítót, maga fordította le. Ezen az alapon tulajdonította neki a Fortunatus verses fordítását is. Toldy nézetét Ferenczi is elfogadta, úgy magyarázva, hogy a latin és német szöveg szem előtt tartásával fordította Heltai s halála után a fordítást fia adta ki. Kanyaró Heltai szerzőséget nem tartja valószínűnek (M. Könyvsz. 1896. 1. l.), hanem vagy fiát, vagy valamelyik szász eredetű lectorát tartja fordítónak. Toldy után Ipolyi foglalkozott bővebben a szerzőség kérdésével. Egyszerre több névvel hozakodik elő. Megemlíti, hogy került a kezébe olyan példány, melyben Gyöngyösi István neve fordul elő, Gyöngyösi azonban semmiesetre sem első fordító. Bod Péter Athenásának egy példányában a névtelen szerzőkről szóló cikkben kézírással utána van írva a Valkai neve. Megemlíti még Ipolyi azt is, hogy Toldy Bod után

arra is hivatkozik, hogy Bornemisza Péter is lehet a fordító. Ez utóbbi megjegyzés első tekintetre azért figyelemreméltó, mert Bornemisza Péter kétszer is megemlékezik *Postillái* IV. részében (1578) Markalfról vagy ahogyan ő írja Markolffról. Az egyik hely 839^b lapon így szól: „Mi mulatságnak tartjuk az históriákat, kiket Markolff sibságáról írtak, avagy amaz Trágár (B. Tragár-t ír) Balásról”, ugyanitt említi Eulenspiegel-t, Orlandót is; a másik a 862. lapon: „(A nagy uraknak) asztaloknál istenfélő értelmes emberek szavának nincs helye. Hanem mint régen Markolff volt és Trágár Balás, valamit mondnak, méznél édesb.” Bornemisza tehát jól ismerte Markolfot (a név írásából az látszik, hogy a németet és nem a magyart), de éppen ez a károztatása kizárja (mint már Király György, ez adatok közlője, megjegyezte, Irod. 1918. 312. l. 2. jegyzet), hogy Bornemisza maga fordítsa le e művet.

Mint curiosumot lehet megemlíteni, hogy a magyar hagyomány Markalfot megtette a mi Salamon királyunk udvari bolondjának. Loósz István figyelmeztet arra (E. Phk. 1892. 166. l.), hogy a Budai Ferenc-féle *Polgári Lexikon* II. kötete (634. l.) nemcsak ezt tudja, hanem azt is, hogy Markalf Moson vármegyében Óváron lakott. Budai ezt az adatot, úgy látszik Fröhlich Dávid „*Medulla geographiae*” (1639) c. művéből vette (E. Phk. 1914. 815. l. Gulyás József közl.). Valószínű, hogy Dugonics és Szirmay Antal (*Hungaria in parabolis*) is vagy innen vagy Budai művéből ismeri.

Mint Ipolyi (id. h.), Beöthy (*A széprózai elbeszélés* I. k. Imre Sándor (*A néphumor a m. irodalomban*, 1890) és Tolnai Vilmos (*A szólásokról*) kimutatták, e népkönyv a magyar stílus történetében jelentős munka, nagy hatása volt a népnyelvre s különösen a példabeszédekre. Ipolyi össze is vetette Erdélyi János közmondásgyűjteményével és szembeállított szövegekkel bizonyítja állítását. Ugyancsak Ipolyi utalt arra, hogy e mű Beniczki Péter verses közmondásainak szintén egyik forrása volt, sőt hogy az egyházi irodalomba is belekerült Markalf alakja. Pl. Balásfi Tamás „*Tsepregi iskola*” (1616) c. vitairatában éppen Markalf faválasztását idézi a protestánsokra, t. i. valamint Markalf nem talált olyan fát, melyikre felakasszák, épenúgy a protestánsok sem találhatnak olyan bűjnapot, amelyiken bűjtölni szeretnének. Pázmány a „*Kalauz*”-ban Salamon király udvari bolondjának mondja Marculphust. M. Nyelv. 1907. 342. l.

Irod. *Salamon et Marcoltus*. Krit. Text mit Einleitung... herausgegeben von W. Benary (Heidelberg 1914); Schaumberg, W. *Untersuchungen über das deutsche Sprachgedicht „Salamon u. Morolf“* (Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache) II. 1876.); Schaubach, Ernst: *Gregor Hayden's Salomon u. Marcolf*. Inaug. Diss. Meiningen (1881); Vogt, Friedrich: *Die deutschen Dichtungen von Salomon u.*

Markolf I. B. Salman u. Morolf. (Halle 1880) II. része nem jelent meg. (E két művet a bécsi egy. könyvtárból használtuk.); Duff, E. G. *The dialogue or communing between the wise king Salomon aud Marcolphus* (London 1892); Conway, M. D.: *Solomon and Solomonian Literature* (London 1899); Lamma, E.: *El dialogo di Salomone e Marcolpho* (Bologna 1886. Scelta di curiosità lett. 209.); Salzberger G.: *Die Salomosage in der semitischen Literatur* (1907). A magyar értekezéseket l. fent a szövegben.

A latin szöveg berendezéséről megjegyezzük, hogy az több szerkezetben két részre oszlik. Az I. rész Prologusa: *Cum staret* (több szövegben, így abban is, amelyet a magyar követett: sederet) *rex Salomon super solium David...* szavakkal kezdődik s maga a mű (Dialogus) *Rex vero Salamon, cum eos conspexisset...* szavakkal. (Kiadásunkban a 271. lapon a két leoninus distichon után: *Salamon annakokáért...*). A II. rész: *Igitur rex Salamon quadam die cum venatoribus...* (Kiad. 288. lapon: *Itt megiratik...*) szavakkal kezdődik s több szerkezetben 1—20. fejezetre oszlik, amit a magyar elhagy.

Több szerkezetben a Dialogus előtt Salamon és Marcolfus is (16—16 soros) versben mutatkozik be. A Salamon bemutatkozásának kezdete:

Rex Salomon sum ego
Qui Iudeos iure rego.
Fuit David meus pater
Et Berzabe mea mater,

a Markalfé: Sum Marcolfus sycophanta,
Turpis curtus ydeota,
Marcolf fauer meus pater
Et Floccenna mea mater etc.

A magyar előszónak azon szavaira, hogy „az mi nyelvünknek mi voltaért némely helyen gyengébb és tisztességesb szóval vágyon fordítva, hogy sem mint az igék voltanak” megjegyezzük, hogy ugyanezt több fordító és átdolgozó is megtette pl. Hayden Gergely (Schaubach id. ért. 21. l.), akinél az is előfordul, hogy egy-egy mondásnak csak a felét (az illedelmes részét) fordítja le (Schaubach id. ért. 21, 24. l.). A magyar fordítónak az eredeti szöveghez való viszonyáról meg kell említenem, hogy az nemcsak durvább vagy erősebb kifejezéseknek enyhébbekkel kicserélésére vagy elhagyására szorítkozik. Ha a Markalf durvább mondását elhagyja, elmarad avval együtt a Salamon bölcs mondása is. De elhagy ilyen beszédcsoportot is: Sal. Sermo mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorem. M. Irasci cui non potes, nec finge te quasi noceas! S. Cor mundum nichil timet. M. Qui

sanum digitum ligat, sanum dissolvit. S. Amicus et medicus in necessitate probantur. M. Adiuuat, non nocet; sepius bibit, qui cellaria diligit. Másutt: Uxoris preces sobrias despicere noli! M. Cum tua uxor vult sese uti, noli illi negare, qui necesse habet stb. Olykor tesz is hozzá valamit. Pl. Necessitas facit iustum peccare, ezt így fordítja: A szükség kényszeríti az igaz embert vétkezni, ha nem akarná is. Máskor magyaráz is pl. „... a fejér fátyol alatt gyakorta moly vagyon” ezt zárójel közt megmagyarázza: Azaz férges belől. Perdit suas lacrimas, qui coram iudice plorat. Ezt így fordítja le: Elveszti a siralmát, aki bíró előtt jelenti sirását. De ezt is utána teszi: Post latam sententiam. A turós ló turos lovat keres... utána teszi: érts(d) meg mint stb.

270. l. alulról 18. s. az orra pengig Markalfnak (mint egy sós-ugorka) temérdek, szeplős és horgos, mint a kányának; a latinban csak: nasum spissum et gibbosum (habebat).

U. o. a. 15. s. sarjai igen parasztok valának: calciamenta pedum eius rustica erant nimis.

271. l. 1—2. s. néminemű bölcs: quidam juvenis.

272. l. 2. s. Némely szöveg szerint: Promittit presbyter sanitatem... más variáns: P. sacerdos sanctitatem; más v. P. medicus...

272. l. 4. s. Salamon ítéletének itt említése és a II. részben ugyanennek történetként való bő előadása mutatja, hogy mily laza az összefüggés a két rész között.

272. l. alulról 5. sor: Vulgata: Prov. XIV. 1. Sapiens mulier aedificat domum suam, insipiens exstructam quoque manibus destruet. A Példabeszédek könyvének megfelelő latin idézeteit l. Benary id. kiadásának X. lapján. A magyar szövegnek a magyar bibliával való egybevetését, mely azonban nem teljes, l. Loósz összeállításában Egy. Phil. Közl. 1889. 784—6. l. Mi itt csak néhány jellemző hely egybevetésére szorítkozunk.

273. l. 2. s. Liber Proverbiorum: XXXI. 30. Mulier timens Dominum (a Sal. és Markalf latin szövegében: deum) ipsa laudabitur; u. o. 11. s. megfelel XXXI. 10-nek: Mulierem fortem quis inveniet?

275. l. 2. s. Nehéz tenéked az eszten ellen rugódoznod. Vulg. Actus Apost. IX. 5. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Saulus megtérésekor (Pál fordulása) Jézus mondja ezt a keresztyéneket üldöző zsidó Saulusnak; ez a mű héber eredete ellen szól. Eszten (ösztön) Heltainál is (Bibl. I. Hhh. 3. Ny. Sz. II. 1202. h.) ilyen alakban fordul elő, egy hegyes fapecek az igavonó állat serkentésére. Párizspái a stimulus magyarázatában: ösztön, mellyel az ökör ódalát megszűrják. A Jordánszky-kódex a Vulgata fenti helyét így fordítja: Keme(n) teeneked az eztöke ellen rwgodoznod (v. ö. ösztökél).

275. l. 4. sor *fúl*ni. A Ny. Sz. Salamon és Markalf 1744-iki ki-

adásából idézi a *fúl* alakot, megjegyezve: az 1. kiadás 7. l.: fúrní. A forrásjegyzék szerint Salamon és Markalfot az 1591-iki monyorókeréki kiadás szerint dolgozták fel s ott is zárójelbe van téve: 1. kiadás Kol. 1577. Egyébként *fúl*, fúr jelentéssel a kódexekben többször előfordul (megful: Ny. Sz. a Vitkovics—Jordánszky stb. kódexet idézi) s Simonyi Zsigmond a *fulánk* szó iskolapéldájában is felhasználja. (A magyar nyelv 2. kiad. 356. l.)

276. 15. s. V. ö. Máté ev. VII. 6.: Neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis et dirumpant vos. Egyébként középkori közmondás is: Hos porci comedent, qui se sub furfure miscent.

277. l. 16. s. *hurútni* (tussio) l. Ny. Sz. I. 1520. h.

278. l. 2—3. s. Cant. cant. IV. 16. Surge Aquilo et veni Auster, perfla hortum meum et fluant aromata illius.

U. o. 4—5 s. az eredetiben vers: Quando pluit aquilo, pluit alta domus | Et qui habet hirniam, non est bene satus.

U. o. alulról 7. s. *mgasb* sajtóhiba *magasb* helyett.

U. o. alulról 3. s. Egyjöl (egyiol) lát a macska, noha talpát nyalja: A latin szöveg: Bene videt cattus, cui barbam lingit voluntarius: egyiol v. ö. egyld. ygjol, idgyol, igjol alakokkal (Ny. Sz. I. 1559. h.). Sz. Molnár A. Ígyjöl = sic satis bene. V. ö. Egy. Phil. K. II. Pótk. 499 l.

280. l. 7. s. *ebéljél*. A kódexben, sőt még Sylvester Újtestamentomában is (1541) előfordul; ebellönk mi ketten, Weszprémi-kódex. Ny. Sz. I. 554. h.

280. l. alulról 12. sor. Markalfnak e mondása: A köszikla meghallá, kinek felel a cserfa, némely szövegben Petra quod audit, illi respondet echo; másutt: cui respondet quercus.

281. l. 16. s. A latin szövegben: Quando homo harpat, non potest parabolisare. Más szöveg: Homo hyans non potest loqui. Kőrösi id. kiadásában *rágcsál*-t ír, a későbbi lenyomatok így közlik e mondatot: Mikor az ember rág, akkor nem beszélhet.

281. l. utolsó sor az eredetiben vers: Exiguum munus quum dat tibi pauper amicus | Accipito placite et plene laudare memento.

282. l. 10. s. *aláznak*. A latinban: *callidus*.

283. l. 12. s. Non omnes omnia possunt. Lucilius mondása: Non omnia possumus omnes.

283. l. 14. s. *Az nyomorúságoknak száma között meg vagyon irva*. Az eredetiben: Scriptum est in breve; más szöveg: Scriptum est in casibus (a magyar fordító előtt valószínűen ez volt); ismét más: Moyses admisit, quod. (Idézi Benary id. kiad. 17. l.)

283. l. alulról 5. sor: Máté ev. XIII. 12. Markalf köv. mondása a latinban: Ve illi, qui habet panem et non habet dentes! De másutt *dentes* helyett *parentes* van.

284. l. 5. s. Ex habundantia cordis os loquitur. Máté ev. XII. 32. (Benary nem idézi.)

Salamonnak a 285. l. kezdetén lévő kijelentése vonatkozásban lehet a Salamon-mondának avval a szerkezetével, mely őt az egész keresztyénség császárává teszi meg. (V. ö. Vogt, Salman-kiadása XXI. l.)

285. l. 14. s. Az eredetiben: Molli bergario lupus caccat lanam. A *bergarius* szót a francia eredet egyik bizonyítékául szokták felhasználni. (V. ö. a francia berger-vel.)

287. l. alulról 11. sor: *mondj kuhit* (az eredetiben: confitere te victum). Sz. Molnár—Pápai Páriz sz. kuhit mondani: Prov. Herbam porrigere, Manus dare, Szabó D.: Magyarság virági: Megadni magát. L. Ny. Sz. II. 464. l.

A dialógus befejezésével közölt névsor: Bananias filius Ioiadae, Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis, Adomira, filius Abda super tributa, Benhur, Bendecao és a többi név valamennyi az I. Kir. (Vulg. III. Reg.) IV. fejezetéből vétetett. (Benary 55. l.)

288. l. A Markalf itt közölt feleletét utánozza a magyar népies találós kérdés, melyet egy öreg pásztornak a vizparton adnak fel: Hány ez? Meddig ér? Hány a 32? A felelet: 300; kengyelig; már, Uram, csak kettő!

291. l. A versenyvirrasztást és a *Non dormio, sed penso* mondást Cosquin (Romania 1911. [XL.] 517. kk. II.) keleti eredetűnek tartja.

292. l. 15. s. *Fejérb tat. A tatt* szóra, mely rövid t-vel is ejtetik, a Ny. Sz. Molnár A. inquam (mondok) magyarázatát idézi, de a contextusból látszik, hogy sokszor *bizony* értelemben használták.

294. l. A nőpróbára (titok kifecsegésére) l. Benary XL. l. Magyar például l. az „Omnia vincit amor” c. közjáték II. actusát: Bayer J. Pálos iskola-drámák (Bp. 1897.) 31—6. l. V. ö. Gesta Rom. (Haller ford.) CXXIV. CXXV. részt, Ethnographia II. évf. 234. l.

295. l. A gyertyás macskáról Cosquin, Emm. egész értekezést írt ily címmel: *Le conte du chat et de la chandelle dans l'Europe du moyen âge et en Orient* a Romania 1911. évfolyamába (40) 371. kk. II. s keleti eredetűnek mondja.

296. l. Az ebek figyelmét elterelő nyúl szabadon bocsátása a Salman és Morolf eposzban is előfordul.

296—7. l. A kopasz fejére köpésről l. Diogenes Laertios.

297—8. l. Salamon ítéletéről 1581-ben készült verses bibliai história: Historia bipartita ex I. Regum 1. et 3. capitibus desumpta;

ennek második része foglalkozik a Salamon ítéletével (Szabó: R. M. K. I. 179. sz.).

299. l. Itt az eredetiben szójáték van úgy a Salamon, mint a Markalf beszédében. Az első szerint mulier = *mollis aër*, a másik szerint *mollis error*. Ezt a magyar fordító nem tudja szójátékkal visszaadni s így fordítja: ...*hasonlatos a lágy éghöz, kit beszívunk* és Markalfnak mondása: *Hasonlatosképpen mondhatod az asszony-állatot lágnak, mint szinte a bűnt.*

300. ll. kk. A soknejűséggel való fenyegetésről l. Gesta Romanorum (Haller ford.) CXXVI. rész.

304. l. Markalf a kemencében: a Salman-eposzban is előfordul l. Vogt id. kiad. XXII. l.

305. l. Az akasztófaválasztásra von. Benary idézi: Köhler III. 12. l. de Vitry (Crane kiad.) Nro 62; Joseph Klapper: Exempla (Heidelberg 1911) Nro 105. (De duobus malefactoribus, qui impetaverunt, ut instrumenta mortis sibi ipsi eligerent.) A magyar anekdota ezt a cigányra ruházza. V. ö. Ir. Közl. 1923. 187. l.

Szegedi Veres Gáspár: Titus és Gísippus. 1577.

Szegedi Veres Gáspár életéről csak annyit tudunk, amennyit műve végén maga mond magáról, hogy t. i. Désen a Nagy-Szamos vize mentében 1577-ben írta azt. Nevét egyébként műve versfőiben is elrejtette (CASPAR VERES SZEGEDI).

Műve: „SZEPE ROEVID | HISTORIA KÉT NEMES IFFIAK- | *nac* igaz barátságokról” Kolozsvárt az 1578. esztendőnek „szinte a végiben” jelent meg. A címlap nótául Abigail asszony históriáját idézi, mely a Küküllei Névtelennek 1560-ban írt „Historia Abigail uxoris Nabal” c. műve (R. M. K. T. VII. köt. 36—46. l.). A címlap kezdetleges metszete az akasztás előkészületeit ábrázolja, tehát Gísippusra vonatkozik. Ezen, valószínűen első kiadáson kívül kolozsvári 1580-iki, lőcsei 1676-iki és ugyancsak lőcsei év nélküli (XVII. századi) kiadása van (R. M. K. I. 144. 172. 1204. 1600.). Újabb kiadása Vissnyovszky Rezsőtől: Széphistóriák olasz-latin csoportja. (Bp. 1907.) 69—104. l.

A barátság e gyönyörű panegyrisének Boccaccio a szerzője (X. 8.). A mesét Petrus Alfonsi „Disciplina clericalis” c. művéből vette: Exemplum II. De integro amico. Hilka és Söderhjelm kiadása (Heidelberg, 1911.) 4—6. l. Innen vette a Gesta is 171. sz. elbeszélését, de jelentékeny módosítást tett rajta. Erre nézve elég például fel-
említeni, hogy itt két kereskedő a vőlegénycserét üzletszerűen hajtja végre. (Dunlop-Liebrecht 252. l.). Ennek rokonsága közé tartozik Ami-

cus és Amelius története (V. ö. Pontianus XV. b.), ennek származéka a Gyöngyösinek tulajdonított „Igaz barátság és szíves szeretett tüköre“, Schiller „Bürgschaft“ c. költeménye is. (Heinrich: Boccaccio 238—9. l.) Népszerűségét eléggé mutatja, hogy minden művelt nemzet nyelvére prózában vagy versben lefordították. Versben fordította angolra a XVI. század elején Willam Walter; Hans Sachs (1546), Schwarzenbach (1551), Montanus, Hardy drámának dolgozták fel. (Creizenach: Gesch. d. neueren Dramas II. Bd. 85. l. III. 424, 400, 409—410, 351; Goldsmith feldolg. l. Dunlop—Liebrecht 252. l. Hans Sachs drámája a stuttgarti Litteratur-Verein publikációi CXL. kötetében.) Latinra Bandello és Beroaldus fordították le. Minden valószínűség szerint a Beroaldusét vette fordítása alapjául Szegedi Veres is. A külföldi fordítások jó része is latinból készült pl. Walter angol fordítása is. Az „elmeigyakorlás kedvéért“ fordító Beroaldus maga megvallja, hogy nem mindenütt szóról-szóra fordít, hanem itt-ott elhagy, másutt hozzátesz és inkább szeret hozzátenni, mint elhagyni. Mindamellett sokkal hívebben követi ebben Boccacciót, mint Guiscardus átdolgozásában, amit részben az magyaráz meg, hogy Guiscardus versben, ezt pedig prózában fordítja.

Veres még több szabadsággal él forrásával szemben. De azért koránt sincsenek olyan hosszú betoldások benne, mint a Gisquardusban. Nem említi meg, hogy Titus Aristippus philosophus hallgatására megy Athénbe; hogy Chremes még három évig élt Titus megérkezése után; hogy Sophronia 15 éves korában lett Gisippus menyasszonya; elhallgatja a praetor, a tolvaj nevét. (Ennek egyik nevét [Ambustus] már Beroaldus is elhallgatta.); megrövidíti Gisippus nagyon hosszúra nyúlt beszédeit. Érdekesebb változtatásai: Gisippus „gyűrőjével“ jegyzi el a leányt magának; Beroaldus ezt nem említi, valamint azt sem, hogy midőn Gisippus barátjával meglátogatta mátkáját, „Szép leánnyal nagy vigan táncolának“, ami sikerült ötlet a szerelem-ébredésének magyarázására; a szerelemdoktorok megkérdezése, a beteg ereinek „meglátása“ szintén a Veres ötlete, amit talán Apolloniusban olvasott. (De nem a magyarban, melyet névtelen fordítója 1588-ban fordított le, hacsak a Bornemisza Pétertől említett Apolloniusra nem gondolunk.), hol a szerelembeteg Lucinához szintén „doctorok jövének, az pulsust megláták“; valamint azt is, hogy Gisippus Athénben a sok per miatt ment tönkre. Ő teszi meg Titust a főtörvényben császár képének; Boccacciónál és Beroaldusnál véletlenül ment akkor a praetorhoz. Csak ő hasonlítja a két barátot Orestes és Pyladeshez (a címlapon is utal erre a Martialisból vett idézettel). Az elbeszélést befejező visszapillantás helyett is csak nála van e szép gondolat: „ime mégis emlékezetben vannak | Jám-borságok még mostan is virágzik, | Tökéletessége barátságoknak |

Tudva leszen míg az emberek élnek." Veresnek nincs meg az a szó- és gondolatbősége, ami megvolt Enyedinek, emiatt előadása is szárazabb és színtelenebb, nyelve sem olyan kifejező, verselése is gyengébb. Kevésbé önálló és mindenképpen kisebb tehetség.

A címlapon az 1578-iki kiadás a Martialis epigrammájának a végét így közli: *ut amoris ama*.

31. v. s. *távozata*. Nincs a Ny. Sz.-ban, valószínűen a rím kedvéért Sz. Verestől csinált szó.

80. v. s. *lelnének* helyett sajtóhibából *lennének* van.

119. v. s. *ninczen* valószínűleg sajtóhiba *minden* helyett.

326. v. s. Titus *ma* hogy legyen tü leántoknak, valószínűen sajtóhiba e helyett: Titus *ura* hogy legyen tü leántoknak.

Szakmári Fabricius István (1577).

E név a versfőkből olvasható ki: STEPHANUS FABRICICS SAKMARINVS DE AMORE IMPVDICO COGITABABAT (sic.). (A többi betű nem ad értelmes szót.) A Fabricics név szokatlan és emiatt Horányi Elek és Jankovich Miklós Fábri nevet fogadtak el; Toldy Ferenc is kérdőjelet tesz utána irodalomtörténeti jegyzeteiben (Fabricics?), de végül ő is (*M. költ. tört.* 2. kiad. 168. l.), Szabó Károly is sajtóhibának vették Fabricius helyett, amilyen név íróink közt is szerepel (Szikszai Fabricius B. a szótáríró). Sőt Toldy (u. o.) a Fabricius név fordításaként ez után zárójelben a Kovács nevet is odateszi. Életéről keveset tudunk. Azt, hogy szatmári volt, (a tájnyelvben Szakmári ma is szerepel Szatmári helyett) szintén a versfők árulják el. Művében említi az utolsó versszakban, hogy a Szamos mentén Kolozsváron (nem a várban, hanem a „várasba”) lakott s ott szerzé azt 1577-ben, Ilosvai „Historia Alexandri Magni” c. műve nótájára. Gyenge diák vagy énekmondó lehetett, aki latinul sem tudott jól, mert különben ezt, hogy „uxorem ducit illius filiam Illebiam” nem fordította volna így: „Kinek az leánya Illebiam volt”. Egyébként szabadon fordít, elhagy és be is told részleteket. Pl. a Periander anyjáról szóló elbeszélésben Aesopusra hivatkozva egy anyáról és deák fiáról mond egy mesét, aki az akasztófa előtt leharapta az anyja orrát, mert nem verte meg „apróléklopásaiért”. A tanulságot szereti bőven kifejteni s végül a gonosz szerelem példáit bibliai példával is megtoldja. Verselése is nagyon gyenge, még a szótagok számát is elhibázza, 11 szótagú sorai olykor 12, 13 szótagúvá bővülnek; nincs ritmusérzéke és rímei is rosszak.

Az eredeti görög mű címe: *Peri erotikōn pathematōn*. Szerzője Nicaei Parthenios, aki mint hadifogoly K. e. 73-ban került Rómába,

onnan Nápolyba. Tanítással és költészettel foglalkozott. Vergiliusnak is mestere volt. Mint elégiaköltő volt híres, neje (Arete) halálát két költeményben is gyászolta; Metamorphosis-költeményei is voltak. De ezek elvesztek vagy töredékben maradtak fent s az utánzásokban („Moretum“, „Ciris“) élnek tovább.

Az erotika pathemata-t, ezeket a lélek és élet nélkül való mythologiai elbeszéléseket különböző művekből, melyek nagyobb részét maga megnevezi, gyűjtötte össze s mikor kivonatai már 36-ra szaporodtak fel, Cornelius Gallusnak ajánlva kiadta azokat. A 36 elbeszelés: 1. *Lyrcus*. 2. *Polymela*. 3. *Euipe*. 4. *Oenone*. 5. *Leucippus*. 6. *Pallene*. 7. *Hipparinus*. 8. *Erippe*. 9. *Polycrite*. 10. *Leucone*. 11. *Byblis*. 12. *Calchus*. 13. *Harpalice*. 14. *Antheus*. 15. *Daphne*. 16. *Lao-dice*. 17. *Periander* anyja. 18. *Neaera*. 19. *Pancratus*. 20. *Haerus*. 21. *Pisidice*. 22. *Nanis*. 23. *Chilonis*. 24. *Hipparinus*. 25. *Phayllus*. 26. *Apriate*. 27. *Alcinoe*. 28. *Clite*. 29. *Daphnis*. 30. *Celtine*. 31. *Dimoetas*. 32. *Anthippe*. 33. *Assaon*. 34. *Corythus*. 35. *Eulimene*. 36. *Arganthone*. Ezek az irodalomban régen ismeretesek voltak és az újabb irodalmak költőire is (pl. Ronsardra) hatottak. Legjobb kiadása: E. Martinitől: *Parthenii quae supersunt*. Lipsiae 1902. (*Mythographi graeci*. Vol. II. fasc. 1. suppl.), használható kiadás görög-latin szöveggel a Hirschigé: *Erotici scriptores* Parisiis (Firmin Didot) 1856. 1—23. l. Ezek közül az elbeszélések közül Szakmári Fabricius 16-ot fordított le. A kiválogatott darabok: 1—10, 13—17, 31. A válogatásban inkább a terjedelemre, mint az erkölcsi irányzatra volt tekintettel, noha azt állítja, hogy „tanoságokra jámboroknak írta“ munkáját.

Névtelen: Fortunatus szép históriája.

A Fortunatusról való szép história a XVI. századból maradt fenn egy év nélküli kiadásban. Szabó Károly szerint a nyomtatás jellege Heltai kolozsvári nyomdájára vall. Címképe: egy oroszlánnal és feljebb egy medvével viaskodó másik kardos férfi, jobb oldalon egy nő és egy férfi áll, ez utóbbinál süveg és erszény (?). A szövegben is van egy kép, mely vendégséget ábrázol és ugyanaz, amely a Comico-Tragédia több kiadásában címképül szerepel. (R. M. K. I. 343. sz.) Egy példánya a budapesti Ráday-könyvtárban; elől 6 levél hiányzik belőle, másik példánya a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban van. Ebből hiányzik H, N—R ív; a nemzeti múzeumi teljes példány, melyet Szabó említ, úgy látszik tévedés. A Toldy által (*M. költ. tört.* 2. kiad. 116. l.) említett 1651-iki és 1778-iki pesti kiadás a prózái átdolgozásra vonatkozik, mint ezt már Szabó K. észrevette. Kiadásunkban mindkét példányt felhasználtuk.

Hogy az ismeretes népkönyvtől való eltéréseit feltüntethessük, előbb vázolnunk kell tartalmát.

Egyszer egy császárnak, a sok közül melyiknek, nem mondja meg, volt egy hűséges vitéze, aki, miután sokáig híven szolgált urát, jó szolgálata jutalmául Olaszország egy városában lakóhelyet s a császári udvarból feleséget kapott. Meggazdagodtak, jó módon éltek, boldogságukból csak az hiányzott, hogy nem volt gyermekük. Sok imádkozás után vénségükre mégis lett egy fiúk, akit atyja Fortunának vagy Fortunatusnak nevezett. (Felváltva mindkét név használatik.) Mikorra a gyermek „jó inaskorba” jutott, akkorára szülei teljesen elszegényedtek s Fortunatus anyjától hallván, hogy atyja az ő jövőendő sorsán nagyon aggódik, elhatározta, hogy elmegy világgá szerencsét próbálni. „Valahun magamnak egy urat keresek, | Kitől én magamnak jutalmat vehessek, | Jövőendőbe nektek segítő lehessen”. Úgy is tett és eljutott az „elgondolt helyre” s beállott egy király főkomornyikjának szolgálatába kemencefűtőnek és agarak gondviselőjének. Ezen hivatalában a király figyelmét is magára vonta s gazdája halála után ő lépett annak örökébe. Bár Fortunatus a gyors emelkedés nem tette gögőssé, mégis magára vonta az udvari nép irigységét. Ezek addig mesterkedtek, míg szökésre nem kényszerítették. Felbérelték ellene egy barátját, aki aztán elhitette vele, hogy a király leányának oktatására van kiszemelve, de e tisztet csak férfiúsága árán töltheti be. Fortunatus megijedt „ismét budosnia esék”. Bújdosása közben egy medvével, tovább futva egy oroszlánnal és sárkánnyal kellett megvívnia. Mindeniket legyőzi s nyelvét mind a háromnak kivágja. (Népmesei motívum.) A sok futástól és viaskodástól eltikkadva egy kúthoz ért, ahol leült pihenni. Alighogy ivott a vízből, szózatot hallott, mely azt kérdezte tőle, miért ment oda? és maga előtt látta Fortunát, elől szép és aranyhajú, hátul kopaszfejű leányt, aki felszólította, hogy kérjen tőle amit akar. „Hirtelenségében” Fortunatus nem tudja, mit szóljon: „Látom nem tudsz kérni, Fortuna azt mondja, | Mert még ifiú vagy és igen goromba” s kérés nélkül is olyan erszénnyel ajándékozta meg, melyből ezer arany soha ki nem fog. Fortunatus ezután útra kél, útközben kiveszi kebléből az erszényt, de eldobja, mikor látja, hogy igen rút. Később mégis meggondolja a dolgot, felveszi és kinyitva felvidámul a benne levő sok arany forint láttára. Végre elérkezett egy városba s ott szállás után kérdezősködött, hogy „mellyik volna jobb vendégfogadó, Hol bővebben főznek, ott lenne | maradó.” Egy fogadó megtetszik neki, de annak gazdája elutasítja a rongyos utast. Később nagynehezen, sok könyörgésre a szolgálak között ad neki enni. Az odaérkező koldusok közül egy megtetszik Fortunatusnak s felfogadja szolgájának, Péter a neve s állandóan hű kísérője, tanács-

adója marad gazdájának. (Emlékeztet Arany Toldijában Bencére.) Fortunatus a koldusoknak aranyat ad alamizsna gyanánt, ezt a gazda is meghallja s most megsüvegeli előbb csaknem elkergetett vendégét. Fortunatus ezután sok szolgát fogad, híre mindjobban terjed s elhatározza, hogy a királyt is meglátogatja, aki „új udvart” hirdetett. A király nemcsak fogadja és megvendégeli, de elmegy arra a lakomára is, melyet Fortunatus az ő tiszteletére készíttetett. Nagy gazdagsága szemet szűrt neki s megbízta a szállás gazdáját, hogy azt a sok kincset lopja el. A gazda sok büvel és bájjal (a tájnyelvben ma is előfordul: „Azt se tudja bü-i vagy bá! V. ö. bűvös-bájos) elaltatja Fortunatust s aranyait eliktatta a királyhoz.” Háromízben tette ezt meg, de Fortunatus mindig tudott magán segíteni. Végre arra vetemedett, hogy a kincsen kívül Fortunatus ruháját, sőt a nyakában hordott erszényt is ellopta, de azután mivelhogy igen rossz volt, eldobta. Fortunatus megtalálta az erszényt, ez újra aranyakhoz juttatta, de most észrevette a gazda tolvajlását is, elmondta a királynak s büntetésül négyfelé vágták. Fortunatus ezután embereivel újra felkerelkedett világot látni. Elment a császár udvarába és csakhamar sikerült neki ennek bizalmát megnyernie. Ez a bizalom még jobban megerősödött, mikor a császárt ellenség támadta meg és Fortunatus legyőzte azt. Magához hívatta Fortunatust és felszólította, hogy kérje kérését. Fortunatus egy házhelyet kért abban a városban, ahol szülei laknak: megkapta az egész várost. Újabb ösztökölésre egy kicsiny jószágot kért s csak harmadszor értette meg, hogy a császár sokkal nagyobb jutalmat, egyetlen leányát szánta neki, azt kéri tehát tőle, akit különben is „igen szerete”. A császár ezt örömmel hallja s azonnal elküldi feleségét, hogy hozza el a leányt „Am neki adaték atyjától, anyjától”. Ezután szomszédjaival tudatja „eladását szép leányának”. Azok is eljönnek s „nagy szép rendtartással a hűtölés meglőn”, a lakomán „hegedők és lantok” zengtek. Fortune mindenkit gazdagon megajándékozott, legfőképen jegyesét, azután elküldte Pétert, hogy építsen neki szülei városában egy olyan házat, „kinek immár mássa világon ne lenne,” ahol a császár leányával holtig élne. Péter elindult a „temérdek kincssel” s ura kívánsága szerint megépítette a mesés házat, melynek csudálásával a császár sem tudott betelni. Itt tartották meg a lakodalmat. Nemsokára ezután meghalt a császár s veje lett az utóda, amint a császár még életében kijelentette s a nép is óhajtotta. Fortunatus ezután még sokáig élt és uralkodott feleségével, akitől két fia: János és Andalosia született. Egyszer ismét meglepte az utazás vágya s elhatározta, hogy meglátogatja India királyát. A király bevezette kincsesházába, mely tömve volt mindenféle drágasággal s végül a minden kincsnél többre becsült „süeget” is megmutatta neki, „kit mikor az fejébe tőtte volna, valahova kívánczozott.

azon órába oda jutott." Ez a süveg, mely olyan jól illett az erszényhez, Fortunatust nem hagyta pihenni. Újból látni kívánta és azon szín alatt, hogy elfelejtette színét, megint előkérte. Ekkor aztán fejére is tette s eltűnt vele hazájába. Ezután még fiúi kötelességének akart eleget tenni. Meglátogatta szüleit és magához fogadva holtig eltarotta őket. Boldogságban élt és uralkodott tovább, mígnem egyszer meghalt felesége. Bánatába ő is belebetegszik, magához hívja fiait, kioktatja őket az erszény és süveg titkairól, azután meghal. Egyszer ifjabb fia, Andalosia, miként egykor apja, elmegy világot látni s útravalóul az erszényt és süveget viszi el magával. Egy leány elcsalja tőle mind a kettőt s anélkül elszegényedve tér vissza bátyjához. Ennek tanácsára kalmárnak öltözik s így szerzi vissza a varázstárgyakat. „Végre ha nem élnek, meghóltanak vala.”

Ez a Fortunatus meséje, de széphistóriánk nemcsak ezt foglalja magában. Az I. részben még szó sincs Fortunatusról, ahelyett elmondja a szerző az emberiségnek Nouétól (Noé) való leszármazását, versbe szedve Mózes I. könyvének 10. és 11. részét (a 9. versig; azután áttér a nyelvnek származására: „Görög, olasz, német, lengyel szók valának, | Kik főképpen köztők előszer valának. | Azután azokból támada horvát szó, | Tótokkal egyetemben, lengyelből a rác szó, | Németből támada cseh és spaniol szó.” Azután Ázsia népeiről mond el mesés dolgokat: olyan népek laknak ott, akik rosta nagyságú talpuk árnyékában hűsölnek; majd a törökről és a magyar nyelvről: „Avaris és Huri előbb az nyelv vala, | Melly két szóból osztán egy beszéd lőtt vala.” A magyarok nevét a magból magyarázza. Arról, hogy a magyarok is Japhettől származtak-e, nem tud mást mondani, mint „Doktorok ezen is meg nem osztozhatnak”. Különös egy másik nyilatkozata szintén a magyar nyelvről: „Mikor Scythiából ök el-kí jövének, | Mert Deák, 's görögből szép szókat szedének, | Végre minden nyelvnek magyarázóí lönek.” A pogány magyarok vallásáról azt mondja, hogy eleink kígyót, békát, amely napon pedig barmot vagy vadat nem láttak, a napot imádták. Tarka egyvelegben ennyi mindenféléről van szó a bevezetésben. A II. részben (Pars II. Ad rem progrediar. A többi rész felirata is latin.) előbb azon tépelődik, mily nemzetbeli lehetett Fortunatus, nem tudja eldönteni, mivelhogy forrása nem szól róla. Megnyugszik abban, hogy valószínűen olasz volt. Megint hosszú és zavaros elmélkedés az olaszok eredetéről. Constantzinapoly és Róma alapításáról és nevééről (Roma = Amor), a császári méltóság és nemesi rend keletkezéséről, csak ezután tér rá Fortunatus apjára. Az elbeszélés menetét hasonló kitérések még ezután is többször megszakítják. Pl. midőn Fortunatust irigyei a komornyiktól elriasztják, beszél a deákrend, a prókátor, székeák, harmincados, vicecancellus, a barátok irigységéről, csak a papokat nem

bántja, mert azok is deákokból lettek. Ebből valószínű, hogy a szerző maga is deák volt. A III. részben hosszan elmélkedik arról, honnan ered a királyok és urak azon „rendtartása”, hogy nem szeretnek a szegények, hanem csak hozzájuk hasonlók közé házasodni. Sokféle példát (Astiages, Dávid, Tóbiás) hoz fel ez ellen. Még különösebb a császárok és királyok azon szokása, hogy a képiró képe után választanak a királyleányok közül, pedig „Ha csak egy marhát ember venni akar, | Sokszor megkörüli és nézi, mit akar.” Fáj neki, hogy a magyarok és pedig nemcsak a főrendek követik e példát, „kétszer főzésért”, vagyoniért nőszülnek s megvetik a szegény „tökélletes személt”. Végül maga is belátja, hogy mindezt megváltoztatni nincsen hatalmában s megnyugszik Isten akaratában. A következő részben a császár levéllel tudósítja szomszédait, hogy leányát az alacsonyabb származású Fortunatusnak „adta el”, bibliai idézetekkel bizonyítja eljárása helyességét, hivatkozik Paris és Helena szerelmére s végül egészen elmondja Telamon fiának, Diomedesnek szomorú történetét, aki Catharista miatt öngyilkos lett. (Találóbbr példa lett volna Guiscardus és Gismunda szerencsétlen szerelme.)

Ez a sok kitérés kétszeresre növelte a széphistória terjedelmét és az elbeszélés folytonos megszakítása által unalmassá tette azt. Ott is tanítani akar, ahol annak semmi helye nincsen s a nem helyén alkalmazott oktatásban nem tud mértéket tartani. Ebből is látszik, hogy az átdolgozó pap vagy tanító volt és pedig protestáns, mert a katolikus nem mondaná azt Rómáról, hogy „az vakságban ő mégis megmaradt” s nem fogná rá a pápára, hogy ő rendelte el a rangos és módos házasságot. Szerző ki magát írónak nevezi („Ez nekem írónak ez mind így tetszenék.”), különösen a bibliában való jártaságát mutogatja; még azt is tudja, hogy a biblia is említ egy Fortunatus nevű embert, azonkívül a klasszikus írók közül idézi Cicerót („Officiuma”) és Ovidius „Amorum könyvét”, s mint már említettük, amit a történetből, földrajzból, ethnographiából tud, mind elhelyezni igyekszik Fortunatus történetében. Ez volt-e egyetlen munkája, nem tudjuk; hogy más művet is akart írni, azt e szavai mutatják: „Ezekre találunk még több beszéllést is, | De az több írásra halasztom már ezt is.”

A mű szerzési kora a XVI. század második felébe tehető. (Egyértelműen odahelyezi Toldy, Szabó Károly, Lázár Béla stb.). Ezt mutatják azon sorai is, melyekben a törökről emlékezik: „Kiket nem mondhatunk, hogy még nem ismértünk, | Mert nem sok ideje, hogy nyakokon (nyakunkon) nekünk, | Esék nagy súlsága, kit előbb nem értünk, | Kiről sok ideig megemlékezhetünk.” (A „Telamon királyfi”-t már ismerte, ez pedig 1578-ban jelent meg; Gallen János kassai könyvkereskedő 1583-ban készült leltárában már szerepel „Az For-

tunatus", M. könyvsz. 1887. 137. l. 15. sz., (tehát 1578—1583. között készült és jelent meg először nyomtatásban). Toldy Heltait tartotta fordítónak. (Heltai szerzőségére mutat az írásmódon s a tudós tárgyaláson, név szerint a szentírásnak éppen oly módon használásán kívül, melyet a mesékben vehetni észre, azon körülmény is, mely szerint, mint mondja, a történetet Szebenben németül hallotta; holott tizenhatodik századbeli magyar versíróink közt alig van, aki a szászok közt járt s a német nyelvet bírta. *M. költ. kézik.* I. [1855] 101—2. l.) E feltevés nem valószínű. Heltai kevés verses művében (R. M. K. T. VI. és a Nagybankai-féle interpolatio: IV. 273—8. l.) nem mutatkozik olyan gyakorlott verselőnek sem, mint e széphistória szerzője. De azért ő nem mondható jó versírónak. A vers külformájára kevés gondot fordít; tizenkét szótagos sorai sokszor végződnek rossz rím-ben, egész versszakon keresztül ugyanazon szóban vagy ragban; a mese kerekdedsége iránt sincs érzéke, különben nem szakítaná meg annyiszor elmélkedéseivel, de egyes jeleneteket (medvekaland, Fortuna-jelenet, Fortunatus első szereplése a vendégfogadóban stb.) élénken tud elbeszélni.

Hogy németből fordított, többször említi: „De Német írásból így értettem volna, | Jó vitézségeért csak kedves volt volna: | Fortune atyjának nemzete ki volna, | Ezt még ez írásból nem értettem volna.” És ismét másutt: „Sok szép beszédek immár az Fortune-ról, | Ezek után lesznek az ő dolgairól, | Kiket beirtanak németek már arról”... „Gondolatból ezért nem szinte ezt írtam, | Ezt írván németből Szebenben hallottam”. (Hogy ez utóbbi idézetből nem következtethetünk arra, hogy hallomásból írta e széphistóriát, már Ipolyi megjegyezte. (Új M. Múz. 1855. I. 285. l. 1. jegyz. Lázár: *A Fortunatus-mese* 39. l. Egy. Phil. Közl. II. Pótk.) Arra is találunk művében bizonyítékot, hogy nem csak értett németül, hanem a németek közt is forgott. (Pl. „De soknál [t. i. papnál] Michhösfel ez német szót hallok.”)

Forrása valamely német népkönyv volt, melyet versbe szedett, de önállóságát kelletténél inkább megtartva, amire úgy látszik büszke is volt. („Fortunatus dolgát én mostan beszéllem, | Kinek ő életét nevét tudom, leltem, | És ennek nemzetit most egyberendeltem, | Mulság okáért erről emlékeztem.”) Ha összevetjük a magyar fordítást a prózai fordításban magyarul is megjelent népkönyvvel, a kettő között valóban sok eltérést találunk. (Az eredeti szöveggel való összehasonlításhoz csak úgy nyernénk biztos alapot, ha az összes német szerkezeteket összeszedve, meg lehetne állapítani, hogy melyik áll legközelebb széphistóriánkhoz?) A népkönyv Fortunatus származását Cypria országában Famagusta városába helyezi; tudja szüleinek nevét, azután a flandriai gróf szolgálatába szegődött, ismeri a For-

tunatusra ráijesztő ravasz ember nevét (Rupertus), bujdosása után még sok kalandon viszi keresztül, mielőtt a medvével összekerítene (az oroszlán- és sárkány-kaland elmarad), valamint azután is. Még szent Patrik purgatoriumát is meglátogatattja vele. Nem császárlányt kap feleségül, csak a Famagusta közelében lakó gróf három lánya közül választ egyet; nem is lesz császár belőle. A magyar fordító növelte csak ennyire hőse alakját, mint a Drávai névtelen Eustachiusét, tette ez által még mesésebbé a különben is elég mesés elbeszélést. A Fortunatus fiainak történetét ellenben annyira összevonta, hogy a népkönyvvel való összevetés szinte feleslegessé válik. Más a befejezés is: a népkönyv Andalózia szerencsétlen végéről bőven beszél, s széphistória szerint, mint a népmesében: „ha nem élnek, meghóltanak vala”. Mind olyan vonás, hogy azt kellene mondanunk, hogy szerző emlékezet után írta művét, ha nem emlegetné világosan az „írást”, mely előtte volt, mely a magyar fordításban is megjelent népkönyvtől, mint említettük, lényegesen különbözhetett, talán annak csak kivonata volt.

A Fortunatus-mesével foglalkozó művek közül, melyek egy része az eredet kérdésével is foglalkozik, kiemelhetők: Lázár Béla: *A Fortunatus-mese az irodalomban*. (Egy. Phil. Közl. II. Pótk. 1890. 335—398. l., itt a 399—504. lapon a prózai Fortunatust is közli.) Különlenyomatban is megjelent. Németül bővebben: *Über das Fortunatus-märchen*. Leipzig 1897. A magyar prózai Fortunatus német forrására vonatkozó legbecsesebb értekezés a Bleyer Jakabé: *Fortunatus-népkönyvünk német eredetije*. Egy. Phil. Közl. 1907. 729—46. l. Gundelfinger, Fr.: *Fortunatus* (1903); Günther Hans: *Zur Herkunft des Volksbuch von Fortunatus und seinen Söhnen*. (Doktori értekezés.) Freiburg im Br. 1914. (Ismerteti Bleyer: Egy. Phil. Közl. 1917. 60—1. l.) A legrégebb ismert német szöveg 1509. évi augsburgi kiadásának újabb lenyomata: Neudrucke deutscher Literaturwerke des XVI. und XVII. Jahrhunderts. Nr. 240—1. *Fortunatus. Nach dem Augsburger Druck von 1509. herausgeg.* von Hans Günther. Halle an der S. 1914. Az eredet kérdésével foglalkozik Heinrich értekezése is: *A Fortunatus-mese eredete*. (Ir. Közl. 1916. 153—7. l.) Szerinte e népkönyv mai befejezett alakjában eredeti német termék, mely Augsburgban a XV. század közepe táján Konstantinápoly eleste előtt keletkezett.

A széphistória 12 szótagos négysarkú versformája nótául „Cyrus“-t vagy „Jason“-t említi. A Cyrus alatt a *Historia Astiasis regis et Cyri potentissimi monarchae* c. művet értheti, melyet Kákonyi Péter 1549-ben írt s amelynek első ismert kiadása 1574-ből való. Jason alatt a Tinódi-féle Jason-éneket s Vajdakamarási Lőrincnek 1580-ban írt s 1581-ben Kolozsvárt megjelent művét (R. M. K. T. 183. sz.) egyformán érthetnők, de mégis inkább az utóbbira gondolhatunk, mivel

az előbbinek nyomtatott kiadását nem ismerjük, tehát kevésbé volt elterjedve.

A 25-től 108. verssorokban közölt genealogia a Mózes I. könyve IX—XI. 1—9. versein alapul, a személynevekben többször átírási vagy sajtóhibával. A 60-ik verssor helyesen így lett volna: *Resent es* (t. i. Resen várost is) *Ninive és Chale város közt helyheti.*

162. 165. v. s. *néki, nekiknek* l. Ny. Sz. *ki* alatt II. 294. h.

405. v. s. A *Fortunatus* név csakugyan előző I. Kor. XVI. r. 15. versében, de ennek a mi Fortunatusunkhoz természetesen semmi köze, de a magyar átdolgozó bibliaismeretére jellemző.

530—1. v. s. A *baval* nincs a Ny. Sz.-ban. Ha ige, értelem szerint a *bajol* áll hozzá legközelebb; a Ny. Sz. Matkó „Bányászcsákány”-ából idézi: Sárral kezde bajolni.

612. v. s. *Michhösfel* német szónak még eddig nincs elfogadható magyarázata.

740. kk. II. Itt Fortunatus medvekalandjának elbeszélése következik. A népkönyv csak a medvekalandot ismeri, itt háromféle vad: medvével, oroszlánnal és sárkánnyal kell Fortunatusnak megküzdenie. Figyelemreméltó, hogy Argirusnak is úgy jelenik meg egy tündérlány a forrás mellett, mint itt Fortuna Fortunatusnak; mindkettőnek akkor, mikor már közelállanak a kétségbeeséshez, sőt Argirusnak akkor, mikor öngyilkos akar lenni. Argirus ekkor hirtelen iszonyú ordítást hall s „azt alítja (véli) sárkány és oroszlán volna” tehát ugyanazok az állatok, amelyekkel Fortunatusnak meg kellett vívnia. Önként felmerül erre az a gondolat, hogy nem Fortunatus hármaskalandja juttatta-e Argirusnak eszébe a sárkányt és oroszlánt? Egyébként is tündérlány megjelenésére itt nem sok szükség volt, de Fortuna megjelenését az erszényajándékozás eléggé indokolja. Nem volt-e Fortunatus hatással Argirusra?

885. v. s. *Topánkodik.* A Ny. Sz. csak toplakodás (terror, angst, toplakodik) alakot ismert. (III. 710. I. 513. h.) V. ö. sopánkodik.

950. v. s. A német szöveg Leopoldusa helyett a szolga Péter neve bizonyára a magyar mesemondó találmanya.

1701—2048. v. s. Elmélkedés a házasságról, melyre okot valami fejedelmi házassági terv adhatott. Erre utal az 1959. s. köv. sor, t. i. ezt megelőzően arról beszélve a versszerző, hogy milyen különös dolog, hogy a fejedelmek idegenből választanak (sokszor csak a képiró műve után) feleséget maguknak, ezután így folytatja:

De hogy csak szokásból ez is bejött volna,
Bátor magyarok is ne követték volna,
Mert amennyi kincsel *asszonyunkat* hoznák,
Sok szegény legénynek inkább azt kiadnák.

Itt gondolhatnánk János Zsigmondnak, vagy ha e művet (a nő-tájára tekintettel) később írottnak tartanók, a Báthory Zsigmond házassági tervére.

2233—76. v. s. Telamon fiának Diomedesnek és Cataristának szerelmi története, mely 1578-ban Kolozsvárt a Heltai Gáspárné műhelyében nyomtatott s több kiadása nem is ismeretes. Érdekes, hogy a Széll Farkas kódexében is megvan ez a széphistória és ott Catarista egy földös leányának neveztetik, nem úgy mint itt, vargáénak. Balassa is idézi egy szerelmi példatárban, ő is a földös leányának mondja, tehát kétféle változatban volt e széphistória (Bernauer Ágnes mondája) nálunk ismeretes.

2620. v. s. Fortunatus egyik fiának neve: Andalosia, a másiké (2652. v. s.) János. A német népkönyvben Ampedo és Andalosia.

2849. v. s. „*Ha fejemben lenne szőke papsüvegem*“ népmese-reminiscentiának látszik.

3388. v. s. *Végre ha nem élnek (éltek sajtóhiba), meghóltanak vala.* Ma is szokásos mesebefejezés. (Most is élnek, ha meg nem haltak.)

3404. v. s. Az eredetiben levő: *Oka mind ezeknec mert czac ki tudnatnà*, valószínűen sajtóhiba *Okát mindezeknek mert csak ki tudhatná?* helyett.

TARTALOM.

	Lap
HARTYANI IMRE. 1566 előtt.	
LI. Psalmus más nótára	3
Jegyzetek	435
ISTVÁN DEÁK. 1566 előtt.	
LVII. Psalmus.	4
Jegyzetek	442
[SZEVEDI] LAJOS. 1566. előtt.	
Azon LI. Psalmus, melyben Dávid minekutána vétkezött volna, az Istentől bűneinek bocsánatját kéri. 2 Reg. 11.	6
Jegyzetek	442
TESINI [IMRE]. 1566 előtt.	
XXX. Psalmus rövidedben.	7
Jegyzetek	445
TSEH. 1566 előtt.	
Tempore deductionis funeris.	8
Jegyzetek	445
A VARADI ÉNEKESKÖNYV (1566.) NÉVTELEN SZERZŐKTŐL IRT ÉNEKEI.	
1. Az utolsó ítéletről	9
2. Senki ne bízzék jó szerencsájében	11
3. De miseriis humanis querimonia fit	12
4. Krisztus feltámadá	13
5. Psalmus XXXI.	14
6. Cantio pulchra	14
7. Szép dicséret	16
8. Praecatio pia	17
9. De populi Israelitici numeratione	18
10. Cantio pulchra et optima	19
11. Cantio non inelegans	20
Jegyzetek	446
DÓCI ILONA. 1567.	
Könyörgés	21
Jegyzetek	449

BORNEMISZA MIKLÓS. 1568.

História miképpen az szent Eleázár pap Antiochus király alatt az Istennek törvényének megtartásáért mártýrómságot szenvedett az ű feleségével és hét fiaival egyetemben, azmint meg vagyon irván Machab: 6. és 7. részében	22
Jegyzetek	449

NIKOLSBURGI NÉVTELEN. 1568.

Igen szép história az Kenyér mezején Kenesy Pálnak és Báthory Istvánnak az törökökkel megvívásául	36
Jegyzetek	453

HUNYADI FERENC. 1569.

Historia de obsidione decennali... Az régi és híres neves Trója városának tíz esztendeig tartó megszállásáról és rettenetes veszedelméről	50
Jegyzetek	455

UJLAKI PÉTER. 1569. előtt.

III. Psalmus. Dávid király éneke	118
Jegyzetek	460

TEMESVARI ISTVÁN DEÁK. 1569.

Históriás ének az jeles győzelemről, mint verte meg Mátyás király üdejében Báthori István... az Ali békét... a Kenyérmezőjén 1479.	120
Jegyzetek	460

LÉVAI NÉVTELEN. 1570.

Historia continens verissimam excidii Troiani causam, ipsum videlicet Helenae raptum per Paridem Troianum	135
Jegyzetek	462

PALATICS GYÖRGY. 1570.

I. Palatics György éneke, mely a keresztyén rabok könyörgésének formája	169
II. Más ugyanazoné	172
Jegyzetek	462

NÉVTELEN. 1570.

Az Béla királyról való és az Bankó leányáról szép história	173
Jegyzetek	465

TEMESVARI JÁNOS DEÁK. 1571.

A Béla királyról, mint jöttek be a tatárok és elpusztították mind egész Magyarországot	178
Jegyzetek	468

NÉVTELEN. 1571.	
Az vitéz Turi György haláláról	200
Jegyzetek	469
CSANADI DEMETER. 1571.	
Vita Joannis Secundi electi Hungariae regis	213
Jegyzetek	471
ZELEMÉRI LÁSZLÓ. 1574. előtt.	
II. Psalmus	219
Jegyzetek	473
ENYEDI GYÖRGY. 1574.	
Historia elegantissima regis Tancredi filiae necnon secretarii regis Gisquardi	222
Jegyzetek	473
SZTARAI MIKLÓS. 1576.	
Az vizezőnnek históriájáról való szép ének	258
Jegyzetek	479
NÉVTELEN.	
Salamon királynak, az Dávid király fiának Markalffal való tréfabeszédeknek rövid könyve	269
Jegyzetek	480
SZEGEDI VERES GÁSPÁR. 1577.	
Szép rövid história két nemes ifjalknak igaz barátságokról . .	306
Jegyzetek	488
SZAKMÁRI FABRICIUS ISTVÁN. 1577.	
Historia ex Partenii Nicenensis de amatoriis affectionibus collecta	323
Jegyzetek	490
NÉVTELEN.	
Az Fortunatusról való szép história ének szerént szerezzve . .	337
Jegyzetek	491

